

దశదశం

11

2016

რეზო შეროზია

პოეზია ქართველური

პოეზია ქართველური
ნიჭისფერი მადლია,
ნათქვამს ციდა მტკაველურს კი
გულის გული აკლია.
აი, მოველ,
მთაში, ბარში,
ნიავეს ვსტუმრობ,
დავექრი ზღვაში,
ოკეანეც გადავლახე...
ჯგეროვორდა!
გამარჯობა!
ხოჩალადელ!
ყველგან მე ვარ,
ყველა მელის,
ტალღებს ვაპობ ორჩხომელით,
ქართველი ვარ,თავსაც დავდებ.
ჯგეროვორდა!
გამარჯობა!
ხოჩალადელ!
ხმაღს არ ვაგებ!

ლიტერატურული, სამეცნიერო-პოპულარული
და საზოგადოებრივი ჟურნალი

არა30

ჟურნალს გამოსცემს

სამცხე-ჯავახეთის

სახელმწიფო

უნივერსიტეტი

11

2016

რედაქტორი - მერაბ ბერიძე

მოდელი - მაკა კაჭკაჭიშვილი-ბერიძე

სარედაქციო საბჭო: გიორგი ბუცხრიკიძე

ლია ზაზაშვილი

ვახტანგ ინაური

მალხაზ ლომსაძე

ვასილ მამულაშვილი

ლერი ნოზაძე

ირინა ჯიშკარიანი

ირაკლი ვაშაყმაძე, თბილისი

რეზო შეროზია, ზუგდიდი

ზაირა კელოშვილი, ათენი

უცხოეთთან თანამშრომლობის

ბიურო: ლალი ბერიძე

მაია ქუქჩიშვილი

მხატვარი: ნანა ყორანაშვილი

ლელა ფერაძე

მდივანი - ზაირა გელაძე

მენეჯერი - ნონა საანიშვილი

საგამომცემლო ჯგუფი: ლია ზედგინიძე

ლარისა გურგენიძე

რედაქციის მისამართი: ახალციხე, რუსთაველის ქ. №106

© სამცხე-ჯავახეთის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, 2016

ISSN 2346-836X

პოეზია

კობა იაკობ-აბა არაბული

დაიბადა პირაქეთა ხევსურეთის თემში, სოფელ დათვისში 1945 წელს.

პროფესია: პოეტი, ესეისტი, კინოდრამატურგი, ეთნო-კულტურათა მკვლევარი.

დაამთავრა თბილისის ივანე ჯავახიშვილის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტი - ფილოლოგიისა და ხელოვნების ფაკულტეტები.

1972-92 წლებში მსახურობდა კინოსტუდია „ქართული ფილმის“ მწერალთა სასცენარო შემოქმედებით გაერთიანებაში და სტუდიის პირველი შემოქმედებითი გაერთიანების უფროს რედაქტორად. მისი სცენარების მიხედვით გადაღებულია მხატვრული და დოკუმენტური ფილმები.

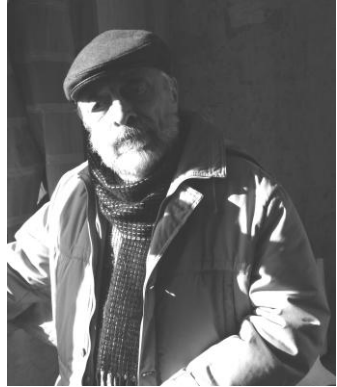
90-იან წლებში დააარსა გაზეთი „ნუთისოფელი“ – მშობლიური მიწის მოვლის და ტრადიციათა აღორძინების ხელშემწყობი გაზეთი. 2004-2008 წლებში დააფუძნა და დაბეჭდა ჟურნალი „მითი და ტრადიცია - იბერიის ცივილიზაცია“. მას ეკუთვნის საპატრიარქოს რადიო „ივერიის“ გადაცემათა ციკლის პროგრამა: „ეთნო-კულტურა და ტრადიციები, ერის საკრალური ცოდნა“.

კობა არაბული არის ეროვნულ ტრადიციათა დაცვის ცენტრის დამფუძნებელი, ხალხური რენვის ოსტატთა კორდინატორი, არაგვის ხეობის თემთა დარბაზის თავმჯდომარე, საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის მთიანეთის პრობლემათა შესწავლის კომისიის წევრი, მწერალთა ეროვნული აკადემიის დამფუძნებელი და ვიცე პრეზიდენტი.

გამოცემული აქვს პოეზიის და ესეისტური კრებულები.

დასაბეჭდად მზადდება მისი ახალი ლექსების წიგნი – „უცნობი მთვარის მოდელი“, და ესეები: „ჩანანერები მთვარის ბერში“, აგრეთვე: ხევსურული ტალავრისა და აღჭურვილობის კატალოგი და თემის ეთნო-კულტურულ სივრცის გზამკვლევი.

არის ჩარგლის საპატიო სტუმარი, ვაჟა-ფშაველასი და დავით აღმაშენებლის პრემიების ლაურეატი.

ქვის როიალი

მან ბებერი ხელი დაადო როიალზე,
მერე ეს ხელი ამოძრავდა და მუსიკა აჟღერდა, -
მისი ხელი გაცოცხლდა -
მუსიკა დაემორჩილა ამ ხელს, როგორც ტალღა
მთვარის მოქცევას,
როგორც უდაბნოს ქვიშა ქარიშხლის მოძრაობას...
ვინ იყო ეს?!...

ვინ იჯდა ქვის როიალთან??
„სტუმრები“ ზურგიდან ხედავდნენ
მის მოხრილ ხერხემალს
და გახვრეტილ ბეჭს!...
და თქვა ერთმა:
„ეს გახუას კვირისთავის ხმა არისო,
მისი იოგები და ხერხემალი ჟღერენო...“

.....

ზურგიდან ჩანდა,
ჩვენ როიალი გვეგონა -
ის თურმე აკლდამის ქვებზე უკრავდა (!?)
და მუსიკაც იქიდან მოისმოდა...
გრძელი, გაბზარული კვირისთავიდან...

.....

„ქვის როიალი“... „ქვის როიალი“!!! - თქვა მგზავრმა
და ქვის ქალაქს ზევიდან გადახედა! -
მუცოს ლურჯი აკლდამის ქვებზე -
თორღვა ძაგანი უკრავდა: იატაგნით...
თითქოს ფარს დააგორებდა და აჟღერებდა...
„ფარს კი არა, ეგ კაცი მთვარეს აჟღერებსო!“ -
წამოიძახა უცებ ერთმა მგზავრთაგანმა...
„არა, არა! ეს თავის ქალების ხმაა...“ - თქვა მეორემ -
ეგენი გამოსცემენო „სფეროთა მუსიკას“ -
თითქოს, რომელიღაცა პლანეტა გუგუნებდეს!“...
ეს დანგრეული აკლდამები
რომელიღაც უცნობი სიცოცხლის სამყაროდან რეკავენ...

.....

მართლაც!

მართლაც! -

ეს იყო თორღვას ბეჭიდან ამოსული წითელი მთვარე -
თავის ქალის იმაგინალური ტიხრებით,
რომელიც ჟღერდა ...

და ჭიუხებიც როკავდნენ ამ ხმაზე...

იგი თითქოს ამოფრენილ იყო აკლდამათა ბუდიდან,
როგორც მამალი ნოეს კიდობნიდან - წარღვნის მერე ...

და ფრიალოებიდან ანატორის წყლებში

ჟრიალით ვარდებოდა!!

მერე, თითქოს, ვარსკვლავთა ჩაშლის ხმა სივრცეში გაიფანტა
და ყველაფერი ჩაცხრა...

.....

უცხო მგზავრი „ქვის როიალთან“ ხერხემალმოღუნული იდგა:

და ზურგიდან უნათებდა ანატორის თეთრი მთვარე...

„ქვის კიდობნები“ სდუმდნენ ჩამცხრალ სიჩუმეში...

არავინ იცოდა და ვერც ვერავინ იტყვის:

რა იქნება ამის მერე,

ამ სიჩუმეზე უფრო მძაფრი და დიადი?!

.....

„მოგვეჩვენა,“- თქვა მგზავრთაგანმა - უცნობმა,

აქ არავინ არის, ეს ხილვა იყო!

აქ ყოველთვის ასე ხდება:

უცხო მგზავრები ხედავენ და ისმენენ რაღაც ხმას

და რაღაც მუსიკას,

რომელიც ჩნდება და ქრება...

ქრება და ჩნდება...

იშვება და ინთქმება იდუმალი კოსმოსის წიაღში...”

მირქმა

დაარქვი და დაუძახე -
თუნდაც საბა,
თუნდაც - აბა,
თუნდაც - აკია ...
გაზარდე და დაანვინე -
თვალჭრელ დიაცთან ...

„ნუ ლაღე - ლაღე...
ნუ, ნუ-ლაღე!“ - ქერა დალაღავ,
შემომაფრქვიე შადრევანი შენი სხეულის ...
მაკოცნინე ქალდინინო
ძუძუს კერტები ...
გაჯირითებ -
ვეფხვზე მალი ცხენით გაგიტაც...
მთაზე აგიყვან...
ჩამოგიყვან - ისევ აგიყვან ...
არ დაგაძინებ,
მთვარის შუქზე სინისფერ სხეულს
რვალის სიმტკიცეს ვაგრძნობინებ
„ვეფხვი“ კისკასი!

დაგარქვან თუნდაც სეფე ლეღე,
თუნდაც - თამთინი ...
თუნდაც - ხოშექი -
სამძივარა დევთან მწოლარი ...
ყელს აწყვეტილი
ჩაგეშლება სხივთა ოლარი
და მთვრალი ვნების კარს გაგიხსნის
სულ სხვა ნინველი...

„ნუ, ლაღე - ლაღე...
ნუ ლააღე...
ნუ, ნუ ლაღაღე!!“ ...
ნუ დაიდენ ცრემლის ლუღუებს -
„ქალწულის ლეღვი“ - ნატყვევნარი-
არ ხამს სანუხრად, -
თუ ყმა ქალდეღი დაგიკოცნის
ზღურბლზე ნაქუსლარს ...

შეტიქმულება

სირსვლიანი დღე იყო,
ცხენს ჭედდა ხონდათ ბათირი...
„არ მაჰკლათ, ხალხნო, არ მაჰკლათ!“ -
მოლი ტიროდა ნათიბი...
„არ მოჰკლათ, ხალხო, არ მოჰკლათ,
არ იყო სხვებზე ნაკლები,
კაცვი თემს გამეტებული!..
ყანა დარჩება ნამკელი...”

სირსვილიანი დღე იდგა,
ცხენს ჭედდა ხონდათ ბათირი
გაგთელავთ ცხენის რემებით -
მტრის ბედისწერით გათვლილი...
ცაზე მზე იყო ნამგლევი,
სვე იყო სისხლით ნათრთვილი...
თემს ჭამდა შურის ჩირჩილი -
მწარე ლუდ-ადუღებული -
ღალატნარევი სიცილი -
გულს ბოღმა დაგუბებული...
არ მოჰკლათ ხონდათ ბათირი -
კაცია თემის პატრონი!!!-
დარალეების ქათიბი
იყო ცრემლებით ნათოვლი...
დარჩება ტყვიის დამთვლელი
ცხენის რემებით ნატორი ...

არ მოჰკლათ ხონდათ ბათირი
კაცობა წაუხდენელი...
იღბალი გაგვიმრუდდება
გზაში მტერ დაუხდენელი!
სისხამზე გაგვიცხადდება -
სიზმარი აუხდენელი...
ჩამოვარდება ცის კარი -
მზე მთათშუ გადუხდენელი!...

.
სირცხვილიანი დღე იყო,
ღალატინი სოფელი...
გაღმა-გამოღმა ხვივოდნენ -
წყურვილს იკლავდნენ თოფები!...

მზე-მანათობელი მზისა

აქ სასახლეა კოლხი მინოსის,
დრო მედეოსის
და ნეფერტიტის,
ათენგენუსის და ასპარუხის -
ქვაზე- ანბანი უფლის ნაკურთხი ...
აი, მტრებისთვის ჩემი პასუხი -
ეს არის სიტყვა ცეცხლში ნახუხი ...
ჩამოტეხილი საყდარი მითის
და სარკოფაგში - მზე სერაფიტის !..

.....

არმაზთან სისხლით მოგხატავ კედელს
და ჩემ სამ სიტყვას დავანერ ჰაერს:
„ანსა და ჰოეს“- ცის კარის გამხსნელს-
და „ჰაო - ხოხის“ წარმოთქმულ „ჰაეს“!
არამეულს და ქალდეურ სტრიქონს, -
რომელიც ქვიდან ანათებს თითქოს
და, მერე, მზეზე გამოსვლას ითხოვს...

....

როგორც წარწერა ქვაზე ნატვიფრი,
მზისებ კაშკაშა მთვარე ნატიფი:
„მე ვარ სერაფიტი,
მე ვარ სერაფიტი“

ასული ზევახისი...

მეუღლე იოდმანგანისი აგრიპას ძისი!
ნათესავი - ფარსმანისი და ქსეფარუნგისი!
ის ვინც იყო ყველაზე ლამაზი და კეთილშობილი სისხლის,
და არავინ იყო ცოცხალთა შორის ბადალი მისი!-
იშვა 21 წლის წინ ...
და აღესრულა 21 წლისა -
მზე-მანათობელი მზისა!
ვაება ვაებისა!!!

ვაება ვაებისა!..

ათენგენის ლამა

ეს ხეობა ეკლესიაა ლურჯი გუმბათით,
გუმბათზე ხმელი თითბრის მთავრე
უკრავს დაფდაფებს...
ხევას კარზე ჩამოივლის ხირჩლათ სუმბათი,
ჩემს ნასოფლართან ათენგენის ლამეს გაათევს...

არ გაგიკვირდეს, აქ არავინ შეგხვდებათ კიდეც,
ლამის კინდოლი ჩამოკანრავს მთვარეს დეზებით...
ჩამოჰკიდებენ კარატიდან შუქთა საკიდლებს,
ლამეულ ტაძარს უგალობენ თეთრი ქედნები...

მთებზე ჩაშლილი, მოჟრიალე, შუქთა ლაბრები,
ნამ-ნამ წყვეტილად ანათებენ ბინდ-ბუნდ ხეობას....
ეს ხეობები ტაძრებია და ამ ტაძრებში -
ყვავნი იხდიან XII ჟამის დღეობას...

ჩემს ნასახლართან ორი დევი ლამეს გაათევს,
ბერი ქადაგი რიტუალებს აღარ ატარებს...
ხონდათ ვეფხვია დიდ მუხასთან საფლავს გაამტკრევს
და შვიდნი იგი მეფის მცველნი ლამეს ფატრავენ!!!

ეჰ, ესეც ესრეთ სათქმელია, თორემ ვინ იცის-
ვინ ვის მოაქცევს, ვინ დაიდებს დროთა საფარველს...
უცნობი მგლების ნაკვალევი დარჩება თოვლზე....
და მიწის გარეთ გაიტანენ კაცთა საფლავებს?!

ბარდასახვა

არ იყო ცხენი -
დარჩა ჯორი და „კერძო ვირი“...
დრო იყო მრუდე (მწირი)-
წესიერი კაცის გამლლეტი ...
„ყოფნა-არყოფნა?!“ —
ამას იტყვის ისევე ჰამლეტი...

შიშველი ფეხი - ჩინურ კეტით
და „ბარომეტრი“...

არ იყო ცხენი,
იყო რალაც ცხენის მაგვარი...
არკატაბანი, არდაბაგი ნიფხვის საშრობი,
ეს „კერძო-ვირი“ - ვირის შვილი
ცხენის ნაშობი -
„ჯორი ქალწული“...
ვირზე მჯდარი „წყლის საქანელი...“
წყვილი კლონები...
კენტავრები... კენტი ფალოსი!
ჰიბრიდული ეს „დედალოსი“-
ბოზი დიაცი - ურძნის ცოცხით გამოსარეცხი?!

არც მშვილდი იყო მშვილდოსნისთის,
არც არბალეტი...
„ყოფნა-არყოფნა?!“ —
ისევ იტყვის ბერი ჰამლეტი...

მეტამორფოზა

„ჰუმანიტარული მკვდრები“
შემომეფეთენენ ქუჩის ბოლოში...
ქუჩის თავში პრომეთე იდგა...

ქალაქიდან გაძევებული -
ჩვენი მეფე- დავით IV -
ცხენზე თითქოს უკულმა იჯდა?!
სავარსამიძის ჯვორის თავი
კაფეს ეხატა...

ვაზის უბნის 85-ში,
ვეფხის და მოყმის ძეგლის უკან,
ფირმა იყო: „ზურა და გრანტი“(!)
მეგრანტეები ქაბაბს ჭამდნენ
ზორაბაბელთან...

„ეს სვანები და ხევსურები
უძველესი ცივილიზაციის ანაფლეთნი“ —
რა ცოდვებია...
ვინ მოიყვანა ამ ბუნგალოში?! -
როგორ როკავს ქუდიანი მახვშის ჯილაგი -
ტიტორეტო-ბოზანდა რუსთან...

ხედვა

შენ ჩასახული არ იყავი დედის მუცელში -
როცა მე კოშკებს ვაშენებდი
და ქვებს ვანყობდი!
მე შენ გიცნობდი
და ჩემ თვალწინ იდგა უცვლელი:
გარდასულიდან შემოსული -
დრო აქ ნამყოფი...

შენ ჯერ შობილი არ იყავი,
მზეზე მოსული: -
მხედავდი,
ჩემი გულის ფეთქვას ისმენდი მაინც...
და მომავალში დანახული
დრო არ მოსული -
ორსულის სუნთქვას ისხენებდა
ჟამი ორსული...

შენ ჩასახული არ იყავი
ქალის მუცელში -
როცა მე ბეჭში
მისტერიის ლამეს ვლანდავდი ...
ქადას მიჭრიდა
სასთუმალთან მჯდარი ქადაგი:
ეს ქალდეველი მისტიკოსი -
ჩემი მისანი...

უპროპორციოდ ჩანდა დროში ჩემი ნახატი,
ზიკურატები გადახსნილი
მრუდე კოსმოსში...
ჩარჩენილიყო ცრემლიანი ჩემი ნათიბი -
მზე, მოაჯირზე ჩაფენილი
ქალის ქათიბში...

.....

ჟღერდა პლანეტა, როგორც დედო ზარი სამების -
მაჟორიალებდა ხმა ვარსკვლავთა ყელსაბამების...

თეთრი ღრუბლების მისტერია

თეთრი ღრუბელი დგება ჩემს კოშკთან,
თეთრი ბატკანი შემოდის სახლში...
ჩემი ცოლი კითხულობს გვრინებს
და კიდევ ლოცვებს ძილად მისვლისას...
ჩუმი ხმა მესმის ჩემი სისხლისა.

თეთრი ღრუბელი დგება ჩემს კოშკთან,
ქალი გამოდის ჩემი კოშკიდან:
სახარებით და მუცელში ბავშვით,
ერთი ყვავილით და ორი ვაშლით...

ორი სტუმარი მოდის როშკიდან –
ჩემი დედულთა ძველი სოფლიდან...
მერე სოფლიდან ისმის თოფსი ხმა:

თეთრი ღრუბელი ჩერდება - სახლთან,
ვაჟი გამოდის თეთრი ღრუბლიდან!...
ვით ვერცხლის ბურთი ... რძის შადრევნიდან -
ამოდის მთვარე ქალის უბიდან...

.....

ჩემი ცოლი კითხულობს ლოცვებს,
თენების ჟამზე - ვარსკვლავთ ჩაშლისას...
ერთი სტუმარი მოდის ქართლიდან,

და ერთი მაცნე - სულ სხვა ჟამიდან ...
სამი მხედარი დგება მუცოდან,
და ხირიმს ისვრის ერთი სამიდან!?!
.....

ჩვილის აკვანი მიდგას კარებთან,
მამა კითხულობს ხმალზე წარწერას...
ვინ გაითენებს ხვალე ხარებას -
ვაჟი რომელიც ქალთან დაწვება!...

ქალი რომელსაც - თუთი ერქმევა -
თუთი დაწვება ღამე მთავრესთნ...
სისხლი დაცხრება ღამის თექებთან
და დრო გარდავა პირის ფარემთა...

მხატვარი - ლელა ფერაძე

თუკი ნისლები არ დაგაყრიან
თეთრ ჭირხლს უსისხლო ღამის პერანგზე ...
ის მელამენი ისევ აგყრიან
ქალი გიმღერებს ჰიმნებს პელაზგურს ...

გვრინებს მოგიმღერს ძველი ადათით-
დრო ჩარჩენილი სკივრში ხვალისთვის...
კედელზე რჩება ძველი საათი
რიცხვებ ნაშლილი აპოკალიფსით...

თეთრი ყვავი

მიირთვით თეთრი ყავა -
დრო დაანერეთ ქვაზე -
რომ ნაუშლელი დარჩეს -
ჩემი ღიმილი სხვაზე...

დრო დაახატეთ ქვებზე
და მთვარის ჩრდილი მზეზე,
რომ მდინარეებს დარჩეს
შენი ტირილი ჩემზე...

დაასხით შავი ყავა...
დრო დაანერეთ ქვაზე -
იტირებს თეთრი ყვავი -
ბოზი ქალაის ქმარზე...

მზის ბალადები

მოკვდა ვეფხვია,
მოკვდა ძოძი,
მოკვდა ალდია -
ერთი მზე ჩაცხრა -
ერთი ჟამიც კიდევ გარდვიდა ...
გარდაიცვალა ხევისბერი
ძველი ქალღელი -
სოფელში დარჩა ორი კახპა,
ერთი ქალ- დევი...
ქალქვისთავ: ქვაში ჩანერილი
მზის ბალადები

ეპოცია

მე მომწონს შენი წერილი - ჩემზე
და შენი სიტყვა ლექსად ნათქვამი...
წყალში ნანახი მთვარე და თევზი
და ჩამოშლილი მითის საფქვავე ...

მე მომწონს შენი ღიმილი ჩემზე
და ჩემი სიტყვა - ღრუბლის ნაპრალი...
აფეთქებული ჭიუხის თხემზე
ჩემი უმზეო ღამის ღამპარი...

ვერ ჩაეტია ჩემს კიდობანში -
სინანული და ეს დრო დამპალი.

დევის ცოლები

მე თეთრი ლექსის კვერთხით
გავტეხე თორღვას კერპი...
ცხელი სტრიქონის ცეცხლით
პირქუშს დაეუნვი ტერფი...
გადამელუნა მთვარე -
ახალ გატეხილ ნეკნზე...
დაყრიან თოთხის მთაზე -
წმიდა მწვერები ლეკვებს!?

დევის ცოლები შობენ
ძილში სისხლიან ლექსებს...
ქალი ასწავლის მშობელს -
ბოზი დიაცის წესებს!..
მე ცხენის წყალი ორჯელ
დალეული მაქვს პეშვით...
დავანთე ციხე გოჯზე -
ლექსი კოპალას კვესით!

მხატვარი - ნანა ყორანაშვილი

მოვლენა

ჩამოიარა დრომ და მდინარემ -
ორივე ერთად ჩაშრნენ ქვიშაში...
ახალშობილის ყიფლიბანდივით
სუსტი...
ძალიან სუსტი იშვა მზე...
მარცხნივ გადახრილ თოთხის მთის თხემზე
ცა დააბნელა მთვარის სიშავემ!..
გზაზე გამოჩნდა ორი თხის მწყემსი-
ორი მეძავი ეჯდა თხის რქაზე...
დევის ცოლები შობდნენ სისხამზე,
სისხლიან ღამის პერანგს იცვლიდნენ...
ეს ბედისწერა იყო მწუხარე-
ქალის ტირილი დევის სიცილზე?!

მთვარის კრამიტი

ისე გავიდა წელი სამოცი
ვერ ჩამოვკიდე სულზე სხეული...
მომყვება ჩემი ძველი სამოსი -
ლეგა ნისლივით ჩამოხეული...

ქვაზე ნაწერი შენი სახელი -
ამოუცნობი პეტროგლიფივით...
შემიდედება თვალში ნალველი,
როგორც უდაბნოს ტბაში რიფები...

სახეზე მიდევს ხელი ბებერი -
ხმელი ნილაბი მუხის ფოთლების,
ერთი ნაფლეთი ძველი ვნებების,
სიტყვა ნახარში მთვარის ქოთნებში...

და შემოდგომის ფერთა პალიტრით -
გასისხლულია ჩემი ფრანგული...
ნნ-მთავრის კრამიტი
ჩემს ზიკურატზე ჩანს დაჟანგული.

სიზმარ-ცხადი

ჩამოვუარე სოფელს კარდაკარ -
სოფლის VII- სახლი დამაკლდა...
VI-სახლთან მჭედელი იდგა -
სახლზე კრამიტის სახურავს ყრიდა ...
V-სახლის პატრონი ყიდდა
IV-სახლის პატრონის მინას...
კიბეზე ქრელი მცურავი ინვა...
ინვოდა მინა...
და ყვითელ ნისლში
III-სახლის ღვიოდა სისხლი!...
II-სახლის კედელი ჩანდა
აჩრილი ცაში...
და როგორც სტვირი -
უშტვენდა ქარი...
უსმენდა მთვარე -
I-სახლის პატრონის ტირილს!...

ბანბება

ეს არ იქნება პეტროგლიფი ძალიან ძველი
და ეს იქნება ჩემი სიტყვა
ნამგლით ნამკელი...
ჩამოდგებიან ათენგენის სამშაბათები -
და როშკის კერპი გაიღვიძებს ღამე ნათევი!...
აუცილებლად მოვა სეტყვა კოპალას ქვებთან,
ქვის როიალზე დაუკრავენ ამანათები...

მე დამწყევლიან პალატები ჩემი ნაშენი,
ქანდაკებები...
და მონები გაღვიძებული...
ვერ ამოხსნიან ჩემს ქარაგმებს ზანგი ბუმები,
მუტრიბები
და მუტრუკები ვირის ნაშობნი!!!

ხილვა მეორე

ცოტა მონვიმა--
მოაფრქვია ცის ცვარი მიწას...
ხვატი იყო და
ბალახებსაც უჭირდათ სუნთქვა...
არც კი მეძინა:
გველისფერი მდინარე იწვა,
ახლოს მივედი
რომ სიზმარში სიზმარი მეთქვა...

აგვისტოს წყალი იძინებდა ფშავის ქალებზე,
უცხო ფეხის ხმას ყურს უგდებდა ვაჟას სოფელი:
აქ მე მოვედი უცნობ დროთა ამბის მთხრობელი!?
მაგრამ არასდროს დაბრუნდება გველის-მჭამელი...

რა უცნაური ღამე დგება...
მთვარის კაშკაშში -
კიდობნის გველი იბურთავებს „ცროლის ვარსკვლავით“...
ნოეს წყლებიდან შემოდიან დრონი მზაკვარნი
და იბერიას აძინებენ „ოქროს აკვანში“...

დაფარულია ძველი ნისლი
ახალი ნისლით -
შემოსილია დრო უცნობი აპოკალიფსით
და ორიათას სამოცი წლის -
აღდგომის სისხლით...

ლექსის სამოსელი

მეცვა ლექსი -
უკუღმა გამობრუნებული სამოსელივით...
როგორც ძველი ტალავარი პაპის ნაცვამი!
როგორც თავლაში -
ისე ვცხოვრობდი ლექსში ცხენივით--
ფეხზე ნადგომი ვწერდი ქვებზე ცხენის ლურსმნებით...

სხივებს მიყრიდა
ჩემი სოფლის მზე გალურსული...
თოვლზე ჩიტების ნავალს ჰგავდა ჩემი ნაწერი...
პიკტოგრამების სამი ქვა მედგა -
ორი სიბრძნის და ერთი ფალოსის...
მე ჩემი ლექსის სტრიქონი მეცვა
როგორც სამოსი,
იახსრის ქვებთან მომბლაოდა
ცხვარი სამოცი...

.....

გავიზარდე ლექსის სახლში
როგორც ბოსელში...
ფეხზე ნადგომი ვწერდი ქვაზე პირველ სტრიქონებს...
ტახტზე მეკიდა ორი ფარი, ერთი ფანდური,
სამი ხე მედგა: ორი მუხა და უთხოვარი...
ორი დრო მედგა:
არ მოსული და უხსოვარი...

სევლის ნიღბები

რალაცა უკვირთ ჩემს ნაწერებს,
რალაც უხარის...
ჩემად მივედი
და „რალაცა“ ყურში ვუთხარი...
გაელიმათ:
მწუხარების ღიმილი დარჩათ...
მღიმარენი იდგნენ მთელი დღე
სიპის სახლებთან -
ჟანგიანი ღრუბლის წვიმებში...

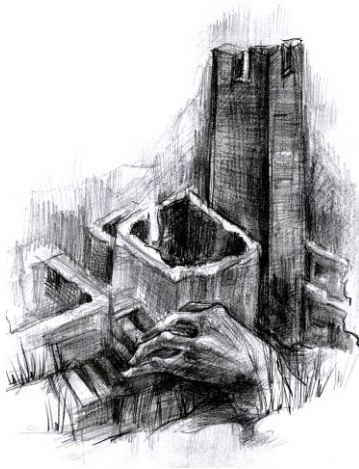
რალაც უკვირთ ჩემს ნაწერებს,
რალაც უხარის...
ყურში ვუთხარი -
ჩემი კარგად ყოფნის მიზეზი...
გალიმებული დარჩნენ დიდხანს ლექსის ბირჟებზე -
ვერ მოიხსნეს სევდის ნიღბები -
ჩემი უმწეო სიხარულით შეცბუნებული...

დანახვა

გულანშაროს ჰგავდა ქალაქი,
დარჩენილი უჭაშნაგაგროდ?!
ფატმან ხათუნი საროსკიპოს აივნიდან იხედებოდა...
„რასაცა გაცემ შენია“ - ო, ესრეთ იტყოდა...

.....
მე მარტოდ-მარტო არსაიდან ვიყავ მოსული (!)...
იახსრის ცეცხლი ჩამომქონდა მთავრის ურმებით:
ლეგენდებს ვკრეფდი ქვემო-ურელს „ზემო ურელი“!!
დრო მეჭირა აპეურებით...
„ეს სვანები და ხევსურები -
უძველესი ცივილიზაციის ნაფლეთები —
ინოვენ დაღვრილ სისხლს -
საკუთარი მიწიდან (!?)

ჭედავენ ცხენებს: და იცმევენ სულ სხვა სამოსელს,
სიმართლის თქმას და სადმე წასვლას თუ აპირებენ!?!“ -
მწერდა მახვში ხალდეს კოშკიდან...
ორიათას მეშვიდე წელს, ქრისტეს მოსვლიდან,
მესამოცე წელს ამ სოფელში ჩემი ყოფნიდან...

მხატვარი - ნანა ყორანაშვილი

ელ!

მდინარის მხარეს მე ვიქნები -
ნუ გეშინია:
შენ არ გაგიშვებ... თუნგით წყაროს მე მოგაწოდებ:
არ შეგეშინდეს
სიმარტოვის ხმას რომ მოისმენ -
ისევ მე მოვალ:
ის იქნება ჩემი ფეხის ხმა...

არც მე ვიდარდებ:
შემოვიხვევ შენი თმის ვარჯებს -
პირველი ღამის სიყვარულის ვნებას ჩავიფენ...
რომ ამოენთოს კოცონები ქვებზე ხანდახან,
ხავსში გაჟონავს
ჩაფერფლილი ცეცხლის სინათლე...

სიასლე

შენ აღმოაჩენ უდაბნოში სულ სხვა უდაბნოს -
როდესაც ცხენით გაჩერდები დროის ბარხანზე...
ცაზე შეხედავ:
ვარსკვალვები ჩანს ნაბუდარი...
მინას დახედავ:
დაგიცდება ფეხი საფლავეზე...
ჩვენს აქ ყოფნაში ჩამოდგება ჟამი არყოფნის:
შროშანს მოჰყვება მარგალიტი შავი გვრიტების...
როცა მწიფდება შენს ბაღებში ხილის ნაყოფი -
თანდათან ქრება ჟრიაბული ნედლი კვირტების!...

გაფანტული ექო

შენი ქრელი ხარისთვალა ლექსები,
გაცხემლილი მეტაფორის ცხემლით...
მდინარეში გატოპილი ხევსური
ილღიაში ამოჩრილი ცხენით...

ჩვენი ქვეყნის მარჩენალი ხარი -
ლექსის ხნულში ჩამოღვრილი ცრემლით...
კრწანისის სისხლში ჩავარდნილი მთვარე-
ჩამოთლილი ძიბლაისძის ხმალით...

დაუკარით თუნდაც ძველი თარი,
თუნდაც საზი, თუნდაც გუდა-სტვირი...
დატიობას, როცა წყალნი ტირიან -
ამოიღეთ წყლიდან ექვსი გვამი?!

მთიდან ბარში ჩამოსულთა ძვლებით-
გაძეძგილა „შავი სოფლის ველი“ ...
შავი ზეცა გალუნული ჯვრებით
და ჭიხვინი დაფლეთილი ღრუბლის!..

.

შენიროული იახსარის ხარის
რქებზე იდგა მარიობის მთვარე,
და სექტემბრის ნისილიანი ღამე -
ჟრიალებდა ოჟა-ჯუხრას ფარით!

ფეხის ხმა

გადაიარა ჩემს საფლავზე -
შენმა ფეხის ხმამ...
ორჯერ მესიზმრე:
ერთხელ, როცა შენთან ვიყავი,
და მეორეჯერ,
როცა მთვარის გზაზე წავედი-
შენ შემოხვედი
გადახსნილი ცისკრის კარედით...

„ვიცა“ და „არვიცა“

ერთმა ღრუბელმა იდარა -
ცვარი აკრიფა მინისა:
„ვიცამაც“ ჩამოიარა -
„არვიცას“ კარზე იფიცა!
ბეჩავმაც ჩამოიარა -
ვიცაზე დარდობს ისიცა!..

მე ვერ ვიფიცე „ვიცაზე“
და ვერც „არ ვიცა“ ვიცანი...
ისევ იქ ჩამავიარე-
გუშინ რომ დავჰკარ ისარი?!

მე მერგო პაპის სახელი:
ქვაზე ნადები იღბალი -
სტრიქონი ქვების გამთლელი,
უცნობი ჟამის ნილაბი...

2016 წლის ნოემბერი

მარტოობის ოთახი
(ჩანახატები ორი პოეტის ცხოვრებიდან)

მკითხველისთვის

ხელოვანი ახალსა და ადამიანებისათვის საინტერესოს ქმნის. მწერალი, მხატვარი, მოქანდაკე, მუსიკოსი თავის ცოდნას წარმოსახვის ქვაბში მოხარშავს, შეკაზმავს ხელმისაწვდომი სანელებლებით და თავისი ნიჭის შესაფერის ფორმას მოუძებნის. სხვაგვარად ხელოვნების ნიმუში ვერ ჩამოიძერნება. ამაზე კამათი საქარისწისქვილედ თუ გამოდგება.

მაგრამ, გალაკტიონი, სტენდალი, მოცარტი... რომ ამოიზარდოს, მარტო ნანახ-გაგონილ-წაკითხული საკმარისი არ არის, - ის ამოვლებულ-გაყენილი უნდა იყოს რომელიმე ხალხის (უფრო შედეგიანი იქნება - ერის) კულტურული წარსულით, ფსიქოლოგიითა და ენობრივი მსოფლხედვით. ცხადია, უფლის სიყვარულის გარეშეც ვერავინ ვერაფერს მიაღწევს.

უმნიშვნელო ისიც არ არის, თუ როგორ გეოგრაფიულ გარემოში გამოწარსულდა ხელოვანის მშობელი ერი. ვოკალური ხელოვნების თავყვანისმცემელი, დაკვირვებული ადამიანი იკითხავდა მაინც: რატომ არა ჰყავს და არც ჰყოლია კარგი ტენორი რუსეთს, გერმანიას, ინგლისს, სკანდინავიის ქვეყნებს? ლემეშევ-პეტროვისნაირებს ხმა ყელისაქეთიდან ამოსდით და გამომაცივრებულია. მარიო ლანცას, დავით გამრეკელის... ბგერები ყელისიქედან ამოენიავებოდათ, თითქოს გულსაც თან ატანნო. ჩვეულებრივი ადამიანების მეტყველებაც ასევე ორი სახისაა. ყელსაქეთ მოლაპარაკებებზე ვიტყვით: ცივი, გამყინავი ხმა აქვსო. საინტერესო იქნებოდა, შემოქმედების მიხედვით აღგვედგინა მიქელანჯელოს, ბახის, რუსთაველის... გულიდან ამოსული ხმის ტემბრები. თუმცა, ესეც არ არის საკმარისი, - მოუსვენარი გონება იმის გაგებასაც მოინდომებს, სხვადასხვა ერის ორი შემოქმედი შეიძლება თუ არა ერთმანეთს ჰგავდეს მეტყველების მახასიათებლებით, ანუ, რაც იგივეა, მათი შექმნილი ნაწარმოებებით.

ხელოვნების ერთსა და იმავე დარგში (და, არამარტო) გავლენები თუ დამთხვევები გასაკვირი სულაც არ არის, - მწერლობასა და პოეზიაში, მხატვრობასა და ქანდაკებაში, მუსიკაში. ბეთხოვენის სონატის მეორე ნაწილის მთავარი თემა თითქმის იგივეა, რაც „იანა-ნა“. მსგავსებას დავინახავთ კარმენის არიასა და ჩაიკოვსკის სავიოლინო კონცერტის მთავარ თემებს შორისაც. თუმცა, ასეთი თანხვედრები შემთხვევითია.

პიროვნულად ბარათაშვილი და შოპენი ძალიან ჰგვანან ერთმანეთს. მათი თანადროული საქართველოსა და პოლონეთის პოლიტიკური მდგომარეობაც გაჭრილი ვაშლივითაა. მოულოდნელი არ უნდა იყოს, ამ ორი დიდი ხელოვანი-პოეტის შემოქმედებაც ერთი ფერისა და განწყობისა აღმოჩნდეს. მითუმეტეს, რომ ორივე, იძულებით, მშობლიურ სურნელს უცხოობაში დაატარებდა. ერთი შეხედვით ისე ჩანს, თითქოს ნიკოლოზი ფრედერიკთან შედარებით მცირე დროით იყო დაშორებული სამშობლოს. მაგრამ სინამდვილეში მან მთელი სიცოცხლე რუსული ჩექმების ტყვეობაში გალია...

მოუსმინეთ ფრედერიკის პოლონური ფერებით შეზავებულ ვალსებს და ნაიკითხეთ ნიკოლოზის „საყურე“; შეიგრძენით შოპენის ბალადისა და ბარათაშვილის „სული ობოლის“ ტკივილიანი სილამაზე; დააკვირდით პოლონური ხალხური სიმღერით ნასაზრდოები ნოქტიურნის სევდიან მელოდისა და ქართველური პოეზიის ჰარმონიით გაუღენთილ პოეტურ ამოძახილს, „მორბის არაგვი არაგვიანი...“

ექვთი არაა, ბარათაშვილის პოეზიისა და წერილების ნამკითხველი, მოაზროვნე პიანისტი ზუსტად მიხვდება შოპენის ნაწარმოებების ხასიათს, სათქმელს... ასევე, ფრედერიკის წერილები, ვალსები, პრელუდიები, პოლონეზები გაგვიმხელენ ნიკოლოზის პიროვნებისა და შემოქმედების მრავალ საიდუმლოს.

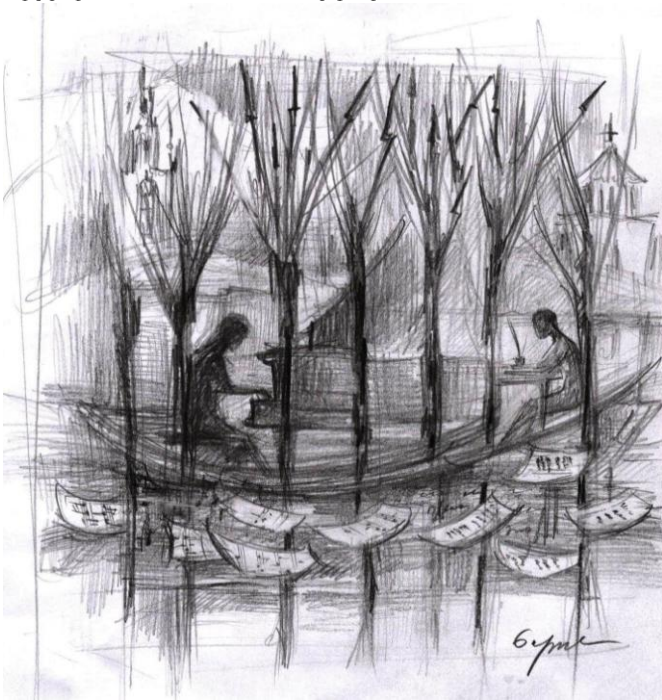
ბარათაშვილისა და შოპენის პოეზია შეიძლება შეუდარდეს ცადანვდილ, აკოხტავებულ-შელამაზებულ ნაძვის ხეს; ან ახალგაშლილი ყვავილის შემოვარდისფერებულ ლოყებზე ცრემლად ჩამოკიდებული ნამის წვეთს, რომელიც არასოდეს გაქრება, სანამ დედამინას მზის სხივი ათბობს...

ადამიანი დილის ნამივითაა. სიკვდილის შიში-კი იმის ვერთობისაა, ხვალინდელი ნამის სილამაზეს რომ არ დაანახვებს! მცხუნვარე მზემ შეიძლება ნამს ადრე მოუსწრაფოს სიცოცხლე. შოპენს, ბარათაშვილს, მოცარტს... ძალიან მცირე დრო არგუნა „არსთაგამრიგემ“. ამასთან, ეს დრო ხიფათიან-ტკივილიანი და მარტოობით შე-

მოლობილ-შემოსაზღვრული იყო. თუმცა, ხელოვანი-შემოქმედი-სათვის მარტოობა აუცილებელი პირობაა, ადამიანებისათვის რაიმე ღირებული რომ შექმნას.

დიახ, „ძნელი არის მარტოობა სულისა...“ მაგრამ მის გარეშე არ გვეყოლებოდა ბარათაშვილი, შოპენი, მოცარტი... სრულიად მოულოდნელ-მიუღებელია ფორმანის „ამადეუსი“ - სხვა ნაწარმოებებს რომ თავი დავანებოთ, „რექვიემის“ შემქმნელი ნუთუ შეიძლება იმ სახისა ყოფილიყო, როგორც ეს ნარმოგვიდგინეს ფილმის რეჟისორ-მა და მსახიობმა?!

ვინმე, პიანისტ-შემსრულებელი ან რეჟისორ-დამდგმელი, მსახიობი, თუ შეეცდება „მარტოობის ოთახი“ მოაშოროს შოპენს, „სულითობლობა“ - ბარათაშვილს, სულის ტრაგედია - მოცარტს, ის გააქრობს ამ უფლის საყვარელ და დიდებულ პოეტებს! და ეს მოხდება მხოლოდ მისთვის, თორემ დედამინაზე ადამიანებისათვის მუდამ იმ-მიანებს „რექვიემი“, „ბალადა“, „საყურე“...

მხატვარი - ნანა ყორანაშვილი

„სად არის გოგონა ან მისი სახლი...“

ხეტა კენწეროებიდან, ფოთლებს შორის მზის სხივები ვერცხლის ძაფებივით ეშვებოდნენ ქვებზე მოხტუნავე ტალღებში, - პატარა მდინარე მხიარულად მოკეკლუცობდა. სიმშვიდისფერი ჰაერის მოლივლივე მდუმარებას ტყის სიღრმიდან წამოსული ჩიტების ხმიანობა არღვევდა.

სახლიდან საკმაოდ შორს იყო. დალლას არ გრძნობდა. დაკანრულ ფილტვებს სასიამოვნოდ ელამუნებოდა გამჭვირვალე ჰაერი. ნელა მიბიჯებდა გარინდებული ხეების ჩრდილში. მოავადებულ-შემომწუნებელ ფიქრებს წყლის დინება თითქოს სადღაც მიაქანებდა.

გაფაქიზებული მყუდროება გოგონას ლამაზმა ტემბრმა დაარღვია. მას მეორე შეუერთდა. მერე – მესამე. სიმღერა მდინარის იქეთიდან ისმოდა: „სად არის გოგონა, ან მისი სახლი...“

ფრედერიკი პირველად ისმენდა ამ სიმღერას. მელოდიას მთელი არსებით შეიგრძნობდა. სულს უფორიაქებდა სასურველი ჰარმონიის ნაკადი. თითოეულ ბგერას უნებურად თითების მოძრაობით მიაცილებდა. თავადაც გულში, უხმოდ მღეროდა. პოეტური წარმოსახვა კი როიალის კლავიატურაზე მოსრიალე ვალსის რიტმს სთავაზობდა.

გოგონების ხმა ნისლივით იფანტებოდა. მერე სულაც ტყეს შეერია და ფრედერიკი ისევ ნაღვლიანმა ფერებმა დაიმარტოხელეს. მაგრამ მალევე მიხვდა, – სათუთად შეფუთული მელოდია, ველური ყვავილების თაიგულს რომ ჰგავდა, მასში დაბუდებულიყო.

მდინარეს უკანვე გამოჰყვა. თან მიჰქონდა მოულოდნელ-მოსაფრთხილებელი საჩუქარი. დაჭინჭრული ფილტვები სწრაფი ნაბიჯების უფლებას არ აძლევდა, თორემ ერთი სული ჰქონდა, თავის ერთადერთ მესაიდუმლე როიალს მოჰფერებოდა.

ჭიშკარი გაიარა და გეზი სახლისკენ აიღო. დედა და მამა ხის ჩრდილქვეშ ისხდნენ. სუნთქვაშემოჭირვებულმა ფრედერიკმა მათ ხელი დაუქნია, შუბლზე მინებებული თმა გაისწორა და უხმოდ ავიდა თავის ოთახში. იქიდან მალე გამონიავდნენ სევდაგარეული, სიყვარულისფერი ბგერები, – „სად არის გოგონა, ან მისი სახლი...?“ ეზოში სიმღერის ვარიაციები იფანტებოდა. რალაც ახალი, მაგრამ პოლონური სურნელით შეზავებული ჰარმონია ეფინებოდა იქაურობას.

– ჩვენი ბიჭი, მგონი შეყვარებულია! – მიკოლამ ღიმილით გადახედა მეუღლეს, – იმპროვიზაციებიც კარგად გამოსდის! – დაამატა კმაყოფილმა.

– ელსნერს ხომ არ ელაპარაკე? რას ფიქრობს? – დედა ჩურჩულით შეეკითხა მეუღლეს.

– ამბობს, მე აღარ ვჭირდებიო, – მიკოლა შეფიქრიანებული იყო, – ალბათ დროა, ჩვენი ბიჭი უფრო მალალ მწვერვალს შეეჭიდოს.

– მისი ფილტვები მაგ „მწვერვალს“ გაუძლებს? – შემაჭირვებელი ფიქრი ვერ დამალა დედამ.

– უნდა გავუშვათ. ხომ გესმის, ჩვენი სიმღერა ერთ ნუთში ნოქტიურნად გადააქცია. თუმცა, ჯერ არ დაუმთავრებია, – მიკოლა ყურადღებით უსმენდა როიალის ხმიანობას, – გარდა ამისა, აქაურობა დენტის კასრს ჰგავს.

– მეშინია, უჩვენოდ..., – დედის ტკივილი ცრემლად ჩამოიწვეთა.

„სად არის გოგონა...“ სხვადასხვა ტონალობებში დასეირნობდა. ფრედერიკი დროს ვერ გრძნობდა, – ოთახში უკვე შემობნელდა, მაგრამ ის აგრძელებდა ვარიაციებს, ბგერებს თავის ნებაზე ალაგებდა, რომელსაც სარკმელში შემოსული მთვარის შუქი მოსასხამივით შემოჰფენოდა.

ფრედერიკის ვარშავული საღამოსაგან ნიკოლოზის თბილისური შემოღამება მხოლოდ სითბოთი მეტობდა. სხვამხრივ, ქუჩები აქაც რუსი ჯარისკაცებით იყო შემორჩეპებული. განსაკუთრებული უტიფრობით ოფიცრები გამოირჩეოდნენ, – თითქოს ისინი ლუვრის ბინადრები იყვნენ, თბილისელები კი – ტალახიანი ქალამნებით შემოხეტებული ველურები. ეს დამპყრობლებს ახასიათებს. თუმცა, ქართველებისათვის გაუგებარი დარჩა, ხიშტზე ჩამოკიდებულ ძალას როგორ უნდა გადაეწონა დიდოსტატის მიერ სიკეთე-სიყვარულით შემოქარგულ ჩუქურთმაში ამღერებული უფლის დიდება?! ჯვარცმულის შეგონებაც ხომ ბუნებრივი იყო მოსახლეობისათვის, – ქრისტიმდეც სხვადასხვა ხალხის კეთილად მსტუმრებლებმა „ვეფხისტყაოსნით“ დიდებული ძეგლი დაუდგეს მეგობრობა-სიყვარულს. მამ, საიდან მოვიდნენ ასეთი ბნელი, სულმიძინებული და მგლისფერი სიავით შემოსილი ქრისტიანები?! მათ ერთი ხელით სახრჩობელას თოკი ეჭირათ, მეორე ხელით კი – პირჯვარს ინერდნენ.

ნიკოლოზი სახლიდან გამოვიდა. ხიშტიანები გაატარა და ამტკვერებულ გზას ქვევითკენ დაუყვა. მამის ბუზლუნს გამორიდებული და ნაღვლისფერი ფიქრებით გარშემორტყმული, ნელა მიდიოდა, –

კოჭლობის დაფარვას ცდილობდა. თანაგრძნობით შემოხედვა აღიზიანებდა. ზოგჯერ ირონიულ მზერას იჭერდა, რაც თრგუნავდა, სასონარკვეთილებაში აგდებდა. ასეთ დროს არავის ნახვა არ უნდოდა.

ჭალისკენ ჩაუხვია. მტკვრის ნაპირას ერთი დიდი ლოდი ეგულე-ბოდა. აქ არავინ იყო და ზედ წამოწვა. თვალს ადევნებდა მდინარის ტალღებს. თითქოს ისინი რალაც ამბავს უყვებოდნენ და გზას მშვიდად აგრძელებდნენ.

ჩვეულებრივი ადამიანისთვის ტალღების რონინს არავითარი განსაკუთრებული მნიშვნელობა არა აქვს. პოეტის თვალი და ყურისთვის კი – ისინი შეიძლება გონების სააზროვნო სივრცეში მიმნიშნებელ-შემხსენებლები იყვნენ.

– „მრავალ დროების მონამე ხარ, მაგრამ ხარ უტყვი!“ – ნიკოლოზი სივრცეს გაჰყურებდა, – არაფერს მიაბობ? რატომ?! გემინია, ჭრილობა კიდევ ერთხელ არ გამეხსნას? თუ შენ შენი გზა გაქვს და არ ნაღვლობ ქართველთა ღლაბუცს მონობის ქვაბში?! – თითქოს ნაწყენმა კენჭი ესროლა ჩავლილ ტალღას, – მესმის, რომ ადამიანის გული გაუმაძღარ-თავკერძაა. იუდას მაგან ჩაადენინა ის საშინელი ცოდვა. ქართველობაში კი – ოცდაათი ვერცხლის თაყვანისმცემლები ბევრნი ყოფილან. თუ არა ისინი, ირაკლი ბოლო ომსაც მოიგებდა. იმათ-კი შვილები და შვილიშვილები მონობისათვის განირეს. კენჭები ველარ მოიხელთა და ლოდზე წამოჯდა. ჭალებს ბინდი ეპარებოდა. ხეებსიქეთიდან მხარზე კომბალგადადებული მწყემსი გამოვიდა, – საქონელს დინჯად მოჰყვებოდა.

– მშვიდობა შენდა! – ნიკოლოზს მიესალმა და ლოდს მიეყრდნო.

– მშვიდობა ნუ მოგიშალოს! – ფიქრდამძიმებული პოეტი ქვიდან ჩამოხტა და გაბუტულივით გაჩერდა.

– მარტო აქ ყოფნისა არ გეშინია? რუსებმა შარი არ აგიტეხონ! – მწყემსი სამოცს გადაცილებული იქნებოდა. ჭალარა შემორეოდა, მაგრამ მხნედ გამოიყურებოდა.

– ეგენი ასეთ ადგილებში არ დადიან. ქუჩებსა და ეზოებში დაძვრებიან მშიერი მგლებივით! – ნიკოლოზის ხმაში ბრაზი და ზიზღი ირეოდა.

– ჰო, ეგენი რომ შემოვიდნენ, შენხელა ბიჭი ვიყავი. – მოხუცი კომბალს დაეყრდნო. – ამბობდნენ, ისინიც ქრისტიანები არიან და არაფერს დაგვიშავებენო. შენს მტერს ეგეთი ქრისტიანები! ერთ-მორწმუნეები კი არა ერთურწმუნოები გამოდგნენ!

– მაშ, ომში არ ყოფილხარ? – ნიკოლოზმა უიმედოდ ჩაჰკიდა თავი.

– არა. მაშინ ათისა ძლივს ვიყავი, – მოხუცმა ნაღვლიანად გახედდა მდინარეს, – მამამ ადრე გაგვხიზნა მთაში. თვითონ მეფეს იცავდა.

– გყავს ნანახი, მეფე? – ნიკოლოზი გამომცდელად უყურებდა იმ საუკუნიდან გადმოსულ მწყემსს.

– მხოლოდ ერთხელ. ომის შემდეგ ერეკლე თიანეთიდან ქალაქს ბრუნდებოდა. მამა თან ახლდა. მისი ნახვა გვინდოდა. გზაზე გამოვედით და მაშინ შევხედე ცხენზე ამხედრებულ მეფეს. ბავშვებს კეთილად გაგვიღიმა და ხელი დაგვიქნია, – მოხუცი თითქოს ახლაც აცილებდა საყვარელ მეფეს.

– მამა ომის ამბებს არ გიყვებოდათ? – ნიკოლოზი ცდილობდა იმ გაუბედურებული საუკუნის დასასრული გამოენვია.

– აბა, მოსაყოლი რა იყო! – მწყემსის ხმა სინანულისფერ ტონებს აევსო, – სათავადოებს მებრძოლების ნახევარიც რომ გამოეშვათ, ერეკლე ურჯულოებს კუდით ქვას ასროლინებდა. დასავლელთა მცირე რაზმი რას უშველიდა!

– მაგრამ იუდაც ჟამს ეძიებდა, არა?! – თავადის შვილმა დამნაშავედ იგრძნო თავი. საუბარი ღალატზე გადაიტანა. თუმცა, შინაგანი ხმა კარნახობდა, – სადროშოების საქციელი მოღალატეზე ნაკლები არ იყო.

– ხო, შვილო, ეგ რომ არა, ვინ იცის, ქალაქი იქნებ გადარჩენილიყო! – მოხუცმა სინანულით გახედა ქალისიქეთში შემობინდებულ სახლების სახურავებს. მერე ნახირს ადევენებულ ძალღს დაუსტვინა და კომბალი მხარზე გადაიდო.

ნიკოლოზი სევდიანად გაჰყურებდა დინჯად მიმავალ მწყემსს. ეჩვენებოდა, თითქოს იმ საუკუნეს მიაცილებდა გმირი ქართველების სისხლით გაჟღენთილ ქალაქში. მტკვარი-კი მდუმარედ მიუყვებოდა თავის მდინარულ გზას. არას ამბობდა ცხოვრების ამაოებაზე, ადამის შვილთა გაუმადლობა-გაუტანლობასა და ღალატზე.

– „მაინც რა არის ჩვენი ყოფა-ნუთისოფელი, თუ არა ოდენ საწყაული აღუესებელი?“ – ნიავს გააყოლა ნიკოლოზმა სიმწრისფერი სიტყვები, – იმ გაუკუღმართებული და ოცდაათ ვერცხლად გაყიდული დღის მერე ოცდათხუთმეტმა წელმა გაიარა მეორე საშინელ ღალატამდე. ნეტა, რა მიიღეს ფალავანდიშვილებმა იმდენი, რაც

მათ საშვილიშვილო წყევლას გადასწონის?! თავისუფლების ცეცხლი ისევ ჩააქრო მოძმეთა გამცემლის იუდასფერმა სულმა.

ნიკოლოზი ნელა აუყვავა ქალაქისკენ მიმავალ ბილიკს. მწუხარე ფიქრების ნისლი ნაბიჯებს უმძიმებდა. ნატკენ ფეხზე თითქოს უიმედობის დოლაბი მიეხათ – მისთვის აღარც სამხედრო სამსახურის, აღარც სწავლის გაგრძელების ოცნებას ჰქონდა აზრი. რას უმზადებდა იდუმალი და დაუნდობელი სანუთრო? როგორ უნდა შებრძოლებოდა ბედს მარტოობის ოთახში გამოკეტილი ჭაბუკის სული? მწყემსის მონაყოლმა ზღაპარმა თითქოს წინაპრების მიერ ომებში გაცვეთილი ხმლისკენ უბიძგა, ჭალაში უმხედროდ ჩარჩენილი ტაიჭისკენ მიახედა. მაგრამ, როდის გაჩნდებოდნენ საქართველოში ზღაპრის გმირებისნაირი ძმები? როდის ააფრიალებდნენ თავისუფლების დროშას, რომელიც რუსული ხიშტების შიშით კუთხეში მიეკუნჭ-მიემალათ ქართველებს!

აღმართი აიარა ნიკოლოზმა და უკან მიიხედა. ჭალის სიღრმეში მწყემსის მხოლოდ კომბალგადადებული მცირე ლანდილა მოჩანდა. ზღაპრით გაცხადებული იმედი თითქოს ღონიერ მხარზე გადაკიდებულ ხურჯინში საგულდაგულოდ მოეთავსებინა და ცივ ნიავეს არ აკარებდა.

ორი ძმის ზღაპარი

ერთი დიდი სოფლის განაპირას ორი ძმა ცხოვრობდა. ტყუპები იყვნენ, მაგრამ ერთმანეთს არ ჰგავდნენ. ორივეს ძალიან დიდი ძალა ჰქონდა – გაქცეულ ბულას რქებით იჭერდნენ; ოთხი კაცი რომ ვერ ასწევდა, ისეთ ლოდს ბუმბულივით აიტაცებდნენ. ძმები ყველას ეხმარებოდნენ. კეთილები იყვნენ და მათგან წყენა არავის ახსოვდა.

პატარაობისას თითო ძმას თითო დედალი ჰყავდა. ქათმები ყოველდღე თითო კვერცხს დებდნენ და ძმებიც მათ ცივ ნიავეს არ აკარებდნენ.

სოფელს ჩრდილოეთით და სამხრეთით დიდი და უღრანი ტყე ესაზღვრებოდა. ჩრდილოეთის ტყეში ცხრათავიანი დევი ცხოვრობდა, ბოროტი და გაუმადლარი. სამხრეთის ტყეში-კი ასეთივე, მაგრამ ელაში დევი დათარეშობდა. სოფელს ხან ერთი ესხმოდა თავს, ხან-მეორე. რამდენჯერმე ისეც მოხდა, ორივე ერთდროულად გაჩნდა.

დასცხეს ერთმანეთს და სოფელი სულ გააჩანაგეს, – ხალხი საკვების გარეშე დარჩა. მაშინ იყო ჯერ ერთი დედალი დაკლეს, მერე – მეორე. ბავშვები ძალიან დანალვლიანდნენ. რა უნდა ექნათ! თითოეულმა თავისი ქათმის ძვლები მოაგროვა და ორივემ ღობის ძირას, ორმოში ჩამარხა, – ახსოვდათ დედინაცვლისა და გერის ზღაპარი. იქნებ ჩვენი ქათმების ძვლებმაც სიკეთე მოგვიტანოსო და ის ადგილი მონიშნეს.

წლები გადიოდა. დევები სულ უფრო და უფრო სასტიკები ხდებოდნენ. სოფლელებს გარეთ გამოსვლისაც ეშინოდათ. არავინ იყო მათი მშველელი. მხოლოდ უფალს შესთხოვდნენ შეწყალებას.

ტყუპებმა ხალხის გასაჭირი გაისიგრძევეანეს და ჩაფიქრდნენ. გაახსენდათ ღობესთან ჩამარხული ძვლები და ბედის ცდა გადაწყვიტეს. შელამებულზე მონიშნულ ადგილას მივიდნენ. მიიხედ-მოიხედეს და იქ ორი მტრედი შენიშნეს. ძმებმა უიმედოდ გადახედეს ერთმანეთს და უკან გაბრუნდნენ.

– რატომ მიდიხართ. ჩვენ აქ უნდა დაგვეტოვოთ? – მიაძახეს მტრედებმა. გოცბული ტყუპები შემობრუნდნენ, – „ნეტავ, ვინ დაგველაპარაკაო“. იქ მტრედების გარდა არავინ იყო. ერთმანეთს გადახედეს.

– წავიყვანეთ და ბედს ეწევით! – მტრედებმა ერთხმად დაილულუნეს. მერე ღიმილით თითქოს თვალიც ჩაუკრეს დამუნჯებულ ბიჭებს.

– რა დაგვემართა. ჩვენ ხომ ეს სასწაული გვინდოდა! – გადაუჩურჩულა ერთმა ძმამ მეორეს.

– ჰო, მაგრამ მტრედებს არ ველოდი! – უპასუხმა მეორემ, – კარგი, რაც არის, არის. წავიყვანოთ სახლში და იქ ნახავთ.

უკვე დალამებულიყო. ძმებმა მტრედები აიყვანეს და სახლში შევიდნენ. კარი მიიხურეს თუ არა, ოთახი განათდა, – მტრედები უმშვენიერეს ქალიშვილებად გადაიქცნენ. ერთი ოქროსთმიანი იყო, მეორე – ვერცხლისთმიანი. ტყუპებს ოცნებაშიც კი ვერ წარმოედგინათ ასეთი სილამაზე. იდგნენ და პირდაღებული შეჰყურებდნენ მანათობელ ფერიებს.

– აქ რა უნესრიგობა გქონიათ. უნდა დავალაგოთ! – გოგონები დატრიალდნენ და ძმებმა გონს მოსვლაც ვერ მოასწრეს, სახლი გაკრიალებულ-დასუფთავებული იყო. ტყუპები ხმაგაკმენდილები ისხდნენ. სიხარულისაგან დამუნჯებულები შესცქეროდნენ, როგორ დანიაგობდნენ მოულოდნელი სტუმრები. მალე სუფრაც გაიშალა.

– მოდით, ჩვენი საიდუმლო სერობა მაგიდასთან გავაგრძელოთ!
– ოქროსთმიანმა თავისი რჩეული მიიწვია, ვერცხლისთმიანი მეორე ძმას მიუჯდა გვერდით.

– ჩვენ დღისით ისევ მტრედებად გადავიქცევით. ღამით-კი კვლავ გამოგეცხადებით! – ოქროსთმიანი ღულუნა ხმით ლაპარაკობდა. – ასე იქნება მანამ, სანამ დევებს დაამარცხებთ!

– ჩვენ თქვენი საცოლეები ვართ, მაგრამ მხოლოდ გამარჯვების მერე ვიქორწინებთ! – ვერცხლისთმიანი თაფლისფერი სიტყვებით მიმართავდა გვერდით მჯდომს.

– თქვენ გჯერათ, რომ ჩვენ ორნი დავამარცხებთ იმ ურჩხულებს? – ერთად ამოიღეს ხმა ძმებმა.

– ასე რომ არ იყოს, აქ არ ვიქნებოდით! – ოქროსთმიანი იღიმებოდა.

– ორივენი თქვენს ბაბუასთან უნდა მიხვიდეთ, ხმლები და მშვილს-ისრები გამოაჭედინოთ და ღონიერი ცხენებიც გამოართვათ.

– ყველაფერი მზად რომ იქნება, ჩვენ საგზაღს ჩაგილაგებთ ხურჯინებში. – დაამატა ვერცხლისფერთმიანმა.

ტყუპების ბაბუა სოფლის მეორე ბოლოში ცხოვრობდა. მჭედელი იყო. ცისკარზე, ხარიპარია ვარსკლავი გამოჩნდა თუ არა, ბიჭები ფეხზე იდგნენ. მტრედებად ქცეულ გოგონებს დაემშვიდობნენ და სამჭედლოსკენ გასწიეს.

– ბაბუა, ორი ხმალი და ორი მშვილდ-ისარი გვჭირდება, თითოს ორი კაცი რომ ასწევს, ისეთი. – ძმებმა სულმოუთქმელად მიაყარეს ცეცხლის გახურებით გართულ მჭედელს.

– ვიცი, ვიცი, რისთვისაც გინდათ, თქვე ეშმაკებო! – მომლიმარი ბაბუა გრდემლთან მივიდა, ფოლადის დიდი ნაჭერი აიღო და საცეცხლურში შეაგდო, – მზე ორჯერ რომ იმ გორას მიეფარება, მოდით და ყველაფერს დაგახვედრებთ.

ტყუპები მოუთმენლად ელოდებოდნენ მზის მეორეჯერ ჩასვლას. ერთმანეთს ლოდის სროლაში ეჯიბრებოდნენ, მდინარეში ბანაობდნენ და საბრძოლოდ ემზადებოდნენ. მესამე საღამოს ბაბუას მიაკითხეს. მჭედელმა ორივეს თავ-თავისი ხმალი და მშვილდ-ისარი აჩვენა.

ბაბუას ბიჭებისათვის ისეთი ქეიბურები გაემზადებინა, რკინასაც რომ გახვრეტდა. სამჭედლოსთან ორი ფეხმაგარი რაში იდგა. ბიჭები მჭედელს დაემშვიდობნენ და ცხენებს მოახტნენ.

– გამარჯვებით გველოთ, შვილებო! – დალოცა ბაბუამ.

სახლში დაბრუნებულ ტყუპებს ქალიშვილები ელოდნენ. ბიჭებმა გემრიელი ვახშამი მიირთვეს და დაიძინეს. გოგონები მთელი ღამე ამზადებდნენ საგზაოს. ხურჯინებში ჩაალაგეს და ცისკარიც მოახლოვდა. ტყუპები წამოხტნენ, ხელ-პირი დაიბანეს, საჭურველი აისხეს და საცოლეებს დაემშვიდობნენ. ერთმა ჩრდილოეთისკენ გაქუსლა, მეორემ – სამხრეთისაკენ.

არავინ იცის, ან ჩრდილოეთით რა მოხდა, ან – სამხრეთით. ორი დღედაღამე ესმოდათ სოფლებს ჭეჭა-ქუხილის ხმა. განსაკუთრებით ღამით ჩანდა, როგორ ანათებდა ელვა მთებისკეთში. მხოლოდ მესამე დღეს, ნაშუადღევს გამოჩნდნენ დაღლილ-გასისხლიანებული ტყუპები. ერთი ჩრდილოეთიდან მოაჭენებდა ცხენს, მეორე – სამხრეთიდან.

– დამთავრდა თქვენი ტანჯვა-წამება! – შესძახეს ტყუპებმა სოფლებს და ცხენებიდან ჩამოხტნენ. – დევები აღარ არიან!

ხალხი ზეიმობდა. ძმებს ლოცავდნენ და სიხარულისგან ტიროდნენ.

– უნდა განვიბანოთ! – თქვეს ძმებმა. იარაღი დაალაგეს, სახლში შევიდნენ და, ყველას გასაკვირად, იქიდან მტრელები გამოიყვანეს. ტყუპები მდინარიდან რომ ამოვიდნენ, ნაპირზე ქალიშვილები და მოგიზგიზე კოცონი დახვდათ.

– აი, ჩვენი სადღეო სამოსელი! აღარ გვჭირდება! – გოგონებმა ბუმბული ცეცხლში ჩააგდეს, ბიჭებს ხელები ჩაჰკიდეს და სოფელში დაბრუნდნენ. ყველამ გაიხარა ტყუპების ბედნიერებითა და დიდი ქორწილი გადაუხადეს უშიშარ ძმებს. სუფრის თამადა, რაღა საკითხავია, ბაბუა-მჭედელი გახლდათ.

ნიკოლოზი აფორიაქებული იყო მოსმენილ-განცდილით. ბავშვობის მეგობრისკენ გასწია. ეზოს კარი უნმაუროდ შეაღო და კითხვაში გართულს გამოღიაებული სარკმლიდან შეეხმინა. კაკლის ჩრდილში დასხდნენ. მეგობარს ასეთი აღელვებული არასოდეს ენახა და მიზეზი ჰკითხა.

– რა შეგემთხვა? ვინმე დაიჭირეს კიდე? – ვერ ისვენებდა მასპინძელი.

– არა. მტკვრის ნაპირას, ჭალაში გავისეირნე და იქ ერთ მოხუცს შევხვდი, – სტუმარი მოჰყვა მწყემსთან საუბრის ამბავს. ზღაპარიც არ გამოჩნდნია, – უბრალო ადამიანი ასე რომ ფიქრობს და მსჯელობს, ჩვენ, ვითომ ნასწავლებს, რა გვემართება? რატომ არ გვტკივა ისე, როგორც იმ მწყემსს სტკივა ქვეყნის ბედი?!

– იმ კაცმა საკუთარი თვალით ნახა ომის საშინელება, შური, ლალატი. მოკლე დროში ქვეყნის ორჯერ დაქცევას შეესწრო, – მასპინძელი მშვიდად ლაპარაკობდა.

– ახლა კიდევ ხელმეორე ლალატი და უბედურება ნახა, მაგრამ მაინც მხნედ არის და გმირების გამოჩენას ელოდება! ჩვენ რაღა გვემართება, ყურები რომ ჩამოგვიყრია და დიდიან-პატარიანად მონის უღელი დაგვიდგამს! – მასპინძელს მეგობარი ასეთი ჯერ არ ენახა და გაოცებას ვერ მალავდა.

ნიკოლოზი თავის „ოთახში“ იყო ჩაკეტილი და იქ მეგობარსაც ვერ შეუშვებდა. ვერც იქიდან გამოიტანდა ტკივილისფერ ფიქრებს, შემოზღვავებულ განცდებს თუნდაც ჩინ-მედლებზე მოვაჭრე ნათესავ-ნაცნობთა საქციელის გამო. მარტოობის ოთახში უნდა დარჩენილიყო პირადი სატკივარიც. „მაგრამ რადგანაც კაცნი გვქვიან-შვილნი სოფლისა...“ – გულში იმეორებდა სევდამოძალებული პოეტი.

ინტერვიუ

ირაკლი ვაშაყმაძეს 70 წელი შეუსრულდა. მის ახალგაზრდულ სახეს არ ეტყობა ასაკი. სისრულით და სილალით გამორჩეული მისი პოეზია გვაძლევს იმის თქმის საშუალებას, რომ ყველაფერი ჯერ კიდევ წინ არის. წინ არის შემოქმედებითი წვითა და ცხოვრებასთან ჭიდილით ჯერ კიდევ გასავლელი გზა. „არავი“ ულოცავს ირაკლის ამ შესანიშნავ თარიღს და გთავაზობთ მასთან ინტერვიუს.

პარბი ყმა და საჰსეა კაცი

- „იცი, საიდან მოვდივარ?
ორმოცდაექვსი წლიდან,
თურმე რომ დავბადებულვარ,
შოთიე ხელმეხს ცლიდა.
ანგელოზების გალობა
ჩამოისმოდა ციდან,
გახარებული ბაბუა
ჭიქას ჭიქაზე ცლიდა.
დედიკოს მკლავზე ვტიროდი
ბიჭი სულ ერთი ციდა,
ხაჭაპურის ფევილს ბებია,
ვერცხლის მერდინში ცრიდა,
თურმე, ლამაზი ყოფილა
ივლისის ერთი დილა“.

- ბატონო ირაკლი, ივლისის ამ ლამაზი დილიდან, თქვენ რომ ასე შესანიშნავად აღწერთ ლექსში, შვიდი ათეული წელი გავიდა. მთელს თქვენს შემოქმედებას ათბობს გაუხუნარი მოგონებები ბავშვობაზე, სოფელზე. გთხოვთ, გაიხსენოთ ლექსებში ცოცხლად შემონახული თქვენი ცხოვრების ადრეული წლები, გურია...

ყველას ჰგონია, რომ ვარ გურული, არადა, მე ვარ ბაღდათის რაიონის სოფელ როხიდან. ერთხელ აღმაზორ თავაძე (პოეტი კაცი, საქართველოს ყველა კუთხე ფეხით აქვს შემოვლილი), ჩემს სულიერ

მოდღვრს ეკითხება: ირაკლი ვაშაყმაძის ლექსები ნავიკითხე, და-
მაინტერესა. თქვენი სულიერი შვილი ყოფილა, ხომ არ გამაცნობ-
თო. ჩემს მოძღვარს უთქვამს: აი, სწორედ ახლა მოდისო. გავიცანით
ერთმანეთი. პირველი ის მკითხა, სადაური გურული ხარო. ვუთხარი:
გურული არა ვარ, იმერელი ვარ, ბაღდათის რაიონის სოფელ როხ-
იდან-მეთქი. შემოირტყა თავში ხელი ბატონმა არმაზურმა: ეგ რა
მითხარი, ვიფიქრე, გურული იყავი და ამ დუნიაზე ორი ჭკვიანი გუ-
რული ვიქნებოდითო.

რა გავისხენო ჩვენი ბავშვობიდან, რით არის გამორჩეული? იყო
ომის შემდგომი პერიოდი, მძიმე, ძალიან დუხჭირი. რაც სინათლე
შემოვიდა ჩემს სულში, უკავშირდება უნივერსიტეტს - ივანე ჯავახ-
იშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტს. ჩვიდ-
მეტი წლის ბიჭი მივედი უნივერსიტეტში. ჩემს დროს იყო სტაჟია-
ნობა, ამიტომ ჩემზე ათი, თხუთმეტი წლით უფროსები დამხვდნენ
პირველ კურსზე. იქ გავიცანი ქართული მწერლობის უდიდესი ნარ-
მომადგენლები, მაშინ უკვე ახალგაზრდა მწერლები: გურამ პე-
ტრიაშვილი, ცხონებული თედო ბექიშვილი, გიორგი ბაქანიძე, შოთა
ჩანტლაძე, მერაბ კოსტავა, ზვიად გამსახურდია. აი, მათ გვერდით
აღმოვჩნდი პატარა ბიჭი. მახსენდება ერთი ამბავი: პირველ კურსზე
ვარ. ქალბატონ ქსენია სიხარულიძეს, ფოლკლორის კათედრის გამგეს,
ჩავაბარე ფოლკლორში გამოცდა. მითხრა: შეილო, რუსთაველის
იუბილე მოდის და აუცილებლად უნდა დაწერო სამეცნიერო შრომა.
გადადი ფოლკლორის კათედრაზეო. მიმასწავლა, სადაც იყო კათე-
დრა. მართლაც, მივედი ფილკლორის კათედრაზე. იქ დამხვდა ბა-
ტონი ოთარ გამსახურდია. მომცეს საქალაღდე. ქალბატონმა ქსე-
ნიამ ისიც მითხრა: გასულ წელს ჩვენ ვიყავით სამცხე-ჯავახეთში და
რუსთაველის ბიოგრაფიული მომენტები ჩავინერეთო. ჩემი პირველი
მოსხენება დავწერე ასეთი სათაურით: „რუსთაველის ბიოგრაფიული
მომენტები ქართულ ფოლკლორში მესხეთ-ჯავახეთის მასალების
მიხედვით“. ეს იყო ზუსტად ნახევარი საუკუნის წინ. მოხსენება ნა-
ვიკითხე, მოიწონეს. რომ დავამთავრე, ერთი მალალი, მოხუცი კაცი
წამოდგა და მეუბნება: შეილო, თქვენ რომ ამბობთ, - და გამამეორები-
ნა: „და ამან ჯავახოს ალაშენა ორნი ციხექალაქნი: წუნდა და ქალაქი
არტანისი, რომელსა მაშინ ერქუა ქაჯთა ქალაქი, ხოლო აწ ჰქვან ჰუ-
რი“, ახლა თუ მეტყვი, სად არის ეს ქალაქიო. მე ვერ ვუთხარი და იმ
ბატონმა თვითონ მითხრა, სად იყო ის ადგილი. მოხსენება მოიწონეს,
დამაჯილდოვეს ქების სიგელითა და ფულადი პრემიით. ასე, რომ ჩემი

პირველი დიდი სიხარული არის მესხეთ-ჯავახეთის ამ მასალებთან და დიდებული ჩვენი შოთა რუსთველის იუბილესთან დაკავშირებული. ეს მაღალი, წარმოსადეგი კაცი კი აღმოჩნდა უნივერსიტეტის დამაარსებელთაგანი - მიხეილ ზანდუკელი. მოგვიანებით ბატონმა მიხეილმა მთხოვა, რომ ბარათაშვილის იუბილესთან დაკავშირებით მასთან დამეწერა სამეცნიერო ნაშრომი: „ბარათაშვილი მსოფლიო გოდების პოეტი“. ასე, რომ უნივერსიტეტი არის ჩემთვის უსაყვარლესი.

- რატომ გადანყვიტეთ, გამხდარიყავით ფილოლოგი?

ბავშვობიდან ვწერდი პატარ-პატარა ლექსებს, ვწერდი პიესებსაც. სამი დედმამიშვილი ვართ და მერე ამ პატარა პიესებს ვდგამდით. მახსოვს, საახალწლოდ ასეთი რამ: ბებია მოდის ჩვენთან და ჩვენ ვეკითხებით: „რა მოგიტანე, რომ მოდი, ბებიაჩემო ანტასი?“ ბებია გვეუბნება: „ყველაფერი მაქვს, შვილებო, ჩურჩხელაც, მსხალიც, ყურძენიც. ეს მოგიტანეთ მიტომ, რომ გაგიძლოთ თქვენი მუცელი“. რომ გაიგეს, ლექსებს ვწერდი, პატარა ვიყავი, როცა ჩამომიტანეს ირაკლი აბაშიძის პოემა - „რას გადაურჩა თბილისი“. ახლაც მახსოვს სტრიქონები:

„ბრწყინავს ახალი თბილისი,
ძველი ქალაქი ქართული... “ და ა.შ.

„მზის შუქში განათებული

ქალაქი ოქროსფერია,

ცოცხლობდეს ჩვენი სტალინი,

ცოცხლობდეს ჩვენი ბერია“, - აი, ასე ვიზრდებოდით. მაშინ არ ვიცოდით სიმართლე ლენინზე, სტალინზე. არ ვიცოდით, რა უბედურებაში ვიყავით. მერე, დასამალი რა მაქვს და, მეხუთე კლასის მოსწავლემ დავწერე რევოლუციაზე ლექსი:

„მეფის რუსეთში იტანჯებოდა მშრომელი ხალხი,

არვინ ინევდა მტარვალთა მახვილთ შესაბრძოლებლად,

ბოლოს იფეთქა პეტროგრადში რევოლუციამ

მშრომელი ხალხის თავისუფლების მოსაპოვებლად“. გავაგზავნე

ეს გაზეთ „ნორჩი ლენინელში“. იქიდან მომივიდა წერილი, რომ ვარ მომავალი მგზნებარე კომკავშირელი. მე მჯეროდა ეს ყველაფერი, მჯეროდა გულწრფელად, ვიდრე არ მოვედი უნივერსიტეტში და ვიდრე ჩემმა უფროსმა მეგობრებმა არ ჩამახედეს იმ ისტორიულ სინამდვილეში, რომელიც მართლა არსებობდა. ლექსების წერა გავაგრძელე უნივერსიტეტშიც.

- „დავითის თეთრი ტაძარი“ - ბრძანებთ თქვენ უნივერსიტეტზე 2008 წელს მიძღვნილ ლექსში, სადაც ჩანს უდიდესი წუხილი იმის გამო, რომ „ქათქათა ტაძარმა“ დაკარგა ძველი დიდება, ძალა. ვინ ასულდგმულება და, თქვენი აზრით, ვის მხრებზე იდგა უნივერსიტეტი თქვენი სტუდენტობის დროს, ვის გამოყოფდით თქვენი პროფესორებიდან?

პირველი დიდი სიხარული და გაოგნება ჩემთვის იყო პანტელეიმონ ბერაძე. ბატონი პანტელეიმონი ანტიკური ლიტერატურის, ბერძნული ლიტერატურის ისტორიას გვიკითხავდა. ერთხელ მასთან გამოცდა გვექონდა. კარგად რომ ჩავაბარე, შემაქო: კარგი ბიჭი ხარო. გვერდით მიზის რაულ ბაბუნაშვილი, ახლა იგი მემამულეთა კავშირის პრეზიდენტია. კარგი ბიჭია, ლექსებსაც წერსო, - დასძინა რაულმა. აა, ლექსებსაც წერს? - და პანტელეიმონ ბერაძემ მატრიკული, რომელშიც ხუთიანი უნდა ჩაენერა, დახურა და მკითხა: აბა, დაქტილურ ჰეგზამეტრზე ვილაპარაკოთო. ვერ ვუპასუხე. ვერ დაგინერო ნიშანსო, - მითხრა. წარმოიდგინეთ, რა მდგომარეობაში აღმოჩნდებოდი პირველკურსელი სტუდენტი, რომელიც ხუთოსნობის სტიპენდიას ვიღებდი და ლექტორი ნიშანს არ მიწერდა. ვიტყვით. ნიშანი არ დამინერა, წამოვედი, რაღას ვიზამდი. დამიბარა სექტემბრის თხუთმეტში. მივედი უნივერსიტეტში. ჯერ სტიპენდია ავიღე, მერე შევედი ბატონ პანტელეიმონთან აუდიტორიაში. მასსოვს, აუდიტორიაში ისხდნენ მისი სტუდენტები, მათ შორის უნივერსიტეტის ულამაზესი გოგონები: ნინო ჭავჭავაძე და სხვები. რა ქენი, ბალდათელოო, - მეუბნება. მე ვუთხარი: ვიმეცადინე, ბატონო პანტელეიმონ-მეთქი. კარგიაო, - მივანოდე მატრიკული და ჩამინერა ხუთიანი ისე, რომ არც არაფერი უკითხავს. ასევე განსაკუთრებით დასამახსოვრებელი აღმოჩნდა ჩემთვის სიმონ ყაუხჩიშვილის გამოცდა. თურმე, ყოფილა ასეთი წითელი პროფესორი ივანე ვაშაყმაძე, რომელმაც, შეიძლება ითქვას, მთელი უნივერსიტეტი გაანადგურა. სიმონ ყაუხჩიშვილმა რომ აიღო ჩემი მატრიკული და გვარ-სახელს ჩახედა: ვაშაყმაზე ირაკლი, ცივმა ოფლმა დაასხა (მე მერე გავაცნობიერე). მეკითხება: სადაური ვაშაყმაძე ხარო? მე ვუთხარი: ბატონო სიმონ, მე ბალდათიდან ვარ, სოფელ როხიდან-მეთქი. შევბით ამოისუნთქა კაცმა, როგორც ჩანს, და: რა პატიოსანი ხალხი ცხოვრობს ბალდადშიო, - თქვა. მერე, როცა გავიგე, რომ იყო უნივერსიტეტის ასეთი წითელი რექტორი, თვალწინ დამიდგა სიმონ ყაუხჩიშვილის სახე. ივანე ჯავახიშვილი, უნივერსიტეტის დამაარსებელი ივანე ვაშაყმაძემ, ფაქტობრივად, გამოაგდო (ბოდიში ამ სიტყვაზე) უნივერსიტეტიდან. ბატონმა სიმონმა ჩემს და-

ნახვაზე - ეს პატარა ლეკვია, ალბათ, ვაშაყმაძისო, იფიქრა. აი, ასეთი ამბავიც მოხდა. მკითხეთ, რამ გადამაწყვეტინა, რომ შევსულიყავი ფილოლოგიის ფაკულტეტზე - ლიტერატურისა და პოეზიის სიყვარულმა. ახლა ხსნიან, რა არის პოეზია. რას არ ამბობენ, მაგრამ დიდმა ქართველმა, ახლა უკვე წმინდანად შერაცხულმა ილია მართალმა მოკლედ თქვა: პოეზია არის ნიჭი და მადლიო. თუ ამ ორი ფენომენით არა ხარ დაჯილდოებული, მაშინ ეს ყველაფერი სიტყვების უბრალო რახარუხი იქნება და მეტი არაფერი. მადლობა ღმერთს, რომ უნივერსიტეტში აღმოვჩნდი ახლა უკვე საქვეყნოდ ცნობილი მწერლების გვერდით, რომელთაც მაზიარეს იმ მშვენიერებას, რომელიც ქართული ლიტერატურა და ქართული მწერლობაა. არ დამავინწყდება კიდევ ერთი რამ. სოფელში რომ გაიგეს, მე ლექსებს ვწერდი, თუკი ვინმე გარდაიცვლებოდა, მოვიდოდა ჩემთან მისი ახლობელი იმ გარდაცვლილზე რამის დანერას მთხოვდა. უნივერსიტეტი დაუფინყარია. თედო ბექიშვილმა, ან გარდაცვლილმა ჩემმა ერთმა უფროსმა მეგობარმა, თქვა ასეთი რამ: რა უნდა მოხდეს ქვეყნად ისეთი, რომ დამავინწყდე და გამახსენდეო. მე უნივერსიტეტი სულ მახსოვს. მადლობა უფალს, დღემდე, გაჭირვების ჟამს, ჩემი უნივერსიტეტელი მეგობრები მიდგანან გვერდში.

- უნივერსიტეტი ცოცხალი შემოქმედებითი ღწვით ცხოვრობდა. აქტიური და მრავალფეროვანი იყო „პოეზიის წრის“ საქმიანობა. ამ ტრადიციის გასაგრძელებლად 90-იან წლებში, როდესაც გაიხსნა თსუ-ის ახალციხის ფილიალი, რექტორის ინიციატივით ფილიალშიც ჩამოყალიბდა ლიტერატურული წრე და ლიტერატურული ხუთშაბათობები იქცა ნამდვილ ზეიმად. როგორც მოგახსენეთ, ეს გახლდათ დედაუნივერსიტეტის ტრადიციის გამოძახილი. როგორ გაიხსენებთ „პოეზიის წრეს“ და მის მესვეურებს?

დიდი სიყვარულით გავიხსენებ წრეს, დიდი სიყვარული მაკავშირებს იმ ადამიანებთან, რომლებიც „პოეზიის წრეში“ იყვნენ. ჩვენ დროს, ისინი - პოეტები, მთარგმნელები უკვე ცნობილი ადამიანები იყვნენ, მაგალითად, გიგლა სარიშვილი, დიდებული მთარგმნელი, უკვე იბეჭდებოდა. მე, თუ ძალიან არ დამაძალებდნენ, რაიმე ლექსი მეთქვა, არ ვკითხულობდი. ისე მეუხერხულებოდა შოთა ჩანტლაძესთან, ჩემს უფროს მეგობრებთან ლექსის თქმა - ეს სასწაული რამ იყო.

ოცი წლის ბიჭი ვარ, 25 ივლისია და გამოცდებს ვაბარებ. თედო ბექიშვილი მხვდება და მეუბნება: ირაკლი ვაშაყმაძე, მე დაბადების

დღე მოგილოცეო და მიკითხავს ლექსს. ოცი წლის ბიჭისთვის ჩემზე უფროსი პოეტისგან ლექსის მიძღვნა, ეს ისეთი სიხარული იყო, ვერ აღვინერო. მერე ვფიქრობდი, რანაირად გადამეხადა ჩემი უფროსი მეგობრისთვის სამაგიერო და მეც ოცი წლის შემდეგ დავწერე ლექსი „არაგვი ანანურთან“. იქამდე ვერა და ვერ დავწერე ისეთი ლექსი, თვითონ რომ მომეწონებოდა. ბატონ თედო ბექაშვილთან რომ მივედი და მივიტანე ეს ლექსი (იქ დამხვდნენ ვანო ჩხიკვაძე, ავთო მიქაშე (მსახიობი). ვუთხარი: თედო, ლექსი მოგიტანე, რომელიც მოგიძღვენი-მეთქი. ძალიან მოეწონა ეს ლექსი, ძალიან და მე ვიყავი მაშინ ბედნიერი. „არაგვი ანანურთან“ ბევრგან დაიბეჭდა. ეს ადამიანები ჩემი „ნათლიები“ იყვნენ, რომლებიც ჩემს ლექსებს უფრთხილდებოდნენ. მეუბნებოდნენ, რა წიგნი უნდა წამეკითხა, რომ გემოვნება ჩამომყალიბებოდა, მასწავლიდნენ. მერე სამაგიერო რომ გადამეხადა მათთვის, დავწერე 40 წლის წინ ერთი „ფოტოლექსი“, რომელსაც ხშირად ვბეჭდავ. ლექსი ასე იწყება:

„გახსოვთ, ძმებო, ბალი,

უნივერსიტეტის?

ფიქრი,

საუბარი, ფრთხილი მეტისმეტი“ და შემდგომი სტრიქონები კონკრეტულ ადამიანებს ეხება, ჩემი მეგობრების გახსენებაა. „ფოტოლექსში“ ჩემთვის ძვირფასი ადამიანები, რომლებიც სწორედ იმ პოეზიის, მწერალთა წრიდან დაფრთიანდნენ, ყველა მოვიხსენე.

- გისმენთ და ვრწმუნდებით, რომ თქვენი ცხოვრება მეგობრობის მაღლითაა გაჯერებული. არ განგიცდიათ სიხარული, ტკივილი, გამარჯვება, ბედი თუ უბედობა, მეგობართან რომ არ გაგეზიარებინათ. რაც მთავარია, ასეა დღემდე. ვინ არიან თქვენი მეგობრები და როგორ ფიქრობთ, რატომ ვერ დააჩნია კვალი თქვენს ურთიერთობებს ცხოვრების ურთულესმა და უმკაცრესმა წლებმა?

ჩემი მეგობრები დიდებული ადამიანები არიან. ქართველი მკითხველისათვის საყვარელი ბევრი მწერალი და საზოგადო მოღვაწე აღარ არის დღეს ჩვენს გვერდით. თედო ბექაშვილი გარდაიცვალა, გარდაიცვალა გიორგი ბაქარიძე, გიგლა სარიშვილი, ჩვენი აღმზრდელი მეცნიერები - ბატონი რევაზ სირაზე, ნოდარ ჩხეიძე, ზეციურ საქართველოში მკვიდრობენ და იქ არიან. ბატონი გურამ პეტრიაშვილი - ჩემი უფროსი მეობარი, რომელიც როგორც კი ჩამობრძანდა, მაშინვე შემეხმინა, დიდი ეროვნული მოღვაწეა, ზვიად გამსახურდიას თანამებრძოლი, ჩემთვის უსაყვარლესი და ქართველი

ხალხისთვის საყვარელი ხელოვანი... როგორ ჩამიხუტა გულში, როგორ დამეხმარა ყველანაირად, ახლაც გვერდით მიდგას. ზაურ მაღალშია, ნომადი ბართაია, მურმან ჯგუბურია, კობა არაბული - ესენი არიან ჩემი უსაყვარლესი მეგობრები. გიზო ზარნაძე, ეს დიდებული, 85 წელს მიღწეული მამულიშვილი ოტია იოსელიანის თაობაა. ასევე რამაზ პატარიძე, რომელიც ახლაც იღწვის, ჩემი უფროსი მასწავლებელი და მეგობარია. ასევე ჯემალ ქირია, ზეინაბ შარაძე, ნიკოლეიშვილი, კინორეჟისორებიდან ვახტანგ ხარჩილავა, რომელმაც ამას წინათ თავისი გაზეთის ფურცლებიდან მომილოცა საიუბილეო თარიღი. ბატონები - თამაზ წიგნივაძე, ჯარჯი ფხოველი, არ მინდა, გამომჩეს ვინმე. იყვნენ სხვებიც, მაგრამ, სამწუხაროდ, მე ეს პირადაც მითქვამს მათთვის, ბევრმა, როცა პრეზიდენტი ზვიად გამსახურდია ასე განირა ბოროტმა ძალამ, მავანი და მავანი ამ საერთო სამეგობროდან გუნდრუკს უკმევდნენ შევარდნაძეს. მე მოგახსენეთ, რომ ჩვიდმეტი წლის ბიჭი მივედი უნივერსიტეტში და, საბედნიეროდ, უნივერსიტეტის დამაარსებლებს მივუსწარი. სხვაგვარი სული ტრიალებდა მაშინ, ჩვენ სხვა — ნამდვილი ურთიერთობებიდან მოვდივართ.

მე უნივერსიტეტელი მეგობრებიდან ძირითადად მწერლები დავასახელებ. უკვე რამდენი აღარა გვყავს. ძალიან ახლო ურთიერთობა მაქვს სამეცნიერო წრეებთან. ჩემი მეგობრები არიან მეცნიერები - აკადემიკოსი ავთანდილ არაბული, მერაბ ბერიძე, ჩვენი უსაყვარლესი უნივერსიტეტის რექტორი, ამირან არაბული, ლევან ბრეგაძე, მწერალი ამირან გომართელი, თამაზ ტყემალაძე, თამაზ ხმალაძე. უნივერსიტეტიდან ვმეგობრობთ თინათინ ჩხაიძესთან, გვანცა კობლატაძესთან.

- თქვენს ერთ-ერთ ლექსს საინტერესო სათაური აქვს - „ოქროს სანძისელის სიმღერა“.

„მზე ამოდის ... ეგრისის მთებს

ქარვა სხივი შეადნა,

მზე ამოდის... წარსულიდან

მოთქმა ამოშრიალდა“. გვიამბეთ „ოქროს სანძისით“ 1969 წელს „წარსულიდან ამოშრიალეულ“ ძალიან საინტერესო, თუმცა, ცოტა უცნაურ მოგზაურობაზე.

ეს იყო დიდებული მოგზაურობა. მაშინ დიდი გრძნობით დიდი მეგობრობით დავახლოვდით ძალიან უნივერსიტეტის სტუდენტები, მათ შორის მერაბ ბერიძე, თამაზ ტყემალაძე, თამაზ ხმალაძე და

ჩემი უფროსი მეგობრები. იქ იყვნენ ნუკრი ალხაზაშვილი, შენ ხარ ჩემი ბატონი, ირაკლი სურგულაძე, ან უკვე გარდაცვლილი მეცნიერი. მოგზაურობას ხელმძღვანელობდნენ გვანჯი მანია და რაულ ბაბუნაშვილი. ეს ყველაფერი იყო დაუვინყარი. ჩვენ მაშინ ვჟურნალისტობდით და ვწერდით - მოგზაურობა ანწყოსა და წარსულში. ფაქტობრივად, ეს ისეთი შეხვედრები იყო, ლამის ეროვნულ გმირებად გამოგვაცხადეს. დაუწყევით გზას შორაპნიდან და წავედით ფოთში. დიდი ფათერაკებით. ეს იყო დიდი სავაჭრო საქარავნო გზა, ახლა რომ აბრეშუმის გზას ეძახან. ასე გაცოცხლდა ისტორია. თითოეულ რაიონში, თითოეულ სოფელში ისეთი შეხვედრები იმართებოდა, დაუვინყარი. ერთი რალაცა მინდა ვთქვა:ყველა იდგამს ახლა მონამის გვირგვინს. ჩვენ ვსაუბრობდით, რამდენი თავდადებული, რამდენი ღირსეული პიროვნება გვყავდა და გვყავს, რომლებიც არასოდეს ამბობენ — მე ეს ვიყავი, მე ის ვიყავი. აგერ, თუნდაც ბატონი გურამ პეტრიაშვილი. პირველად როცა შემოვიარე მესხეთ-ჯავახეთი - ოშორა, ოთა, იდუმალა, ხიზაბავრა, სარო, ტოლოში, აფნია, მირაშხანი, გოგაშენი, ნაქალაქევი, წუნდა, კუმურდო რომ ვნახე უგუმბათო, ცუდად გვხდი. მაშინ ისეთი თაობა იყო. თქვენ მინდა იცოდეთ, მინდა ახალგაზრდებმა იცოდნენ, რომ საქართველო სტკიოდა ამ თაობას, ამ თაობას მისი წარსული სტკიოდა, .აი,ამგვარი ტკივილით ვცხოვრობდით და ცხოვრობდა ჩვენი დროის საქართველო. იოლი არ იყო. ბევრი წინააღმდეგობა გვხვდებოდა. პარტისტორიის ლექციებს საერთოდ ვერ ვიტანდი, მეცნიერული კომუნიზმის ლექტორი იყო მიხეილ გაფრინდაშვილი. საერთოდ არ დავსწრებივარ ამ ლექციებს, არადა, ფოლკლორისტიკაში სადიპლომო დავწერე, სახელმწიფო გამოცდა ჩავაბარე და და გავედი პარტისტორიის გამოცდაზე, კომისიის თავმჯდომარე იყო ენათმეცნიერი ალექსანდრე ლლონტი. მითხრა, შენ არასოდეს ნიშანს არ დაგინერო. ამ დროს, წარმოიდგინეთ, ვემზადები გამოსაშვები სალამოსთვის, მიყიდეს, გამომანყვეს და გამოცდაზე ვიღებ ორიანს. ბატონმა აკაკი ურუშაძემ, ჩემმა დეკანმა, ჩვენმა უსაყვარლესმა ადამიანმა, შეიცხადა და მითხრა: ეგ რა ქენი, ბიჭო, რატომ არ დადიოდი, ერთადერთი სტუდენტი ხარ, რომელმაც მეცნიერულ კომუნიზმში არც ლექციებზე იარე და ვერც გამოცდა ჩააბარე, ორიანი დაგინერესო. აი, ასე მეზიზღებოდა ეს მეცნიერული კომუნიზმი და ბიჭები ამბობდნენ:თუ ვინმეზე უნდა თქვან დისიდენტი, შენზე ირაკლი, რა უყავი ამ მეცნიერულ კომუნიზმსო. ამ ამბავმა, რა თქმა უნდა, უბრალოდ არ ჩაიარა.

შერიოზული პრობლემები შემექმნა. მეორე კურსიდან არჩეული ვიყავი ფილოლოგიის ფაკულტეტის სტუდენტთა სამეცნიერო წრის თავმჯდომარის მოადგილედ. რომ არ დავდიოდი მეცნიერული კომუნიზმის ლექციებზე, იქაც უარი მითხრეს.

- „სისხლში ჩავმხრჩვალვალთ და...“

ცრემლი გვეძალბა,

მსხვერპლად შენიღული შვილების გვეკრძალბა

დამარხვა-დატირება, მოთქმა გვეკრძალბა,

მამულში მამულიშვილობა გვეკრძალბა“; - 10 აპრილს დაწერილ თქვენს სტრიქონებში 1989 წლის 9 აპრილის ტრაგედია მთელი თავისი სიმძაფრით შიშვლდება. გვეკრძალბოდათ, მაგრამ უკან არ დავიხვევით. თქვენ მოინამლეთ კიდევ იმ ავბედით ლამეს... როგორ გაიხსენებთ 9 აპრილის მოვლენებს?

ეს ისეთი თემაა, უსაყვარლესიც არის და ძალიან მტკივნეულიც. იმ დიდი ადამიანების გვერდით ჩამოვყალიბდი პიროვნებად, რომელთაც მართლა სტკიოდათ საქართველო. დრო იყო ისეთი, ლექსს თუ დავწერდით, შეფარვით უნდა გვეთქვა, რა დღეში იყო ჩვენი ქვეყანა. ყველა ამ სულისკვეთებით იყო გააჟღენთილი, ჩემი უფროსი მეგობრები ამ საქართველოთი ცხოვრობდნენ. ჰქონდათ თავიანთი ცხოვრების წესი, თავიანთი მაღალზნებრივი შეგნება, მოქალაქეობრივ შეგნებას რომ ვეძახით ხოლმე. სამშობლო სუნთქვას სულისა და გულისა. დიდი, სულგულიანი ადამიანების საქმეა, საერთოდ, სამშობლოს სიყვარული. ასეთი ადამიანების გვერდით (სოსო პაიჭაძის გვერდით, დამავინწყდა, მეთქვა) ვცხოვრობდი. ეს ხალხი იყო ისეთი ფიქრიანი, მთელი თაობა ისეთი თავმდაბალი, ისეთი ვაჟკაცები, კაცებს რომ ეკადრებათ. ნელან მოგახსენეთ, ვაჟკაცი არასოდეს არ ამბობს, მე ეს გაგკეთე, მე ასეთი ვიყავი, და ა. შ. ისინი იყვნენ თავმდაბლები, ფიქრიანები, ასეთი ხალხი უკვე თითზე ჩამოსათვლელია. დოსტოევსკის აქვს ასეთი ფრაზა ნახმარი: რუსეთი არის ორმოცი ოჯახიო. პირველად რომ წავიკითხე ეს წინადადება, რუსული ლიტერატურის ისტორიას ნათაძე გვიკითხავდა, დიდებული ადამიანი და ვკითხე: ბატონო ვახტანგ, კორექტურული შეცდომა ხომ არ არის, რას ამბობს დოსტოევსკი-მეთქი. არა, შვილოო, - მიპასუხა, - დოსტოევსკის წარმოდგენილი ჰყავს მართლმადიდებლურად მცხოვრები ოჯახებიო. მართლა რომ დავფიქრდეთ, მაშინ, ალბათ, ას მილიონამდე იქნებოდა რუსეთი. მთელ რუსეთში დოსტოევსკი ორმოც ოჯახს რომ თვლიდა, ნეტა ჩვენ რამდენი ვიქნე-

ბით? ბოლო ხანებში, ოცი წელიწადია, გვესმის: მრენველობა გადაარჩენსო საქართველოს. მრენველობა როგორ გადაარჩენს, ჩემო კარგო? უფალმა უნდა გადაგვარჩინოს, ღმერთისკენ უნდა გავიხედოთ, ღმერთი უნდა გვიყვარდეს უპირველესად და მერე საქართველო! როგორი მდგომარეობა გვაქვს ახლა - ძალიან მატერიალისტური. ვამბობდი, ჩამოდგა ჟამი ნივთისა, ნივთის ჟამი. ცხონებული ოთარ ჭილაძე ამბობს თავის რომანში: ჩვენი ხელობა ახლა არის მუცლის ავსება და დაცარიელებაო. რაც შეეხება 9 აპრილს, ეს ისეთი მძიმე თემია. წერილის დაწერვა რომ მთხოვა ბატონმა მერაბმა, სპეციალურად გამოვტოვე ეგ ლამე. ამაზრზენი და ჯოჯოხეთური ლამე იყო, რომელიც ადამიანებზე საშინლად მოქმედებს. ბევრი ვერ უძლებს ასეთ სისასტიკეს, ასეთ სინამდვილეს რომ შეხედავს, დიდი სულიერი ტრამვის გამო ბოროტდება. 8 აპრილის ღამიდან იქ იყო სხვაგვარი სულისკვეთება. მოახლოებულ საფრთხეს გრძნობდა ყველა. კოტეტიშვილის ქუჩით რომ ჩავედით, ამ ამბების დროს იყო, როგორ გითხრათ, კვნესა, გმინვა და სისხლის სუნი იდგა, ძნელი სათქმელია, რას განიცდი, როდესაც პირველად შეიგრძნობ ადამიანის დაღვრილი სისხლის სუნს. ეს იყო და დარჩა უზარმაზარ ტკივილად, არ ვიცი, რა გითხრათ.

- გადავიდეთ თქვენს შემოქმედებაზე, თქვენივე სიტყვებს დაგესხებით — სულგულიანსა და ფიქრიან პოეზიაზე. როგორ იქცევა თქვენი სათქმელი ლექსებად, თქვენც მუზებს ემორჩილებით? გაგვიმხილეთ ირაკლი ვაშაყმაძის ლექსთა თხზვის საიდუმლო...

წელან ვამბობდი, სტუდენტობისას ვისმენდით მიხეილ კვესელავას, დიდი შალვა ნუცუბიძის, პანტელეიმონ ბერაძის ლექციებს-მეთქი. ისინი გამუდმებით გვეუბნებოდნენ ერთ რამეს: თქვენ ხართ ფილოლოგიის ფაკულტეტის სტუდენტები. ისეთი დრო მოდის, რომ ბალზაკის, ტოლსტოის რომანების კითხვის დრო მკითხველს არ ექნება, ამიტომ ძალიან ლაკონიურად უნდა ითქვას ის, რაც თქვენ განუხებთო. ამაზესულ ვფიქრობდით. მიხეილ კვესელავამ გაგვაფრთხილა: იცოდეთ, თქვენ უნდა განათლდეთ, განათლება მიიღოთ იმ ლიტერატურისაგან, რომლესაც ჰქვია აღმოსავლური, დიდი ინდური, ჩინური, იაპონური პოეზია და უნდა იცოდეთ ჩვენი ქართული ლიტერატურა. თუ წაიკითხავ, იმავე ფსალმუნებში, ქართული ლიტერატურის ძეგლებში, მაგალითად, ასეთ სტრიქონებს: „გამრავლებითა ურჯულოებისაჲთა, განხმეს სიყვარული მრავალთაჲ“. ეს პოეზიაა, რომელსაც ჩვენს ქართულ სასულიერო ფსალმუნებში

ამოიკითხავს მდიდარი გონების მკითხველი, ეს თავისთავად ლექსია. როცა წავიკითხე ასეთი სტრიქონები: „ცხვარი დავკარგეო, დილით შესჩივლა ბალახმა ზეცას, რომელსაც ყველა ვარსკვლავი დაჰკარგვოდა“. ეს მოკლე, ლაკონიური პოეზიაა, ეს არის ლექსი კვაზარი, სიტყვა კვაზარი, როგორც, მაგალითად, ჩვენ გვაქვს სიტყვა „იყო“. „იყოში“ იმდენი წარსულია ჩატეული, ჩვენი იმდენი ტკივილია ამ ერთ პატარა სიტყვაში „იყო“, რომ ამას, ალბათ, ვერ აღწერ ხუთი, ათი სიცოცხლე რომ მოგცეს უფალმა. მეც ასე ვფიქრობდი, რომ ლაკონიურად მეთქვა და აი, მეორე, მესამეკურსელმა სტუდენტმა ასეთი რამ დავწერე:

„თავკერძა ქართველო, გახსოვდეს:

სიცოცხლე ღვთის ჯილდოა,

ცხოვრება — დიდი სასჯელი,

თავკერძა ქართველო, გახსოვდეს:

ერთი ფოთოლი არ შრიალებს,

არც ერთ ხეს ჰქვია ტყე“, ...ეს რომ წავაკითხე ჩემს უფროს მეგობრებს, ძალიან მოეწონათ. ყოველთვის ვცდილობდი, ლექსის მცოდნეთა რჩევა-დარიგება მიმელო მხედველობაში და ჩემს ნაცოდვილარს თედო ბექიშვილს, გიორგი ბაქარიძეს ან სხვებს ვაჩვენებდი. სხვათა შორის, ჩვენი ოჯახის ნათლია იყო გიორგი ლეონიძე. პატარა ბიჭი ვიყავი, პირველად რომ მთხოვეს, გიორგი ლეონიძისთვის წამეკითხა ჩემი ნაცოდვილარი და გაგბედე მისი თანდასწრებით ლექსი წამეკითხა. ბატონმა გიორგიმ მითხრა: წერე და წერეო! ამ დროს ეს „წერე“ ისე ძნელია, თქვენ კარგად მოგეხსენებათ, ხანდახან მთელი კვირები, მთელი თვეები იქმნება ლექსი... მე როცა ვნახე გუმბათმორღვეული, დანგრეული კუმურდო, როცა ჩემი მერაბ ბერიძის სამცხე-ჯავახეთი ვნახე და მოვიარე სამსარის მიდამოები, ვნახე ჭაჭკარი, არმისულმა ვარძიამდე ვნახე თამარის ვაზი, რაც შეიძლება მოკლედ უნდა მეთქვა კუმურდოს სადარღებელი და გულისტკივილი. ასეთი რამ დავწერე:

„უგუმბათო და ტანდაკანრული,

იდგა შამბნარში, ტკივილს მალავდა...

ბოღმისგან ისეც პატარა გული...

უფრო და უფრო დაპატარავდა...“ მახსოვს, კუმურდოში რომ შევედი, სოფლელები გამოგვეგებნენ, ვინა ხართ, რანი ხართ, საიდან მოხვედითო... თამაზ მამულაშვილთან ერთად ვიყავი (ჩემი ნათლი-მამა, მწერალი, სცენარისტი). ვილებდით ფილმს „შენ ხარ ვენახი“.

ამ ექსპედიციაში ჩვენი მძლავრი იყო ნუგზარ მაისურაძე, ასპინძელი, რომელმაც შემოგვატარა მთელი ასპინძა-ახალქალაქის მიდამოები. პირველად ვნახე ყოველი ფეხის ნაბიჯზე ტკივილითა და საოცარი გულისტკივილით დანაღმული მესხეთ-ჯავახეთი. მე მაინც მგონია, რომ ლექსი ტკივილიდან, ემოციიდან იბადება. თედო ბექიშვილმა ერთხელ მთხოვა, რომ წამეკითხა წიგნი „ამერიკელი მწერლები ლიტერატურის შესახებ“ (რუსულად). მე ვკითხულობდი, ცნობილი მწერლები რას ფიქრობდნენ პოეზიაზე, ლიტერატურაზე: პოეზია ეს გრძნობაა, პოეზია განწყობაა. ჩემი აზრით, ერთი აზრის და მეორეც, მაგრამ, პოეზია, რაღაცა მოუხელთებელი რამ არის. ერთხელ ბაბუაჩემი ბარავდა და თავზე წაადგნენ ფოლკლორისტი თამარ ოქროშიძე, მამია დუღუჩავა, ნოდარ ალანია და თვით დიდი გიორგი ლეონიძე. შეხედეთ, რა მშვენიერებაა, რანაირად ბარავს, ბატონი ნოეო, - უთქვამთ. მართლაც, ისე იყო მიფენილი ბარი ბარს ეს ნაბარავი მინა, რომ, მე ახლა რომ ვიხსებენ, უმშვენიერესი რაღაც იყო ეს ყველაფერი. პოეზია მაინც არის მშვენიერება, როგორც კარგად მოგეხსენებათ, დიდი ტკივილი, დიდი სიხარულია. მე ასე მგონია, თუ ჩემს ლექსს ლექსი ეთქმის, ლექსი კი არის, მაგრამ პოეზია თუ არის მაინც ამ ჩემს ლექსში იოდისოდენა, მკითხველი თუ ხედავს იოტისოდენა პოეზიას, მე ბედნიერი ვიქნები.

- თქვენ საუბრობდით მოკლედ თქმაზე და გამახსენდა რუსთველის სიტყვები: „გრძელი სიტყვა მოკლედ ითქმის...“ წელს „ვეფხისტყაოსნის“ 850 წლის იუბილეა. პირობითია წლები, რადგან ეს დიდებული პოემა უსასრულობიდან იწყება... თქვენი აზრით, როგორ ესმის ჩვენს თანამედროვეობას „ვეფხისტყაოსანი“?

ყოველდღე უნდა იკითხოს „ვეფხისტყაოსანი“ ქართველმა კაცმა. როცა ჩვენი დიდი მეცნიერები მიმოიხილავენ ხოლმე ქართული ხალხური პოეზიის ფესვებს, შორეულ წარსულში, სადღაც შორს იკარგება ეს ყველაფერი. იქიდან ამოიზარდა ჩვენი დიდებული პოეტური, ეროვნული პოეტური სახარება, რასაც ჰქვია შოთა რუსთველი და მისი „ვეფხისტყაოსანი“. ერთხელ ენათმეცნიერული თვალსაზრისით წავიკითხე პოემა. აქ იმდენ კილოს ნახავთ: რაჭულს, იმერულს, კახურს - სულიერი პორტრეტი მთელი ერისა ჩანს „ვეფხისტყაოსანში“. ეს სასაწულია! ის ჩვენი სულიერი ციხესიმაგრეა, რომელსაც ვერასოდეს ვერ დაანგრევენ, რომლის მეციხოვნენი მე მინდა იყვნენ თანამედროვე შემოქმედნი. არა ის, ვითომ მწერლები და ვითომ პოეტები, რომლებიც ქმნიან, არ ვიცი, რა ჰქვია იმ ლი-

ტერატურას, ბილნსიტყვაობა. ისე ჟღერს დედის გინება, ვითომ პოეზიაში, ვითომ ლიტერატურაში, თითქოს არაფერია. ამაზე ხშირად გულისტკივილით ვსაუბრობთ ხოლმე. დღევანდელ „ქრონიკა პლუსში“ არის გურამ პეტრიაშვილის წერილი იმაზე, თუ რა ამბები ხდება სკოლაში? ქართული სკოლა აღარ ცნობს პოეზიას, არადა, პოეზია ეს თავისთავად მშვენიერებაა და ადამიანის სულის გამამშვენიერებელია. ბავშვს რომ „ლექსს ვეფხისა და მოყმისას“ არ ასწავლი! საზეპიროები რა საჭიროაო, უთქვამს ახლანდელ მინისტრს. თუ ბავშვს ჩვენ სულიერი საზრდო არ მოვანოდეთ და სამშობლოს ემოციური ხატი არ დაუფხატეთ სულში, ძალიან დაგვაკინძვდება საკუთარი თავი და მართლაც, როგორც ოთარ ქილაძე ბრძანებდა, ჩვენი ცხოვრება გახდება მხოლოდ მუცლის ავსება და დაცარიელება.

- რას ფიქრობთ დღევანდელ პოეზიაზე? მიგაჩნიათ თუ არა, რომ თანამედროვე პოეზიამ გადაუხვია ტრადიციული ქართული ლექსის განვითარების გზას?

ღმერთმა ნუ ქნას, ჩვენ ისეთი დიდებული პოეტები გვყავს, მაგალითად ტარიელ ხარხელაური. ერთხელ, ახალგაზრდა ბიჭი ვიყავი მაშინ, კინოფილმების სტუდიაში ვმუშაობდი, იაკობ ბობოხიძემ (იყო ასეთი კომპოზიტორი), მომცა რვეული და მითხრა: ნაიკითხე, არის ახალგაზრდა კაცი ცხვარში, ნაიკითხე ერთი, რა ხდებაო. თიანეთში ასწავლიდა სიმღერას მაშინ ბატონი იაკობ ბობოხიძე, იქ რაიონულ გუნდს ხელმძღვანელობდა. მე და ცხონებულმა მარინე ფიფიამ ეს რვეული გადავათვალიერეთ და საოცარი სტრიქონებამოვიკითხეთ ნაღდი პოეტისა. ეს აღმოჩნდა ტარიელ ხარხელაური, რომელთანაც ჩვენ მერე დავმეგობრდით, როცა უნივერსიტეტის სტუდენტი გახდა ტარიელი. მერე ბატონი ჯარჯი ფხოველი, თავისთავად უფროსი თაობიდან ჩვენი ბესიკ ხარანაული, რომელთანაც თედო ბექიშვილის გამოისობით დიდი მეგობრობა, თუმცა მეგობრობა არა, როგორ ვაკადრებ, დიდი სიყვარული მაკავშირებს. თემურ ჩალაბაშვილი, მარიამ ნიკლაური, ჩვენი მანანა ჩიტიშვილი, კობა არაბული - შესანიშნავი პოეტები. ასე რომ, ღმერთმა ნუ ქნას, გზიდან გადახვევა. ისინი ქართული ლექსისა და ქართული პოეზიის მეციხოვნენი ბრძანდებიან. ღმერთმა ისე იწება, ის ხალხი, რომლებიც ქართულ მწერლობას, ქართულ სიტყვას ციხესიმაგრედ მიიჩნევენ და მეციხოვნენი ბრძანდებიან ამ ჩვენი მრავალსაუკუნოვანი ქართული პოეზიის, თითქმის ყველანი ჩვენი ახლობლები და ჩვენი მეგობრები ბრძანდებიან. აგერ, მთაში გვყავს ახლა ჯარჯი ფხოველი, დიდებული პოე-

ტი, უსაყვარლესი. ბევრი წავიდა ჩვენგან. უდროოდ წავიდა, მაგალითად, გოდერძი ჩოხელი როგორ უდროოდ წავიდა ჩვენგან! საბედნიეროდ, ახალგაზრდებიც არიან, მაგალითად, გიორგი ვახანიძის (რომელიც ჩემი უფროსი მეგობარია) შვილი - ლუკა. მაგრამ შენიშვნები მაქვს ლუკასთან, რადგან ბილწისიფყვაობს ხანდახან. „სინამდვილეა ასეთი, ირაკლი ბიძია, სინამდვილეო“, მაგრამ უნდა შეძლო, ის სინამდვილე უნდა დახატო ისე, რომ ბილწისიფყვაობა არ დაგჭირდეს. სოსო პაიჭაძემ, დიდებულმა პროზაიკოსმა, ჩვენ ხშირად ვხვდებოდით, თითქმის ყოველ საღამოს ვიკრიბობოდით, ერთხელ მითხრა: ირაკლი, გახსოვს, როცა ანდრეი ბოლკონსკი კვდება, ცოლი როგორ ადგას თავსდაჭრილს, ძალიან მძიმედ დაჭრილს და რა მოქმედებებს ჩადის ეს ქალიო. რომ წავიკითხე ეს ეპიზოდი, მართლა გაოცებული დავრჩი, აი, რას ნიშნავს დიდი მწერლობა. ბელოვი ჰყავთ რუსებს, ჰყავდათ, არ ვიცი, ცოცხალია თუ არა. მისი ერთ-ერთი ნაწარმოების მიხედვით მიტოვებულ სოფელში შედის გმირი. ისეთი სიჩუმე იყო, ისეთი სიჩუმე, წერს მწერალი, მწერის ამოსუნთქვის ხმასაც გაიგონებდიო. ბატონ ოტიას, (ოტია იოსელიანთან ახლო მეზობლობა გექონდა), ერთი ნოველა აქვს: ერთი გოგო უყვარს სკოლაში ნოველის გმირს (იგივე ოტიას) და ამბობს: მარცხენა ნაწნავზე (იმ გოგოს ორ ნაწნავად ჰქონდა თურმე თმა დანული), რამდენი თმის ღერი იყო, ისიც ვიცოდი და მარჯვენა მხარეზე რამდენი იყო, ისიცო. ამას მწერალი რომ ამბობს, ეს ხომ ნაღდი, დიდი მწერლობაა.

- თქვენი პოეტური სამყარო მკითხველს იზიდავს თავისი უშუალოებითა და გულწრფელობით. მკითხველი ენდობა თქვენი ლექსების ლირიკულ გმირს და მიჰყვება მას ფიქრებში, ტკივილსა თუ სიხარულში. მიჰყვება ქალაქიდან სოფელში მიმავალს დედასთან შესახვედრად:

„მე ხვალ სოფელში მივემგზავრები,

სახლში, სახლში მივემგზავრები!

ჭიშკართან დედა შემომეგებება ხელგაშლილი,

გულში ჩამიკრავს, მოვეხვევი და...

ჩუმად მეტყვის: ფრთხილად, შვილო, რამე არ მატკინო,

ძვლებილა დავრჩი“.

ჩვენი ყურნალის მკითხველი იცნობს თქვენს „ბებიებს“, არაჩვეულებრივად რომ გადმოსცემს ქართული, იმერული სოფლის კოლორიტს...

„ბებიებმა“ მართლაც დიდი პოპულარობა მოიპოვა. მეუბნებიან, რატომ შეწყვიტე ასე უცებ, გააგრძელო. ხუთჯერ დაბეჭდა სხვადასხვა გაზეთმა ეს ლექსი. მე სოფელში დავიბადე და სოფელთან ურთიერთობა არ შემინცვევტია ბოლომდე. ექვსი წლის ვიყავი, ბაბუამ ვენახის გასხვლა რომ მასწავლა. ესე იგი, რაც კი სოფელს სტკიოდა, ვგრძნობდი, სულ სოფლის შუაგულში ვტრიალებდი ხოლმე. სოფლის ცხოვრებით ვცხოვრობდი. ერთხელ რომ მობრძანდა ჩემთან ბატონი ოტია, გაოცებული დარჩა: მე, ირაკლი, ჩემი თავი მეგონა, რომ რალაცა ვიცოდი და შენ ვინ ყოფილხარო, - მითხრა, რომ ნახა ჩვენი ვენახი. ერთხელ დაბადების დღე ჰქონდა ბატონ ოტიას და მე ათი ლიტრი ძველშავი ჩაუფუტანე. საერთოდ, რომ ჩავდიოდი სოფელში, დამიკავშირდებოდა და მეტყუოდა, არ ნახვიდე უჩემოდ, აუცილებლად მნახეო. დაბადების წინა დღეს მივართვი ღვინო, გამიბრაზდა: რა გაგიკეთებია, ჰერაკლიუს, ეგა, სად ნახე შენ, რომ ათი ლიტრი ძველშავი მიართვან. ერთი-ორი ლიტრი ვერ მომიტანე, ეს რა ამბავიაო? მე ვუთხარი: როგორ გეკადრებათ, ბატონო ოტია, როგორ გეკადრებათ, ჩემო ძვირფასო-მეთქი. მე მყავდა ბაბუა - თედორე ხელაძე, კითხული კაცი იყო ვანის რაიონში. ეფერებოდა თავის ჭურ-მარანს, თავის ვენახს. ოქროს საწმისზე ვსაუბრობდით წელან. ბატონმა ილია ვეკუამ, როგორც ბაღდათელი ორ-სამ რაიონში გამაგზავნა, რომ მიმართვები ჩამეტანა და მეცნობებინა რაიკომის მდივნებისთვის ასეთი მოგზაურობის შესახებ. ჩემთან ერთად იყო ფოტოხელოვანი შალვა ჭანტურია დ კობა არაბული. რომ ავედით იქ, ჩემს ბებიასთან და ბაბუასთან, დედუღეთი რომ ჰქვია, ისეთი სიყვარულით მოგვიხადა ბაბუაჩემმა ჭური, კობა გაგიჟდა. იქ ჭამა პირველად ჭყინტი ლობიო, ხევსურმა არ იცოდა, რა იყო ჭყინტი ლობიო. თავისთავად ჭური, მარანი, ვენახი ქართველი კაცისთვის, ვაჟა რომ ამბობდა: ჩემი კაცობის გვირგვინიო, ისეა. რომ შემობრძანდებოდა სტუმარი, პირველად ვენახს დაათვალიერებინებდნენ, ჭურ-მარანს და იქ ჩანდა ოჯახის სახე და ხატი.

მე მყავს ძმა - მამუკა, მეღვინეა, და მყავს - მაყვალა. დიდი ოჯახიდან მოვდივართ. ბაბუას რვა დედმამიშვილი ჰყავდა, ბებიასაც რვა დედმამიშვილი. არ არის საქართველოში ადგილი, კუთხე, რომ არ გვყავდეს ნათესავი ან ახლობელი. შევარდნაძეც კი, შევარდნაძეების რძალი მამაჩემის მამიდაშვილის ბიძაშვილი იყო. როცა გაზეთი „საქართველოს სამრეკლო“ გამოდიოდა, ჩემი ერთი ლექსი „დავითის ლანდი თბილისთან“ პირველ გვერდზე დაიბეჭდა. თავში

წინასიტყვაობა დაერთო ჩემ შესახებ. მერე იყო შევარდნაძის კარიკატურა ბოლოში, ისევ პირველ გვერდზე. სოფელში ვიყავი და იქ მომანვდინეს ხმა, რომ გაბრაზებულები არიან შევარდნაძეები შენზე, რა დავუშავეთ ირაკლისო. მერე უთქვამთ, რომ ირაკლი ვაშაყმაძის ლექსი დავბეჭდეთ უბრალოდ. თქვენც თუ გინდათ, დაბეჭდეთ. რას ერჩით ამ ირაკლი ვაშაყმაძესო. ეს მოვაცოლე იმას, რომ სამეგრელოში, იმავე მესხეთში, იმავე კახეთში, სადაც შევდიოდი, არ არსებობდა, რომ ნათესავი ან ახლობელი არ მყოლოდა. უნივერსიტეტი დალოცოს ღმერთმა კიდევ. სად არა გვყავს საძმო-სამეგობრო, სულ ასე განფენილია ჩვენი ნაცნობ-მეგობრები.

- ადამიანი სიყვარულისთვის არის გაჩენილი. ასე მგონია, სიყვარული განსაკუთრებულად ფასობს შემოქმედი ადამიანის ცხოვრებაში. რა წილი აქვს ამ გრძნობას თქვენი პოეტური სამყაროს შექმნაში და ხშირად თუ დგებოდა წუთები, როდესაც გულწფელად ბრძანებდით: „ოქროდქცეული ეს უსაზღვრო ქვეყნიერება, შენს გალიმებად, მშვენიერო, თურმე არა ღირს“...

იყო ასეთი და ბევრი იყო ასეთი. მახსოვს ერთი სტრიქონი ლექსისა, რომელიც წავიკითხე ერთ ოჯახში. ეს ლექსი ასე თავდებოდა: „იმ სიყვარულის ცხელი აღმური ძვლებს სამარეშიც არ მოასვენებს“. დასასრული კარგად მახსოვს. ატყდა ტაში და მერე ეს ლექსი დამეკარგა, თუმცა, აღვადგინე. სხვათა შორის, აღდგენილი ბევრგან დაიბეჭდა... რა თქმა უნდა, სიყვარული რაღაც ისეთი დიდებული გრძნობაა, რომელიც განუყრელია ბავშვობასთან, ახალგაზრდობასთან. ასახევეურცლიანი კალენდრები იყო ჩემს ბავშვობაში. იქ იყო გიორგი ლეონიძის, ირაკლი აბაშიძის, ჩვენი დიდი წინაპრის ლექსები. ბავშვობაში სულ ვფიქრობდი, ნეტა, ოდესმე მეც თუ დავწერ ისეთ ლექსს, ამ კალენდარში რომ შეიტანენ-მეთქი. ამ 15-20 წლის წინ რუსთაველზე მოვდივარ და ერთი ახლობელი შემხვდა: ირაკლი, ბიჭო, აგერ, „კვირის პალიტრის“ კალენდარი ვიყიდე, გადავშალე და მუხრან მაჭავარიანის ლექსის გვერდით შენი ლექსები არ არისო? ძალინ გამიხარდა. ვნახე ჩემი ლექსები, რომლებსაც ბეჭდავდა სამრეკლო, როცა კომუნისტები აღარ იყვნენ, ეს ლექსები იყო: „წინონმინდა“, „ნატვრა“. ასევე „ნათელი“:

**„მოსალამოვდა თებერვლის თქემმა,
ქუჩებში იწყო მოთქმა-თარეში,
უცებ გავცოცხლდი და მომენატრე,
რომ ჩამეხედა შენთვის თვალეში...“**

ხელის ცეცებით გეძებდი ბნელში,
ქარი და ყინვა ძვლებში მატანდა,
მღეროდი ცემში, მოთქვამდი ჩემში,
და ვილაც ჩემში ტკბილად გხატავდა,
მერე...

უკუნიგანათდა ღამე,
აყვავდა ირგვლივ ვარდი და ია,
თვალი ხარ ჩემი, სული ხარ ჩემი,
ყველაფერს შენი სახელი ჰქვია“ - ესეც სიყვარული!

- ბატონო ირაკლი, ლექსების გარდა დღიურებად თუ ინახავთ თქვენი დროის ისტორიას?

„ფოტოლექსი“ როცა დაიბეჭდა, მაშინვე დიდი გამოხმაურება მოჰყვა ამას. პრესიდენტ გამსახურდიას რომ წაუკითხავს, უთქვამს, ირაკლის გადაეცით, აქ ვინ ვინ არის, ყველაფერი ჩამოარაკრაკოსო. მართლაც, ვინ ვინ იყო, დავწერე ეს ყველაფერი. ეს ლექსიბევრგან დაიბეჭდა. რეზო სირაძის 75 წლის იუბილე როცა იყო, ისტორიკოსმა ვახტანგ გურულმა დამირეკა: ჩვენ ახლა შენი საყვარელი ლექტორის რეზო სირაძის კრებულს ვცემთ და მოგვეცი ნება, ამ კრებულში შენი ლექსიც მივამატოთო. რას ამბობთ, ბატონო ვახტანგ, რეზო ჩემი უსაყვარლესი ლექტორი იყო, მის ხელში გავიზარდემეთქი, - ვუთხარი. მერე წაუკითხავს ეს ყველას. როსტომ ჩხეიძე წერს თავის ჟურნალში - „ჩვენს მწერლობაში“. კრებული მთავრდება ირაკლი ვაშაყმაძის „ფოტოლექსით“ და კარგი იქნება, თუ ჩვენი ირაკლი კომენტარებს გააკეთებს და მერე ცალკე ბროშურადაც გამოიცემაო. დამადგნენ თავზე: დანერე და დანერეო“. მეც დავიწყე: „გახსოვთ, ძმებო ბალი, უნივერსიტეტის...“ მიდის ლექსი და თითო სტრიქონი არის ახლა უკვე ჩვენს დიდებულ პოეტზე. ახლა მე დღიურებს კი არა ვწერ, პატარ-პატარა ფოტოები დავარქვი, წარსულის ფოტოსურათები. მემუარული ხასიათისაა ეს ყველაფერი. ვწერ და 50-მდე ავიდა უკვე. ასე ჩვენი უნივერსიტეტელები, დიდებული პროფესორ-მასწავლებლები და ყველანი მყავს აღწერილი.

- არ შეიძლება არ გკითხოთ ჟურნალი „არავის“ თაობაზე? ამ შემთხვევაში, გთხოვთ შეაფასოთ არა როგორც სარედაქციო საბჭოს წევრმა, არამედ როგორც შემოქმედმა და მკითხველმა. რამდენად მართებულად მიგაჩნიათ ლიტერატურული, საზოგადოებრივი, სამეცნიერო-პოპულარული ჟურნალის დაბადება საუნივერსიტეტო სივრცეში?

ახლა, როცა ეს ჟურნალი ავიღე ხელში, თითქოს, ტკივილი მეჭირა სრულიად საქართველოსი. იმიტომ, რომ აქ ბევრი პრობლემაა, ბევრი ტკივილია, რომელიც ჟურნალიდან იღვრება. მე ყველას ვუთხარი - ბატონ ემზარ კვიციანიშვილს, მურმან ჯგუბურიას, ჯარჯი ფხოველს, ზაურ მაღალაშვილს, გურამ პეტრიაშვილს, კობა არაბულს, რომ ამ ჟურნალს სჭირდება ჩვენი თანადგომა, დიდებულ ჟურნალში ამ მხარის იმდენი სიყვარულია ჩადებული! ეს არის ჩვენი დიდებული ისტორიის ფესვები ამ მხარეში გადგმული. ჟურნალს სჭირდება თითოეული ქართველის მოფერება. თითოეულმა ქართველმა უნდა აიღოს ხელში ეს ჟურნალი, რომ გაითავისოს ის ტკივილი, რომელიც სრულიად საქართველოს და ჩვენს ამ კუთხეს გააჩნია. ჩემს უნივერსიტეტს, ჩვენს უნივერსიტეტს ვეძახი მესხეთის უნივერსიტეტს, სამხრეთ საქართველოს, იქ მყოფი ადამიანები მეციხოვნეებად უდგანან. ხმალამონვდილი დარაჯობენ ქართულ სულიერებას. ცოტა წიგნური გამოძივდა, მაგრამ ასე ვფიქრობ. ემზარ კვიციანიშვილმა და სხვებმაც აღნიშნეს, რომ დიდებული ჟურნალიაო. „არავი“ არის მოვლენა საუნივერსიტეტო ცხოვრებაში. უნივერსიტეტობას ყველა იჩემებს, მაგრამ დედაუნივერსიტეტი ერთია. ჟურნალი მისი შვილობილის წიაღში იშვა. მე უნივერსიტეტი არ გახლავართ, ყველა უნივერსიტეტელი მეგობარი თუ მწერალი აღფრთოვანებულია ჟურნალის დონით. ასეთი ამბავი მოხდა, როცა გაზეთები მიუტანეს ბალზაკს, ჟურნალ-გაზეთები, მან თქვა: დრო მოვა და ჟურნალიზმი კაცობრიობის მტერი იქნებაო. მართლაც, ახლა რომ ჟურნალ-გაზეთები გამოდის, ეს მტერი კი არა, ალბათ, მესაფლავეა კაცობრიობისა. ამ დროს არსებობს, ისეთი ჟურნალი და გაზეთი, რომელიც ემსახურება ქართველი კაცის სულიერების გამშვენიერებას, გაღვიძებას იმ გრძნობისას, რასაც ჰქვია სამშობლოს სიყვარული. ამ ამოცანას ხართ თქვენ ასე შეჭიდებული, უფრო სწორად, ამას ემსახურებით და შემოქმედებით წარმატებებს ვუსურვებ ჩემს უსაყვარლეს სამცხე-ჯავახეთის უნივერსიტეტს, მის მეთაურს და თანამებრძოლებს.

- დიდი მადლობა ასეთი შეფასებისთვის. ჩვენი საუბარი დასასრულისკენ მიდის. კიდევ ერთხელ გილოცავთ 70 წლის იუბილეს. მამულიშვილისგან, რომელსაც ეკუთვნის სიტყვები:

**„მჯერა, კვლავ შემძრავს,
მომეახლება მწვერვალზე ასვლის,
აღმაფრენის,
აღმასვლის ყინი.**

**მე ველი იმ წამს...“, ჩვენი მკითხველი დაელოდება ახალ ლექსებს.
ხომ არ დამატებით რამეს ჩვენს საუბარს?**

უნივერსიტეტის სტუდენტები რომ გავხდით, გაცეხულები დავრჩით ერთი ფაქტით. მივუსწარიტ უნივერსიტეტის დამაარსებლებს - ბატონ შალვა ნუცუბიძეს, აკაკი შანიძეს, სიმონ ყაუხჩიშვილს, მიხეილ ზანდუკელს. მე და კობა არაბული პირველსავე დღეს დავმეგობრდით, მე და ხევსური არაბული, ახლა უკვე ცნობილი საზოგადო მოღვაწე და დიდი მეგობარი ჩვენი, პოეტი და სცენარისტი. უნივერსიტეტში მისვლის პირველი დღეა. შემობრძანდნენ უნივერსიტეტის დამაარსებლები. მოდიან და ქუდის მოხდით მთელ სტუდენტებს ესალმებიან. ჩვენ გაცეხულები დავრჩით. ასეთი თავმდაბლობის შემდეგ ჩვენ ერთმანეთს ვეჯიბრებოდით თავმდაბლობაში. როგორ უნდა მოვქცეულიყავით, ეს თავმდაბლობა ახლაც მიკვირს! ჩვენ ვსაუბრობდით პოეზიაზე. პოეზიას ხომ ისეთი სასწაულები შეუძლია. მურმან ჯგუბურიას ერთი სტრიქონი გამომრჩა. ასეთ რამეს ბრძანებს მურმანი: „იმდენ ხანს იცოცხლა ცხონებულმა ბაბუაჩემმა, ბოლოს შეგვეშინდა, ვაითუ, აღარ მოკვდესო“. ამ ნათქვამს რა ფასი აქვს, კარგად მოგეხსენებათ. თავმდაბლობის კიდევ ერთ მაგალითი მახსენდება. ბატონმა სიმონ ყაუხჩიშვილმა მიანოდა სანდო ინფორმაცია ბატონ შალვა ნუცუბიძეს ფსევდოდონისე არეოპაგელისა და და პეტრე იბერის იდენტობაზე. მერე ბატონი სიმონი დაიჭირეს. ამ მოსაზრების მიწოდების შემდეგ ენთუზიაზმი გაუჩნდა ბატონ შალვას და გაჩნდაჰონიგმანისა და შალვა ნუცუბიძის ცნობილი თეორიაც. მე და ბატონი კობა არაბული ვეკითხებით ბატონ სიმონს: ბატონო სიმონ, ფსევდოდონისე არეოპაგელისა და პეტრე იბერის შესახებ რას გვეტყვი? - შვილებო მე დღეს ამ საკითხისათვის მზად არა ვარ და და მომდევნო ლექციაზე გეტყვი, მოვემზადებო, - გვიპასუხა. ახლანდელ დროში უმეცრება ზეობს, ერთი სურვილი აქვთ ამ უნიგნურებს, შეცვივდნენ პარლამენტში და რა ხდება?! ჩვენს დროს უნივერსიტეტში ასე რომ იქცევა უნივერსიტეტის დამაარსებელი, ბუმბერაზი მეცნიერი ამბობს, რომ ის არ არის მზად დღეს, რაღაც საკითხზე გვიპასუხოს და უნდა მოვემზადოო. ამ ხალხს ყველაფერზე შეუძლია ლაპარაკი, მაგრამ არაფერი რომ არ იციან?! ეს იყო ჩვენთვის დიდი გაკვეთილი. ჩვენ, რა თქმა უნდა, სულ წიგნებით ვიყავით გატაცებულები, რომ უნივერსიტეტის სახელი არ შეგვერცხვინა. მე სხვა თაობის შვილი ვარ, სხვა თაობიდან მოვდივართ. ჩვენ, მაგალითად, ბებიას და ბაბუას ფეხებს ვბან-

დით და მერე ზამთარში ფეხებში შევუნვებოდით ხოლმე, სიცივე რომ არ ეგრძნოთ. ჩემი და ბებიას შეუნვებოდა, მე ჩემს ბაბუას. ასეთი ტრადიცია იყო და მე ამაზე მოთხრობა დავბეჭდე. ქალბატონმა დოდო ნივნივამე დამიბეჭდა „ბებია და შვილიშვილი“ უნდა ისწავლებოდესო სკოლებშიო. ჩვენ ასე ვლებულობდით მაგალითებს ჩვენი დიდი უნივერსიტეტის დიდებული პროფესორებისაგან და მიკვირს ეს ყველაფერი ახლა. თუ რიდი, თუ მოკრძალება არა აქვს ადამიანს და, მით უმეტეს, უნივერსიტეტელს, ძალიან ცუდადაა მაშინ ყველაფერი. ადრე თეთრისა და შავის გარჩევა იცოდნენ, მე-19 საუკუნის საქართველოში, სადაც წერა-კითხვის მცოდნეთა რიცხვი ძალიან ცოტა იყო. მაგრამ იყო ეკლესია და ტრიალებდა მადლი, ძველთაძველი წარსულიდან მომდინარე. მე-19 საუკუნის სამოციან წლებში ნიკო ნიკოლაძემ და ახალგაზრდებმა მოილაპარაკეს, რომ ჩვენ ბევრი საქმე გვაქვს გასაკეთებელი, კიდევ ერთს (წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოებას) ვერ გაუძღვებითო. აგერ, დუშეთში მომრიგებელ-მოსამართლედ არის ილია ჭავჭავაძე. ის არის კაცი, რომელიც ამას გააკეთებსო. ხუთჯერ ააკითხეს ილია ჭავჭავაძეს, ჩამოიყვანეს ძალით ეს ჩვენი, ახლა უკვე წმინდა ილია მართალი და მართლაც, მოხდა მერე სასწაული, გაიღვიძა ეროვნულმა მოძრაობამ, ეროვნულმა თვითშეგნებამ. ახლა, დღევანდელ დღეს, რომელი იტყვის, რომ მე ამ საქმის სპეციალისტი არა ვარ, აგერ არის კაცი და მოდი, ამას დავეკითხოთ, როგორი უნდა იყოს ლექსი, როგორ უნდა აღიზარდოს ეროვნული სულისკვეთებით ახალგაზრდა, რომელი იტყვის? ერთხელ, ტელევიზორი ჩავრთე და შევესწარი: აქეთ დაუშმკრივებიათ თითქმის შიშველი ქალები, იქით კაცები. ჰოდა, მიდის მსჯელობა, აი, რაზე: მარჯვენა დუნდულს კორექციას თუ გაუუკეთებთ, 16-17 წლის გოგოს დუნდულებით იქნება, ახლა მარცხენა დუნდულს და... ა. შ. ვიფიქრე, სადა ვარ ახლა, ეს მართლა საქართველოა, თუ სიზმარია-მეთქი. ნამოვედი და დავწერე ლექსი. მოვიდა ჩემთან გიზო ზარნაძე და მას წავუკითხე. მითხრა, სასწრაფოდ დავბეჭდოთო. დაურეკა თამაზ ნივნივამეს. იმანაც მითხრა, უნდა დაიბეჭდოსო, ვახტანგ ხარჩილავამ (დიდებული პოეტი, პუბლიცისტი) დამირეკა, წავუკითხე, მითხრა: ირაკლი ვაშაყმაძე, აუცილებლად უნდა დაიბეჭდოს ეს ლექსიო. წავუკითხე ჩემს მოძღვარსაც, მამა დავითს, კურთხევა მომცა დასაბეჭდად. ხუთმა გაზეთმა მაინც დაბეჭდა. მაგრამ ახლა მრცხვენია. ვახტანგ ხარჩილავამ შეუცვალა სათაური და დაარქვა - „სად ხარ, ჩემო საქართველო“.

ახლა რომ ვუკვირდები დღევანდელ საქართველოს, ჩვენ რომ დიდებული მამულიშვილები გვზრდიდნენ, გვაფრთიანებდნენ და იყო ქართული სინამდვილე, ახლა ეს ქართული სინამდვილე თითო-ოროლა და თითზე ჩამოსათვლელი მამულიშვილების იმედადლა იქმნება. ეს უშველის ამ გაუბედურებულ ქვეყანას?! ამ კითხვებისთვის მე პასუხი ვერ გამიცია.

ღმერთმა ინება და მე ლიტერატურულ ინსტიტუტშიც ვმუშაობდი. უნივერსიტეტი რომ დავამთავრე, მუშაობა დავიწყე სატელევიზიო ფილმების სტუდიაშიც და თითქმის ყველა დიდ მამულიშვილს შევხვდი - ირაკლი აბაშიძეს, ლადო გუდიაშვილის ნაჩუქარი ორი სურათი მაქვს. როგორი ცხოვრების წესით ცხოვრობდა ეს დიდებული მამულიშვილი? პირველ კურსზე ვარ და ბატონმა აკაკი ურუშაძემ მითხრა: ბარათია, შვილო, აკაკი შანიძესთან მისატანი და აგერ ცხოვრობს და მიუტანეო. მივდივარ აკაკი შანიძესთან სახლში. ოფლში ავცურდი. ზარი მივეცი გაიღო კარი, გამოვიდა ბატონი აკაკი და მკითხა: რამ შეგანუხაო. ბატონმა აკაკი ურუშაძემ გამომგზავნა თქვენთან-მეთქი. - შემობრძანდიო, მითხრა. ვაკვირდები ახლა, სად ცხოვრობს აკაკი შანიძე - პარკეტი ზოგან აცვენილი, შპალერს რომ ვეძახით, თითქმის კედელზე არც იყო. ბატონმა მერაბმა იცის, როგორ ცხოვრობდნენ შანიძეები. მაგიდაზე ეწყო ნიგნები, ნიგნები, ნიგნები. რომ დავჯექი. სადა ვარ, რა ხდება აქ, ასეთ მდგომარეობაში როგორ შეიძლება ცხოვრობდეს პროფესორი. სულ სხვანაირად წარმომედგინა ჩემი ჭკუით. ლადო გუდიაშვილთან რომ მივედით გადაღებაზე, გაოცებული დავრჩი ბატონი ლადოს თავმდაბლობით. აღმოჩნდა გიორგი ლეონიძისა და ტიცციანის მეგობარი და პოეზიაზე რომ დავუწყე საუბარი, ისე დამიმეგობრდა, მთელი გადამღები ჯგუფიდან სურათი არ უჩუქებია არავისთვის, მხოლოდ მე მაჩუქა ორი სურათი წარწერით: „ჩემს ურწმეს მეგობარს ირაკლი ვაშაყმაძეს სიყვარულით და პატივისცემით, ლადო გუდიაშვილი“. ასეთი თავმდაბლობა, მხოლოდ სულიერების ზეობა იყო ამ ადამიანებში. პარკეტი აცვენილი, შპალერი ჩამოხეული, გახეული თუ გახუნებული - აი, ასეთი სინამდვილით ცხოვრობდნენ ჩვენი დიდებული მამულიშვილები.

კიდევ ერთხელ გილოცავთ იუბილეს. გისურვებთ მხნეობას, ღვთის შემწეობას. ჩვენ კი ვისურვებდით, აგვსრულებოდეს თქვენი ნატვრა: „დაგვბადე, ღმერთო, კარგ ყმებად და საესე კაცებად!..“

ინტერვიუერი მაკა კაჭკაჭიშვილი - ბერიძე

პოეზია

ნინო ალადაშვილი

დამინერე ლექსი

დამინერე კიდევ ერთი ლექსი,
შენი ფიქრი შემომეველოს ზღუდედ,
სიტყვა ტყვიად შემოიჭრას ჩემში
და ჩემს გულში გაიკეთოს ბუდე.

გამაბრწყინე დღეს ისეთი ლექსით,
რომ შეშურდეს ჩემი თვითონ მზესაც,
სიხარულის ნაპერწკლების ცეცხლი
ჩემს თვალებში აელვარდეს დღესაც.

დამინერე, დამინერე ლექსი!
ერთი, ორი, იყოს თუნდაც სამი,
დამინერე, სანამ გული გერჩის,
სანამ გრძნობას მორევია ჟამი.

დამინერე: „სიცოცხლე ხარ, ჩემო!“
„მე უშენოდ არაფერი მინდა“,
არ ვინანებ, რომ შენს ლექსში მერგო
დავიმკვიდრო უბინაომ ბინა.

2011 წელი

სინანულის ტრიოლუტი

ისევ ვიხსენებ მოკვეცილ თმას და მენატრება
ასე უგულოდ, უმოწყალოდ გამეტებული,
ხვალ მასთან ერთად სინანულიც დამეკარგება,
ისევ ვიხსენებ მოკვეცილ თმას და მენატრება.

მიმოფანტული სადღაც მტვერში, ღამე დარდებად
ხსოვნას ინახავს ის ჩემს სხეულს მოცილებული,
ისევ ვიხსენებ მოკვეცილ თმას და მენატრება
ასე უგულოდ, უმოწყალოდ გამეტებული.

2012 წელი

გაზაფხულს მარქმევ

მე მიყვარს, როცა გაზაფხულს მარქმევ,
ვიცინი და მას ასე ვიფერებ:
აპრილს კვირტების სინორჩეს ვართმევ,
მაისის - ვარდის სურნელს ვიჩემებ.

შენ ამბობ, როგორ მეცვლება ფერი
როცა ვსესხულობ მარტისგან სახეს,
როგორ ჩაგესმის კისკისი ჩემი,
როცა იგონებ ჩემს ახალ სახელს.

აი, იღევა ეს გაზაფხული,
ჩემი ცელქობაც დასრულდეს იქნებ,
მოდით, დამარქვი ქრელი ზაფხული
და მეც - პეპელა მინდორში ვიფრენ!

ხელი შემახე

ხელი შემახე... გაბედე და ხელი შემახე,
ვხედავ, ხელები როგორ გითრთის, როგორ ცახცახებს,
თითის წვერებში გტკივა სივრცე დღეს შენ ჩემამდე
და გულისცემით ზომავ მანძილს, ძნელად დასარღვევს.

ხელი შემახე, თორემ ძარღვებს, ლურჯად დაფეთქილს,
ხელის ზურგზე რომ დაგტოტვია უწყვეტ მდინარედ,
შენი სურვილი დააქვს სისხლით ურცხვად დაბერილს
და სადმე ველარ შეაკავებს ვნებას, მძინარეს.

ხელი შემახე... რაღას უცდი?! ხელი შემახე,
ხვალ იქნებ დრომ და უღმობელმა ბედმა გაგვყაროს,
ვიცი, ეს მე ვარ ახლა შენში თხემით ტერფამდე,
ერთი შეხება... და მოვწყდებით მყისვე სამყაროს.

2012 წელი

დილა

ისევ გათენდა...
ღია სარკმელთან
დილა გაჩერდა,
სინათლით სავსე,
როცა წამწამებს მზისფერს აფენდა,
რითმად აესხა ფიქრები წამსვე.

ხეები მოჩანს,
სარკმლიდან შორად,
ნიავი ოდნავ
ათრთოლებს ფოთლებს,
გაიშრიალეს ვერხვებმა მორცხვად,
მიუალერსეს ალვის ხის ტოტებს.

ჯერ ცოტა თბილი,
ქარვისგან თლილი,
მზემ თითო სხივი
დაუშვა მინას,
ბაბუანვერა თითებით, წვრილით,
ოქროსფერ სხივთა გვირგვინებს იწნავს.

ბალახს (ეტყობა
ველარ ეკვროდა)
ნამი ღეროდან
გადმოსცდა უცებ,
ააბრჭყვიალა ცვარმა მდელო და
ჩამოელვარა გვირილის ფურცლებს.

ჩიტი ჭიკჭიკებს...
სატრფოს იპირებს,
უხმობს გზისპირზე,
პატარა ბაღში,
მიჯნურს ჭიკჭიკით გადაიბირებს,
რა გააჩერებს სიყვარულაშლილს?!

2013 წელი

ნარნარები ჩამოშლილი ნანგრევებიდან

ვაშენებ - ვანგრევ
ისევ ვაშენებ - ვანგრევ.
ვაშენებ დიდხანს, სიყვარულით,
ვანგრევ უეცრად, დაუნანებლად.
ვაშენებ თბილი გულით,
ვანგრევ ცივი ხელებით.
ვაშენებ იმედით, რომ დროს გაუძლებს ჩემი შენობა,
ვანგრევ ეჭვით, როცა ვხედავ, დასანგრევად განწირულია.
შემდეგ ისევ შენებას ვიწყებ,
კვლავ სიყვარულით,
კვლავ თბილი გულით,

კვლავ იმედით.
ვაშენებ, რომ კვლავ დავანგრეო.
უცნაურია, არ მბეზრდება შენება - ნგრევა,
არ მეზარება,
არ ვილლები,
არ მენანება.
არ დასრულდება მშენებლობა,
სანამ იქნება მშენებელის გული და ხელი,
სანამ იქნება სიყვარული, იმედი, ეჭვი...
არ დასრულდება...
და მეც ისევ ვაშენებ - ვანგრევ.
იქნებ ამიტომ,
სწორედ ამიტომ,
მხოლოდ ამიტომ
არის ცხოვრება ასე ძლიერ საინტერესო
და სიკვდილი - უინტერესო.
საოცარია... რჩება მხოლოდ წარწერები ჩამოშლილი ნანგრევებიდან.

2012 წელი

ნოემბრის ბოლოს

ნოემბრის ბოლოს,
შემოდგომის ყოველ დასასრულს
მე თითქოს ვკვდები
და ვემსგავსები
გუმბათმოშლილ, მიტოვებულ,
დაბზარულ ტაძარს,
თვალეში ქრება მზის სხივების
მოციმციმე ათინათები,
ჩამოლამებულ უბეებში
ისადგურებს ჩვეული სევდა,
მერე გუგებიც ჩაბნელდება
მინავლებულ ნაკვეთჩხლებივით,

ბაგეს დაფარავს პირმცინარი
ყვავილების ნაცვლად ხავსები,
ფერად-ფერადი,
მოფარფატე ფოთლებივით
მცვივა ფიქრები,
შემორჩენილი იმედების ნაფლეთებივით...
მეც ვიძარცვები.

ნოემბრის ბოლოს,
შემოდგომის ყოველ დასასრულს
თითქოს ვმთავრდები
და მარტოობის შიშით ველი
უსაშველო, უმზეო დღეებს,
ხმელ ტოტებივით ჩამოყრილან
უნაყოფო ჩემი ხელები,
ველარ ვგრძნობ მკლავზე
მტკივან ძარღვებს, დანყვეტილ მყესებს,
ფეხებში ქარი მიწას მაცლის,
მომიშიშვლებს დამსხვრეულ ფესვებს,
ჩემი სული კი ემსგავსება
აოხრებულ, ნასუფრალ მინდორს.

ნოემბრის ბოლოს,
შემოდგომის ყოველ დასასრულს
მე თითქოს ვკვდები
და ვრჩები ასე,
შემოდგომის ყვითელ ნეშტად...
გაზაფხულამდე.

2012 წელი

ნოემბერია...

და ილევა შენთან ყოფნის თბილი დღეები,
მოვა ზამთარი მომლოდინე, თეთრი ხელებით...
დამისაკუთრებს,
მოვა, როდესაც მზე სხივებით
ვერ დაიცავს ტოტებს ავდრისგან,
როდესაც ფოთლებს ჩამოუყრის
ჩემი სახლის წინ ქარი ჭადრის ხეს.
ნოემბერია...

შიშით ვითვლი შენთან ყოფნის უდლეურ დღეებს,
დღეებს, რომელშიც ღმერთმა იცის,
არ ვყოფილვართ ერთად არასდროს,
რომ არ გვინახავს ჩვენს სახეზე
მთვარის შუქის სიმკრთალე ღამით,
არც განთიადზე მზის სხივებით
ანთებული ჩვენი თვალები.

მე მაინც ვწუხვარ...
ინურება შენთან ყოფნის დღეები ჩუმად
და როცა ჭადარს ჩამოსწყდება
უსიცოცხლო, ბოლო ფოთოლი,
ფოთლების ნაცვლად ხის ტოტებზე
ჩამოვკიდებ ლექსებს - ჩვენს შვილებს,
ზოგჯერ ტკივილით, ზოგჯერ ლაღად,
სიყვარულით დაბადებულებს.

მერე კი...
მერე ყოველ დღით მე შევხედავ ჭადრის ხის ტოტებს,
გამახსენდება ჩემს სიზმრებში ჩარჩენილი შენი ხელები.
ნოემბერია...

2013 წელი

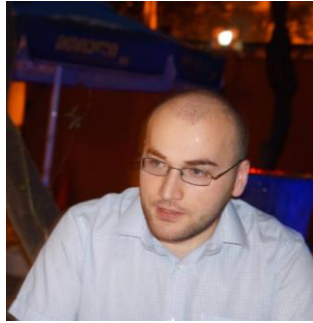
პოეზია

ლევან ინაური

დაიბადა 1990 წელს ქალაქ თბილისში. აქვე მიიღო საშუალო განათლება. 2012 წელს დაამთავრა ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი გერმანისტიკის ბაკალავრის ხარისხით. 2012-2013 წლებში სწავლობდა გერმანიაში, კერძოდ კი მიუნხენში.

2014 წელს სწავლა განაგრძო ილიას უნივერსიტეტში მაგისტრატურაში, ხოლო 2016 წელს თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ფილოლოგიის (ქვედარგი შედარებითი ლიტმცოდნეობა) სადოქტორო პროგრამაზე.

ის აქტიურ ლიტერატურულ-აკადემიურ ცხოვრებას ეწევა. მისი კვლევის საგანია გერმანიის დემოკრატიული რესპუბლიკისა და საბჭოთა საქართველოს ლიტერატურა მე-20 საუკუნის 70-80-იანი წლებში.

პოეტურ საქართველოს

ფინალური დროება უტევს გრიგალს ნამთვრალევს,
ლამე უცდის სიზმართან ცრემლით გადასველებას,
ქართულ პოეზიაში მეტაფორებს რა დალევს,
რომ დაადგეს საშველი მარად გაპირველებას.
მართლაც, ცეცხლი ვულკანებს გამეტებით ადნება,
მყინვარიდან ვუყურებთ დახოცილებს მდუმარი,
ასეთია მარადი ლექსით გამოქადნება,
ასეთია ქართული პოეზიის სტუმარი.
ახლა უკან გახედვა გვიანი და ძნელია,
გულში ჩნდება მცირედი სიბრალული ქალური,
საქართველო მგოსანთა დიდი მასპინძელია
და მით უფრო დიდია ხვედრი ტრიუმფალური.
ზენა ნიჭით აღსავსე ჩვენში იცის მრავალი,
ბალახი სულ ამოვა, რაც არ უნდა მოცელო,
ასე ბუნებრივია ჩვენი გენი, მართალი,
ასე მარადმწვანეა მთები უსამოსელო.
უცხო ფერთა ასწლედმა მოიხვია ლაბადა,
ბოდლერსაც კი ლალატობს უსუსური ეტყელი,

გალაკტიონ ტაბიძე ღმერთმა ჩვენში დაბადა
და მის სულში აღმოჩნდა გენის გადმომცემელი.
ჰოდა, ნელა ვლინდება გადამწყვეტი ეპოქა,
ახლა გამოვლინდება პირველებში წამყვანი,
ჩვენი ლეგენდარები მთელ თაობებს ეყოფა
და კვლავ გადაირწევა ქართველის დედის აკვანი.
თავმომწონე ჩიტები მტრის მახეში გაება,
რა ყოფილა ქართული პოეზიის ქარები!
ჩვენი დაუფინყარი რუსთაველის ღვთაება,
ჩვენ კი შთამომავალნი სიტყვის ჯადოქარები.
გაიყინოს დინება და გაჩერდეს საათი,
განმეორდეს ხელახლა ძღვევაი საკვირველი,
შენყდეს დავა ამაზე, შენყდეს ეს მასლაათი,
ერთა პოეზიაში თუ ვინ არის პირველი!
თავს დაატყდეს მსოფლიოს ლექსის კატასტროფები,
ჩვენთა გაპირველებას უფალმა უმფარველოს
და ჩვენც მწვანე ხიდეზე გულის თეთრი სტროფები
ბოლო ხმაზე ვუმღეროთ პოეტურ საქართველოს!

პოეტის ხმაზე

ჩამოქცეულ წვიმების მე მოვეყევი თავსხმაში,
ვიცი, საქართველოსთვის რომ სიკვდილი მომელის,
მე ნამდვილი პოეტის ხმას გავარჩევ ას ხმაში
და გულს მოეფხანება სიტყვა დაუცხრომელის.
ადრე ღმერთმა წერილი ანგელოზებს მისწერა,
ყოფილიყო ივერი პირველი და ფარული,
ჩვენი პირველობისაც ასეა ბედისწერა,
სპეტაკ თოვლით რომ ვიყოთ მუდამ გადაფარული.
ტანჯულ აღმოსავლეთში სისხლისფერმა ინათა,
გადიარა ზამთარმა თოვლით, წვიმით თუ ქარით,
როცა მზიან სინმინდის და ბროლისფერ მინათა
წყლიან გადმომსკდარებას მიეგება მუქარით.
მაშინ როგორ გვაჯობა მეოცნებე პარიზმა,
ან და როგორ შეჩერდა ჟინი გამოუღევი,
თუ დაცხრა და დანებდა ჩვენი მღვრიე ქარიზმა

და მჩქეფარე მდინარე გახდა ნაკადულევი?!
როცა ქართლის მგოსანი გულში ტყვიას დაიხლის,
გამოდგება გვიანი გაღვიძება მძინარე,
მაშ, ჩაგბეროთ ჩვენს რითმებს მქროლვარება ქარიშხლის,
რომ დღეს პოეზიაში არ დაგვიშრეს მდინარე!
ჩვენ გზადაგზა მივანგრევთ სისხლიანი ომებით
წინ აღმართულ გაღავნებს და წარმავალ მტრის ხანებს,
ჰა, შეხედეთ როგორი ძარღვით და მონდომებით
გენი აფეთქებული ახალ ხმაზე მრისხანებს.
გთხოვთ, მომეცით ნერვების საბურველი თრიაქი,
რომ მომესმას სიკვდილი რეკვიემის ოპერად,
ბოლო იყოს სიცოცხლის შფოთვა და ფორიაქი,
თუ სამშობლოს მიაკლდეს ჩემი ძალის მობერვა.
მთვარე ერთგულ დარაჯად თეთრ ღამეებს ათენებს,
სხვათა რყეულ ციხეებს საძირკველი ეცლება,
გაუმარჯოს მანაგებს და ფერუმკრთალ ატენებს!
სადაც ვნება აანთეს სიყვარულის ცეცხლებმა.
და მეც დამწვარ-დაფერფლილს გულის წმინდა სიტყვებით,
სულ მექნება ქრისტესთან გაბრწყინების ვედრება,
მისივით ფეთქილი და სიკეთის ტყვიებით
შორეულ გზას შემორჩეს მტრების შემოხვედრება.
ჰოდა, გვლოცე უფალო, დაგვიფარე ყოველთვის,
დაგვანახე შორიდან გზები სარიდებელი,
საქართველოს დიდება უკვდავებას მოელტვის
და ჩვენ მუდამ ვიქნებით შენი მადიდებელი!

მე დავენიე ოცნებას ჩემსას

სიზმარი მაინც სიზმრადვე რჩება,
როგორც ზაფხულის დღეები ონში,
ოცნება მქონდა, ვხედავდი შვებას,
ვხედავდი შვებას მე საქსოფონში.

ემეება ცაზე სილურჯის ფარდა,
ივნისი ებრძვის ნაცრისფერ ლაქებს,

მე მქონდა სხვიც სინანულს გარდა
და ჰქონდათ ლელვა მაღალ ქალაქებს.

მე დავეწიე ოცნებას ჩემსას
და მონატრებას ქართული მთების
და ნოსტალგიამ წვრილად დანემსა
მწუხარე გული ცეცხლად ანთების.

ნეტავი დიდხანს გასტანდეს წირვა,
რომ ეს ლექსები ბოლომდე ვწერო,
მოვიდა ლამე, მოვიდა წვიმა,
მოვიდა ყამი საბედისწერო.

მარტო შოპენთან

გაარღვევს სმენას, მუსიკის ჰანგი
და გულის ფსკერზე სიმშვიდეს მოფენს,
შენ მოხვალ ჩემთან გზად დანაკარგი,
როცა მე მარტო მოვუსმენ შოპენს.

გამოიზამთრებს ვაება შენი,
იმ ადრინდელი ეკლით დაწნული,
და ჩემს გრძნობაში გაჩნდება სენი,
ვედრება, გლოვა და სინანული.

მე მივალ ხესთან, დავითვლი ტოტებს
და ქარი მინას ფოთლებით მოფენს,
დაუკრავს წვიმა ნოემბრის ნოტებს
და ისევ მარტო მოვუსმენ შოპენს.

გუშინ გათენდა, მე დაღლილი ავდექი ფიქრით,
ნაპოვნი მარცხით დაკარგული ვქექავდი ნაგავს,
ჩემი ცხოვრება წრეგადასულ იმედებსა ჰგავს
და განწყობები იშტამპება სიცრუის გრიფით.

მე სულ ვცდილობდი, გამეხედა სამყაროს იქით,
მე სულ ველოდი, რომ მეტყოდი „მალე მე წავალ“,
მაგრამ ნერვები იგონებდნენ ათასგვარ წამალს,
რათა ურწმუნოდ დამეცალა მოთმენა ქიქით.

ქარი მტვრისაგან შეფოთლილი ქუჩაში მიდის,
მე მტვერს ვამდიდრებ და ვაღვიძებ უგვანო ფავნებს,
ურწმუნოება ღმერთს კი არა, თავად მე მავნებს,
თუ რეზონანსი იჩურჩულებს მარტოსულ ხიდის.

დილა დაღამდა, მცირე შვება ვპოვე ნაგავში
და ინტელექტი ღმერთის არსის მიზეზებს ეძებს,
განგება ხოცავს სიმფონიურ კაემნის თერძებს,
ქარი კი მაინც ნერვებისგან აშლილი მიდის.

31.05.2015

დაიძრა საზღვრების მაღალი კოლონა
და ქალი გადამქნარ გვირილებს არიგებს,
ტრიუმფი იძახის მომავლის ბოლოდან,
რომელიც მიიღებს უბრალო ტარიგებს.
გაქანდა ბზარები ნერვული ტაძარის,
ვჩერდები, ქანაობს აკორდი მინაზე,
მინდოდა მუსიკა, მუსიკა არ არის,
კლავიშებს შემორჩა ბავშვური სინაზე.
და ახლა, როდესაც მე უკვე მივანგრე
ბოლმათა ნაკადის შურიან ბილიკებს,
მიზანი ტანჯული ცრემლებში მინარე
სახეცვლილ ეშმაკად ნერვებში ქილიკებს.

17.10.2015

როგორც პოეტი

ნებდება ჟინი და უკან იხევს,
კალამს ანებებს ულლელი ტორი,
მაგრამ უსიტყვოდ გადამღლეულ შტრიხებს,
მე ვებრძვი, როგორც ლიტერატორი.

ჯერაც უფხიზლო ნაბახუსევთა,
წარმოსახვაში გასურდა ნობელი,
მიდიხარ შენ და ფეხაურეველად,
მოგდევს ქარბუქი დაუნდობელი.

ჟინი და ლხინი უშლელი კვალის,
ჩამოქცეული რჩება მარადის,
რომ უსასოო ოცნება მთვრალი,
სალხინებელის გზამდე არ ადის.

და როგორც ტანად შებილწულ მეძავს,
სულიერ სატროფოდ მაინც არ ელი,
იმ ისტორიულ კიდეებს ლენავს,
და ვინჩი, ჯოტო და რაფაელი.

გადაებმება ჯაჭვს მოგონების,
სუნთქვაშეკრული მრავალი ხანი,
მე კი სიზმრების გამოგონების,
გამოვიზამთრებ, ვით თომას მანი.

ნაზი ფიქრები ჩვეულ ფერებით,
გამოეფინნენ სხივსავსე მზეზე,
და მონინებულ კადნიერებით,
მე წინ ვიდექი, როგორც სკორსეზე.

ნებდება ჟინი და უკან იხევს,
აქ ყოფნა ხდება მარიონეტი,
მაგრამ უსიტყვოდ გადამღლეულ შტრიხებს
მე კალმით ვებრძვი, როგორც პოეტი.

ბედის წინაშე

კვირა დნებოდა დილის წირვებით
და უსასრულო ცის გაკვირვებით,
ჰაერს ნიღბავდა უფამო ქარი,
ზღვა იყო წყნარი.

შენ მიდიოდი იქით ოცნებით,
ცხოვრებისეულ გამოცანებით,
თუმც გულს გიკლავდა კვილი ქორის,
ზღვა დგას ჩვენ შორის.

მე მწვავს შიგნიდან ლექსის დემონი,
სხვა ყველაფერი ჩანს უგემონი,
ამ გაგიჟებას დანებდა ყველა,
ალარ ჩანს შველა!

ჩემი მიზნების მთელი სიბრაზე,
ავადმყოფურად აკრეს აბრაზე,
და ახლა ჩემზე გიჟიც კი ითქმის,
გავთავდი თითქმის!

სახელი მე არ მენწვევა მალე
და უკვე ძლიერ გადავიღალე,
მოემტვრა ზეცას მძიმე ფეხები,
მე ღმერთს ვეხები.

დაუშრეტელი კალმის მელნობა
და პოეტური მოუთმენლობა,
მტანჯავს და თესავს ლექსების ნერგებს.
რა ვუყო ნერგებს?!

სონეტი 2

და სატანჯველად განწირული მწვანე ბალახი
თვისი გახმოებით ზამთარ-ზაფხულს მუდამ აერთებს,
წვიმით გავსილი, განბანილი და შენალახი
ვნება ამაღლებს წყლის და მიწის დიდ შენაერთებს.

ასე ყველაში დანახული კარგი და ცუდი,
ჭეშმარიტებას ამინანქრებს სამყაროს რკალზე,
და როგორც შენს გულს ჩემი ტროფობის ახურავს ქუდი,
ისე გიტაცებს ჩემი დანვა შორეულ ალზე.

ცხადდება წამი, როგორც ანმყო გადაღლილ მიზნით,
კონტრასტთა მთაზე ნაცარდება რწმენის კოცონი
ანთებას ლამობს და ნებდება სიმღერა სიზმრით,
ამდენად კარგი, მაგრამ შენთვის არ მოსაწონი.

ფხიზელი ცაა გატაცების ზღაპრად და ნებად,
და შენ ოცნებებს აქცევს ნაპირს გაყრილ ქვებად.

სონეტი 7

შენზე ფიქრებში მიირწევა ღამეთა კრება
და ნაავდრალი მსგავსებები ცვივიან ქარში,
წინ ჩემი სული მიუძღვება დღეებს და ქრება,
ვით ნოემბერში მოწანწალე დეკემბრის მარში.

წვიმის ტბასავით მოეგუბა ძარღვებში განცდა,
დიდი ხნის ნატვრა დაქანცული მოექცა წრეში,
ეს წარმოსახვა სხვა შორეულ სამყაროს გაცდა
და კვლავ დაბრუნდა სიყვარულის ძველ სიმწარეში.

ახლა ძვირფასო, ჩემს გულისთქმას ცეცხლი ედება,
სველია სახე გადამდნარი თოვლით მთლიანად,

ასე აღმოჩნდა ეს ოცნება შემოქმედება,
რომ მონატრება ქარის ნოტმა შეაფრთიანა .

ჩემი სხეულის მოლანდება დგას ნატვრის ხესთან
და ჩემი ნატვრა-გამჭვირვალე შენს თეთრ სახესთან.

კვლავ ახალი შენ ღიმილის
გაგეფურჩქნა კვირტი,
მოგეამა შუეი დილის
და მზეს დააკვირდი.

ჩამქრალ გულში განალაღმა
გამომიშრე ნესტი
და დადექი ისე მაღლა,
როგორც ევერესტი.

პოლიტიკური პროზა

მალხაზ ლომსაძე

ზაფხულის ერთი დღე

ზურაბ ჯანდიერს დილით ადრე გაეღვიძა. 2005 წლის 13 ივნისი იდგა. ფეხზე წამოდგა, ფანჯარა გამოალო და მზის სხივებს ოთახ-ისაკენ გზა გაუხსნა. ბინაში ზაფხულის სუნი დატრიალდა. ზურაბი დაღლილობას გრძნობდა, მიუხედავად იმისა, რომ კარგად გამოიძინა. გული გამალებით უცემდა, თითქმის ამოვარდნას ლამობდა. ლოჯიიდან წმინდა გიორგის სახელობის ტაძარი ხელისგულივით მოჩანდა. ფანჯრიდან გადაიხედა და პირფვარი გადაიწერა. არ უნდოდა სამსახურში წასვლა, მაგრამ პოლიციის აკადემიის ახლად დანიშნულ რექტორთან კონფლიქტს ერიდებოდა. ის ყოველთვის გამოირჩეოდა სიმკაცრით ძველი თანამშრომლების მიმართ, ამიტომ სამსახურში წასვლა გადანყვიტა. თავი მოინებსრიგა და ეზოში ჩავიდა. ეზო საგულდაგულოდ იყო დასუფთავებული. მეზობლებს ჯერ კიდევ ღრმად ეძინათ, თითქოს გაღვიძებას არ აპირებდნენ შუადღემდე. ავტომობილი აამუშავა და გეზი პოლიციის აკადემიისაკენ აიღო. ხასიათი გაფუჭებული ჰქონდა. ჯერ ერთი, აკადემიიდან დაითხოვეს მისი ახლო მეგობარი ნოდარ ბოლაშვილი, კაცი მეტად კეთილი და სამართლიანი, საქმის უბადლო მცოდნე. რექტორს უთქვამს, ჩვენი გუნდის წევრი არ ხარო. ასე მარტივად გადანყვიტეს კაცის ბედი. მეორე მიზეზი, რამაც ასე წაუხდინა ხასიათი ის იყო, რომ დაილუპა მისი მეგობარი რამაზ სიმონიშვილი, რომელიც ახალი ხელისუფლების ახლად დანიშნულმა რექტორმა სულ რაღაც ორი კვირის წინ დაითხოვა სამსახურიდან იმ მიზეზით, რომ სათანადო ინფორმაციებს არ აწვდიდა ხელმძღვანელობას, თუ ვინ ეწეოდა წარსულში მექრთამეობას აკადემიაში. არადა, შეხვეწინა რექტორს - ნუ გამიშვებთ სამსახურიდან, ორი შვილის მამა ვარ, ოჯახს ჩემი ხელფასის გარდა სხვა შემოსავალი არ აქვს და ჩემს კმაყოფაზეა ოჯახის ექვსვე წევრი - პენსიონერი მშობლები, მეუღლე და ორი შვილიო. არ შეისმინა ეს მისი ვედრება, მაინც დაითხოვეს სამსახურიდან. ოჯახი ულუკმაპუროდ დარჩა. რამაზი თავმოყვარე კაცი

იყო, მძიმედ აღიქვა მომხდარი, ძალიან განიცადა სამსახურის დაკარგვა, გულმა უმტყუნა და გადავიდა მარადიულ ცხოვრებაში.

ზურაბს იქ, სამსახურში, კაცი არ ეგულებოდა, ვისაც თავისუფლად ესაუბრებოდა, ვისაც გაანდობდა გულისტკივილს.

აკადემიაში მისულმა, როგორც წესი, ავტომობილი გაჩერებაზე დააყენა და შენობაში შევიდა. ფოიეში თანამშრომელი შეხვდა, აკადემიის პრორექტორმა გიკითხაო, - გაფითრებულმა უთხრა. მაშინ ასე იყო, თუ ხელმძღვანელი პირი მოგიკითხავდა, ან დანინაურება გელოდა, ან სამსახურიდან დაგიტხოვდნენ. ჯანდიერი იმდენად პირდაპირი და სამართლიანი კაცი იყო, მისი დანინაურება არავის მოუვიდოდა აზრად, ალბათ, სამსახურიდან მისი გათავისუფლება იყო დაგეგმილი.

აკადემიაში დამამთავრებელი კურსი სახელმწიფო გამოცდას აბარებდა კომისიას, რომლის ერთ-ერთი წევრი ზურაბი იყო. ამ კომისიის წევრი პრორექტორიც იყო და ზურაბმა იფიქრა, მასთან მაშინ გაისაუბრებდა აუდიტორიაში, როცა შეხვდებოდა.

გამოცდა დღის 10 საათზე დაიწყო. კომისიის წევრები მიუსხდნენ მაგიდებს, მოიმარჯვეს კალმები და უწყისები, სადაც უნდა ჩაენერათ სტუდენტების შეფასებები. პრორექტორი ზურაბ ჯანდიერის გვერდით დაჯდა, მისი თვალებიდან ბოროტი განზრახვა იფრქვეოდა.

- ზურაბ, გამოცდის დასრულების შემდეგ ჩემთან შემოდი, კაბინეტში, მინდა გაგესაუბრო, - უთხრა პრორექტორმა ჯანდიერს ისე, რომ მისთვის არც შეუხედავს.

- გასაგებია, - მოკლე პასუხი დაუბრუნა ჯანდიერმა.

ნეტა რა უნდა, ნუთუ, სათქმელი ადგილზე ვერ მითხრა?- ფიქრობდა იგი.

გამოცდა გრძელდებოდა და ყოველი საათი საუკუნედ ეჩვენებოდა.

ზურაბ ჯანდიერი ნიშნებს გაუცნობიერებლად, მექანიკურად წერდა, ერთი სტუდენტის პასუხიც არ მოუსმენია.

სალამოს ექვსი საათისათვის დამთავრდა გამოცდები. კომისია სავახშმოდ სასადილოში შევიდა. ჯანდიერს არ უვახშმია, საამისოდ არც განწყობა და არც მადა ჰქონდა, უფო სწორად ლუკმა არ გადაუვიდოდა ყელში, ვიდრე არ გაიგებდა, რა ჰქონდა ჩაფიქრებული პრორექტორს, რისთვის იბარებდა კაბინეტში.

ნახევარსაათში კომისია სასადილოდან დანაყრებული და კარგ ხასიათზე გამოვიდა, რაზეც მათი ხმამალალი სიცილი მეტყველებდა. ჯანდიერი ეზოში იდგა, ნაძვის ჩრდილში ემალებოდა მზის სხივებს და პრორექტორის გამოძახებას განაჩენივით ელოდებოდა. საათს დახედა. შვიდი საათი სრულდებოდა, მზე დასავლეთისკენ გადასულიყო, ჰაერი არ იძვროდა და სუნთქვა ჭირდა.

პრორექტორმა გვერდით ჩაუარა ჯანდიერს და ხელით ანიშნა, მომეყო. კაბინეტში შევიდნენ, სკამისკენ მიუთითა, დაბრძანდით. ჩამონვა ავის მომასწავებელი დუმილი.

პრორექტორმა კალამი მოიმარჯვა, ქაღალდი აიღო და წერას შეუდგა. ყოველი წუთი საუკუნედ ეჩვენებოდა ჯანდიერს, ისე, როგორც გამოცდის დროს. მაინც რა აქვს ამ კაცს ამდენი საწერი, ჩემთვის რომ ვერ მოიცალა? - ფიქრობდა ზურაბი. პრორექტორმა, როგორც იქნა, წერა დაასრულა, კალამი დადო მაგიდაზე, ჯანდიერს თვალებში შეხედა და მონოტონური ხმით დაიწყო:

- ზურაბ, შენს მიმართ პატივისცემით ვარ გამსჭვალული. მაინტერესებს სხვა უმაღლეს სასწავლებელში თუ კითხულობ ლექციებს და რამდენი გაქვს იქ ანაზღაურება?

ჯანდიერს არ მოეწონა შეკითხვა, პრორექტორს თვალებში ჯიქურად შეხედა და უპასუხა:

- დიახ, ვკითხულობ ლექციებს სხვა უმაღლეს სასწავლებელში და ანაზღაურება 120 ლარი მაქვს, - დაასრულა პასუხი და გრძობდა, ხახა როგორ უშრებოდა.

პრორექტორმა ვერ გაუძლო ჯანდიერის გამჭოლ მზერას, თავი დახარა და კალმის დაშლა დაიწყო. ჯერ დაშლიდა და მერე აწყობდა, დაშლა-აწყობის პროცესი გაიმეორა რამდენჯერმე, შესამჩნევი იყო მისი ნერვიულობა, აზრებს თავს ვერ უყრიდა, არ იცოდა, საედან დაეწყო. ბოლოს დაძაბა გონება და ალაპარაკდა:

- ჩვენ ახალი გუნდი, მოვედით აკადემიაში, განსხვავებული აზროვნებისა და მენტალიტეტის მატარებელნი. გვინდა მომავალი პოლიციელები ახლებურად აღვზარდოთ, ახლებური აზროვნებით, არაკორუმპირებულებად. პატიოსანი კაცი პატიოსან ოჯახში იზრდება, აღზრდილი აღმზრდელს ემსგავსება. ძველი პროფესორები მექრთამე, ფულზე შეყვარებული ხალხია. გადავწყვიტეთ სამსახურიდან ყველას უკლებლივ დათხოვნა, - ცოტა შეისვენა პრორექტორმა და განაგრძო, - ვიცი, შენ კარგი კაცი ხარ, მაგრამ იმ „ძველებში“ გადიხარ და მოგინევს სამსახურიდან წასვლა. ეს ჩემი პო-

ზიცია არაა, ზემოდან მოდის დავალება, - დაასრულა საუბარი და ნერწყვი ძლივს გადაყლაპა.

- თქვენ რა, გინდათ, რომ ყველა დაითხოვოთ სამსახურიდან?-
ალელდა ზურაბ ჯანდიერი, - ყველა ხომ არაა კორუმპირებული? ეს ხალხი სამშობლოს ემსახურებოდა ამ უბანზე, ზოგი კარგად, ზოგი - ცუდად. განასხვავეთ პირველი მეორესაგან. თან ისიც გაითვალისწინეთ, მაშინ დრო იყო ასეთი - ქრთამს თითქმის ყველა იღებდა, სხვაგვარად შეუძლებელი იყო ოჯახის რჩენა. ისიც გაითვალისწინეთ, თითოეული პროფესორის უკან ოჯახი დგას.

- ჩვენ ვერ დავინყებთ კარგისა და ცუდის გარჩევას, ყველამ უნდა დატოვოს სამსახური. ჩვენი გუნდი კორუმპირებულ რეჟიმს ებრძოდა და ყველა მოქმედი პროფესორი იმ რეჟიმის დანიშნულია სამსახურში. ნითელი პროფესურა უნდა ჩაირეცხოს, - სიტყვები წარმოთქვა პრორექტორმა აკანკალებული ხმით.

- სამაგიეროდ, აქ მუშაობენ და არიან ხალხი, რომლებიც საქართველოს მტრებს ებრძოდნენ აფხაზეთში, კბილებიდან გამოსცრა ზურაბ ჯანდიერმა და გაახსენდა, როგორ წავიდა მოხალისედ სოხუმში საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის დასაცავად, გაახსენდა, როგორ დაიღუპა ათეულობით მისი თანატოლი ბრძოლის ველზე და მარჯვენა ძუძუს ქვეშ ტამიშთან მიღებული ჭრილობა აენვა, - თანამდებობაზე ჯდომით გამომწვეული თქვენი ტკბობა დროებითია, - განაგრძო ჯანდიერმა, - თქვენ ყველაზე მთავარი თვისება გაკლიათ - კაცთმოყვარეობა, მოყვასის სიყვარული.

- შეიძლებოდა შენი დატოვება სამსახურში ჩვენი ერთი თხოვნის შესრულების შემთხვევაში, - თქვა პრორექტორმა და გამომწვევად შეხედა ჯანდიერს.

- მაინც რა გაქვთ ისეთი დავალება, რომლის შესრულების შემდეგ მპირდებით გარანტირებულ სამსახურს?

- ბევრი არაფერი, - თვალები გაუნათდა პრორექტორს, - ჩვენთან ბევრი არასასურველი პროფესორი მუშაობს, საჭიროა სამსახურიდან მათი გაშვება. თუ სათანადო, ხელმოსაჭიდი საფუძველი არ გვექნება, ამის გაკეთება შეუძლებელია. თუ გააკეთებ ჩვენთვის მიუღებელ პროფესორებზე სასარგებლო განცხადებას, შენ გარანტირებული სამსახური, კარგი ხელფასი და უზრუნველი ცხოვრება გექნება, - დაამთავრა წინადადება და ჯანდიერს თვალეში მიაჩერდა ისე, როგორც გველი მისჩერებია ხოლმე თავის მსხვერპლს.

- ეგრე მაკადრე, სხვის უბედურებაზე საკუთარი ბედნიერება ავაგო? მერე როგორ გავიარო ქუჩაში, როგორ შევხედო თვალებში იმ ხალხს? დასმენა და გამცემლობა ჩემს გვარსა და მოდგმას არ ახასიათებს. პაპაჩემი ფრონტზე იბრძოდა. 1942 წელს ფაშისტებმა ტყვედ ჩაიგდეს, წამებით სცადეს მისგან გაეგოთ, სად იყო განლაგებული სამხედრო ნაწილის შტაბი, მაგრამ არაფერი გამოუვიდათ, ისე ამოხადეს სული, საბრალო პაპას ერთი სიტყვაც ვერ დააცდინინეს. შენ გამცემობას მკადრებ? მისამართი შეგეშალა ჩემო ბატონო, - მრისხანებისგან თვალები აენთო ჯანდიერს და მაგიდაზე ძებნა დაუნყო ისეთ ნივთს, რომელსაც დიდი სიამოვნებით ჩასცხებდა თავში, თუმცა მალე აიღო ხელი განზრახვის სისრულეში მოყვანაზე. იფიქრა, თავს გამალახინებს ეს არაკაცი, მერე მიჩივლებს და ხულიგნობისთვის გამისტუმრებენ ციხეში, მომავალი ცხოვრების გზას სამუდამოდ გავიმრუდებო.

მწარედ ჩაეცინა ზურაბს და თავი აქეთ-იქით გადაიქნია იმის გამო, რომ უფლება არ ჰქონდა, ყბები დაემტვრია ამ კაცისათვის, რომელსაც ადამიანის სახე ჰქონდა დაკარგული.

ჯანდიერმა გონებაში აწონა საკუთარი მდგომარეობა. თუ გაჯიუტდებოდა და არ წავიდოდა შემოთავაზებულ პირობაზე, გაუსაძლის მდგომარეობაში აღმოჩნდებოდა სამსახურში, ამ პროფესორებს მაინც დაითხოვდნენ აკადემიიდან და ცრუ მონაჭორს გაავრცელებდნენ, თითქოს მათი გათავისუფლება ჯანდიერის დასმენის საფუძველზე მოხდა. არ უფიქრია, როგორ გაგრძელებოდა მისი ცხოვრება. პრორექტორს კიდევ ერთხელ შეხედა თვალებში და ხმა-მალლა უთხრა:

- მომეცი კალამი და ფურცელი, მინდა აქვე დაწერო განცხადება აკადემიიდან ჩემი წასვლის შესახებ.

პრორექტორს თვალები გაუნათდა. ეამა ჯანდიერის ნათქვამი, გულში გამარჯვებას ზეიმობდა.

ზურაბმა განცხადება დაწერა სამსახურიდან წასვლის შესახებ, იქვე, მაგიდაზე დატოვა და ისე გავიდა გარეთ, პრორექტორს არც დამშვიდობებია. კარებთან ერთი წუთით შეჩერდა და მიაძახა:

- თქვენ შეგიძლიათ ყველაფერი განიროთ საკუთარი ინტერესების გამო, თქვენ ხაზი გადაუსვით ყველანაირ ღირებულებებს, საცოდავი საქართველო თქვენისთანების ხელში, - თქვა ჯანდიერმა და შვება იგრძნო.

დერეფანში კედელზე დაკიდებულ სარკეში ჩაიხედა, თვალები ჩას-
ნითლებოდა. არ იცოდა, რა ეთქვა პენსიონერი მშობლებისთვის, მათ
კმაყოფაზე როგორ დამჯდარიყო სახლში ოცდაცამეტი წლის კაცი.
თავს შეურაცხყოფილად გრძნობდა. ის ღამე თეთრად გაათენა.

ორი თვის მანძილზე დათრგუნული და ღირსებააყრილი დადიოდა,
ქუჩაში გასვლასა და ნაცნობებთან შეხვედრას ერიდებოდა. სამსახ-
ურს დაეძებდა, ბევრს ფიქრობდა, ღამით ძილი არ ეკარებოდა.

ზაფხულმა გაიარა, დადგა შემოდგომა და ჯვანდიერს სევდა
უფრო მეტად მოეძალა. დღეები დღეებს მისდევდა, ერთფეროვანი
გახდა ცხოვრება. ერთი კაცის ბედი ასე ხელალებით გადანყვითეს
იქ, ზემოთ, სკამებზე მოკალათებულმა, უზნეო და უსამართლო ადა-
მიანებმა.

ზურაბს ერთ დღეს თითქოს გონების თვალი აეხილა, გაახსენდა
სიმონი, კაცი, რომელთანაც კარგი, მეგობრული ურთიერთობა
ჰქონდა.

სიმონ ლოლაძეს ყველა გზა ჰქონდა გავლილი გენერლობამდე.
მას შემდეგ, რაც პენსიაში გავიდა, პარტნიორებთან ერთად ჩა-
მოაყალიბა დაცვის კერძო სამსახური „ატლანტი“, რომლის ცენ-
ტრალური ოფისი თავისუფლების მოედანზე მდებარეობდა. სიმონი
პედაგოგთა ოჯახში იყო დაბადებული და გაზრდილი. ბავშვობიდან
ეროვნული იდეალებითა და პატრიოტულ მოტივებზე იზრდებოდა,
რამაც ეროვნული ცნობიერება ჩამოუყალიბა. ლეიტენანტიდან გე-
ნერლობამდე ისე მოვიდა, ღირსეულად ემსახურებოდა და ემსახ-
ურება სამშობლოს. არ არის მექრთამე და კორუმპირებული კაცი.
ყოველთვის ცდილობდა, სიკეთე ეკეთებინა, მის განვლილ გზას თა-
ვისუფლად შეიძლება „კეთილი კაცის ნაკვალევი“ დაერქვას. არის
უაღრესად ერუდირებული, განათლებული და სხარტი აზროვნების
უნარი დაჯილდოებული პირი.

ჯვანდიერს გაახსენდა 1994 წელი. იმ პერიოდში საქართველოს
ფინანსურად ძალიან უჭირდა. სწორედ იმ დროს მიდიოდა შეიარა-
ღებული ძალების მუხროვანის ბატალიონის ფორმირება, მაგრამ ეს
პროცესი გაჭიანურდა ფინანსების არარსებობის გამო. იმ ხანებში
სიმონ ლოლაძეს მეგობრებმა (რომლებიც უხვად ყავდა უცხო ქვეყ-
ნებში) გამოუგზავნეს დიდი თანხა ცხოვრების მოსაწყობად. მაშინ
ასეთი თანხა დიდ ფულად ითვლებოდა და შეიძლებოდა ვაკეში ექვ-
სოთახიანი საუკეთესო, გარემონტებული ბინის შეძენა და მისი გა-
წყობა საუკეთესო ავეჯით. სიმონ ლოლაძემ პირად კეთილდღეო-

ბაზე უარი თქვა და ის ფული სახელმწიფოს ოფიციალურად გადას-
ცა მუხროვანის ბატალიონის ფორმირებისათვის და ამით საკუთარი
წვლილი შეიტანა ქართული შეიარაღებული ძალების განვითარებაში.
რამდენი კაცი არ მოიქცეოდა ასე? - ძალიან ბევრი?!

ჯანდიერმა პირადი დოკუმენტები შეაგროვა, ჩანთაში ჩაალაგა
და სიმონთან წავიდა ოფისში. „ნეტა როგორ მიმიღებს, თუ გამომი-
ძებნის რამე სამსახურს, კარგი კაცი იყო და ხომ არ შეიცვლიდა
ზნეს?“ - ფიქრობდა იგი.

ფიქრებში ისე იყო გართული, ვერც კი შეამჩნია, როგორ შევიდა
„ატლანტი“-ს შენობაში. იკითხა სიმონ ლოლაძე. მდივანმა გოგონამ
უპასუხა, თერთმეტი საათისთვის მოვალ. ჯანდიერმა მკერდზე ხელი
დაიდო, გული გამალებით უცემდა. რამდენიმე წუთში სიმონს მოჰ-
კრა თვალი, კიბეზე ამოდოდა ჩვეული, ენერგიული ნაბიჯებით,
მიუხედავად იმისა, რომ ორმოცდაათ წელს გადაცილებული იყო,
სპორტული აღნაგობა და სიმკვირცხლე შენარჩუნებული ჰქონდა.

გულთბილად შეხვდნენ ერთმანეთს. ურთიერთმოკითხვა დაა-
სრულეს.

- ბატონო სიმონ, იქნებ დამასაქმოთ, ოთხი თვეა, უმუშევარი
ვზივარ სახლში, მრცხვენია, ამხელა კაცი მშობლების კმაყოფაზე
სადამდე უნდა ვიყო, - გაჭირვებით წარმოთქვა სიტყვები ჯანდიერმა
და ცრემლი ბურთივით გაეჩხირა ყელში.

- ვაა, აკადემიიდან გამოგიშვეს? - გაუკვირდა სიმონს, - თუმცა
რაა გასაკვირი, ყველას, ვინც მაგათ გუნდში არაა, სამსახურიდან
აგდებენ და ლუკმაპურის გარეშე ტოვებენ, - დაასრულა საუბარი და
ხელი ჩაიქნია ისე, როგორც უკმაყოფილო ადამიანმა იცის ხოლმე.

- გამომიშვეს, რაც შემომთავაზეს ვერ ვიკადრებდი. დამსმენი და
გამყიდველი არ ვყოფილვარ და არც გავხდები, შიმშილითაც რომ
ამომხდეს სული, - თქვა ჯანდიერმა და თავი დახარა.

- შემოდი ოთახში, იქ მოვიფიქროთ რამე, - კაბინეტის კარი გაა-
ლო სიმონმა და ხელით ანიშნა ჯანდიერს, მიბრძანდით.

- პროფესორ კაცს დარაჯად ხომ არ გამუშავებ? - ჩაფიქრდა სი-
მონ ლოლაძე.

- თანახმა ვარ, დარჯადაც ვიმუშაო, ოღონდ ხელფასი, შემოსავ-
ლის წყარო მქონდეს.

- მოდი ასე მოვიქცეთ, იურიდიული სამსახურის ხელმძღვანელმა
მთხოვა სხვა სამსახურში გადაყვანა, ამიტომ იურიდიული სამსახ-
ურის ხელმძღვანელს დარაჯთა ცვლის უფროსად გადავიყვან და

იურიდიულ სამსახურს შენ ჩაგაბარებ, - მიაგნო გამოსავალს სიმონ-მა.

- მაღლობის მეტი რა მეთქმის, ყოველთვის მჯეროდა შენი კეთილშობილების, - მაღლიერების გრძნობით აღივსო ჯანდიერი.

- თითქმის თხუთმეტი წელი გავიდა მას შემდეგ, რაც საქართველო დამოუკიდებელი სახელმწიფოა. ამ ხნის მანძილზე პოლიტიკური პარტიები მოდიან ქვეყნის სათავეში და პოლიტიკური ნიშნით ინიშნებიან თანამდებობაზე ადამიანები, პატიოსან, კვალიფიციურ ადამიანურ რესურსებს თავიდან იშორებენ იმ მოტივით, რომ მათი პოლიტიკის გამტარებელნი არ არიან, მათი დავალებების ბრმა შემსრულებლები არ ხდებიან, ვიღაცების პოლიტიკურ ამბიციებს ენიშნებიან ნიჭიერი თაობები. ეს ტენდენცია განსაკუთრებით 2003 წლიდან შესამჩნევი გახდა. თუ ასე გაგრძელდა საკადრო პოლიტიკა, საქართველო ვერც მომავალში განვითარდება. ნიჭს დაფასება და წახალისება ჭირდება. ნიჭიერი ადამიანების გამოუყენებლობა აფერხებს ქვეყნის განვითარებას, - თქვა სიმონ ლოლაძემ და თვალები სევდით აივსო.

ჯანდიერი თავის მხრივ ფიქრობდა, - ნეტა, ყველა შენსავით ფიქრობდეს და ქვეყანას მართლა ეშველება რამეო.

19 მაისი, 2016 წელი

ემიგრანტული პოეზია

ნანა მეტრეველი - საბერძნეთი, ათენი

სიჭაბუკე

წლების მიღმა დარჩენილო სილამაზევ,
სიყმაწვილის გიჟმაჟურო ქარებო,
ფურცელ-ფურცელ დაფლეთილო გვირილებო,
სიყვარულო, გულით დანატარებო!
მარცვალ-მარცვალ აკინძულო მოგონებავ,
შეხვედრების ვნებიანო ალებო,
გულში ჩუმიად შენახულ და გაუმხელებლ
სიყვარულის გადუხდებო ვალებო.
გადავლილო ჭრელა-ჭრულა ბილიკებო,
მზის სხივებო, სულ სხვაგვარად თბილებო,
თითის წვერზე ანეულო კოცნის ჟინო,
საკინძეზე აწყვეტილო ღილებო.
ტუჩის კიდეს შერჩენილო ღიმილებო,
მოგონების ყურში შებურბურება,
შემოდგომის ყვითელ ფოთოლთა შრიალო,
და წარსულის უკან ვერ დაბრუნებავ.

ვედრება

დაგვლოცე უფალო, შეგვინდე,
დამძიმდა ცოდვები საზიდად,
სავალიც გაგრძელდა შენამდე,
სიცოცხლე რაოდენ გაჭირდა...
ვიცი, რომ მომისმენ, მეც აქვე
შენს ფერხთით დავანწყვე ცოდვები,
უშენოდ სუნთქვასაც ვერ შევძლებ,
ნუმც ვიყო, თუკი დაგშორდები.
ვამბობ და ცრემლები მახრჩობენ,
არ ვთქვა და რით შევძლო მოთმენა,
მოგვმადლე რწმენა და იმედი,
გვაკმარე, გლოვა და გოდება.
რამდენჯერ გვიშველე დაცემულთ,
გულმონწყალებით და შენდობით,
მაგრამ კვლავ ტალახში ვეფლობით,
არ მიკვირს, რომ აღარ გვენდობი.
სატანის დაკრულზე ვთამაშობთ,
ვერ ჩამოვიშორეთ ტიალი
და ჩვენი ცოდვების სიმძიმით,
უჭირს დედამინას ტრიალი.
უშენოდ რაც ვთესეთ უფალო,
სულ სარეველებად ვამრავლეთ,
შენს წინ კი ნიღბებში სახენი,
ვმალეთ და ვერაფრით დავმალეთ.
უნიღბოდ ცხოვრება გვასწავლე,
რომ ბნელი ნათლისგან გავყაროთ
და მთელი სისავსით შევიგრძნოთ
შენგან ბოძებული სამყარო!

გვირილებო

დილის სიო ცვრიან მინდორს ეფერება,
გვირილებს კრეფს თვალხატულა ასული,
თაებრუს ახვევს ყვავილების სურნელება
და კითხვები, გვირილებთან დასმული.

გვირილებო, მზისგულება გვირილებო,
მაგ ფურცლებში რამდენ პასუხს ინახავთ,
ამიტომაც ხან ხარობთ, ხან იცრემლებით,
ემსგავსებით მიჯნურებთან წილნაყართ.

მეცოდები, ფურცლებს როცა გაცლიან
ნეტავ ვისი დაგდება ვალი?
ვის ვინ უყვარს, ან არ უყვარს, რას გერჩით,
ვისი არის პანანინავ, ბრალი?

უცხო მიწაზე ტანჯული წლები,
რამდენი ნატვრის ვერ ასრულება,
ძნელი ყოფილა სახლიდან წასვლა,
უფრო ძნელი კი, შინ დაბრუნება.
მომეშემოდგომე... ფიქრის ქარებია,
ლამეს შემოვრჩები, როგორც მთვარეული,
ლექსიც დამეფლითა, იმედი მივაკერე,
ჰოდა, გამოვიდა რაღაც არეული.
თუკი რამეს იგრძნობ, როცა წაიკითხავ,
ალბათ მიმიხვდები გულს რა სევდა მანვეს,
ახლა მონატრება რაღაც სხვაფერია,
თურმე, თუ არ გტკივა, ლექსსაც კი ვერ დანერ.
ფიქრში დამათენდა, გარეთ ცელქი სიო,
დაქრის აღმა-დაღმა, ფოთლებს აფრიალებს,
ხედავ? შემოდგომა კართან ატუზულა,
მოდ, გელოდები, ნულარ აგვიანებ.

შინდისის გმირები

შინდისის გმირებო, ზეცას გაფრენილნო,
ჩვიდმეტ ანგელოზად ასულხართ მამასთან,
მარადი ნათელი სხივით მოფენილნო,
თქვენი უკვდავება იქუხებს მარადყამს.
თქვენ ხართ უსამართლო ომის ზვარაკები,
თუმცა რომელ ომსა აქვს, ნეტავ, გამართლება,
თქვენი გმირობანი, როგორც არაკები,
ქართველთ არასოდეს არ დაგვაგინყდება.
მტერიც გააოცეთ თქვენი სიმამაცით,
ჰეი, თქვენ! უდრეკნო სულით და სხეულით,
ბოროტი ხარობდა, ეგონა დამარცხდით,
ზეცას სული ანდეთ, მიწას კი სხეული.
ადიდეთ სამშობლო და დედის მანდილი,
გმირნი გაუზრდიხართ საკუთარ უბეში,
გმირების დედობა არაა ადვილი,
მინდა მოვეფერო მათ დაჭრილ გულეებში.
სამშობლო გეხატათ ზედ გულის ფიცარზე,
სიკვდილი არჩიეთ შერცხვენილ სიცოცხლეს,
ქართული დროშა არ დაუშვით მიწაზე,
გმირნო, ჩვენს გულეებში მარადყამს იცოცხლებთ!

დაგიბრუნდები!

ფრთები მომემტვრა, ემიგრანტი როცა დამერქვა,
გულიც იქ დამრჩა, საზღვარზე რომ გადმოვაბიჯე,
ამ უთავბოლო ხეტიალში დროც კი გაჩერდა,
მანც ჯიუტად, სამშობლოსკენ ვითვლი ნაბიჯებს.

ამ ხეტიალში გადავთელე წლები მრავალი,
იმ ქვეყნის გზებზე, სადაც ჩემი არაფერია,
მხრებით დამქონდა ქართველობის ტვირთი და ვალი
და მონატრება იმ ქუჩების, რომ მიმელიან.

გამითენდება ალბათ ერთხელ იმედის დილა,
მეც გავუყვები შინისაკენ მიმავალ შარას,
მინას მშობლიურს ვემთხვევი და ვთხოვ პატიებას,
გადავცემ მრავალ ემიგრანტის ცრემლიან სალამს.

ეს დაკლაკნილი ბილიკებიც შეერთდებიან,
იმ კარიბჭესთან, სადაც ჩემი მინა იწყება,
სადაც ნისლები მთის მწვერვალებს ეფერებიან
და ალიონი მზის სხივების ხელზე ირნევა.

სადაც დედა შვილს ელოდება, შვილები დედებს,
სადაც ქართულად პურს ტეხენ და სიტყვას იტყვიან,
სასიყვარულოდ, სამშვიდობოდ აფრენენ მტრედებს
და გაზაფხულზე უმლერიან ატმებს კვირტიანს.

მოვდივარ, ჩემო, იმ ფესვების მესმის ძახილი,
მამა-პაპისგან რომ დამიდის ძარღვებში სისხლად,
მიმსუბუქებდა ეს ძახილი ყველა ტკივილს და
იმედებს გულში მიგროვებდა სულ მისხალ-მისხალ.

დაგიბრუნდები, სიხარულით ზეცას შევწვდები,
შენი სურნელით გადავივსებ გამომშრალ ფილტვებს,
ღმერთო, რა ძალა ჰქონებია მამულის ძახილს,
იმ ფესვების ხმას, გულის სიმებს ნაზად რომ მირხევს.
დაგიბრუნდები!

დედებს!

ქალავ, ჩვილით ხელში, ო, რა ლამაზი ხარ,
სამყარო მშვენდება შენით,
ისე მოაბიჯებ, მტერსაც შეშურდება,
გული აგივსია ლხენით.
მადლი დედობისა, ღვთისგან ნაბოძები,
შენგან რამდენ პასუხს ითხოვს,
შენ ხარ სასწაული – მშობი სიცოცხლისა,
შენში გაზაფხული კვირტობს.
ცხრა თვე ღვთისმშობელმა, ხელებით გარწია,
ფარად ანგელოზი გადგას,
მეორე სიცოცხლე, შენში რომ ფეთქავდა,
ხელში აყვანილი დაგყავს.
ისეთი ლამაზი ხარ, ისეთი მშვენიერი,
ტურზე ალუბალი გმწიფობს,
მკერდზე მიგიკვრია შენი სიხარული,
თითუნებს უბეში გიყოფს.
ახლა შენი გული სამყაროს დაიტევს,
შვილის ხელი გადევს მხარზე,
გავსებს, გაძლიერებს და უფალს ავედრებს,
მუდამ ბედნიერი გყავდეს.
შვილის თვალებიდან ღვთის მადლი იღვრება,
ზეცას შეჰყურებს და ხარობს,
დედაღვთისმშობელმა კალთა დაგაფარა,
დედა როცა გახდი, ქალო!

ბაილიმეთ

როცა აგვისტო ცხელ ფრთებს აკეცავს
და სექტემბერი მოდგება კართან,
ვიხსენებ ძველ დროს... სკოლას, მეგობრებს,
როგორ ველოდით... როგორ გვიყვარდა.
ჩვენ არ გვექონია „აიფონები“,
ინტერნეტ სივრცეს არც კი ვიცნობდით,
მაგრამ ვიცოდით ვინ სად იყო და
ვის ვინ უყვარდა, ისიც ვიცოდით.
არც „ოდნო“ გვექონდა, არც „ფეისბუქი“,
„მესიჯებისთვის“ გვექონდა მელანი,
ათასი უცხო მეგობრის ნაცვლად,
ცოტა გვყავდა და ნაღდი ყველანი.
ონლაინ რეჟიმს ჩვენ არ ვიცნობდით,
სასკოლო რეჟიმს გვაცნობდნენ მხოლოდ,
არა „ვმაზავდით“ არც „შატალოსა“
სასჯელსაც ერთად ვიხდიდით ბოლოს.
თავისუფალ დროს ბურთი გვართობდა,
შინ ვრუნდებოდით სველი „მაიკით“,
ერთმანეთს არ ვეკამათებოდით,
ვის აქვს ფოტოზე მეტი „ლაიქი“.
ყველა დროს ახლავს პლიუს-მინუსი,
მეც დამიმონა ინტერნეტ სივრცემ,
მიდის ცხოვრება ავკარგიანი
და მეც ფეხდაფეხ „მაუსით“ მივდეგ.
მე მომიტევეთ ეს ჟარგონები,
თუ მოვინდომე ცოტა გართობა,
უთქვამთ, ღიმილი წამალიაო,
ხომ გაგახსენეთ ახალგაზრდობა.

სავედრებელი

ლექსად გავზედავ სავედრებელს წმინდა მარიამ,
მე ერთი ევა, ცოდვილი და არაფრის შემძლე,
ჩემი სამშობლოს უბედობით შენუხეზული,
ნუ მიგვატოვებ, მოწყალეო, ქართველთა შემწევე.
დედა ვარ, რა ვქნა, მტკივა ჩვენი შვილების ბედი,
გაგვინახევრეს საქართველო, მთლად დაგვიფლითეს,
საკუთარ მიწის დასაცავად გვიკლავენ შვილებს
და ვკარგავთ ასე, ლომგულა და საჯიშე ბიჭებს.
დედის ვედრებას აბა უკეთ ვინლა გაიგებს,
სისხლის ცრემლებით მიაცილე შვილი ჯვარცმამდე,
ო, ღვთისმშობელო, რით ითმინე მისი წამება,
დედავ, მართალო, უწმინდესო მიწიდან ცამდე!
ხედავ, მთლად უცხო ჩვენს მთა-ველებს თავისად ჩემობს,
შენს წილხვედრ მიწას, ერთ დროს ძლიერს, რა დამართნია,
კალთა გვაფარე, სანამ ფეხზე დგას საქართველო,
რომლის გულშიაც ქრისტეს წმინდა კვართი მარხია.
ერთი ცოდვილი დედა ცრემლით დაგიბან ფეხებს,
ბევრჯერ დაცემულთ ტკივილები შენ მოგვირჩინე,
გაყინულ სულებს მოგვაფარე ისევ იმედი,
ოღონდაც ჩვენი საქართველო გადაგვირჩინე.

ახლა რად შემხვდი, ლოდინით დაღლილს,
როგორც ყაყაჩო, წითელ კაბითა,
ახლა, როდესაც თმებზე დამთოვა,
ულამაზესი წლები გავიდა...
მზეც რომ გადასცდა უკვე შუადღეს,
და აღარც გრძნობა მოდის ალებად,
მგონია, გულსაც კი დავაჯერე
იმ სიყვარულის გარდაცვალება.
ველარ მოგიტან იმ წითელ ვარდებს,
რომ გპირდებოდი წლების გადაღმა,

თურმე, ყველაფერს თავისი დრო აქვს
და ის ვარდების ბალიც გადახმა.
კვდება ლოდინით დაღლილი გულიც,
თუმცა, ამ გრძნობას კვლავ შეინახავს,
ჩავივლი ისე, ვითომც ვერ გნახე
და არც ეგ კაბა არ დამინახავს.
სად არ გეძებე, როგორ გელოდი,
შენ ჩემი თავი რამ დაგავინყა,
შემომალამდა შენზე ფიქრებში
და მოთმინების ძაფიც გამიწყდა.
თან გამიყოლებს ცხოვრების ნავი,
ეულად, როგორც დღემდე ვიარე,
ბედნიერება თურმე ისაა,
სიყვარული რომ არ აგვიანებს.

ევა ვარ

ევა ვარ, ნუ მომთხოვ ანგელოზს ვედარო,
გულში კი სინანულს დიდი აქვს ადგილი,
უფალთან რამდენჯერ მუხლებზე დავეცი,
მასთანა ვარ ყველაზე ალალი, ნამდვილი.

ევა ვარ, ნაძერწი ადამის ნეკნიდან,
ცოდვიან ცდუნებას ვერ გადარჩენილი,
ავყევი გველის ხმას, ის ვაშლიც ვიგემე
და დავრჩი ედემის ბალიდან დევნილი.

მაინც მოუთმენლად ველი გაზაფხულებს,
ვარსკვლავებს შევხარი მთვარიან ღამეში,
უფლისგან წყალობად ნაბოძებ დედობას
ნაზ ფიანდაზებად იმედებს გავუშლი.

და ვიდრე ლალატი ვიგემე მავანის,
მზის სხივებს ვაგროვებ უმნეო ხელებით,
შვილების თვალებში ანთებულ იმედით,
სავალს ვიფერადებ ათასგვარ ფერებით.

ევა ვარ, რამდენჯერ მატკინეს, ვატკინე,
იარას ვაფარებ მზით გამთბარ ხელისგულს,
ბოშა ალვისტანა კალთაზე კარტს მიშლის,
ფრთხილად გპარავენო საყვარელ კაცის გულს!

ევა ვარ, ქალური ტვირთით და ცრემლებით,
გული ან როდემდე იტანჯოს, გოდებდეს,
სიყვარულს დავეძებ, ჩემს წილს და ჩემეულს,
ის ჩემი ადამიცი მომძებნის ოდესმე.

და თუკი სარეცელს ცეცხლი მოედება,
ჩემში აენტება გრძნობების ალია,
ნუ გაგიკვირდება, თავს თუ ვერ ვერევი,
ეს ჩემი კი არა, იმ ევას ბრალია.

მრავალმხრივი შემოქმედი

თვითნასწავლი მხატვარი ირმა მერაბიშვილი ადიგენის მუნიციპალიტეტის სოფელ უდეში დაიბადა. ბავშვობა ამავე სოფელში გაატარა. მისი შემოქმედების წყაროდ სოფლისა ბუნება იქცა, რომელსაც საკუთარი სახლიდან ყოველდღე უყურებდა. ზაფხულობით უდის მთაში დასასვენებლად ყოფნის დროს მის გონებაში მთის ულამაზესი ხედები ილექებოდა. ამ ყველაფერს ხელოვანთა ოჯახში აღზრდა ერწყმოდა. ირმას მშობლები - ქრისტინე და გიორგი მერაბიშვილები შემოქმედი ადამიანები არიან. დედა კერავს, ქარგავს, საინტერესო ნიმუშებს ქმნის. კერვისა და ქარგვისათვის საჭირო ესკიზებს თავად ხატავს. ახალგაზრდა შემოქმედი განსაკუთრებული სიყვარულით ბებიას, მხატვარ ქეთევან მერაბიშვილს იხსენებს. ირმას ლაპარაკი ძალიან პატარას უსწავლია. „**ლაპარაკთან ერთად ხატვაც დაიწყო**“, - ეუბნებოდა ბებია, რომელიც ცდილობდა, ირმასთვის ფერებზე დაკვირვება და მათი ერთმანეთთან შერწყმა ესწავლებინა. პირველი დამოუკიდებელი ნამუშევარი დედის დაბადების დღისთვის ხუთი წლისამ გააკეთა. პატარა ირმა მცენარეებს წიგნში დებდა და აშრობდა. დედისთვის ასეთი გამომშრალი მცენარე მატიცელა მინას ნებოთი მიამაგრა და წარწერაც გაუკეთა. შემდეგ მცენარეების ფირებზე გადატანა დაიწყო. ქმნიდა არაერთ კომპოზიციას. მცენარეებით ნახატებში შტრიხები პეპლებითა და სხვადასხვა მწერით შეჰქონდა. მცენარეებით ხატვამ ირმას არაერთი წარმატება

მოუტანა. მცენარეები, რომლითაც ის ნამუშევრებს ქმნის, იმავე მცენარეს ასახავს. მაგალითად, იასამნის ფოთლებით იასამნის ხეს ხატავს, კომპის ფოთლებით კომპისას. ასეთ ნახატებში ფერებიც შეაქვს. ძირითადად გუაშებით მუშაობს. სურს, შემდგომ ნამუშევრებში ფერები ზეთებით შეიტანოს. მისმა ნახატმა „**მზის ამოსვლა**“, ირმას წლევანდელ ფოლკლორის ფესტივალზე გამარჯვება მოუტანა. ნახატისათვის ფოთლები ადიგენში შეაგროვა. სიუჟეტიც ადიგენის ხედებმა შთააგონა. აღნიშნულ ფესტივალში ირმამ მეორე ნახატიც წარადგინა. ობობას ქსელით შექმნილმა ნამუშევარმა „**ტაძარი**“ ჟიურის განსაკუთრებული ყურადღება მიიქცია.

ირმაზე ბევრი უსაუბრიათ, მის შესახებ სიუჟეტებიც მოუმზადებიათ, თუმცა ჩვენი ექსკლუზივი გახლავთ ის, რომ ახალგაზრდა მხატვარმა ობობის ქსელით ხატწერას მიჰყო ხელი. თუმცა, მანამდე ირმამ რთული შემოქმედებითი გზა განვლო.

ერთ დღეს დედამ პლასტიკის ფურცელზე დადო და ნემსით დაწნკა, ფორმა მისცა და საინტერესო ნამუშევარი შექმნა. ნამუშევარს რელიეფის სახე ჰქონდა. ირმას მოეწონა და პლასტიკისით ასეთ სტილზე ნამუშევარი რადიოს ფირზე შექმნა. „**პალმები**“ - ასე უწოდა ნახატს, რომელიც მისი სახლის საგამოფენო სივრცეში მნიშვნელოვან ადგილს იკავებს.

შემდგომ ირმამ ხატვა ჭვარტლიან ფურცელზე დაიწყო. 90-იანი წლების „**ლამფების**“ პერიოდმა, ირმას შემოქმედებაში განსაკუთრებული კვალი დატოვა. ერთ დღეს, ანთებულ ლამპას ფურცელი გადაატარა. ჭვარტლიან ფურცელზე ხელი გაუსვა, სილუეტები დაიხატა. იდეა მოეწონდა და ასე არაერთი ნამუშევარი შექმნა. დაკვამლულ ფურცელზე სხვადასხვა ზომის ნემსებით ხატავდა. შეჰქონდა ფერები. ქმნიდა პორტრეტებს, პეიზაჟებს, მაგრამ ნახატები მალე იშლებოდა და ქრებოდა. მისი შრომა წყალში იყრებოდა. „**ყველა ნახატში სულსა და გულს ვდებდი, მაგრამ ასეთი არცერთი ნამუშევარი არ შემომრჩა**“, - გვითხრა ირმამ.

შემდგომ გაიგო, რომ არსებობდა ობობის ქსელით ხატვა. მხოლოდ ის იცოდა, რომ ამ სტილის ნამუშევრები, ბარხატის ნაჭერზე იქმნებოდა. აილო ქსელი და დაიწყო ხატვა. ამგვარი ხატვის ტექნიკა პლასტიკისზე და დაკვამლულ ფურცელზე მუშაობით გამოიმუშავებული ჰქონდა. ობობას ქსელით ნაჭერზე ჩრდილები კარგად გადიტანა. თავდაპირველად სილუეტებს ქმნიდა. ობობას ქსელით სახეებს ვერ გამოყოფდა. „**ორი წლის წინ დავიწყე სიღრმისეული მუშაობა.**

თითებში შეგრძნება სხვანაირად განმივითარდა“, - ამბობს ირმა. აქვე იხსენებს ობობას ქსელით ნამუშევრების ფუძემდებელს, მისსავე თანასოფელელს ია მღებრიშვილს. ამბობს, რომ ქალბატონი ია უდიდესი შემოქმედი იყო და მის შესახებ ბევრი ჰქონდა გაგონილი. როდესაც ობობას ქსელით მუშაობა დაიწყო, ქალბატონი იას ნამუშევრები ნანახი არ ჰქონდა. **„ქალბატონ იას სხვა სტილი ჰქონდა. ჩემი ნამუშევრები სხვა სტილისაა“**, - გვეუბნება ირმა.

ობობას ქსელზე მუშაობით დაინტერესების შემდგომ, ირმამ ობობას ქსელის შესახებ ინფორმაცია შეაგროვა. შეისწავლა გარემო, თუ სად როგორი ქსელი იქსოვება. შედარებით სუფთა ქსელები წისქვილიდან მოაქვს. ამ ქსელებით ხატებს წერს. სარდაფიდან მოპოვებული ქსელებით პეიჟაჟებს, ნახატებს, პორტრეტებს ქმნის. შეისწავლა ქსელის გადატანის ტექნიკაც. ქსელები ქსოვილზე ნაზად გადააქვს. შემდეგ გრაფილებად ახვევს და შინ ისე მიაქვს. სახლში ასეთი არაერთი გრაფილი აქვს. გვეუბნება, რომ არის ფარდებივით, ძაფებივით ქსელები. ქსელების ხარისხიც და ფერებიც სხვადასხვანაირია, რომლებსაც საჭიროებისამებრ იყენებს.

ირმასთან ერთად ვათვალიერებთ მის ნამუშევრებს. თითოეულ მათგანზე საინტერესო ისტორიებს გვიამბობს. მაგალითად, ობობას ქსელით ნამუშევარი **„პეიზაჟი“** ერთი შეხედვით მარტივია, თუმცა ეს ნამუშევარი ბუნების სილამაზის კარნახითაა შექმნილი და დიდი სიღრმეა ჩადებული. დაახლოებით ორმოცდაათი წლის ქსელებით შეუქმნია ქალბატონის პორტრეტი, რომლის ორიგინალურობა იმაში მდგომარეობს, რომ პორტრეტი მთლიანად ერთი ქსელით არის დახატული. ასევე საინტერესო და უნიკალურია მისი ნამუშევრები **„მთები“**, **„ფარშევანგი“**, **„ეკლესია“**.

ობობას ქსელით ხატწერის კურთხევას წინ შემდეგი შემთხვევა უძღვოდა. გასულ წელს უწმინდესსა და უნეტარესს, სრულიად საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქს ილია მეორეს უდის წმინდა ნინოს სახელობის ტაძარში ელოდნენ. ირმას იდეას, პარტიარქისთვის შეექმნა ნამუშევარი, უდის წმინდა ნინოს სახელობის ტაძრის არქიმანდრიტის გრიგოლის (ქურციძე) ლოცვა-კურთხევით შეესხა ფრთები. თემა ეროვნული და გლობალური მასშტაბის უნდა ყოფილიყო. ირმას სურდა ეროვნულობის იდეა მისი კუთხიდან ყოფილიყო დანახული. ნამუშევარს **„საქართველოს მომავალი“** უწოდა. ნახატზე აკვანში მწოლიარე ჩვილთან წმინდა ნინო, თამარ მეფე, ანთიმოზ ივერიელი, ანდრია პირველწოდებული, წმინდა გიორგი და სხვა

წმინდანები მიდიან. სხვა წმინდანების სილუეტები ისეა დამუშავებული, რომ თითოეული ადამიანი მათ საკუთარი შეხედულებისამებრ, სხვადასხვა წმინდანად აღიქვამს. „**ყოველთვის ვფიქრობ, რომ თითოეული ნამუშევრით რაღაცა ვთქვა. ჩემი სათქმელი ჩემი სამშობლოა, ჩემი ხალხია და ყველაზე მთავარი — უფალია, რადგან თავად ღმერთია სიყვარული ამ ქვეყანაზე**“, - გვეუბნება ირმა. პატრიარქს ნამუშევარი მოსწონებია. უთქვამს, ნახატი ისეთ ადგილას მოეთავსებინათ, სადაც მას ბევრი ხალხი ნახავდა. ამჟამად, „**საქართველოს მომავალი**“ უდის წმინდა ნინოს მამათა მონასტრის სატრაპეზოშია დაბრძანებული.

აღნიშნული ნამუშევრის შექმნის შემდგომ ირმა მოინამლა. ეუბნებოდნენ, რომ ობობნის ქსელით მუშაობისათვის თავი დაენებებინა. მართლაც, ერთი წელი მის შემოქმედებაში წყვეტა იყო. თითქოს ახალგაზრდა შემოქმედის სულიერი სამყარო დაცარიელდა. ხვდებოდა, რომ აუცილებლად უნდა გაეკეთებინა რაიმე. გადაწყვიტა, ახალციხისა და ტაო-კლარჯეთის მიტროპოლიტისათვის, მეუფე თეოდორესათვის ანთიმოზ ივერიელის ნახატი შეექმნა. როდესაც მეუფეს ნახატი მიართვა, მას უთქვამს, რომ ეს ნახატი კი არა, ხატი იყო. შემდეგ, ირმამ მოძღვრის, მამა გრიგოლის (ქურციძე) ლოცვა-კურთხევით, ობობის ქსელით ხატწერას მიჰყო ხელი. ასე დაინერა პანტილეიმონ მკურნალის ხატი. ამჟამად, ირმა ისააკ ასურის ხატზე მუშაობს.

ხატებზე მუშაობა რთული და ხანგრძლივი პროცესია. ორი-სამი თვის განმავლობაში იქნება წმინდანთა სახეები. მუშაობის დროს იკითხება სპეციალური ლოცვები. ირმას მნიშვნელოვანი ნამუშევრები ძირითადად ღამე იქმნება. სიჩუმეში განმარტოებულს ხშირად დასთენებია. მუშაობს ნემსებით, ფუნჯებით, ასანთის ღერებით. იყენებს ყველა იმ ნივთს, რამაც შეიძლება ობობას ქსელს ფორმა მისცეს. მისი ნამუშევრების პირველი შემფასებელი მეუღლეა. ირმა ნამუშევრებს არ ყიდის. გაჩუქება არ ენანება. „**ნამუშევრებს ყველას არ ვჩუქნი. როდესაც რაღაცას ქმნი, შენი გული და სულია მასში ჩადებული. ნახატებს იმ ადამიანებს ვჩუქნი, ვინც ჩემი გული და სულია. ასე თითქოს მათ ვუკავშირდები**“, - გვეუბნება ირმა.

გაზაფხულისთვის პერსონალური გამოფენისთვის ემზადება. ფოლკლორის ცენტრისა და ახალციხის ციხის ადმინისტრაციისაგან შემოთავაზება უკვე მიიღო.

ბოლოს გავიგეთ, რომ ირმა საკუთარ შემოქმედებას ორი ფორმით ავლენს. წერს ლიტერატურულ ჩანახატებს და ამავე თემაზე ქმნის ნახატებს. მის ლიტერატურულ შემოქმედებაზე ვერაფერს გეტყვით, ჩანახატებს ჯერ არ გვაცნობს. იქნებ ამ სფეროშიც ისეთივე წარმატებული გახდეს, როგორი წარმატებულიც დღეს მხატვრობაშია. აღსანიშნავია ირმას ფოტოხელოვნებით დაინტერესება. ის კონკურსებში სუკეთესო ფოტოს ავტორი არაერთხელ გამხდარა. ამასთან, არაჩვეულებრივად კერავს და ქარგავს. უკრავს სხვადასხვა ინსტრუმენტზე. 14 წლის ასაკში, ვოკალში, საქართველოს მასშტაბით, მიღებული აქვს ლაურეატის წოდება. გვეუბნება, რომ შემოქმედების სრულყოფისათვის ყველაფერი აქვს: ლამაზი ბუნება, შემოქმედი ოჯახი და ორი შვილი, რომლებიც ყველაზე მეტად ულამაზებენ ცხოვრებას. ირმა პროფესიით ჟურნალისტია. ახალციხის სახელმწიფო ინსტიტუტი 2009 წელს დაამთავრა. ამჟამად, სამცხე-ჯავახეთის სამხარეო ადმინისტრაციის ადგილობრივ თვითმმართველობებთან ურთიერთობის სამსახურის უფროსი სპეციალისტია.

ლია ზაზაშვილი

პოეზია

ნინო მინდელი

დავიბადე ქ. თბილისში 1969 წელს უთბილესი და უსაყვარლესი ადამიანების გარემოცვაში. დავამთავრე ქ. თბილისის 22-ე საშუალო სკოლა. 1986 წელს ჩავირიცხე აგრარულ უნივერსიტეტში, რომელიც დავამთავრე 1991 წელს სოფლის მეურნეობის ეკონომიკისა და მართვის სპეციალობით. იმავე წელს დავოჯახდი. მყავს მეუღლე და ორი შვილი.

მემშვიდობება თანდათან შვილი

მემშვიდობება თანდათან შვილი,
მიდის ჩემგან და, არ ვიცი, რა ვქნა,
უფალმა, ერთ დროს, მიბოძა გულით,
მე კი, ცრემლებით ვაცილებ მასთან.

მემშვიდობება, მიხუტებს, მკოცნის,
მარწმუნებს, მისთვის ეს გზაა ხსნილი,
მე არ ვკამათობ, მე მას ვენდობი,
მაგრამ ის ჩემიც ხომ არის შვილი.

მემშვიდობება, ბერის სამოსელს,
ერშიც ატარებს, უკვე გზაშია,
ვიცი, რომ ფიქრობს ჩემზეც, და მაინც,
მისი კელია სადღაც მთაშია.

მემშვიდობება ისე უბრალოდ,
ისე მშვიდად და, ისე ალაღად,
თან დედის ლოცვა მიჰყვება მხოლოდ,
სირთულეების გადასალახად.

მემშვიდობება, სინათლეს მისდევს,
ბერის კაბაში, ბერის სულია,
მე კი, სიყვარულს მიტოვებს იმდენს,
ჩემთვის ცხოვრება სიყვარულია.

23.08.2013 წელი.

ხვალ თუ სიცოცხლედ მოვიაზრები

ველარც ლექსს ვწერ და... ველარც ლექსი მწერს,
ჩემი არ არის თითქოს სხეული,
სულში იები გახუნებულან,
უნწყლობისაგან დარდმორეული.

ველარც ლექსს ვწერ და... ველარც ლექსი მწერს,
ბორკილებშია თითქოს გრძნობები,
სიცარიელე შემომისახლდა,
ვერც ვეთვისები, ვერც ვეომები.

ველარც ლექსს ვწერ და... ველარც ლექსი მწერს,
მიმძიმს თვალები ღამენათევი,
დაძაბუნებულ ფიქრში სევდაა
და მწუხარება, ხელით სათრევი.

ველარც ლექსს ვწერ და... ველარც ლექსი მწერს,
სინათლეს ველი, მაგრამ მწუხრია,
სხვა განმიკითხავს, ასე, მიწამდე,
განცდისთვის თავი რომ წაუხრია.

ველარც ლექსს ვწერ და... ველარც ლექსი მწერს,
ვერ ამოვავსე აზრით ნაპრაღი,

მზისგან დაფსებულ მზერას ნააგავს,
მუზა, გდებისგან ნაპარტახალი.

ველარც ლექსს ვწერ და... ველარც ლექსი მწერს,
შეაკვდა კალამს გულის ფრაზები,
დღეს გადავიტან სასონარკვეთას,
ხვალ თუ სიცოცხლედ მოვიაზრები.

01.07.15 წელი

კაცად რომ გავჩენილიყავ

კაცად რომ გავჩენილიყავ,
ლექსებს დაეწერდი შემლილებს,
აბა, ქალს კალმის გაფრენას,
რა ძალა გამაბედილებს.

კაცად რომ გავჩენილიყავ,
მოვიღერებდი სტრიქონებს,
თამამად ტრფიალს შეეძლებდი,
მზერა რომ ჩამოიქროლებს.

კაცად რომ გავჩენილიყავ,
ლამეს ბნკარებად დავგლეჯდი,
დავათენებდი ქარიშხალს,
გულის სიღრმიდან აგლეჯილს.

კაცად რომ გავჩენილიყავ,..
მაგრამ ქალი ვარ, საბედო,
არ მინდა ჩემმა კალამმა,
ზომაზე მეტი გაბედოს.

27.07.16 წელი

ვიცი, არაფერს დამამადლიან (განცდა შიო მღვიმეში)

ღვინისფერ ნისლში ცურავს ტაძარი,
მწუხრის ლოცვაში ფიქრის მადლია,
აქ სათნოება ხორცშესხმულია,
ვიცი, არაფერს დამამადლიან.

იმედიანად ჟღერს ზართა დასი,
მოკვეთილია სასონარკვეთა,
აქ კიბე-კიბე მიიწევ ზევით,
და აჩუქურთმებ სულს, აღსაკვეცად.

ჯერ შეუცნობელ სიმყუდროვეში,
სიცოცხლის წლების მთელი ხედია,
აქ სიმარტოვის არ გეშინია,
განცდები თითქოს გაგიხედნია.

სინანულები ცვივა ცრემლებად,
მძიმე ცოდვები ქრება ცვილივით,
აქ აღსარება განწმენდილია,
და ევლინები მინას, ჩვილივით.

თვალეებში ცქმუტავს სხივების სითბო,
ქვეყნად ვერავინ გაუმკლავდება,
აქ ღიმილები ჯადოსნურია,
აიტაცებ და... უცებ მრავლდება.

ვერავინ აღწერს სიტყვით იმ ძალას,
ადამიანში რომ ძგერს, იმ მუხტებს,
აქ სიყვარული თვალნათელია,
ხელს გაუნვდი და... გულში გიხუტებს.

ღვინისფერ ნისლში ცურავს ტაძარი,
მწუხრის ლოცვაში ფიქრის მადლია,
აქ შეიძლება დამზოგონ, თორემ,
ვიცი, არაფერს დამამადლიან.

13.04.16 წელი

პუბლიცისტიკა

მორენა გაბოშვილი

დაიბადა 1977 წელს. 1999 წელს წარჩინებით დაამთავრა ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ახალციხის ფილიალის ფილოლოგიის ფაკულტეტი ჟურნალისტიკის სპეციალობით.

1999-2002 წწ. სწავლობდა ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასპირანტურაში, ჟურნალისტიკის სპეციალობაზე.

2000 წლიდან დღემდე მუშაობს სამცხე-ჯავახეთის სახელმწიფო უნივერსიტეტში მონვეულ მასწავლებლად.

2016 წელს დაიცვა დისერტაცია თემაზე: „მასობრივი საინფორმაციო საშუალებების გავლენა საზოგადოებრივ აზრზე (სამცხე-ჯავახეთის მაგალითზე)“. მიენიჭა სოციალურ-პოლიტიკურ მეცნიერებათა დოქტორის ხარისხი მასობრივ კომუნიკაციაში.

ჰყავს მეუღლე და ორი შვილი.

ზაქარია დიდიმამიშვილი – მესხი პუბლიცისტი (გაზეთ „სახალხო საქმეში“ 1919-1920 წლებში გამოქვეყნებულ ზ. დიდიმამიშვილის პუბლიკაციების მიხედვით)

„XX საუკუნის ათიანი წლების მესხთა მღელვარე ცხოვრების შუაგულში მდგარი საზოგადო მოღვაწე და ხრონოგრაფი, - ასე მოიხსენიებს შოთა ლომსაძე ზაქარია დიდიმამიშვილს წიგნში „მესხები“. პიროვნებას, ვინც გასული საუკუნის დასაწყისში, ივანე და კოტე გვარამაძეებთან ერთად, აქტიური პუბლიცისტური მოღვაწეობით შეძლო ფართო საზოგადოებისათვის გაეცნო მესხეთის ცხოვრების მტკივნეული პრობლემები, აღენერა და გაეანალიზებინა თითქმის ყველა მნიშვნელოვანი ფაქტი, მოვლენა. სწორედ ამის გამო, ზ. დიდიმამიშვილი დღემდე რჩება მე-20 საუკუნის პირველი ოცნლეულის მესხეთის ცხოვრების ერთ-ერთ უცვლელ მემეტიანედ. გარდა ამისა, მას უდიდესი ღვაწლი მიუძღვის მხარის საზოგადოებრივი ცხოვრების წინსვლასა და კულტურულ-საგანმანათლებლო დონის ამაღლებაშიც.

ზაქარია კონსტანტინეს ძე დიდმამიშვილი დაიბადა ქალაქ ახალციხეში 1883 წელს, ეკონომიკურად საკმაოდ დანიინაურებულ ოჯახში. მამამისი კოსტო დიდმამიშვილი (დიდმამოვი) ვაჭარი იყო და შვილის განათლებისათვის ძალ-ღონეს არ იშურებდა. პატარა ზაქარია თავიდანვე განსაკუთრებული ნიჭიერებითა და სიბეჯითით გამოირჩეოდა. ამიტომ ის დაწყებითი განათლების მისაღებად იოანე ნათლისმცემლის ეკლესიასთან არსებულ დაწყებით სკოლაში მიაბარეს, სადაც წერა-კითხვა ცნობილმა მესხმა განმანათლებელმა ივანე გვარამაძემ შეასწავლა. 1899 წელს მან სკოლა დაასრულა და მასწავლებლის რჩევით სწავლა განაგრძო სარატოვის სასულიერო სემინარიაში. ფინანსური დახმარება კი ცნობილმა ქველმოქმედმა სტეფანე ზუბალაშვილმა გაუწია. სწორედ ამ სტიპენდიის დახმარებით შეძლო ზ. დიდმამიშვილმა წარმატებით დაემთავრებინა სემინარია.

სამშობლოში დაბრუნებულმა პატრის სამოსელს ერისკაცის ჩოხა, მღვდლობას - აქტიური საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ცხოვრება არჩია და არჩეულ გზას მთელი შემართებით დაადგა. დედაქალაქში ეკონომიკური მეცნიერების საწყისები შეისწავლა. ერთხანს კიდევ მუშაობდა რუსეთ-საქართველოს შორის საქონლის გაცვლის საკითხებზე. მოგვიანებით მშობლიურ ქალაქში დაბრუნდა, დააარსა და წარმატებულ ორგანიზაციად აქცია კოოპერატივი „მესხეთი“, რომლის მოგებიდან სერიოზულ ქველმოქმედებას ეწეოდა. აფინანსებდა ახლად გახსნილ უნივერსიტეტსა და სკოლებს, ბიბლიოთეკებსა და საზღვარგარეთ სასწავლებლად წასულ ახალგაზრდებს.

ზაქარია დიდმამიშვილი გარკვეული დროის განმავლობაში (1919-1921 წწ.) იყო ქართველ კათოლიკეთა რევოლუციური კომიტეტის თავმჯდომარე და სოციალ-ფედერალისტური მიმართულების გაზეთ „სახალხო საქმის“ სპეციალური კორესპონდენტი მესხეთის რეგიონში. ამავე დროს აქტიურად იყო დაახლოებული ფედერალისტთა პარტიასთან, რასაც ადასტურებს მისი რევოლუციური პუბლიკაციები პარტიის პერიოდული გამოცემის ფურცლებზეც. ამასთანავე, ის თეატრის დიდი მოყვარული და ქომაგიც ყოფილა, ახალციხეში თეატრის მოყვარულთა დასიც კი ჩამოუყალიბებია. ზაქარია ქვეყნის ტერიტორიული მთლიანობის დასაცავად აქტიურად იბრძოდა საქართველო-თურქეთის ომში.

ზაქარია დიდმამიშვილი, სრულიდ მოულოდნელად, ფილტვების ანთებით გარდაიცვალა 1922 წლის 29 ივლისს.

ზაქარია დიდიმამიშვილის ცხოვრება და შემოქმედება თითქმის შეუსწავლელია. მისმა პირადმა არქივმა ჩვენამდე ვერ მოაღწია. დროის ავბედითობას გადაურჩა მხოლოდ სამცხე-ჯავახეთის მხარეთმცოდნეობის მუზეუმის ხელნაწერთა ფონდში დაცული ჩანაწერები. თუმცა, ეს კვლევას ხელს ვერ უშლის, რადგან 1917-1920 წლების ქართული პრესის ფურცლებზე მრავლადაა შემორჩენილი მისი პუბლიცისტური მასალები. ეს საინტერესო კორესპონდენციები, სტატიები, წერილები და მიმოხილვები ყველაზე ცხელი წერტილიდან მკითხველში ყოველთვის დიდი ინტერესით სარგებლობდა და ხშირად გაზეთის წინა გვერდებიც ეთმობოდა.

მის ამგვარ პოპულარობას განაპირობებდა გამორჩეული ჟურნალისტური ოსტატობა, ფაქტების ზუსტად შერჩევის უნარი, წერის განსაკუთრებული მანერა, ობიექტური რეალობის დეტალური აღწერა. აქტიურ თანამშრომელს მხედველობიდან არ გამორჩენია მხარის ცხოვრების არც ერთი აქტუალური ფაქტი თუ პრობლემა. მასალებში შესანიშნავადაა ასახული მესხეთის სოციალური ცხოვრებისა და პოლიტიკის მნიშვნელოვანი მოვლენები, სახელმწიფო წყობისა და სოფლის მეურნეობის საჭირობო საკითხები, ეროვნული იდენტობისა და განათლების პრობლემები.

გაზეთ „სახალხო საქმის“ ფურცლებზე 1918-1921 წლებში ზ. დიდიმამიშვილის ათობით საინტერესო პუბლიკაციას შევხვდით. ესენია: „ახალციხის დღეები“, „ახალციხის ამბები“, „ქართველი კათოლიკენი“, „მონერილი ამბავი ბორჯომიდან“, „წერილი ახალციხიდან“, „ხმა მესხეთიდან ვისი ბრალია?“, „კიდევ ქართველ კათოლიკეთა საკითხის გამო“, „ხმა ახალციხიდან“, „ახალციხის ბავშვთა თავშესაფარი“, „ბორჯომის სანაპირო ჯარის ცხოვრებიდან“, „რაბათელების ცხოვრებიდან“ და სხვა.

ზაქარია დიდიმამიშვილი უმეტესწილად ფსევდონიმებით ან ინიციალებით აქვეყნებდა მასალებს: „ქ. კ. მ. ლ.“, „ქ. კ. მამიშვილი“, „ქ. კ. -ლი“, „ა-ლი“, „ალ--ლი“, „აღმოსავლეთელი“, „მესხი გოგია“, „ნალვლიანი მესხი“, „გულნატკენი“, „გაბო ზეზელაურელი“, „ზარიფ ბეი“ და სხვა.

აღნიშნულ პუბლიკაციათა თემატიკა მრავალფეროვანია, მაგრამ ზ. დიდიმამიშვილი განსაკუთრებულ ინტერესს მაინც მესხეთში მიმდინარე საომარი მოქმედებების მიმართ იჩენდა და ამ კუთხით არაერთი კორესპონდენცია გამოაქვეყნა. გაზეთი „სახალხო საქმე“, ისევე, როგორც სხვა პერიოდული გამოცემები, მნიშვნელოვან ად-

გილს უთმობდა მესხეთში მიმდინარე საომარი მოქმედებების გაშუქებას. ამიტომ რეგულარულად აქვეყნებდა წერილების სერიას რუბრიკებით: „ახალციხის ამბები“, „ახალციხის დღეები“, „ახალციხის რამე-რუმე“, რომელთა მეშვეობით მკითხველს საშუალებას აძლევდა გასცნობოდა, ზაქარია დიდიმამიშვილის მიერ მიწოდებულ, 1918-1919 წლებში მესხეთში მიმდინარე საქართველო-თურქეთის ომის დეტალებს, მის მიზნებსა და შედეგებს. აქვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ რუბრიკებმა საზოგადოების ინფორმირებასა და აზრის ფორმირებაში მნიშვნელოვანი როლი ითამაშეს.

ცნობილია, რომ 1917 წლის ზაფხულს გააქტიურებულმა პრო-თურქულმა ელემენტებმა შესანიშნავად მოუმზადეს ნიადაგი მესხეთში თურქეთის ჯარის შემოჭრას. მესხეთის ტერიტორიაზე გამართულმა ბრძოლამ განადგურების პირამდე მიიყვანა ისტორიული კუთხე. საბოლოოდ, 1918 წლის 4 ივნისს საქართველოს ხელისუფლების მიერ ოსმალეთის იმპერიასთან დადებული საზავო - „ზავისა და მეგობრობის“ - ხელშეკრულების ძალით „ოსმალეთმა მიიღო მთელი სამხრეთ დასავლეთ საქართველო ანუ სამუსლიმანო საქართველო, მთელი მესხეთი აწყურისა და აბასთუმნის გამოკლებით“ (ვ.ნ.: 33), რამაც მესხეთში ვითარება უკიდურესად დაძაბა. როგორც ცნობილია, ეს მდგომარეობა ექვსი თვის განმავლობაში გაგრძელდა, ვიდრე ოსმალეთმა საქართველოს ხელისუფლებასთან „მუდროსის დროებითი ხელშეკრულება“ არ დადო და ჯარების გაყვანა არ დაიწყო მესხეთიდან (ვ. ნ.: .37).

ზაქარია დიდიმამიშვილი თავად იყო აღნიშნული მოვლენების მომსწრე და თვითმხილველი. 1918 წლის ივნისის თვეში რიგითი მეომარი-კორესპონდენტი მკითხველს საბრძოლო ხაზიდან დეტალურად აუწყებდა ფრონტის ამბებს, საკუთარი თვალით ნანახსა და განცდილ სიტუაციებს, არა მარტო აღწერდა ბატალურ შემთხვევებს, არამედ საინტერესოდ აანალიზებდა კიდევ.

„მძიმე ომის ქარცეცხლში გაეხვია მესხეთი. მდგომარეობა ისევ გამწვავდა. მაჰმადიანები დაეცნენ ქართველთა სოფლებს. სოფლის მოსახლეობა თავდადებით იცავდა თავის მიწა-წყალს შემოსული რაზმების შემოტევისაგან“, – ასე ამცნო მან მესხეთიდან ფართო საზოგადოებას ომის დაწყების შეასახებ. (ვაზეთი „სახალხო საქმე“ 1918 №279: 1)

ომის მსვლელობა საინტერესოდაა განიხილული ზ. დიდიმამიშვილის ანალიტიკურ სტატიაში „განადგურებული მესხეთი და ჯავახ-

ეთი შველას მოელის“. მასალაში გაანალიზებულია მესხეთში თურქული ჯარის შესვლით შექმნილი ვითარება და მოსალოდნელი შედეგები. ავტორის აზრით, შეუძლებელი იყო მეზობელი სახელმწიფოს იმპერიალისტურ მიზნებთან შეგუება.

მასალის დასაწყისში პუბლიცისტი მკითხველს ახსენებდა მესხეთის ისტორიულ როლს, ამასთანავე საუბრობდა მხარის ღირშესანიშნაობებზე, რომელთა დანგრევა-განადგურების საფრთხე ერთიორად გაიზარდა. თხრობის პათეტიკური მანერა ავტორს ეხმარებოდა ამბის გადმოცემის ესკალაციაში, რითაც მკითხველში ზრდიდა ემოციურ მუხტს.

„ის მხარე, რომელმაც ჩვენი ერის სიამყე გენიოსი შოთა რუსთაველი მოგვცა; ის კუთხე, სადაც მრავალი საფლავი, ნანგრევი და კოშკია, სადაც კლდეში გამოჭრილი დიდებული ვარძიაა თამარის სასახლით. ეს დიდებული კუთხე, სადაც მთის წვერზე კალთიდან მტკვარზე ამყად გადმომყურავი ახალციხის „მფარველ ანგელოზად“ წოდებული საფარი, სადაც შიშველ კლდეზე უპატრონოდ მიდებული ივლიტაა..... – ეს საამაყო მხარე საქართველოს კულტურისა და დიდებისა 90 წლის შემდეგ კვლავ ჩაუვარდა ხელში იმათ, ვინც საქართველოს ეს დიდებული ნაწილი ნანგრევებად აქციეს.“ (გაზეთი „სახალხო საქმე“, 1918 №264: .3) - ვკითხულობთ მასალაში.

ავტორი გმობდა მეზობელი სახელმწიფოს ვერაგულ პოლიტიკას, რომელმაც დაუნდობელი ხოცვა-ჟლეტით, ისედაც სიდუხჭირეში მცხოვრები მოსახლეობა გაანადგურა, გაქურდა და უკანასკნელი ლუკმა ხელიდან გამოგლიჯა. ზ. დიდიმამიშვილი საზოგადოებას, ომის დაწყებიდან ერთი თვის შემდეგ, ასე ატყობინებდა:

„ეს მხარე ერთ თვეზე მეტია, საშინელ განსაცდელში იყოფება. ახალციხის მაზრაში და ჯავახეთში 40 სოფლიდან ჯერ გადარჩენილია მხოლოდ ოთხი. დარბეული და აოხრებულია მუსხი ანდრიანმინდა, ერკოტა, ღრელი, ზველი, არალი, უდე, დადეში, გოკია, ტოლოში, ხერთვისი და სხვა მრავალი სოფელი, რომელიც საშინელ სურათს წარმოადგენენ. დანგრეული და გადამწვარი სახლები, აუღებელი ხორბალი, შინაური ოთხფეხი საქონელი სხვა ქონებასთან ერთად მტერმა გაიტაცაო“ (გაზეთი „სახალხო საქმე“ №264: .3).

ავტორი დამაჯერებელი არგუმენტებით წარმოაჩენდა ახალციხის მაზრის მოსახლეობის სავალალო მდგომარეობას და აქვე ცდილობდა, მიექცია ხელისუფლების ყურადღება, რომელიც მოვალე იყო, მესხეთში ვითარების დარეგულირებისათვის ქმედითი ნაბიჯები გა-

დაედგა. ზ. დიდმამიშვილი არც ადგილობრივ მმართველ ორგანოებს ინდობდა, მათ ვითარების გაუარესებაში საჯაროდ ამხელდა და მთელ პასუხისმგებლობასაც აკისრებდა:

„მესხეთ-ჯავახეთში მდგომარეობა თანდათან უარესდება. ჩვენი რესპუბლიკა და მთავრობა მოვალეა, მიხედოს და უპატრონოს იმ ახალციხე-ჯავახეთის ქართველობას, რომელიც გაპარტახებულია და სისხლიდან დაცლილი და რომელიც მოელის ჩვენგან ნივთიერ და ზნეობრივ დახმარებასო“ (გაზეთი „სახალხო საქმე“ №264: 3), - ვკითხულობთ პუბლიკაციაში.

პუბლიცისტი უკომპრომისოდ უპირისპირდებოდა მთავრობის მიერ მიღებულ ბევრ გადაწყვეტილებას, აკრიტიკებდა მის უმოქედობას და არაერთ საკითხზე ამახვილებდა საზოგადოების ყურადღებას. მისთვის, ისევე როგორც დანარჩენი საზოგადოებისათვის, მიუღებელი იყო ტერიტორიული მთლიანობის დათმობა, რომელიც მესხეთს გადაგვარებას უქადდა: „ასე თუ ისე, არ გვინდოდა დაგვეთმო ბათუმი და დავთმეთ ახალციხეც, ურომლისოდაც დაეტყობა საქართველოს.“... - დანაწევრებით აცხადებდა ის და აქვე დასძინდა:

„სრული ერთი თვეა, რაც ფოსტა და გაზეთები არ მიგვიღია, ამიტომ გვიცრუვდება იმედები, რადგანაც დაგვივიწყა ჩვენმა მთავრობამ.

დღეს ჩვენ გვეუბნებიან, დაგვარწმუნებენ, ამიერკავკასიის მთავრობა უცდის საზავო მოლაპარაკების გათავებას, და მხოლოდ მაშინ გადადგამს ნაბიჯს ახალციხის საქმეების მოსაწესრიგებლადო. დრო გარბის, შველა არსაიდან არის და პროვოკაცია კი დღითიდღე იზრდებაო...“ - (გაზეთი „სახალხო საქმე“ 1918 №279: 2-3).

ნახევარი წლის განმავლობაში მხარეში მიმდინარე საომარმა მოქმედებებმა გამოუსწორებელი დაღი დაატყო მესხეთის ისედაც დუხჭირ ცხოვრებას. ზაქარია დიდიმამიშვილს, გარდა იმისა, რომ დეტალურად ამცნობდა საზოგადოებას ომის დეტალებს, მხედველობიდან არ გამორჩენია არც საომარი მოქმედებების სავალალო შედეგები: ლტოლვილობა, ქაოსი, ინდიფერენტიზმი, სპეკულაცია. ამ მხრივ საინტერესოა კორესპონდენცია „მონერილი ამბავი ბორჯომიდან“ (გაზეთი „სახალხო საქმე“ 1918 №377: 4).

ბორჯომი მესხეთის ომის დროს დევნილთა მთავარ თავშესაფრად იქცა, რამაც ქალაქი მრავალი პრობლემის წინაშე დააყენა. დაიძაბა პოლიტიკური ვითარება, გახშირდა ქურდობა, სპეკულაცია დეზერტირობა, რაც მეტად აღელვებდა ავტორს. ყოველივე ამის შესახებ კორესპონდენციაში ვკითხულობთ:

„ძნელად თუ მოიპვება სადმე კუთხე, სადაც სიძვირეს სპეკულაციას, მოვაჭრეთა უსინდისობას ასე ფართოდ ჰქონდეს ასპარეზი გაშლილი, როგორც ამას ბორჯომში ვხედავთ. ფასები პირველმოთხოვნილების საგნებზე საათობით იზრდება. ხალხის არანორმალურ საზრდოობას ზედ დაერთო დამშეულ ლტოლვილთა ჩამოსახლება, რასაც თან დაჰყვა სხვადასხვა ეპიდემიური სნეულებანი, რამაც უკანასკნელ დროს მეტად საშიში სახე მიიღო“, - წერდა ის და ამასთანავე, ყურადღებას ამახვილებდა ისეთ მნიშვნელოვან დეტალზე, როგორიც იყო მხარეში სამედიცინო პუნქტების, ამბულატორიების სიმცირე. მისი თქმით, სამედიცინო დაწესებულებების არქონა სანაპირო ქალაქში მძიმე ეპიდემიურ საშიშროებას წარმოშობდა. პუბლიცისტი როგორც ქალაქის, ასევე მხარის პრობლემას უნუგეშოს უნოდებდა და გამოსავალს მხოლოდ მსგავსი დაწესებულებების გამრავლებაში ხედავდა. მსგავს მდგომარეობაში მხოლოდ ბორჯომი არ ყოფილა, იგივე სიტუაცია იყო ახალციხესა და მესხეთის სხვა დასახლებულ პუნქტებშიც.

ომის დასრულების შემდეგ, მხარეში ბევრი პრობლემა გახდა მოსაგვარებელი: ომის შედეგად შექმნილი ანარქია, ქაოსი. ყველაზე მწვავედ კი სოციალური პრობლემა დადგა. ავტორი გულისტკივილს ვერ ფარავდა მხარეში გამეფებული შიმშილის, უსახლკარობის, დევნილობის გამო. არსებულ ვითარებას კიდევ მეტად ართულებდა ხელისუფლების უნიათო დამოკიდებულება აღნიშნული საკითხებისადმი. ზ. დიდიმამიშვილი ხელისუფლების გულგრილობას სხვა პუბლიკაციებშიც არაერთგზის უჩიოდა, მაგრამ კორესპონდენციაში „წერილი ახალციხიდან“, რომელიც გაზეთში სამ ნაწილად დაიბეჭდა, ის უკომპრომისოდ დაუპირისპირდა სამთავრობო ორგანოებს და კონკრეტული არგუმენტების საფუძველზე მკაცრად გააკრიტიკა მმართველი ძალა.

„ამჟამად, რომ ახალციხელებს თავზე გვანერია უპატრონობა, მაგრამ ისეთ უპატრონობას, როგორსაც დღეს განვიცდით, ადგილი არ ჰქონიაო“ (გაზეთი „სახალხო საქმე“, 1919 №703: 2)—წერდა პუბლიცისტი და კიდევ უფრო აკონკრეტებდა მესხეთში შექმნილ სიტუაციას და აანალიზებდა ომის შედეგებს.

როდესაც ახალციხე ქართულმა ჯარმა დაიკავა, მდგომარეობა უმართავი გახდა, სურსათ-სანოვავეზე ფასების კატასტროფულ ზრდას სპეკულაცია და მექრთამეობაც დაერთო თან. მდგომარეობას კიდევ უფრო ართულებდა შეიარაღებული ბანდების თარეში და

მილიციის უძღურება. ზ. დიდიმამიშვილი შექმნილ სიტუაციას „ვაქ-ხანალიას“ უწოდებდა და იქვე დასძენდა:

„ჩვენ ვებრძვით მექრთამეობას და ამ მექრთამეობას ისევ ჩვენ ვუწყობთ ხელს, დაყოვნება გვიქადის ანარქიასა და მექრთამეობის გაგრძელებას“, – და საბოლოოდ ერთ დასკვნამდე მიდიოდა – „ყველა ეს ძირს გამოუთხრის რესპუბლიკის განმტკიცებასო.“ (გაზეთი „სახალხო საქმე“, 1919 №703)

ზ. დიდიმამიშვილი ისევე, როგორც მოსახლეობის უმეტესი ნაწილი, იმედგაცრუებული იყო, რადგან დაუცველად და უუფლებოდ გრძნობდა თავს. მისი აზრით, რეალობა გაცილებით უფრო მტკივნეული იყო, ვიდრე საზოგადოებას წარმოედგინა, სწორედ ამიტომ შემოჰკრა განგაშის ზარი: „ქალაქი ანტისანიტარიულ მდგომარეობაშია, სურსათ-სანოვავის საკითხი მწვავე ხასიათს იღებს. სპეკულაცია მაგრად იკიდებს ფეხს. თანდათან ხშირდება ავადმყოფობა, ქალაქი უწყლოდ სულს ღაფავს“.

პუბლიცისტი შეგუებას ბრძოლას ამჯობინებდა და ხელისუფლებას პრობლემების მოგვარებისაკენ მოუწოდებდა:

„საჭიროა დროზე ჯეროვანი ზომების მიღება..... დროა პატრონობისა.. მთავრობამ უნდა მიიღოს საჩქარო ზომები!“ — ვკითხულობთ მასალაში (გაზეთი „სახალხო საქმე“ 1919 №703).

როგორც „სახალხო საქმის“ სხვა პუბლიკაციებიდან ირკვევა, ზ. დიდიმამიშვილის დაულალავმა კრიტიკამ შედეგიც გამოიღო. შეკეთდა ენთლის წყალსადენი და ქალაქის ძველსა და ახალ უბნებს წყლის პრობლემა მოეხსნა.

როგორც დავინახეთ, გასული საუკუნის 20-იან წლებში ზაქარია დიდიმამიშვილმა დაულალავი პუბლიცისტური მოღვაწეობით ფართო საზოგადოება არაერთხელ დააფიქრა მესხეთის ბედზე. საჯარო მსჯელობის საგნად აქცია მხარის საზოგადოებრივ-პოლიტიკური თუ სოციალურ-ეკონომიკური პრობლემები და ამავე დროს მნიშვნელოვანი წვლილი შეიტანა ზოგიერთი მათგანის მოგვარებაშიც.

ჩვენ მიერ განხილული მასალები მხოლოდ მცირე ნაწილია ზაქარია დიდიმამიშვილის მდიდარი პუბლიცისტური შემოქმედებისა, მისი მემკვიდრეობა საფუძვლიან შესწავლას საჭიროებს, რის შემდეგაც ის თამამად დაიკავებს ჯეროვან ადგილს ქართული ჟურნალისტიკის ისტორიაში.

ვასილ კვინცხაძე

დაიბადა 1937 წლის 23 ნოემბერს, ბორჯომის რაიონის სოფ. დგვარში, მრავალშვილიან ოჯახში. სოფ. ტაძრისის საშ. სკოლის დამთავრების შემდეგ 1957-1961 წლებში სწავლობდა თბილისის მხატვრული თვითმეოქმედების კულტურულ-საგანმანათლებლო სასწავლებლის ქორეოგრაფიულ განყოფილებაზე. მუშაობდა კულტურის სახლის სამხატვრო ხელმძღვანელად და ქორეოგრაფად ჯერ ადიგენის რაიონის სოფ. უდეში, ხოლო 1965 წლიდან ახალციხის სარაიონო კულტურის სახლში.

მესხეთის სახ. დრამატულ თეატრში ქორეოგრაფიულად გაფორმებული აქვს 45 სპექტაკლი.

არის საქართველოს, საბჭოთა კავშირის, მსოფლიო ფესტივალებისა და ოლიმპიადების ლაურეატი, ღირსების ორდენის კავალერი.

ვასილ კვინცხაძე ხელმძღვანელობდა ქორეოგრაფულ ანსამბლებს საქართველოში და მის ფარგლებს გარეთ.

ერთი სიმღერის ისტორია

იდაგა 1965 წელი. მთელი საქართველო ემზადებოდა რუსთაველის 800 წლის იუბილესათვის, მათ შორის, ახალციხის რაიონიც. დაკომპლექტდა სიმღერისა და ცეკვის ანსამბლი. ხელმძღვანელებად მოიწვიეს სიმღერის გუნდში – ქეთევან ლოლობერიძე, დამხმარედ – შოთა ალთუნაშვილი, ქორეოგრაფად – გიორგი სალუქვაძე, რომელსაც ვეხმარებოდით მე და ვახტანგ კვესელაძე. ვმეცადინეობდით კვირამში სამ დღეს. სალუქვაძე (იგი მახარაძელი იყო) თვეში ორ-სამჯერ ჩამოდიოდა, დანარჩენ სამუშაოს მე და ვახტანგი ვასრულებდით.

შედგა სამუშაო პროგრამა. ბატონმა მიხეილ მეძმარიაშვილმა (იგი პროგრამას ხელმძღვანელობდა) მოითხოვა, ქაჯეთის ციხიდან ნესტან-დარეჯანის გამოხსნის ინსცენირება, სადაც გურამ ანდრონიკაშვილი იქნებოდა ტარიელი, მე ავთანდილი, ამირან მამუკაშვილი – ფრიდონი, ციცო ახვლედიანი ნესტან-დარეჯანი. ინსცენირებაში საჭირო იყო ცეკვა „ფარიკაობა“... სასურველი იქნებოდა გუნდს რაიმე ემღერა.

ბევრი რომ არ გავაგრძელო, ქეთევან ლოლობერიძემ ჩამოიტანა რევაზ ლალიძის საცეკვაო მელოდიის ნოტები, რომელიც გამოყენებული იყო მხატვრულ ფილმში „ხევსურული ბალადა“. მუსიკის მასწავლებელმა გურამ მეგრელიშვილმა იქვე გაარჩია ნოტები და მელოდიაც სასიამოვნოდ აჟღერდა. ქეთევანმა წამოაყენა წინადადება, იქნებ, რაიმე ლექსი მოგვეძია, რომელიც მელოდიაში „ჩაჯდება“. მას მანამდე მოსმენილი ჰქონდა ლექსად ჩემი ნაცოდვილარი „ზეიმი ვარძიაში“. მოსწონდა, მაგრამ მელოდიაში არ „ჯდება“ და მითხრა: ვასო, იქნებ როგორმე სიტყვები ჩაამატო, ოღონდ შინაარსი არ შეცვალო. მეორე დღესვე მივიტანე ის ვარიანტი, რომელიც პირველად 1966 წელს ჯერ ოფიცერთა სახლში შესრულდა საზეიმო კონცერტზე, ხოლო მეორე დღეს ვარძიაში, როცა მობრძანებულ სტუმრებს ირაკლი აბაშიძე მიესალმა. იგი თამადაობდა სუფრას. მეორე თუ მესამე სადღეგრძელოს შემდეგ ახალციხის სიმღერისა და ცეკვის ანსამბლმა ეს სიმღერა იმ დროს შეასრულა, როცა გორგოლაჭებზე მთლიანად შემწვარი ირმები და ჯიხვები ამოძრავდნენ სუფრაზე (ორი 100 მეტრიანი მაგიდა იყო გაშლილი, ოღონდ სტუმრები მხოლოდ ცალ მხარეს უსხდნენ) ახალციხის სიმღერისა და ცეკვის ანსამბლი ამ მაგიდებთან ახლოს იყო განლაგებული.

ოფიცერთა სახლში საზეიმო კონცერტი, მართლაც, ისე ჩატარდა, როგორც სცენარის მიხედვით იყო, ხოლო ვარძიაში, ციხიდან ნესტან-დარეჯანის გამოხსნის სცენა არ ყოფილა მხოლოდ „ფარიკაობა“, ასევე, „დავლურ-ქართული“ ვიცეკვეთ.

ბარემ აქვე ვიტყვი, რომ ბატონმა გიორგი სალუქვაძემ, ვახტანგ კვესელაძემ და მე შემოვიარეთ სამცხე-ჯავახეთი და აღვადგინეთ მესხური ცეკვები: სამსართულიანი - სამნაწილიანი „ფერხული“, „იდუმალა“ (ლალ-ოინი) და ცქვიტური „მძიმურით“.

ერთი კიდევ – როდესაც ღონისძიების მზადება მიმდინარეობდა, მაშინდელმა ადგილობრივმა ხელმძღვანელებმა მოისმინეს აღნიშნული სიმღერა და ქეთევანს უსაყვედურეს: „რევაზ ლალიძესთან ვასო კვინცხაძე როგორ გამოვაცხადოთ?!“ ქეთევანმა ეშმაკობა იხმარა. ცოტა ხნით, როდესაც მთავრობა მოდიოდა რეპეტიციაზე, ამ სიმღერას აღარ იმეორებდა. დრო გადიოდა, ხელმძღვანელობაც არ კითხულობდა. ქეთევანმა სიმღერა კარგად მოამზადა, ხელმძღვანელობას უთხრა, რომ ტექსტი იოსებ ნონეშვილისააო. კონცერტის წინ, პროგრამის შედგენისას, ნონეშვილი ველარ ჩანერეს, რადგან ნონეშვილი კომისიაში იყო. გიორგი სალუქვაძისა და ქეთევან ლო-

პოეზია

როდამ თევდორაშვილი

დავიბადე გარეკახეთის ერთ-ერთ ულამაზეს სოფელში. სკოლის დამთავრების შემდეგ დავამთავრე ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ფილოლოგიის ფაკულტეტი ქართული ენა-ლიტერატურის სპეციალობით. შემდეგ დავოჯახდი. მყავს მეუღლე და სამი შვილი.

2011 წელს გამოვეცი ლექსების კრებული „ძახილი“.

ჩემი ლექსები შევიდა აგრეთვე გორის ლიტერატორთა და ხელოვნთა კავშირის პრეზიდენტის, პოეტ დავით ახლოურის მიერ გამოცემულ თანამედროვე ქართული პოეზიის ხუთტომეულში.

ტანგო, რომელსაც არ ვიცეკვებ

არ მინდა ტანგო, არ მაცეკვო, ძვირფასო, ნუ მთხოვ,
არ გამიღვიძო გრძნობა ძველი, მიძინებული...
იყავი ისე, ყოფილიყო თითქოსდა უცხო
და დავრჩეთ ასე, ერთურთისგან მივიწყებული.
ვიცი, შენ ალბათ, გაცდები, არ ფიქრობ ასე
და სიგიჟემდე გსურს, ვიცეკვოთ ტანგო დილამდე,
შენი თვალები საყვედურის ისრებით მავსებს,
იღვრება თასი მოთმინების — სავსე პირამდე.
გულს ვეურჩები და ბოლომდე იქნება ასე,
ვიგვემავ თავს და გერიდები, როგორც კეთროვანს
და შენ დაგტოვებს, ალბათ, გრძნობა სითბოთი სავსე,
რადგან მე შენთან არ ვიცეკვებ ტანგოს ცეცხლოვანს.

ციცინათელა

ო, როგორ მხიბლავს მოკაშკაშე შენი ციალი,
ზეალმიტაცებს შენს ალებთან ფიქრის გამხელა,
ერთ სიცოცხლედ ღირს მაგ ათასფერ სხივთა ბრიალი,
ამონათე, ცეცხლოვანო ციცინათელა.
შენც გაქვს გრძნობები, ჩემო, ალბათ, არა იაფი,
მოდი, მალამოდ დაეფინე სულის იარებს,
აკეკლუცე ჯადოსნური ფერთა კიაფი,
ეს სიყვარულიც მაგ შუქივით ა ა ბ რ ი ა ლ ე .

იასამანი

მოვა ზამთარი, დედამინას დაეხურება
თოვლის ფიფქებით შეკერილი თეთრი საბანი,
მოგვენატრება მზის სხივების გაზაფხულება,
გადაპენტილი ყვავილებით იასამანი.
გაიზოზინებს ეს ზამთარიც და დაამშვენებს
მინდვრებს ფერადი, ქრელ პეპლების ნაზი კაბანი,
ყვავილთა ეშხის სილამაზე გულს აამღერებს
და აყვავდება კვლავ ჩვენს ბალში იასამანი.
ველარ გაზომა ველარაფრით, რა შორს წასულხარ,
ამ გულმა სევდით აბორგებულ გრძნობის სამანი,
გამოვატანე აბეზარ ქარს შენთან საჩუქრად
ჩემი ცრემლებით დანამული იასამანი.

სარწმუნოებრივი დაპირისპირება მესხეთში*
(1917 წ. ნოემბერი - 1918 წ. ივნისი)

ამიერკავკასიის კომისარიატისთვის ბათუმის, ყარსისა და არტაანის ოკრუგების თურქეთისათვის გადაცემა არავის შეუთანხმებია. ქართული და სომხური მიწები თურქეთს გადასცეს ქართველ და სომეხ ხალხთა დაუკითხავად, მათი სურვილისა და დასტურის გარეშე.

თურქეთი მაშინვე შეუდგა ბრესტ-ლიტოვსკის ზავით მინიჭებული უფლებების რეალიზებას: მოითხოვა ბათუმის, ყარსისა და არტაანის ოკრუგების დაცლა. 1918 წლის 10 მარტს თურქეთმა მოთხოვნა კვლავ გაიმეორა. 11 მარტს ამიერკავკასიის სეიმმა თურქეთის მოთხოვნა უარყო. ამიერკავკასიის კომისარიატსა და სეიმს კარგად ესმოდათ, რომ ომი თურქეთთან ადვილი არ იყო, ამიტომ დიპლომატიური გზით სცადეს კონფლიქტის მოგვარება. 14 მარტს ქ. ტრაპიზონში დაიწყო ამიერკავკასია-თურქეთის საზავო მოლაპარაკება. ამიერკავკასიის დელეგაციას აკაკი ჩხენკელი მეთაურობდა (საქართველოს ისტორია, XX ს., ვ. გურულის რედ., თბ., 2003:53).

ამიერკავკასიის დელეგაციის საზავო გეგმა ითვალისწინებდა შეთანხმებას 1914 წლის სასაზღვრო ფარგლებში. თურქეთის მხარე კი მოლაპარაკების წინა პირობად მოითხოვდა ბრესტის ხელშეკრულებით მითითებული ტერიტორიის დაცლას (ა. სურგულაძე, პ. სურგულაძე, საქართველოს ისტორია, 1783-1990, თბ., 1991:193-194). ა. ჩხენკელის ცდებს - ბათუმის, ყარსისა და არტაანის ოკრუგები მთლიანად ან ნაწილობრივ შეენარჩუნებინათ, შედეგი არ მოჰყოლია - თურქეთის დელეგაცია კატეგორიულად მოითხოვდა ბრესტ-ლიტოვსკის ზავის პირობების შესრულებას. თურქეთის არმიამ საომარი მოქმედებები დაიწყო: (საქართველოს ისტორია, XX ს., ვ. გურულის რედ., თბ., 2003:3): 1918 წლის 12 მარტს დაიკავეს ერზურუმი (არზრუმი) (ვ. ნოზაძე, საქართველოს აღდგენისათვის ბრძოლა

* პირველი ნაწილი დაიბეჭდა არავი №10-ში გვ. 133-146

მესხეთის გამო, თბ., 1989:16), 19 მარტს ხელთ იგდეს არტაანი და დაიწყეს ქრისტიანი მოსახლეობის ხოცვა-ჟლეტვა (საქართველოს ისტორია, XX ს., ვ. გურულის რედ., თბ., 2003:53). თურქეთი მიზნად ისახავდა ამიერკავკასია - თურქეთის მიმდინარე მოლაპარაკების პარალელურად სასურველი „დეფაქტოს“ შექმნას. ომის მიზეზად თურქეთი ქრისტიანებისგან, კერძოდ, სომხებისგან მუსულმანთა შევიწროებას ასახელებდა. ამაზე თურქეთის წარმომადგენელი ჯერ კიდევ იანვარში „ჩიოდა“ (შ. ლომსაძე, მესხები, თბ., 1995:264). როგორც ასეთ დროს ხდება ხოლმე, პროვოკაციამაც არ დაახანა. მარტის თვეში უკვე მოხდა შეტაკება სოფ. გოკიოს მაჰმადიანებსა და სომეხ მოსახლეობას შორის (მ. ბერიძე, პირდაპირი რეპორტაჟები წარსულიდან, მესხეთი და მესხები, 1918 - 1944 წწ., თბ., 2005:51).

1918 წლის მარტში აჯანყებული ქართველი მაჰმადიანები თავს დაესხნენ ვალეს. გენერალმა შ. მალლაკელიძემ ვალეს და სოფ. უდეს თავის დასაცავად გადასცა ქვემეხი (შ. მალლაკელიძე, მოგონებანი, ჟ. „განთიადი“, №1, 1991:26).

1917 წლის ნოემბერ-დეკემბერში ახალქალაქში „დაშნაკები“ გაბატონდნენ.

მაჰმადიანი ბეგები და „დაშნაკები“ ერთმანეთს შეეჯახნენ და გლახობაც ასევე ერთმანეთს გადაჰკიდეს. „დაშნაკების“ აზრით, რადგან თურქებმა მილიონობით სომეხი ამოხოცეს, ბავშვებს არ ინდობდნენ, ხიშტებზე აგებდნენ, ამიტომ მათ აქ უნდა ეძიათ შური. 1918 წლის მარტში, სომხური სოფლების სამოცამდე სომეხმა უსულ-ხაჩოს ხელმძღვანელობით ახალქალაქის რაიონის სოფელ გოკიოს, სადაც სამოცი კომლი მაჰმადიანი, მეტწილად, ალაღარები ცხოვრობდნენ, ალყა შემოარტყეს და დაუშინეს ტყვია. მაჰმადიანები მცირე იარაღით იცავდნენ თავიანთ სოფელს. მათ გარეთ გამოსვლის საშუალება არ ჰქონდათ, ტყვია სეტყვასავით ცვიოდა. ღამდებოდა, მაგრამ სომხებმა სოფელში შესვლა მაინც ვერ მოახერხეს. მაჰმადიანებმა გაარღვიეს ალყა და უკლებლივ ყველა მამაკაცმა თავს უშველა. სოფელში მარტო ქალები და ბავშვები დარჩნენ. გათენებისას, სოფელს რომ აღარავინ იცავდა, მამინ გაბედეს შესვლა, სადაც მხოლოდ შეშინებული ბავშვი და ქალები დახვდათ.

იმ დროს კოთელიელ ქრისტიან ქართველებს და გოკიოელ ქართველ მაჰმადიანებს კარგი მისვლა-მოსვლა და მეგობრობა ჰქონდათ. მასწავლებელი ანანიშვილი რამდენიმე კაცით ამბის გასაგებად იყო მისული. მაჰმადიანმა ქალებმა კოთელიელები რომ დაინახეს, იცნეს

და ითხოვეს სომხების თავდასხმისა და ანიოკებისგან ეხსნა მოსახლეობა. ანანიაშვილი უსულ-ხაჩოს შეეხვეწა, რომ მისთვის დაეთმო ისინი, რამეთუ სოფელ ტოლოშის ქართველები ტყვეობაში იმყოფებოდნენ და მათზე გადაცვლიდნენ. სომხების განზრახვით ამ სოფლის მოსახლეობა უნდა დაეხოცათ. ბევრი ხვეწნისა და მუდარის შემდეგ უსულ-ხაჩო დათანხმდა. კოთელიელებმა ქალები და ბავშვები თავიანთი ურმებით სოფ. კოთელიაში გადაიყვანეს. რამდენიმე დღის შემდეგ, როცა მდგომარეობა ცოტა მიწყნარდა, ღამე სოფ. ხერთვისში თავისიანებთან გააპარეს(ზ. ალელიშვილი, შავი ღრუბელი მესხეთ-ჯავახეთში 1918-1920 წლებში, გაზ. „ლიტერატურული მესხეთი“, №6(90), ივნისი, 2006:7).

ამ დროს მხარეში განვითარებულ მოვლენებს დანვრილებით აღწერს ახალქალაქის სამხარეო კომისარი. თავის რუსულად შედგენილ მოხსენებით ბარათში თბილისის საგუბერნიო კომისარისადმი, ის წერს: „მუსულმანები ძარცვავდნენ ქრისტიანებს, ართმევდნენ იარაღს, არბევდნენ მათ სოფლებს. აღმაშფოთებელი იყო მათი საეციელი ქართული სოფლების: ერკოტის, ტოლოშის, როკეთის, დადეშის და სხვათა აოხრებისას. მუსულმანები ძალადობდნენ მოსახლეობაზე, გადაკეტეს გზები არდაგანისკენ. ამას მოჰყვა ახალციხის ამბები, არდაგანის ასეულის განიარაღება, ლტოლვილები ართვინ-არტანუჯის ოლქიდან და მათი ხოცვა-ჟლეტა. ყოველივე ამან აავსო ქრისტიანი მოსახლეობის მოთმინების ფიალა. ბოლოს სოფ. გოკიოს თავდასხმამ ჯარის ნაწილებზე და ჩილდირელი მუსულმანების თავდასხმამ სომეხთა სოფელ კარნახზე უკვე გამოიწვია საპასუხო რეაქცია. გოკიოს (75 კომლი) თავს დაესხა ქრისტიანი მოსახლეობის რაზმი. დარბევაში მონაწილეობას იღებდნენ ბაკურიანელი ოსებიც. სოფლის მოსახლეობა მეზობელ ალასტანს შეეფარა. მამაკაცები ჩილდირის ოლქში გაიქცნენ და იქიდან გააფთრებით იბრძოდნენ ქრისტიანების წინააღმდეგ. გოკიოს დარბევას მოჰყვა მაჰმადიანთა სხვა სოფლებზე: ალჯვა (8 კომლი), ხოსპიო (42 კომლი), ყულალისი (22 კომლი) თავდასხმა.

ეს პროვოკაციული მოვლენები პირდაპირ თურქეთის წისქვილზე ასხამდა წყალს. ჯარი უკვე დაძრული იყო მხარის „ქრისტიან მოძალადეთაგან“ გასათავისუფლებლად... (მ. ბერიძე, პირდაპირი რეპორტაჟები წარსულიდან, მესხეთი და მესხები, 1918 - 1944 წწ., თბ., 2005:51-52).

სერვერ-ბეგ ათაბეგმა, რომელიც ყველა ბეგზე მდიდარი და მამულების პატრონი იყო, შეიტყო თუ არა გოკოს ამბავი, ძალიან განრისხდა. მან თავისი ერთი პოლკი დაძრა ფოცხოვიდან ჯავახეთისაკენ. მისი ჯარი ფოცხოვის „ბაშიბოლუზებისგან“ შედგებოდა. ყველას შავი თხის გუდა გადაეკიდათ მხარზე ნადავლის წასაღებად, ამიტომ მათ „ფოცხოვუნ ყარაგუდლიო“, ე. ი. „ფოცხოვის შავგუდიანები“ უწოდეს. სერვერ-ბეგი მათ გიაურების დახოცვის სანაცვლოდ ბრძოლებში მოპოვებულ ნადავლს დაჰპირდა. სერვერ-ბეგმა თავისი ჯარით სოფ. ურაველი გადმოიარა სოფლებზე ძველზე და ჭობარეთზე, გადმოვიდა ასპინძაში და ხერთვისში ავიდა. მის ჯარს ახალ-ახალი ბანდები მიემატა და მთელი არმია შეიქმნა. მათ თვითონ არაფერი გააჩნდათ და გლეხებს ყველაფერს ართმევდნენ. სერვერ-ბეგს უნდოდა, რაც შეიძლება მალე შეჭრილიყო ჯავახეთის სოფლებში და შური ეძია გოკოს ახლომდებარე სომხურ სოფლებზე. გზა სოფ. საროზე უნდა გაეგლო. ამას ისიც დაემთხვა, რომ ხერთვისელი აბას-ალა და საროელი მღვდელი ვლადიმერ ვახტანგის ძე თუთბერიძე (შორაპნის მაზრის სოფ. ფუთიდან იყო) ბევრი მოლაპარაკების შემდეგ ვერ მორიგდნენ - ქართველი ქრისტიანები და მაჰმადიანები ერთმანეთს წაეკიდნენ. ამიტომაც იყო, რომ აბას-ალამ ჯერ საროს ალება განიზრახა, შემდეგ მღვდლის თუთბერიძის ფიზიკურად მოსპობა(ზ. ალელიშვილი, შავი ღრუბელი მესხეთ-ჯავახეთში 1918-1920 წლებში, გაზ. „ლიტერატურული მესხეთი“, №6(90), ივნისი, 2006:7).

საროელებმა გენ. შ. მაღლაკელიძეს დახმარება სთხოვეს. შ. მაღლაკელიძემ, გაგზავნა პოლკოვნიკი გიორგი კობეშავიძე. მას გაატანა ქვემეხი და გააყოლა 6 არტილერიისტი სოფ. უდიდან და ვალიდან (ზ. ალელიშვილი, შავი ღრუბელი მესხეთ-ჯავახეთში 1918-1920 წლებში, გაზ. „ლიტერატურული მესხეთი“, №12(96), დეკემბერი, 2006:26).

საარქივო მასალები, მემუარული ჟანრისა და დოკუმენტური ხასიათის მასალები, ზაქარია დიდიმამიშვილის, შალვა მაღლაკელიძის, ვიქტორ ნოზაძის, ზაქარია ალელიშვილის და სხვათა მოგონებები კარგად ასახავს 1917-1919 წლებში საქართველოს სამხრეთსა და სამხრეთ-დასავლეთში მცხოვრებ მაჰმადიანთა აჯანყებას, მათ ბრძოლას დამოუკიდებელი მუსულმანური ავტონომიის შესაქმნელად. მაჰმადიანი ქართველები უპირისპირდებოდნენ ქრისტიან თანამოძმეებს, სამშობლოს ინტერესებს. ეს ბრძოლა ტრაგიკული იყო, ქრისტიან სომხებთან ერთად, ქართველი ქრისტიანები ღვრიდნენ იმ

ადამიანთა სისხლს, რომლებიც ისტორიამ წამებული გზით ატარა: წაართვა რწმენა, ეროვნული სული და ცნობიერება. ამ ბრძოლის აღწერა კიდევ ერთხელ გვაბრუნებს იმ ტკივილისკენ. ზაქარია ალელიშვილის მოგონებები დეტალურად აღწერს ჯავახეთის ერთი სოფლის საროს ბრძოლის ისტორიას, ქართველ მაჰმადიანთა ამო სისხლისღვრას და ძმებს შორის გამართულ ბაზალეთს. ზაქარია ალელიშვილი იგონებს, რომ მაჰმადიანებმა შეარჩიეს ბნელი, ნისლიანი ღამე და კალიასავით მოედვნენ საროს ხრამებს და ალყა შემოარტყეს სოფელს. ჯავახეთში ეს ამბავი არავინ იცოდა, ყველას არხეინად ეძინა. გათენდა, საროელები ეზოში გამოვიდნენ თუ არა, მაჰმადიანებმა მათ სეტყვასავით დააყარეს ტყვია. მაჰმადიანებმა ტელეფონის ხაზი ვერ შეამჩნიეს, რომელიც მინაზე ეგდო და გადაუჭრელი დარჩათ. ამით ისარგებლეს საროელებმა და სწრაფად დაუკავშირდნენ ჯავახეთის სოფლებს. არავინ იცოდა, როდის მოვიდოდა დამხმარე ძალა. საროელებს სულ 50 მეთოფე ჰყავდათ, მათ შორის მოხუცები ბერდანკებით იყვნენ შეიარაღებულნი. აქ იმყოფებოდა პოლკოვნიკი გიორგი კობეშავიძე. ყველა საროელი მასთან შეგროვდა. ისინი მისგან ელოდნენ რჩევას. პოლკოვნიკმა გიორგი კობეშავიძემ ხალხი გაამხნევა, მეზობლებს კი მოწინააღმდეგესთან ბრძოლისკენ მოუწოდა. კობეშავიძემ კარგად იცოდა, რომ მაჰმადიანები სულ „ბაშიბოლუხები“ („თავგაუმაძღრები“, -ე.ნ.) იყვნენ, მათ დისციპლინა და სამხედრო ცოდნა არ ჰქონდათ, რომ მათი მოგერიება ადვილად შეიძლებოდა. მან მოხუცები სოფელში დატოვა, დაავალა, რომ საფრებიდან ესროლათ თოფები და არ შემოეშვათ მაჰმადიანები, სანამ დახმარება არ მოვიდოდა. პოლკოვნიკი კობეშავიძე ძალიან ჩქარობდა, რადგან თუ ნისლი გადაიყრებოდა, მაჰმადიანები მათ ადვილად შეამჩნევდნენ და საქმეს წაახდენდნენ. იგი ხმალამოლებული წაუძღვა ოციოდე კაცს. მღვდელიც თოფით ხელში გაჰყვა მას. ისინი ხან მუცელზე მიხობხავდნენ, ხან ქვებს ეფარებოდნენ. საროელებმა კარგად იცოდნენ ადგილმდებარეობა, ამასთან ნისლიც იდგა, რაც ხელს უწყობდა მათ გადაადგილებას. რამდენიმე მაჰმადიანი ყორეს მოფარებოდა და ნისლის გადაყრას უცდიდნენ, რომ სოფლისთვის აეტყნათ სროლა. საროელები დარწმუნდნენ, რომ ყორესთან მაჰმადიანები იყვნენ ჩასაფრებულები, ახლოს მიხობხდნენ ფრთხილად, რომ თითქმის ესმოდათ მათი ლაპარაკი. პოლკოვნიკმა კობეშავიძემ „ვაშა“ დასძახა და თავისი რაზმით მოულოდნელად დაესხა თავს. მაჰმადიანები ამ მოულოდნელმა თავდასხმამ დააბნია,

მათ ველარ გაუნიეს წინააღმდეგობა და გაქცევით უშველეს თავს. ქართველმა ქრისტიანებმა გამარჯვება მოიპოვეს. საუბედუროდ, მტრის ბრმა ტყვიამ პოლკოვნიკი კობეშავიძე სასიკვდილოდ დაჭრა, რომელიც გზაში გადაყვანის დროს, სოფელ ვარგავში გარდაიცვალა (ზ. ალელიშვილი, შავი ღრუბელი მესხეთ-ჯავახეთში 1918-1920 წლებში, გაზ. „ლიტერატურული მესხეთი“, №6(90), ივნისი, 2006:7). საროელების ხელმძღვანელობა მღვდელმა იკისრა. ისინი სწრაფად გაიშალნენ შემადლებულ გორაზე.

ხიზაბავრაში ამ დროს დაახლოებით 400 კაცი იყო შაშხანებით შეიარაღებული. მათ უნდოდათ თავიანთ სოფელში გამაგრებულიყვნენ და ემინოდათ, საროელებს რომ დახმარებოდნენ. მაშინ ხიზაბავრელმა ეფრემ ველიჯანაშვილმა მოუწოდა თანასოფლელებს: „ეგ ხომ ღალატია, საროელები ჩვენი ძმებია, სასწრაფოდ უნდა მივეშველოთ. როდის ყოფილა, რომ ჩვენს მამა-პაპას ზურგი შეექცეოს თათრებისათვის. მე წინ გაგიძღვებით და ვინც უარს გამიბედავს, წვრილშვილიანად გადავბუგავო“. ამ მამაცი კაცის სიტყვებმა დიდი გავლენა მოახდინეს ხიზაბავრელებზე. როცა საროს მიუახლოვდნენ, მათ მტკვრის მხრიდან შეუკრეს მაჰმადიანებს გზა და ტყვია დაუშინეს(ზ. ალელიშვილი, შავი ღრუბელი მესხეთ-ჯავახეთში 1918-1920 წლებში, გაზ. „ლიტერატურული მესხეთი“, №6(90), ივნისი, 2006:7).

ეფრემ ველიჯანაშვილის ჯარმა ბევრი მაჰმადიანი ჩახოცა საროს ხეობაში, რომლებიც უნესრიგოდ გარბოდნენ ხერთვისისკენ. აქ ერთი ბილიკი-გზა ჩადიოდა კლდეებში, სადაც მათ უნდა ჩაეელოთ. ველიჯანაშვილის დავალებით, 25 კაცი წინასწარ შეიპარა ხრამიდან და გზა შეუკრა მაჰმადიანებს. მაჰმადიანები რომ ზედ მიანყდნენ, ხიზაბავრელებმა მაშინ დაუშინეს ტყვია. აქ ბევრი ფოცხოველი მოკლეს, ზოგიც კლდეებიდან გადაცვივდნენ და დაიღუპნენ. ველიჯანაშვილმა კარგად იცოდა, რომ თუ მტრები საროს ხელში ჩაიგდებდნენ, დიდ-პატარას მთლიანად ამოჟლეტდნენ. იგი ვარაუდობდა, რომ თუ მტერი ბაკურიანის გზას გადაჭრიდა და ხელში ჩაიგდებდა მთელ ჯავახეთს, ხიზაბავრასაც ის დღე ელოდა,რაც საროს. ამიტომ მან გადანყვიტა, რადაც არ უნდა დასჯდომოდა, სარო ბოლომდე დაეცვა. ამ მამაცმა კაცმა დიდი გმირობა ჩაიდინა ჯავახეთის მოსახლეობის გადარჩენაში. ამასთან მთელი ჯავახეთის მოსახლეობაც წამოსულიყო და ზემოდან გზა შეეკრათ მაჰმადიანებისათვის. ხიზაბავრელები ლოდებს შუა ჩასაფრდნენ და ზურგიდან დაუნყეს სროლა. მაჰმადიანებს ეგონათ, რომ ქრისტიანებს ბევრი ჯარი ჰყავდათ

და ზურგიდან ურტყამდნენ. მტერმა დამხმარე ძალა რომ შენიშნა, უკან დაიხია, რადგან მეთაური ბეგები წინასწარ გაიპარნენ - მათ ზურგი იბრუნეს. ბეგები ხერთვისისკენ უკუიქცნენ. საროდან ხერთვისში ერთი ვინრო გზა გადიოდა-საცალფეხო. მაჰმადიანთა რაზმს ამ გზით უნდა გაეელო, მაგრამ ქრისტიანებმა ორივე მხრიდან დაუშინეს ტყვია. მათ არ იცოდნენ რა აქაური გზები, კლდეებზე ცვიოდნენ და ილუპებოდნენ. სერვერ-ბეგმა დიდძალი დახოცილი და დაჭრილი დატოვა საროს ხრამებში. შავი გუდები სირცხვილით ცარიელი ველარ წაიღეს და იქვე დაყარეს. ჯავახეთის მთელი მოსახლეობა გამოვიდა თანამემამულეთა საშველად, მტერს უკან მისდევენ, ტყვიას აყრიდნენ და უმონყალოდ ხოცავდნენ მომხვედურებს. საროს ამბავი რომ გაიგეს ჯავახელებმა-ვარგავიდან, კოთელიდან, ბარალეთიდან, ჭიხარულადან, ბალანთიდან, ვარევიდან, პრტენა-ჩუნჩხიდან, ქილიდან, გოგაშნიდან, აფნიიდან, ზედათმოგვიდან, აგარიდან, მურჯახეთიდან ხალხი შაშხანებით ხელში საროსკენ გაემართა მისაშველებლად.

სოფელ ვარგავის მღვდელმა შეშაბერიძემ შეაგროვა ხალხი, ვისაც იარაღი გააჩნდა და წინ გამოუძღვა. მას მარჯვენა ხელში ჯვარი ეჭირა, მალლა აღემართა და ხალხს ამხნევებდა: „შვილებო, ხომ გაგიგონიათ ასპინძის ომი, ერეკლე მეფემ რომ დაამარცხა თურქის ჯარი, რომელიც ბევრით აღემატებოდა ქართველებისას... საროს ხალხი განსაცდელშია და უნდა გადავარჩინოთ თათრების რისხვისაგან, ჩვენი მამა-პაპის სახელი არ უნდა შევარცხვინოთ, თათრები სულ გამოუცდელეები არიან და ეგენი წინ ვერ დაგვიდგებიან“.

მღვდელს ხელში ჯვარი ეჭირა, მაგრამ მხარზე თოფი გადაეკიდა და ხალხს წინ წაუძღვა სოფელ წერაკუნტისაკენ, საიდანაც თოფების სროლის ხმა ისმოდა.

სოფელ წერაკუნტიდან იმ ხეობაში, რომელსაც „ფინდიხლის“(ე.ი. „თხილნარს“, -ე.ნ.) ეძახდნენ, უამრავი მაჰმადიანი იყო გადმოსული. მათ განზრახული ჰქონდათ, რომ წერაკუნტის ხრამებიდან ამოსულიყვნენ და ზევით ქარაფზე გზა გადაეჭრათ სარო-ხიზაბავრავარგაველებისათვის. სოფელ ვარგავის მკვიდრი, პავლე დავლაშერიძე, რომელიც განსაკუთრებული სიმამაცით გამოირჩეოდა ამ ბრძოლებში, დროზე მივიდა კაპანში, ჩასაფრდა და მაჰმადიანებს წინ წამოწევის საშუალებას არ აძლევდა. მას ვაზნები უთავდებოდა და აღარ იცოდა როგორ მოქცეულიყო. სწორედ ამ დროს მას სოფელ საროდან და ვარგავიდან რაზმები მიემყვლნენ. მათ სეტყვასავით

დაუშინეს ტყვია, მაგრამ მაჰმადიანები ნელ-ნელა მაინც მოინევდა წინ და ძნელი იყო ამ მცირე ხალხით მათი შეჩერება. ჯავახეთის სოფლებიდან თანდათანობით მატულობდა ხალხი და ეს ამხნევებდა ქრისტიანთა რაზმს.

სოფელ საროსა და ვარგავის რაზმებს მღვდლები მეთაურობდნენ და მორალურად ამხნევებდნენ მებრძოლეს.

სროლა ორი საათი გაგრძელდა, მაჰმადიანებმა კი ვერა და ვერ შეძლეს ხრამიდან ვაკეზე ამოსვლა.

ახალქალაქიდან ერთი ტყვიამფრქვევი ჩამოეტანათ და აბაზ-ბეგის მხრიდან მოისმოდა მისი კაკანის ხმა. შეტევაზე ვერცერთი მხარე ვერ ბედავდა გადასვლას, რადგან ეს ხრამები ძალიან ქვიანი და მიუდგომელია. მაჰმადიანებმა ტყვიამფრქვევის ხმა რომ გაიგონეს ზურგიდან, შეშინდნენ, ქრისტიანებმა არ მოგვიმწყვდიონო და ვაკეზე ამოსვლა ხრამიდან, თუმცა ვერ შეძლეს.

მაჰმადიანებს ეგონათ, რომ ქრისტიან ქართველებს დიდი ჯარი ჰყავდათ და უნესრიგოდ დაიწყეს უკან დახევა. ქრისტიან ქართველებს მხედველობიდან არ გამოჰპარვიათ ეს და უკან დაედევნენ. ხერთვისის გზა პოლკოვნიკ გიორგი კობეშავიძისა და ხიზაბავრელი ეფრემ ველიჯანაშვილის ჯარებს შეეკრათ მტრისთვის. ორი მღვდელიც თავისი რაზმებით მაჰმადიანებს კვალდაკვალ მისდევდა.

მაჰმადიანებმა რამდენიმე ზარბაზანი გადმოიტანეს სოფ. იღუ-მალაში, რომელიც 4 კმ-ითაა დაშორებული ასპინძიდან და იქ გაჩერდნენ. მათ ბრძანება არ ჰქონდათ ხალილ-ფაშასაგან, რომელიც ახალციხეს უახლოვდებოდა, რომ მშვიდობიანი მოსახლეობის წინააღმდეგ გაელაშქრათ, ამიტომ ქართველ მაჰმადიანთა მებრძოლე ჯგუფებს დახმარება ვერ გაუწიეს. აბას-ალას ხვენწისათვის ყურადღება არავის მიუქცევია. ასე ჩაიხოცა ფოცხოვის ბანდა „ფინდიხლის“ ხეობაში (ზ. ალელიშვილი, შავი ღრუბელი მესხეთ-ჯავახეთში 1918-1920 წლებში, გაზ. „ლიტერატურული მესხეთი“, №7(91), ივლისი, 2006:5).

როცა თურქეთის ჯარებმა სოფ. კარნახში ზარბაზნები დაუშინეს სომხებს, სომხები შეშინდნენ, თავიანთი პოზიციები მიატოვეს და გაიქცნენ.

თურქებმა ახალქალაქი აიღეს. ახალქალაქის და მისი მიმდებარე სოფლების კათოლიკე სომხებმა თავი შემდეგნაირად გადაირჩინეს: მათ ახალქალაქის შენობებს ცეცხლი ნაუკიდეს, ქალაქი გაძარცვეს

და თურქების მომხრეებად გაასაღეს თავი. თურქებმა დაუჯერეს მათ, რადგან კათოლიკე სომხებმა თათრული ენა კარგად იცოდნენ.

სოფ. კარნახიდან გაქცეულმა სომხებმა ქართველებს არაფერი შეატყობინეს. სოფლების: აფნიის, გოგაშნის, ქილდის, ჩუნჩხის, პრტენის მოსახლეობამ მაშინ შეიტყო სომხების წასვლა, როცა ცხვარ-ძრ ოხით და შებმული ურმებით ღამე მიადგნენ ახალქალაქს. თურქებმა, როგორც კი შეამჩნიეს, რომ ქართველი მოსახლეობა ქალაქს მიადგა, ტყვია დაუშინეს. ხალხმა ყველაფერი მიატოვა და უკან გაიქცა. საქონელი და დატვირთული ურმები თურქებმა იგდეს ხელთ. ბაკურიანიდან ქართულმა ჯარმა სოფელ არაგვაში ორი ზარბაზანი გადმოიტანა. მათ კაპიტანი ბოლქვაძე მეთაურობდა. აქ ასევე იყვნენ: კაპიტანი ალექსიძე, პორუჩიკები - ბერეჟიანი, ზაუტაშვილი და სხვ. მათ ორი დღე შეაჩერეს თურქები ახალქალაქში, ვიდრე გაქცეული ხალხი მიალწევდა წალკასა და ბაკურიანს. შემდეგ ისინიც თავიანთი ზარბაზნებით ბაკურიანში გადავიდნენ. საუბედუროდ, იმ ღამეს მთებზე თოვლი მოვიდა და დევნილებს მთაზე მოუწიათ გაჩერება. ამ ადგილს „ჯამუშდვიზს“ (ე.ი. „კამეჩის ველს“-ე.ნ.) ეძახდნენ. იმ ღამეს სიცვიისაგან დიდძალი საქონელი და ხალხი დაიხოცა.

მწვავე ბრძოლები გაიმართა აგრეთვე ქრისტიანი ქართველების სოფელ ქილდასა და სოფელ კვარშის მაჰმადიანებს შორის(ზ. ალელიშვილი, შავი ღრუბელი მესხეთ-ჯავახეთში 1918-1920 წლებში, გაზ. „ლიტერატურული მესხეთი“, №7(91), ივლისი, 2006:5).

1918 წლის მარტში ადგილობრივმა მაჰმადიანებმა ურავლის და იდუმალის საზოგადოებიდან იძულებული გახადეს ერკოტელები დაეტოვებინათ სახლ-კარი და გაქცეულიყვნენ. რისი წაღებაც მოასწრეს, წაიღეს, რაც არა (მ. ბერიძე, პირდაპირი რეპორტაჟები წარსულიდან, მესხეთი და მესხები, 1918 - 1944 წწ., თბ., 2005:70), - ბაკურიანში გაქცეული ერკოტელების ქონება - ცხვარ-ძროხა, საოჯახო ნივთები) (მ. ბერიძე, პირდაპირი რეპორტაჟები წარსულიდან, მესხეთი და მესხები, 1918 - 1944 წწ., თბ., 2005:70) - დაიტაცეს და გაძარცვეს ადგილობრივმა მაჰმადიანებმა ურავლისა და ლების საზოგადოებიდან. მათ შორის ოსკერიის, ქუნცის, აძგვიტის (ანყვიტის, -ე.ნ.) და როკეთის მაჰმადიანებმა. ადგილობრივ მაჰმადიანებს მეთაურობდნენ: ოშორელი მოლა მურთაზ მუსტაფა-ოლლი, ყამზელი რეშიტაი, ვარნეთიდან ჰასან ბაში-ოლლი და რეშიდ ოლლი(მ. ბერიძე, პირდაპირი რეპორტაჟები წარსულიდან, მესხეთი და მესხები, 1918 -

1944 წ., თბ., 2005:71). იმ გაზაფხულზე მაჰმადიანებმა მოკლეს ორი ერკოტელი - შიო ხატიძე და ეგნატე ტივაძე, გადაწვეს სახლ-კარი. ერკოტელები სოფელ საროდან ხედავდნენ, როგორ იწვოდა მათი სახლები ერკოტაში. ამ დარბევაში მონაწილეობდა ერკოტის მეზობელი სოფელი ვარნეთი(მ. ბერიძე, პირდაპირი რეპორტაჟები წარსულიდან, მესხეთი და მესხები, 1918 - 1944 წ., თბ., 2005:70). ქრისტიანების გაქცევის შემდეგ ერკოტაში მოვიდნენ და დასახლდნენ სომხებისგან დარბეული გოკიოს მაჰმადიანები, რომლებიც აქ აპრილსა და მაისში დარჩნენ (მ. ბერიძე, პირდაპირი რეპორტაჟები წარსულიდან, მესხეთი და მესხები, 1918 - 1944 წ., თბ., 2005:71).

1918 წ. (ე.წ.) 28 მარტს დაარბიეს ჯავახეთ-ერუშეთის სოფლები, ზედა თმოგვი და აგარამ. ბერიძე, პირდაპირი რეპორტაჟები წარსულიდან, მესხეთი და მესხები, 1918 - 1944 წ., თბ., 2005:33). თმოგვში 7 კაცი მოკლეს მაჰმადიანებმა(მ. ბერიძე, პირდაპირი რეპორტაჟები წარსულიდან, მესხეთი და მესხები, 1918 - 1944 წ., თბ., 2005:370).

აჯანყებული ქართველი მაჰმადიანები არ ცხრებოდნენ. საჭირო იყო ქართული სოფლების დაცვა. გენერალი შ. მალლაკელიძე დღე-ღამე თავდაუზოგავად იბრძოდა. მას არ ჰქონდა კავშირი ამიერკავკასიის კომისარიატთან. მალლაკელიძის განცხადებით, გეგეჭკორი მოითხოვდა, რომ გენერალი მალლაკელიძე გამოეცხადებინათ მტრად, რადგან ის თითქოს არავის ხელისუფლებას არ ცნობდა(შ. მალლაკელიძე, მოგონებანი, ყ. „განთიადი“, №1, 1991:25). შ. მალლაკელიძის არც თუ უმართებულო შენიშვნით, თბილისში ვერ წარმოედგინათ ის, თუ რა საშიშროების წინაშე იდგა სამცხე-ჯავახეთი: „თბილისი ვერაფრით გვეხმარებოდა და, იმ მაჰმადიანთა გავლენით, რომელნიც ამიერკავკასიის კომისარიატში შედიოდნენ, თვით კომისარიატი ჩემს გადაყენებასა და პასუხისგებაში მიცემას მოითხოვდა. მე კი საკუთარი ინიციატივით განვაგრძობდი ამ კუთხეში ქართველების დაცვას. თბილისში არ ესმოდათ, თუ რა ხდებოდა სამცხე-ჯავახეთში. ჩემთვის ეს საკითხი ნათელი და გარკვეული იყო. საქმე ეხებოდა მთელ მესხეთს. დარჩებოდა იგი ჩვენს ხელში, თუ შევიდოდა იქ ოსმალეთი, ვინაიდან აჯანყება მოწყობილი იყო ოსმალეთის აგენტების მიერ და მიზნად ისახავდა ოსმალეთთან ამ მხარის შეერთებას“, - წერდა შემდეგში შ. მალლაკელიძე (გ. ივანიძე, მ. ივანიძე, ბრძოლა მესხეთისათვის, 1917-1921, თბ., 2006:12).

გენერალი შ. მალლაკელიძე არ დაემორჩილა არც კომისარიატს, არც გეგეჭკორს და არც ქარცივაძეს, რომ მოლაპარაკება ბორჯომში ეწარმოებინათ. მან მოითხოვა მათი აწყურში მობრძანება (გ. ივანიძე, მ. ივანიძე, ბრძოლა მესხეთისათვის, 1917-1921, თბ., 2006:25).

ამის შემდეგ შ. მალლაკელიძე აწყურში შეხვდა ამიერკავკასიის კომისარიატის მთავრობის დელეგაციას (ახმედ-ბეგ ფეფინოვი, არ-ჯევანიძე, ნიკოლოზ ქარცივაძე). მათ მოითხოვეს, ეს კუთხე დელეგაციისათვის ჩაებარებინათ. შალვა მალლაკელიძემ უარი განაცხადა. უკმაყოფილო დელეგაციის თბილისში დაბრუნების შემდეგ შ. მალლაკელიძეს მოუვიდა კატეგორიული ბრძანება, რომ თბილისში წასულიყო და განეული საქმიანობის შესახებ ხელისუფლებისათვის შესაბამისი მოხსენება წარეგზავნა. თანამშრომლების დაჟინებული თხოვნით გენ. შალვა მალლაკელიძე არ წავიდა და მოხსენება ჯარისკაცთა საბჭოს თავმჯდომარეს ძიძიგურს გაატანა (გ. ივანიძე, მ. ივანიძე, ბრძოლა მესხეთისათვის, 1917-1921, თბ., 2006:12). აწყურში ის შეიპყრეს მაჰმადიანებმა და სასტიკი წამებით მოკლეს (დ. კოჭორიძე, სამცხე-ჯავახეთი, წარსული და დღევანდელი, თბ., 1987:18). (მაჰმადიანებმა მას ჯერ ყურები მოსჭრეს, შემდეგ მარჯვენა ხელი და ბოლოს ცულით თავი გააგდებინეს) (შ. მალლაკელიძე, ნაწყვეტი ახლო წარსულიდან - მესხეთის გარშემო, ყ. „ქართლოსი“, პარიზი, №30-35, 1939:342). მასთან ერთად აწამეს მისი მხლებელი ორი ქართველი ჯარისკაცი (გ. ივანიძე, მ. ივანიძე, ბრძოლა მესხეთისათვის, 1917-1921, თბ., 2006:18). ეს მოხდა 1918 წლის მარტში (ე.წ.).

შალვა მალლაკელიძემ ბოროტმოქმედნი სასტიკად დასაჯა და გზა ბორჯომისკენ ისევ გახსნა (გ. ივანიძე, მ. ივანიძე, ბრძოლა მესხეთისათვის, 1917-1921, თბ., 2006:12).

შ. მალლაკელიძის სიმტკიცით განაწყენებულმა ამიერკავკასიის კომისარიატმა გადაწყვიტა, რომ ხელისუფლება გადაეცა მაჰმადიანებისათვის, კერძოდ, პოლკოვნიკ ყაჯარისათვის. პოლკოვნიკმა ყაჯარმა იმდენი მოახერხა, რომ თბილისში მყოფი ამიერკავკასიის კომისარიატის ნდობა დაიმსახურა და ამიერკავკასიის მთავრობის უკმაყოფილება შ. მალლაკელიძის წინააღმდეგ გამოიყენა. პოლკოვნიკი ყაჯარი იმჟამად უკვე აბასთუმანში იყო გამაგრებული თავისი მაჰმადიანთა მე-8 პოლკის ნაწილით. შ. მალლაკელიძეს ის არასანდო პიროვნებად მიაჩნდა და თავის შემცვლელად გენერალი აბელ (ბალო) მაყაშვილი სურდა, იგი ღირსეული და პატრიოტი ადამიანი იყო,

ახალციხეში თავისი სურვილით იყო მისული და გენერალ შ. მაღლაკელიძეს ფასდაუდებელ დახმარებას უწევდა. შ. მაღლაკელიძე ამიერკავკასიის მთავრობის შემოთავაზებულ წინადადებაზე დათანხმდა იმ პირობით, თუ ახალციხის დაცვა და ახალციხე-ახალქალაქის მაზრების გენერალ-გუბერნატორობა გენერალ მაყაშვილს ჩაბარდებოდა. ეს, მართლაც, ასე მოხდა და 1918 წ. გაზაფხულზე ახალციხისა და ახალქალაქის მაზრების გენერალ-გუბერნატორად, შ. მაღლაკელიძის ნაცვლად, დაინიშნა გენერალი აბელ (ბალო) მაყაშვილი.

გენ. აბელ (ბალო) მაყაშვილმა ადგილობრივ მოსახლეობაში დიდი სიყვარული და პატივისცემა დაიმსახურა. მასში ხედავდნენ მესხეთის დამცველსა და ქომავს. მაყაშვილის მიმართ ხალხის სიყვარულზე მიუთითებს დღემდე სამცხე-ჯავახეთში შემორჩენილი ხალხური ლექსი:

„შენ შეგყურებთ, მაყაშვილო,
შენ ხარ ჩვენი ღმერთი,
ურჯულოსგან იქნებ იხსნა

მესხეთ-ჯავახეთი“ (შ. თეთვაძე, ოთ. თეთვაძე, სომხები საქართველოში, თბ., 1998:12).

აჯანყებული ბეგების ძირითადი შტაბი განლაგებული იყო სოფელ ივლიტის ახლოს, ე.წ. „ვარლამოვზე“ (რ. ანდლულაძე, 1919 წლის თებერვალი მესხეთში, გაზ. „ლიტერატურული მესხეთი“, №3(111), მარტი, 2008:2). (ყოფილი საკონსერვო ქარხნის მიმდებარე ტერიტორია, ე.წ.). აჯანყების სხვადასხვა რანგის ხელმძღვანელები იყვნენ:

1) ქ. სტამბოლში განსწავლული, აგარის ბეგი **ომარ-ფაიკ ნამინ ზადე (ყიფიანი)** (1872-1938 წწ.), დედით სოფელ ოშორიდან, გვარად ხიკოშვილი (რ. ანდლულაძე, 1919 წლის თებერვალი მესხეთში, გაზ. „ლიტერატურული მესხეთი“, №3(111), მარტი, 2008:2). 1901-1902 წლებში მან მამულები შეიძინა აწყურსა და სოფ. აგარაში. ჰქონდა ბალი, ნისქვილი, ხე-ტყის სახერხი მანქანა და ბორანი მდ. მტკვარზე (სცსსა, ფ. 1833, აღწ. 1, ს. 4, ფ. 56 სოფელ საყუნეთთან(ე. წ). იგი 1903-1905 წლებში ცხოვრობდა თბილისში და ჟურნალ „მოლა ნასრედინის“ გამომცემლობაში თანამშრომლობდა. აჯანყების პერიოდში სოფ. აწყურში მასწავლებლობდა. მას სოფლებში ჰყავდა თურქეთის სასარგებლოდ მომუშავე აგენტები, ვითომ წერა-კითხვის მასწავლებლები: 30 აზერბაიჯანელი და 10 მესხი მაჰმადიანი ახალ-

გაზრდა. ადრე იყო „ახალგაზრდა თურქთა“ აჯანყების აქტიური მონაწილე(გ. ივანიძე, მ. ივანიძე, ბრძოლა მესხეთისათვის, 1917-1921, თბ., 2006:20-21). **2) ზია-ბეგ ავალიშვილი** - სამაზრო აგრონომი, რუსული განათლებით, მთელი არსებით თურქი (უყვარდა ჩოხით სიარული). **3) ზორი ზორიანცი** - „დაშნაკი“. იგი ამ აჯანყების დროს იყო ქ. ახალციხის თავი და შეკრული იყო აჯანყებულ ბეგებთან. **4) ბაღჩი-ბეგ მაჩაბელი**-მაჰმადიან მაჩაბელთა უკანასკნელი შთამომავალი. მუშაობდა თურქეთის სასარგებლოდ. **5) „ველური დივიზიის“** ოფიცერი, როტმისტრი, ადრე ახალციხის მაზრის უფროსი **გუდა გუდიევი**, ეროვნებით ინგუში. ასევე ინგუშია ურავლის, შემდეგ აწყურის ზონის ბოქაული **ზურხან მუსაკიევი**. **6) ბადირ-ხანი**-ქ. განჯიდან, სპეციალურად ჩამოსული მასწავლებლად. **7) აზიზბეკ კადინბეგოვი** - აზერბაიჯანელი ექიმი. ეჭირა პროთურქული პოზიცია (რ. ანდლულაძე, 1919 წლის თებერვალი მესხეთში, გაზ. „ლიტერატურული მესხეთი“, №3 (111), მარტი, 2008:2). **8) ეთნიკურად ქურთი იბრაჰიმ-ბეი ჯიჰანგიროლლუ**(მ. ბერიძე, პირდაპირი რეპორტაჟები წარსულიდან, მესხეთი და მესხები, 1918 - 1944 წწ., თბ., 2005:121). **9) ახმედ-ბეგ ფეფინოვი (ფეფინაშვილი)** - ომარ ფაიკის დისშვილი, თურქეთისათვის ყველაზე სასარგებლო პიროვნება იყო. შ.მალლაკელიძის უნივერსიტეტელი მეგობარი, ერობათა და ქალაქთა კავშირის რწმუნებული კავკასიის ფრონტზე. ამავე დროს იყო მეკავშირე თურქეთის დაზვერვასა და რუსეთში თურქეთის სასარგებლოდ მომუშავე აგენტებს შორის. **10) ექიმი ლორთქიფანიძე** (სახელი უცნობია) - ქართველი მაჰმადიანი, რომლისთვისაც ახალციხეში ცხოვრება საგანგებოდ მოითხოვეს. ეს ექიმი არავის არ მკურნალობდა, მხოლოდ გაელენიან მაჰმადიანებს ხვდებოდა ხოლმე და თვით ახალციხის გარნიზონის ოფიცრებში დიდი ნაცნობობა ჰქონდა და პატივიც. რევოლუციის პირველ დღეებში ის სწრაფად ფოცხოვის მხარეში გადავიდა და იქ თურქეთის სამხედრო ინსტრუქტორებს წვრთნიდა და ხელმძღვანელობდა. მხოლოდ შემდეგ გაირკვა, რომ ის იყო თურქეთის გენერალური შტაბის ოფიცერი, ახალციხეში მოსული დაზვერვისა და ჯაშუშობის მიზნით. **11) ალი-ეფენდი ეფენდიევი** - სამცხე-ჯავახეთისა და ფოცხოვის უმაღლესი სასულიერო პირი, ყაზი. მან გენ. შალვა მალლაკელიძეს მაჰმადის რჯულის მიღება ურჩია, რადგან, მისი აზრით, რაც მეტი მაჰმადიანი ქართველი ეყოლებოდათ, მით საქართველოს საქმე უფრო საიმედო იქნებოდა. ალი-ეფენდი აშკარად თურქეთის მომხრე იყო და შ. მალლაკელიძეს უმტკიცებდა,

რომ ქართველ მაჰმადიანთა ცხოვრება მაშინ უფრო გაადვილდებოდა, თუ ქრისტიანული საქართველოც ხონთქრის მფარველობაში იქნებოდა (გ. ივანიძე, მ. ივანიძე, ბრძოლა მესხეთისათვის, 1917-1921, თბ., 2006:19-20). **12) სერვერ-ბეგ ათაბეგი (ჯაყელი)** - მაჰმადიან ჯაყელთა უკანასკნელი წარმომადგენელი, გენერალ შ. მალლაკელიძის მეგობარი. სერვერის მამა, ფეიზულა ბეგი, იყო ახალციხის ფაშა. რუსეთმა გადმოიბირა ეს ფაშა და მისცა ტიტული „პრინც ქობლიანსკი-ადიგენსკი“, უბოძა გვარი „ათაბეგოვი“, ე.ი. „მამა ბეგებისა“. გენერალ შ. მალლაკელიძის ცნობით, როცა ის ახალ ხელისუფლებას ქმნიდა, სერვერ-ბეგი დიდი მემამულე იყო. ქურთები არტაანის ოლქიდან მას ემორჩილებოდნენ. ახალციხესა და აბასთუმანში ჰქონდა საკუთარი სახლები. რამდენიმე უმაღლესი განათლება ჰქონდა მიღებული: გერმანიაში აგრონომიული და რუსეთში, პეტერბურგში, იურიდიული. თავისუფლად იცოდა გერმანული, რუსული, ფრანგული, თურქული ენები, ქართული უჭირდა და შეიძლება ითქვას არც იცოდა. იყო უცოლშვილო, იქნებოდა დაახლოებით 30 წლის, მეტისმეტად მომჭირნე. სამხედრო საქმე თვითონ ისწავლა, მიუხედავად იმისა, რომ სამხედრო სასწავლებელში არასოდეს შესწავლია. ფაშა არ იყო, მაგრამ იყო „პრინც ქობლიანსკი“. სხვები - ავალიშვილები, ფალავანდიშვილები, ამილახვრები არ ატარებდნენ ამ ნოდებას - მათ ბეგებს უწოდებდნენ (შ. მალლაკელიძე, მოგონებანი, ყ. „განთიადი“, №1, 1991: 22,26).

სერვერ-ბეგ ათაბეგის არაქართული განწყობილების ჩამოყალიბებაში ოჯახმაც დიდი როლი ითამაშა. ფეიზულა ბეგის სიკვდილის შემდეგ (ახალციხეში რომ გარდაიცვალა ტახტის მემკვიდრე გიორგი და ხელით რომ მიჰქონდა მისი კუბო, კუბოს ქვეშ მდგარს გული გაუსკდა) მათ ოჯახში გაბატონდა სომეხი მოურავი. გენერალი შალვა მალლაკელიძე წერს: ... „სომეხი მოურავი, სხვათა შორის, მისი დედის არაკანონიერ ქმრად ითვლებოდა,... ე.ი. სერვერ-ბეგი სომხის ხელში იყო მუდამ და მუდამ უსისინებდა ახალგაზრდა კაცს ქართველების წინააღმდეგ. სერვერ-ბეგის შური ქონდათ დანარჩენ ბეგებს, როგორც ყველაზე მდიდარის და მათ შორის ამის გამო არ იყო კეთილი განწყობილება. ის მოურავი ძალიან უწყობდა ხელს სერვერ-ბეგის მტრულად განწყობილებას მომავალი საქართველოსადმი. დედა ყაზანელი თათარი ყავდა... ეს ქალი მთლიანად ჩვენი წინააღმდეგი იყო ე. წ. ქმრის წყალობით. ამ პირობების გამო სერვერ-ბეგი განზე იდგა, არც გვმტრობს და არც კეთილი განწყობილ-

ბით არის“... (შ. მალლაკელიძე, მოგონებანი, ჟ. „განთიადი“, №1, 1991:26-27).

შალვა მალლაკელიძე სრულიად სამართლიანად აკრიტიკებდა ამიერკავკასიის მთავრობას არა მარტო მესხეთის გამო, არამედ მეფის რუსეთის დაუკვირვებელი, მოუქნელი პოლიტიკისა და ამ მხარეში ბეგებს შორის და მაჰმადიან მოსახლეობაში თურქული ორიენტაციის საბოლოოდ განმტკიცებისათვის.

სერვერ-ბეგის სამკვდრო-საციცოცხლოდ გადაკიდებაში, შ. მალლაკელიძის არც თუ უმართებულო შენიშვნით, ბრალი ქართველ პოლიტიკურ მოღვაწეებს მიუძღვოდათ, ვინაიდან მათ არაფერი უღონიათ მასთან რაიმე კონტაქტის დასამყარებლად... პირიქით, ევგენი გეგეჭკორის თავმჯდომარეობით მოქმედმა ამიერკავკასიის კომისარიატმა განკარგულება გასცა სერვერ-ბეგისთვის ადგილმამულები და სახლები ჩამოერთმიათ ახალციხესა და აბასთუმანში, თვითონ კი ოსმალეთის აგენტად გამოაცხადეს. შ. მალლაკელიძე წერს: „სერვერ-ბეგ ათაბაგი ამ დროს არის უკვე ჩვენი მტერი, იმიტომ, რომ პირველი, რაც გააკეთა ჩვენებმა, კომისარიატმა კავკასიისამ, სახლები ჩამოართვეს ახალციხეში, ე.ი. ქონება. სერვერ-ბეგი ოსმალეთის აგენტად ჩათვალეს. გეგეჭკორმა გამოგზავნა ვინმე ევგენი დარჩია ამ საქმის მოსაგვარებლად“... (შ. მალლაკელიძე, მოგონებანი, ჟ. „განთიადი“, №1, 1991:27). ქობლიანელი პრინცი, არტაანში გაიქცა და იქიდან იმუქრებოდა: „არც ერთი ქართველის ფეხი არ იქნება ჩემს ბაღშიო, რამედ დიდ პოლიტიკაზე კი არ ამბობს, ჩემი ბენარისთვისო, ბალისთვისო!...“ - წერდა შ. მალლაკელიძე (17;27). ამ ბენარის ბაღში თავად ათევდა ღამეს, ყმებს არ ენდობოდა, მერე თითოეულ ვაშლს ქალაღში ახვევდა და ხულოს გზით, ბათუმის გავლით მარსელში აგზავნიდა (შ. მალლაკელიძე, ნაწყვეტი ახლო წარსულიდან - მესხეთის გარშემო, ჟ. „ქართლოსი“, პარიზი, №30-35, 1939:27). ყარსში წასვლის წინ სერვერ-ბეგს შ. მალლაკელიძისთვის შემოუთვლია: „ყარსში მივდივარ და იცოდე, არ დაგზოგავო“ (შ. მალლაკელიძე, მოგონებანი, ჟ. „განთიადი“, №1, 1991:27). მენშევიკთა ასეთ პოლიტიკას სერვერ-ბეგის მიმართ შ. მალლაკელიძე უგუნურად მიიჩნევდა (შ. მალლაკელიძე, მოგონებანი, ჟ. „განთიადი“, №1, 1991:27). ვაშლის ბაღების შენარჩუნებისათვის ბრძოლა მალე „სამხრეთ-დასავლეთ კავკასიის“ დამოუკიდებელი სახელმწიფოს შექმნის „მაღალი“ იდეით „შეიმოსა“. სერვერ ბეგმა აიყოლია ქართველ მაჰმადიანთა დიდი ნაწილი და კუთხის ქრისტიანი მოსახლეობა გენო-

ციდისთვის გაიმეტა(მ. ბერიძე, პირდაპირი რეპორტაჟები წარსულიდან, მესხეთი და მესხები, 1918 - 1944 წწ., თბ., 2005:35).

სერვერ ბეგის ავანტიურა, რა თქმა უნდა, თურქეთის მიერ იყო ინსპირირებული და კოორდინირებული. შ. მალლაკელიძე შესაძლებლად თვლიდა ამ განსაცდელის თავიდან არიდებას, თუკი მთავრობა გონივრულ კურსს აირჩევდა ბეგებთან ურთიერთობაში. მათი პოლიტიკა მარტივი იყო და, როგორც ადრე, ვინრო მემამულურ ინტერესებს ახლაც ვერ სცილდებოდა(შ. მალლაკელიძე, ნანყვეტი ახლო წარსულიდან - მესხეთის გარშემო, ჟ. „ქართლოსი“, პარიზი, №30-35, 1939:27).

სერვერ-ბეგ ათაბეგი (ჯაყელი) სამცხე-ჯავახეთში თურქეთის აგენტების მუშაობას არ თანაუგრძნობდა და თუ აჯანყებაში აქტიური მონაწილეობა მიიღო, არა თურქული ორიენტაციის გამო, არამედ იმ ყოვლად მიუღებელი აგრარული რეფორმის მიზეზით, რომლის ძალითაც სერვერ-ბეგ ათაბეგი, დიდი მინათმფლობელი, უნდა გალატაკებულიყო (ამ ნიადაგზე შეუერთდნენ მას სხვა ქართველი მაჰმადიანი ბეგებიც).

ამასთან თურქი აგენტები, რომლებიც სამცხე-ჯავახეთში გამუდმებით მუშაობდნენ, ნამქვებლობასაც არ ერიდებოდნენ და გაუნათლებელ, რელიგიური ფანატიზმით დაბრმავებულ ღარიბ მოსახლეობასაც ადვილად ამხედრებდნენ არსებული მთავრობის წინააღმდეგ და ისინიც ზოგჯერ შიშის გამო, ზოგჯერ არცოდნის გამოც იძულებულნი იყვნენ მხარი ბეგებისათვის დაეჭირათ და იარაღით გამოსულიყვნენ ადგილობრივი ხელისუფლების წინააღმდეგ (დეპორტირებული მესხები - წარსული და დღევანდელი (საერთაშორისო სამეცნიერო-თემატურ კონფერენციაზე წაკითხული მოხსენებები, 17-18 მაისი, 2013 წელი), თბ., 2013:256).

საქართველოს პირველი დემოკრატიული რესპუბლიკის (დეპორტირებული მესხები - წარსული და დღევანდელი (საერთაშორისო სამეცნიერო-თემატურ კონფერენციაზე წაკითხული მოხსენებები, 17-18 მაისი, 2013 წელი), თბ., 2013:245) შექმნის წინა (ე.წ.) პერიოდში მძიმე სიტუაცია იყო მთელს ქვეყანაში, მაგრამ ყველაზე რთული ვითარება მაინც საქართველოს ერთ-ერთ ძველ რეგიონში - სამცხე-ჯავახეთში შეიქმნა. რთული ვითარება გამოწვეული იყო სხვადასხვა მიზეზებით - მოგეხსენებათ მეთექვსმეტე საუკუნიდან მოყოლებული სამცხე-საათაბაგოში თურქეთის გავლენა ვრცელდება. თურქეთი დაპყრობილ ტერიტორიაზე ებრძოდა ყოველივე ქართულს: აღმსარებლობას, ენას,

ქართულ წეს-ჩვეულებებს, მინათსარგებლობისა თუ მინათმფლობელობის წესებს და ა.შ. განსაკუთრებული აგრესიულობით ქრისტიანობის დევნა-შევიწროება მიმდინარეობდა, რომლის შედეგადაც ადგილობრივი მოსახლეობის დიდი ნაწილი იძულებული გახდა მუსულმანური სარწმუნოება მიეღო და ამით თავი გადაერჩინა. მხოლოდ მოსახლეობის მცირე ნაწილმა შეძლო შეენარჩუნებინა ქრისტიანული სარწმუნოება და ეს გმირობა მას სიცოცხლის ფასად უჯდებოდა (დეპორტირებული მესხები - წარსული და დღევანდელი საერთაშორისო სამეცნიერო-თემატურ კონფერენციაზე წაკითხული მოხსენებები, 17-18 მაისი, 2013 წელი), თბ., 2013:245).

ისტორიულად ცნობილია, რომ გამაჰმადიანებულ ქართველებს, უმეტესად გლეხობას, მესხეთ-ჯავახეთში ჯერ კიდევ ოსმალთა ბატონობის დროსაც ქართული ენა დავინწყებული არ ჰქონდათ, სახლში და ურთიერთშორის ლაპარაკობდნენ ქართულად, თათრულ ენას კი ხმარობდა თავადაზნაურობა (ბეგები) და ის პირნი, ვინც სახელმწიფო სამსახურში იმყოფებოდნენ (დეპორტირებული მესხები - წარსული და დღევანდელი საერთაშორისო სამეცნიერო-თემატურ კონფერენციაზე წაკითხული მოხსენებები, 17-18 მაისი, 2013 წელი), თბ., 2013:238). საერთო ქართული ორგანიზმიდან მოწყვეტისა და ოსმალთურქების 250-წლიანი ბატონობის მიუხედავად, მესხებმა ქართული ენა შეინარჩუნეს (ე.ნ.). ის, რაც ოსმალთებმა ვერ შესძლეს, - მესხებში ქართული ცნობიერების წაშლა, - რუსებმა ძალიან კარგად მოახერხეს (ე.ნ.).

სამწუხაროდ და საუბედუროდ ქართული ენის დავინწყება ინტენსიურად გრძელდებოდა მე-19 საუკუნეში, მიუხედავად იმისა, რომ სამხრეთ საქართველო ამ დროს განთავისუფლებული იყო ოსმალური უღლისაგან, ეს მდგომარეობა აიხსნება რუსეთის მთავრობის კოლონიური პოლიტიკით (დეპორტირებული მესხები - წარსული და დღევანდელი საერთაშორისო სამეცნიერო-თემატურ კონფერენციაზე წაკითხული მოხსენებები, 17-18 მაისი, 2013 წელი), თბ., 2013:238).

მესხთა გათურქების პროცესი განსაკუთრებით დაჩქარდა ახალციხის თურქებისაგან განთავისუფლების და აქ რუსული მმართველობის დამყარების შემდეგ (ე.ნ.).

მას შემდეგ, რაც ადრიანოპოლის ზავით (1829 წ.) სამცხე-ჯავახეთი კვლავ საქართველოს დაუბრუნდა, მეფის ხელისუფლებამ ე.ნ. „გათიშე და იბატონეს“ პოლიტიკით ხელი შეუწყო მოსახლეობის

ეროვნულ-რელიგიურ გათიშვა-დაქსახსელობას (დეპორტირებული მესხები - წარსული და დღევანდელი (საერთაშორისო სამეცნიერო-თემატურ კონფერენციაზე წაკითხული მოხსენებები, 17-18 მაისი, 2013 წელი), თბ., 2013:262). საქმე იმაში იყო, რომ 80000 მალოროსიელი კაზაკის დასასახლებლად (დეპორტირებული მესხები - წარსული და დღევანდელი (საერთაშორისო სამეცნიერო-თემატურ კონფერენციაზე წაკითხული მოხსენებები, 17-18 მაისი, 2013 წელი), თბ., 2013:238) რუსეთი (ე.წ.) თავისუფალ მინას ეძებდა. ასეთ ვითარებაში მათ ქართველ მაჰმადიანთა თურქეთში გადასახლება და აქ თავისუფალი სახაზინო მინების მომრავლება ამჯობინა, მაგრამ ამასობაში მოვლენები ისე განვითარდა, რომ მაჰმადიან მესხთა გამოთავისუფლებულ ადგილებში (უმთავრესად ჯავახეთში) მალოროსიელი კაზაკების ნაცვლად არზრუმელი სომხები შემოასახლეს, რის საფუძველზეც ქართველი მაჰმადიანები თათრებად იქნენ გამოცხადებულნი (დეპორტირებული მესხები - წარსული და დღევანდელი (საერთაშორისო სამეცნიერო-თემატურ კონფერენციაზე წაკითხული მოხსენებები, 17-18 მაისი, 2013 წელი), თბ., 2013:238). 1828 - 1829 წლების რუსეთ - თურქეთის ომის პროცესში ოსმალური პროპაგანდისა და თვით მეფის რუსეთის „ქრისტიანული“ პოლიტიკის შედეგად, სამცხე-ჯავახეთში მცხოვრები მკვიდრი მაჰმადიანური ქართული მოსახლეობის დიდი ნაწილი ოსმალეთში გადასახლდა (ე.წ.). ამის თაობაზე ივანე ჯავახიშვილი წერდა: „...მთელ ამ კუთხეში ქართველი მაჰმადიანები ცხოვრობდნენ. რუსეთის აქ შესვლას 1828 წელს ამ მკვიდრ ქართველ მცხოვრებთა აყრა მოჰყვა შედეგად, მეტადრე ჯავახეთითგან და უფრო ნაკლებ სამცხითგანაც. რუსებმა რომ ახალციხე აიღეს, კავკასიის მაშინდელს მთავარმართებელს ქართველი თავადაზნაურები წარუდგინეს და საქართველოს მეფეთა წყალობის წიგნები მიუტანეს, რომლებითაც სამცხე-ჯავახეთში მათი მფლობელობითი უფლება მტკიცდებოდა და იმ საბუთების ძალით თავიანთ უფლების აღდგენას თხოულობდნენ. მაგრამ პასკევიჩს არამც თუ ეს თხოვნა არ შეუწყნარებია, პირიქით, განრისხდა კიდევ. ამავე დროს ოსმალეთითგან, ყარსისა და არზრუმის საფაშოებითგან, იქაური სომხობა გამოიშობდა და საქართველოში თავშესაფარს ეძებდა. რუსეთის მთავრობამ კი მათ მფარველობა გაუწია...“ (დეპორტირებული მესხები - წარსული და დღევანდელი (საერთაშორისო სამეცნიერო-თემატურ კონფერენციაზე წაკითხული მოხსენებები, 17-18 მაისი, 2013 წელი), თბ., 2013:246). მთავრობამ გამაჰ-

მადიანებულ ქართველს მესხის მაგიერ თათარი დაარქვა, მის მშობლიურ ენად თურქული აღიარა, ხოლო ქართველი კათოლიკე სომეხად გამოაცხადა. ქართველები, რომელთა მშობლიური ენა თურქეთის 250 წლიანი ბატონობის შედეგად თურქული გახდა, თურქებად აღრიცხეს. მათი ეროვნების განსაზღვრას საფუძვლად დაედო მშობლიური ენა. ამრიგად, გამაჰმადიანებული ქართველები, სარწმუნოების მიხედვით (დეპორტირებული მესხები - წარსული და დღევანდელი (საერთაშორისო სამეცნიერო-თემატურ კონფერენციაზე წაკითხული მოხსენებები, 17-18 მაისი, 2013 წელი), თბ., 2013:262), თურქებად ჩაწერეს. ცნობილია, რომ მაჰმადიანურ რელიგიაში პიროვნება გაიგივებულია სარწმუნოებრივ აღმსარებლობასთან. ამიტომ, წარმოშობით ბევრ ქართველს, ვინც ბედუკულმართობის გამო მაჰმადიანურ რელიგიას აღიარებდა და შესაბამისად თურქულად ლაპარაკობდა, თათრებად აღრიცხავდნენ. მეფის ხელისუფლება ყველა ღონით ცდილობდა, რომ გამაჰმადიანებული ქართველების ეროვნული გადაგვარებისათვის შეეწყო ხელი. მათში ამოეშალა ეროვნული ცნობიერება. ეროვნულობის დაკარგვამ თავისებური ზეგავლენა მოახდინა მათ ცნობიერებაზე, ეს აისახა ადგილობრივ ქართველ ქრისტიანებთან დამოკიდებულებაზეც (დეპორტირებული მესხები - წარსული და დღევანდელი (საერთაშორისო სამეცნიერო-თემატურ კონფერენციაზე წაკითხული მოხსენებები, 17-18 მაისი, 2013 წელი), თბ., 2013:263).

მთელი XIX ს-ის მანძილზე, სამცხე-ჯავახეთის თურქთაგან განთავისუფლების შემდეგ აქ არაფერი გაკეთებულა იმისათვის, რომ ქართული სახელმწიფოებრივი მმართველობა და მიწათმფლობელობის წესები აღმდგარიყო (დეპორტირებული მესხები - წარსული და დღევანდელი (საერთაშორისო სამეცნიერო-თემატურ კონფერენციაზე წაკითხული მოხსენებები, 17-18 მაისი, 2013 წელი), თბ., 2013:256). სამწუხარო რეალობაა ის ფაქტიც, რომ არც 1828 წლის, ანუ სამცხე-ჯავახეთის ტერიტორიის თურქთაგან გათავისუფლების შემდეგ გაუმჯობესებულა ადგილობრივი მოსახლეობის მდგომარეობა. რუსეთის ხელისუფლებამ აქ თითქმის ხელუხლებლად დატოვა თურქული მმართველობის სისტემა. რუსული დამპყრობლურ-შოვინისტური მმართველობა, რომელიც 1828 წლიდან 1917 წლამდე გაგრძელდა, ყველაფერს აკეთებდა, რომ აქ ადგილობრივ მცხოვრებს, ქართველ მოსახლეობას, რომელთაც ბედის უკულმართობის გამო, 250 წლის თურქული ბატონობის შედეგად დაკარგული ჰქონ-

დათ ეროვნულობის განცდა, არ შემობრუნებოდა ცნობიერება და ის გაუცხოების განცდა არ განელებოდა, რომელიც მშობლიურ წიაღში დააბრუნებდა (დეპორტირებული მესხები - წარსული და დღევანდელი (საერთაშორისო სამეცნიერო-თემატურ კონფერენციაზე წაკითხული მოხსენებები, 17-18 მაისი, 2013 წელი), თბ., 2013:246). არ ექცეოდა ყურადღება საგანმანათლებლო და კულტურულ საქმიანობას, რომელიც 250 წლის განმავლობაში თურქული მიძიმე ბატონობის ქვეშ მყოფ ადგილობრივ მოსახლეობას ისევ ქართულ ცნობიერებას დაუბრუნებდა. ეს არც შედიოდა რუსეთის პოლიტიკურ გეგმებში. ახალმა დამპყრობელმა - რუსეთმა, არა თუ არ შეინყნარა მათი(ადგილობრივი გამაჰმადიანებული ქართველების) ქართული ენა, არამედ გამაჰმადიანებული ქართველები აღრიცხა თურქებად (დეპორტირებული მესხები - წარსული და დღევანდელი (საერთაშორისო სამეცნიერო-თემატურ კონფერენციაზე წაკითხული მოხსენებები, 17-18 მაისი, 2013 წელი), თბ., 2013:256).

ადგილობრივი მოსახლეობა ჩამოშორებული იყო ხელისუფლებისაგან მთელი XIX - XX სს-ის განმავლობაში და აქ ძალაუფლება სომეხი ბურჟუაზიისა და არამკვიდრი მაჰმადიანების (ინგუშების, ლეკების, აზერბაიჯანელების) (დეპორტირებული მესხები - წარსული და დღევანდელი (საერთაშორისო სამეცნიერო-თემატურ კონფერენციაზე წაკითხული მოხსენებები, 17-18 მაისი, 2013 წელი), თბ., 2013:245) და ოსების (ე.წ.) ხელში იყო თავმოყრილი (დეპორტირებული მესხები - წარსული და დღევანდელი (საერთაშორისო სამეცნიერო-თემატურ კონფერენციაზე წაკითხული მოხსენებები, 17-18 მაისი, 2013 წელი), თბ., 2013:245). მათ რუსეთის ადმინისტრაცია თანამდებობებზე ქართველი მაჰმადიანების ნაცვლად ნიშნავდა(ე.წ.).

ადგილობრივი მოსახლეობა იძულებული იყო ისევ თურქულ ენაზე მიეღო განათლება და ამ მიზნით(დეპორტირებული მესხები - წარსული და დღევანდელი (საერთაშორისო სამეცნიერო-თემატურ კონფერენციაზე წაკითხული მოხსენებები, 17-18 მაისი, 2013 წელი), თბ., 2013:246) განაწყენებული მაჰმადიანი მესხი თავადები(ბეგები) სასწავლებლად (ე.წ.) თავიანთ შვილებს (დეპორტირებული მესხები - წარსული და დღევანდელი (საერთაშორისო სამეცნიერო-თემატურ კონფერენციაზე წაკითხული მოხსენებები, 17-18 მაისი, 2013 წელი), თბ., 2013:246) ბაქოში და (ე.წ.) თურქეთის ქალაქებში (დეპორტირებული მესხები - წარსული და დღევანდელი (საერთაშორისო სამეცნიერო-თემატურ კონფერენციაზე წაკითხული მოხსენებები, 17-

18 მაისი, 2013 წელი), თბ., 2013:246) (ერზრუმში (ე.ნ.), სტამბოლსა და ანკარაში(დეპორტირებული მესხები - წარსული და დღევანდელი (საერთაშორისო სამეცნიერო-თემატურ კონფერენციაზე წაკითხული მოხსენებები, 17-18 მაისი, 2013 წელი), თბ., 2013:246) აგზავნიდნენ. იქ კი მათ ძირითად განათლებასთან ერთად ჯაშუშებადაც წვრთნიდნენ. ამის გამო იყო, რომ ქართველი მაჰმადიანების ახალი თაობა პანისლამიზმისა და პანთურქიზმის რწმენით მოიწამლა და მთლიანად დაივიწყეს მშობლიური ქართული ენა და ქართველობა (დეპორტირებული მესხები - წარსული და დღევანდელი (საერთაშორისო სამეცნიერო-თემატურ კონფერენციაზე წაკითხული მოხსენებები, 17-18 მაისი, 2013 წელი), თბ., 2013:246). შემდეგ მათი უმრავლესობა რელიგიურ ფანატიკოსებად და ხოჯებად განსწავლულნი, ნამდვილ ფანატიკოს პანთურქისტად დაბრუნდა შინ(ე.ნ.). რუსეთის ხელისუფლება მესხი ბავშვებისათვის ანატოლიიდან იწვევდა თურქ მოლებს და მასწავლებლებს, რომლებიც მესხებს მშობლიურ ენაზე ლაპარაკს უკრძალავდნენ (ე.ნ.). აქ ადგილზე არსებობდა ადგილობრივ ფეოდალთა ზედა ფენა(დეპორტირებული მესხები - წარსული და დღევანდელი (საერთაშორისო სამეცნიერო-თემატურ კონფერენციაზე წაკითხული მოხსენებები, 17-18 მაისი, 2013 წელი), თბ., 2013:246), რომლებმაც სამაჰმადიანო საქართველოს მომავლისადმი ბრძოლა დაუკავშირეს რელიგიურ პანისლამისტურსა და პანთურქისტულ პრინციპს, არ ცნეს ახლად შექმნილი მთავრობა ამიერკავკასიის(შემდეგ უკვე საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის) სახით და განუდგნენ მას(დეპორტირებული მესხები - წარსული და დღევანდელი (საერთაშორისო სამეცნიერო-თემატურ კონფერენციაზე წაკითხული მოხსენებები, 17-18 მაისი, 2013 წელი), თბ., 2013:247).

1918 წლის 8-9 აპრილს თურქეთის არმია ამიერკავკასიის საზღვრებში შემოიჭრა. შეიქმნა კრიზისული სიტუაცია. 12 აპრილს ევგ. გეგეჭკორმა ტრაპიზონის კონფერენციაზე ამიერკავკასიის დელეგაციის მეთაურს ა. ჩხენკელს სთხოვა ამიერკავკასიის წინააღმდეგ თურქეთის საომარი ოპერაციების შეჩერება. 13 აპრილს ამიერკავკასიის კომისარიატისა და ამიერკავკასიის სეიმის ფრაქციათა გაერთიანებულმა კრებამ ერთხმად მიიღო ირაკლი წერეთლის რეზოლუცია ტრაპიზონიდან ამიერკავკასიის დელეგაციის გამოწვევის შესახებ. ეს იმას ნიშნავდა, რომ ომი გრძელდებოდა. 9 აპრილს არაოფიციალურად დაწყებული ომი, 13 აპრილს ოფიციალური გახ-

და. თურქეთის არმიის შემაჩერებელი ძალა საქართველოს არ ჰყავდა. 15-21 აპრილს თურქეთის ჯარებმა დაიკავეს ბათუმი, ოზურგეთი, სამცხე-ჯავახეთის მნიშვნელოვანი ნაწილი. თურქეთის არმიის შეჩერება ქართულმა ჯარმა მხოლოდ მდ. ჩოლოქთან შეძლო.

ასეთ მიძიმე სამხედრო-პოლიტიკურ სიტუაციაში 1918 წ. 9 (22) აპრილს შეიკრიბა ამიერკავკასიის სეიმი. სეიმის მიღებული დადგენილებით, ამიერკავკასია გამოცხადდა დამოუკიდებელ დემოკრატიულ ფედერაციულ რესპუბლიკად. სხდომაზე სეიმმა მოისმინა საზავო დელეგაციის მოხსენება და მიიღო დადგენილება საზავო მოლაპარაკების გაგრძელების შესახებ(საქართველოს ისტორია, XX ს., ვ. გურულის რედ., თბ., 2003:53-54).

ამ დროისათვის თურქეთის ხელისუფლება, მიუხედავად იმისა, რომ ამიერკავკასიის ფედერაციული რესპუბლიკის ხელისუფლებასთან საზავო მოლაპარაკებას აწარმოებდა, სხვადასხვა მიზეზებით არ წყვეტდა საომარ მოქმედებებს და ცდილობდა ზავის დადების მომენტში მისთვის ხელსაყრელი მდგომარეობა შეექმნა. მესხეთში კი მას აქტიურად ეხმარებოდნენ სწორედ პროთურქული ორიენტაციის ზედა ფენების წარმომადგენლები, რომლებსაც ისლამისტური აგიტაციით მოტყუებული გამაჰმადიანებული მოსახლეობაც უჭერდა მხარს (დებორტირებული მესხები - წარსული და დღევანდელი (საერთაშორისო სამეცნიერო-თემატურ კონფერენციაზე წაკითხული მოხსენებები, 17-18 მაისი, 2013 წელი), თბ., 2013:248).

ქართველმა მაჰმადიანებმა კვლავ დაიწყეს სამცხე-ჯავახეთის არაერთი ქრისტიანული სოფლის აწიოკება და დარბევა. 1918 წ. აპრილში სოფელ ზედა თმოგვს მოულოდნელად თავს დაესხნენ ქართველი მაჰმადიანები. სასწრაფოდ შეიკრიბა თოფ-იარაღიანი 20-მდე ვაჟკაცი, რომლებმაც მომხდურნი შეაჩერეს და სოფელს საშუალება მისცეს თადარიგი დაეჭირათ და თავქვე დაშვებულიყვნენ ვარძიისკენ. ამ ვაჟკაცებმა ცოცხალი ფარი შეუქმნეს სოფელს და გახიზნის საშუალება მისცეს ხალხს. ამის შემყურე გოგაშნელებმაც მეორე მხრიდან თავისი საუკეთესო ვაჟკაცები გამოუგზავნეს და სახმარებლად და თვითონაც მოსახლეობის გახიზნის სამზადისი დაიწყეს. მტკვარი ადიდებული იყო. გოგაშნელები ალაგურთან (ადგილმდებარეობა) დახვდნენ ზედა თმოგველებს. სასწრაფოდ მოჭრეს ვეებერთელა ძეწის ხეები და ხიდი გადეს მტკვარზე, ზედ ნაბდები დააფინეს და არა მარტო ხალხი, საქონელიც გადაიყვანეს. გოგაშნის სამხრეთიდან მტრის სხვა რაზმი შეესია. ქალებმა წა-

მოავლეს ხელი ბარგს და ჩაუყვანენ საცალფეხო ბილიკს ქარაფზე. მოსალამოვდა, როცა ვანის ქვაბებს მიაღწიეს. იქ მათ ზედა თმოგველები დახვდნენ. მალე მამაკაცებიც ფეხდაფეხ მოჰყვნენ. გადარჩენისათვის ყველამ ღმერთს მადლობა შესწირა(ზ. მალრაძე, მთვლემარე რაინდები, გაზ. „ლიტერატურული მესხეთი“, №6(78), ივნისი, 2005:3).

1918 წ. აპრილში მაჰმადიანებმა შეუტყის ახალციხეს და უდეს (მ. ბერიძე, პირდაპირი რეპორტაჟები წარსულიდან, მესხეთი და მესხები, 1918 - 1944 წწ., თბ., 2005:33).

ახალციხეში გენერალ ბალო მაყაშვილის სამსახურში მყოფი გენერალი არჯევანიძე 1918 წლის აპრილის დასაწყისში ატყობინებდა სეიმს მუსულმანური ბანდების გააქტიურების შესახებ(მ. ლომსაძე, მესხები, თბ., 1995:273).

1918 წ. 22 აპრილს (ძვ.სტ.), აღდგომის დღეს, ქილდელი ქართველები, როგორც წესი, ეკლესიის გარშემო ანთებული სანთლებით ლიტანიას უვლიდნენ. სოფელ კვარშის (დღეს ნასოფლარია, - ე.წ.) მაჰმადიანებმა შუქი რომ შეამჩნიეს, სროლა ატეხეს, რამდენიმე ტყვია ეკლესიის კედელსაც მოხვდა. ხალხს ეს მაჰმადიანთა თავდასხმა ეგონა და თავი ეკლესიას შეაფარეს. მეორე დღეს, დილით, ქილდელები გაემართნენ კვარშელი მაჰმადიანების დასასჯელად. მათ ორმოცამდე თოფი ჰქონდათ. მეთაურები იყვნენ ყოფილი უნტიეროფიცერი მაქსიმე მალრაძე, ყოფილი ეფრეიტორი ილარიონ ალელიშვილი და ნარიმან მაისურაძე.

ეფრეიტორი წინ გაუძღვა ხალხს კვარშაზე თავდასასხმელად. მალე ორივე მხრიდან თოფების ხმა გაისმა. ეს ამბავი ჩუნჩხელებმა რომ გაიგეს, სწრაფად შეაგროვეს ჩუნჩხელთა და პრტენელთა რაზმი და გამოეშურნენ დასახმარებლად. ჩუნჩხელებს მეთაურად დაენიშნათ ჩაფარი თევდორე ქართველიშვილი, თანაშემწედ თევდორე აღდგომელაძე ჰყავდა. რადგანაც სოფელ ორჯის (დღეს ნასოფლარია, - ე.წ.) მაჰმადიანებს წინასწარ მიეტოვებინათ სოფელი და ნასულიყვნენ, ჩუნჩხის რაზმის მეთაურმა ჯერ ორჯა გაძარცვა, მერე კვარშას მიადგა. სამხრეთიდან ჩუნჩხისა და პრტენის რაზმები უტევედა კვარშას, ჩრდილოეთიდან-ქილდისა. კვარშა ხერთვისს გადმოჰყურებდა, სადაც დაახლოებით 30 მაჰმადიანი ცხოვრობდა და თავისი დიდი კლდეებით დიდ სიმაგრეს წარმოადგენდა. ატყდა საშინელი სროლა, მაგრამ მაჰმადიანები მედგრად იცავდნენ თავიანთ სოფელს, მასში შეჭრა შეუძლებელი გახდა. ბრძოლა დილიდან საღამომდე

მომდე გაგრძელდა(ზ. ალელიშვილი, შავი ღრუბელი მესხეთ-ჯავახეთში 1918-1920 წლებში, გაზ. „ლიტერატურული მესხეთი“, №7(91), ივლისი, 2006:5).

1918 წლის აპრილში, აღდგომის დღეს (რ. ანდლულაძე, 90 წლის წინანდელი წარსულის ფურცლები, გაზ. „ლიტერატურული მესხეთი“, №2(122), თებერვალი, 2009:9). (22 აპრილს (ძვ.სტ.),-ე.ნ.), აჯანყებული მუსულმანები ისე მოულოდნელად დაესხნენ თავს არლის მოსახლეობას, რომ არღელეები ძლივს გაიხიზნენ უდესა და ვალეში. აქაურმა მაჰმადიანმა ქართველებმა ისინი, როგორც საკუთარი თანასოფლელი ქრისტიანი ქართველები, ისე დაიცვეს განადგურებისაგან. ამ დროისათვის ვალეს ცალკე ჰქონდა ხაზი, უდეს ცალკე და სომხური მოსახლეობის სასაზღვრო სოფლებს - ცალკე(რ. ანდლულაძე, 90 წლის წინანდელი წარსულის ფურცლები, გაზ. „ლიტერატურული მესხეთი“, №2(122), თებერვალი, 2009:9).

1918 წ. 25 აპრილს ქართველი მაჰმადიანები თავს დაესხნენ სოფლებს ძველს და ჭობარეთს. გაიტაცეს მსხვილფეხა საქონელი და სურსათი, აპირებდნენ ქალებისა და ბავშვების გატაცებასაც(დ. კოჟორიძე, სამცხე-ჯავახეთი, წარსული და დღევანდელიობა, თბ., 1987:126). ერთი ხეოთელი მაჰმადიანის მოთავეობით იქაური ქალრძალი დააშიშვლეს და აცეკვეს (მ. ბერიძე, პირდაპირი რეპორტაჟები წარსულიდან, მესხეთი და მესხები, 1918 - 1944 წწ., თბ., 2005:149).

ზ. დიდიმამიშვილის 1918 წლის 28 აპრილის ცნობით,უდის წინააღმდეგ მოქმედებდა სერვერ-ბეგ ათაბეგ ქობლიანსკი, რომელმაც თავისი შტაბი გადმოიტანა ქართველი კათოლიკეების მიერ დაცლილ სოფელ არალში(რ. ანდლულაძე, 90 წლის წინანდელი წარსულის ფურცლები, გაზ. „ლიტერატურული მესხეთი“, №2(122), თებერვალი, 2009:9).

სოფელ ანდრიანმინდას თურქები რომ შემოესივნენ, სოფელი ააწიოკეს. სოფლის ხალხი მოიყვანეს და ეკლესიაში შერეკეს. ხალხმა იმდენი იძალა, რომ ეკლესიიდან რის ვაი-ვაგლახით გაიქცა და გაიხიზნა სხვადასხვა მუსულმანურ სოფლებში - ზოგი ანდამი, ზოგი ღრომაში (დღეს ნასოფლარია, - ე.ნ.). აქაური მშვიდობიანი მოსახლეობა თავიდანვე კარგ ურთიერთობაში იყო მათთან. მიუხედავად იმისა, რომ ისინი დააბეზლეს, ადგილობრივი მოსახლეობა მაინც შეეცადა მათ გადარჩენას. მტრებმა ისინი აიძულეს და მოსთხოვეს, რომ გადმოეცათ ქრისტიანი ქართველები. მაშინ მათ ანდრიანმინ-

დელებს შეწუხებულებმა უთხრეს, რომ ისინი მათ ველარ შეინახავდნენ, ამიტომ თავიანთი თავისთვის თვითონ მიეხედათ. მულა-ალა ანდელი ღამით თავად გაუძღვა ანდრიანწმინდეებს, ხევ-ხევ ატარა და ახალციხეში მშვიდობიანად ჩაიყვანა. ეს მოხდა 1918 წ. მაისის ბოლოს.

სოფელ ანდრიანწმინდას თავისი დაცვა ჰყავდა - ახალგაზრდული რაზმი. ისინი დიდ წინააღმდეგობას უწევდნენ მომხვედურ მტერს, თუმცა იმ დღეებში 12 საუკეთესო დამცველი მაინც დაკარგეს (გ. ივანიძე, სოფელი ანდრიანწმინდა, გაზ. „ლიტერატურული მესხეთი“, №2(98), თებერვალი, 2007: 8).

ქვაბლიანელი მუსულმანები სოფელ ტატანისსაც შეესივნენ. ისინი უკეთეს ნადავლს შეძლებული ოჯახებისაგან მოელოდნენ. ასეთებად კი ითვლებოდნენ ძმები ივანე, გიორგი, მათე და სტეფანე სამსონიძეები. ტიფთ მწოლიარე ივანეს თოფის ლულა მიუტანეს პირთან და დასძახეს: „სად არიან შენი ძმები, გიაურ!“ (გიორგი და მათე ჰყავდათ მხედველობაში, რომლებიც „სტრაჟნიკებად“ (მცველებად-ე.წ.) მსახურობდნენ ახალციხეში). ივანემ რა იცოდა, ვინ სად იყო, ან როგორ ეტყოდა ძმების ადგილსამყოფელს. თავდასხმელებს არ უსვრიათ, მაგრამ ძალზე დაქანცულა ივანე ტყვეის მოლოდინში.

გადარჩა ივანეს ძმა გიორგიც, რომელსაც ბნელ ღამეში დაეცნენ და ბუხრიდან ჩამოჭრას ღამობდნენ (გ. სამსონიძე, ტატანისი, გაზ. „ლიტერატურული მესხეთი“, №5(89), მაისი, 2006:5).

მტკვრის მარცხენა სანაპიროს 10 ქართული სოფელი (აგარა, ზედა თმოგვი, ტოლოში, როკეთი, ქუნცა, დადეში, ერკოტა, ძველი, ჭობარეთი და მუსხი) სამი თვის განმავლობაში მუსულმანთა ბანდების ალყაში იყო მოქცეული (გ. ივანიძე, სოფელი მუსხი, გაზ. „ლიტერატურული მესხეთი“, №11(83), ნოემბერი, 2005:8).

სოფ. მუსხზე ერთ-ერთი თავდასხმისას მაჰმადიანებმა სოფლის ახალგაზრდობა ეკლესიაში შეუშვეს, კარები გადაუკეტეს, უპირებდნენ ცეცხლში ამოწვას. საბედნიეროდ, ვიღაცამ მოახერხა მალულად გაქცევა მეზობელ სოფ. ურაველში და იქიდან დროულად ვინმე „ნაჯიბას“ მოყვანა მაშველად. ის იყო მაჰმადიანი ქართველი. ამ კაცმა გადაარჩინა მაშინ სოფელი დიდი უბედურებისაგან. ძველი მუსხის ეკლესიის ზარს დღესაც ატყვია მაჰმადიანთაგან ნასროლი ნატყვიარევი(ო. ოქრომელიძე, ოჯახი და მისი ყმანვილკაცობა, გაზ. „ლიტერატურული მესხეთი“, №2(206), თებერვალი, 2016:6).

სოფ. მუსხზე მორიგი თავდასხმისას მაჰმადიანებმა ორმოცდაათამდე ქართველი გამოიყვანეს და ეკლესიის წინ დაამწკრივეს. მაჰმადიანებმა მოილაპარაკეს, ერთი ტყვიით რამდენ ქრისტიანს მოკლავდნენ და სასროლად თოფები შემართეს. ის იყო, ცეცხლი უნდა გაეხსნათ და დაეხოცათ ეს ხალხი, რომ ხეოთელმა (უფრო ზუსტად ურავლელმა, - ე.წ.) მაჰმადიანმა ქართველმა, სახელად ნაჯიფამ (ნაჯიბამ, - ე.წ.), რომელსაც დიდი ავტორიტეტი ჰქონდა, მათ განუცხადა, რომ ამხელა უდანაშაულო ხალხი არ დაეხოცათ, თან იმ დროს ქართული ჯარი რომ შემოსულიყო სოფელში, მათ ცუდი დღე დაადგებოდათ. მაჰმადიანებმა ნაჯიფას დაუჯერეს, თოფები ძირს დაუშვეს, ხალხს აღარ ესროლეს და მათ უფლება მისცეს სახლებში წასულიყვნენ (მ. ბერიძე, პირდაპირი რეპორტაჟები წარსულიდან, მესხეთი და მესხები, 1918 - 1944 წწ., თბ., 2005:368).

სოფელ მუსხს შეიარაღებული მოსახლეობა იცავდა. ისინი სოფლის მისადგომებთან იყვნენ გამაგრებულნი, ტყვია-წამალს ახალციხიდან ფარულად ეზიდებოდნენ. მუსულმანთა ბანდებთან ბრძოლაში 20 მუსხელი დაიღუპა. როცა მუსულმანები სოფელში შემოიჭრნენ, მათ სოფლიდან ყველაფერი მიჰქონდათ, ხალხს ტანსაცმელსაც კი ხდიდნენ და ვინც გაუძალიანდებოდა, მაშინვე ესროდნენ და კლავდნენ. თავგანწირვის მიუხედავად, სოფელი მუსხი მაინც იძულებული გახდა, გარიდებოდა მტერს, გადაერჩინათ მოხუცები, ქალები და ბავშვები (გ. ივანიძე, სოფელი მუსხი, გაზ. „ლიტერატურული მესხეთი“, №11(83), ნოემბერი, 2005:8).

1918 წ. 20 მაისს სოფ. ურავლისკენ გაგზავნილმა ქართველმა ჯარმა საშუალება მისცა სოფელ მუსხის გლეხობას გახიზნულიყო სოფლიდან. გახიზნა 80 კომლი. ღია ცის ქვეშ დარჩენილი მუსხელები-სათვის დროებითი თავშესაფრის მიცემა განიზრახეს სოფელ არჯულიდან გაქცეულ მუსულმანთა ბინებში, მაგრამ დაწვას გადარჩენილი ორი სახლი სომხებმა დაწვეს და მუსხელები დარჩნენ ღია ცის ქვეშ ღვთის ანაბარა(ზ. დიდიმამიშვილი, ახალციხის დღეები - დღიური, ხელნაწერი (1918-1919 წწ.), სამცხე-ჯავახეთის ისტორიული მუზეუმის ხელნაწერთა ფონდის(ს.ჯ.ი.მ.ხ.ფ.) 111, ს. 1136, ფ. 19).

1918წ. 3 მაისიდან ქალაქებში ახალციხესა და ახალქალაქში სააღყო, ხოლო მაზრებში სამხედრო წესები გამოცხადდა. სპეციალური სამისის გარეშე აიკრძალა მიმოსვლა და სურსათის გატანა(სცსსა, ფ. 1946, აღწ. 1, ს. 10, ფ. 9-12). გააქტიურდნენ აჯანყებულ ქართველ მუსულმანთა ბანდებიც და ახალციხე-ახალქალაქი

მონყვიტეს საქართველოს. შეწყდა ფოსტა-ტელეგრაფის მუშაობა(დ. კოჭორიძე, სამცხე-ჯავახეთი, წარსული და დღევანდელიობა, თბ., 1987:105). რეგიონი მთლიანად მონყდა გარე სამყაროს. ქვეყანაში მიმდინარე პოლიტიკურ პროცესებზე მოსახლეობას აღარავითარი ინფორმაცია აღარ გააჩნდა. ადგილობრივი ღარიბი მოსახლეობა აბსოლუტურად დაუცველი აღმოჩნდა. ზ. დიდდამიშვილი დღიურში წერდა: „ქ. ახალციხის მოსახლეობა თავს ტყვეებად გრძნობენ... შველა არსაიდან არის, ვიმყოფებით უმწეო მდგომარეობაში, ყველასგან დავინწყებული, ისე ვითომც ახალციხისა და ჩვენი არსებობა ქვეყანაზე არავინ იცოდეს. ოსმალეთი ახალციხის მაზრის მაჰმადიანებს უგზავნის ზარბაზან-ყუმბარებს ახალციხისა და მისი მაზრის დასაპყრობად... ჩვენ კი დაგვივინწყა მთელმა კაცობრიობამ და არ ვიცით, როდის დავალწევთ თავს ამ აუტანელ მდგომარეობას“ (დეპორტირებული მესხები - წარსული და დღევანდელიობა (საერთაშორისო სამეცნიერო-თემატურ კონფერენციაზე წაკითხული მოხსენებები, 17-18 მაისი, 2013 წელი), თბ., 2013:249).

ქრისტეს აღდგომის დღეს (მ. ბერიძე, პირდაპირი რეპორტაჟები წარსულიდან, მესხეთი და მესხები, 1918 - 1944 წწ., თბ., 2005:53), 1918 წ. 22 აპრილს (ახ.სტ. 5 მაისს), საროელებმა იქიფეს, მაჰმადიანები ჩუმად ამოვიდნენ,საროს ზევით, თოკისკენ მიმავალ გზაზე დაბანაკდნენ, საფარი გაიკეთეს და 7 მაისს (ე.წ.) თავს დაესხნენ სოფელს. საროს „აგუდინეს“ ეძახდნენ. საროზე შეტევა ქრისტიანი ქართველების გამარჯვებით დამთავრდა(მ. ბერიძე, პირდაპირი რეპორტაჟები წარსულიდან, მესხეთი და მესხები, 1918 - 1944 წწ., თბ., 2005:53). ხერთვისში იყვნენ მაჰმადიანი ზაზაძეები. მათ სახლში ჰყავდათ ქრისტიანი ტყვეები დამწყვდეული. მათი განთავისუფლება უნდოდათ და ხიზაბავრიდან ხერთვისში ჩავიდა ონისიმე მაზმიშვილი. გაღმიდან კლდეებიდან დაუშინეს მაჰმადიანებმა ტყვია და კარებთან მოკლეს (მ. ბერიძე, პირდაპირი რეპორტაჟები წარსულიდან, მესხეთი და მესხები, 1918 - 1944 წწ., თბ., 2005:166).

1918 წ. (ე.წ.) მაისის პირველ რიცხვებში ამოხოცეს გრიგორიანული სომხური სოფლების მცხოვრებნი (კათოლიკე სომხებისათვის ხელი არ უხლიათ) (მ. ბერიძე, პირდაპირი რეპორტაჟები წარსულიდან, მესხეთი და მესხები, 1918 - 1944 წწ., თბ., 2005:33).

1918 წ. (ე.წ.) 10 მაისს მაჰმადიანები თავს დაესხნენ მუსხსა და ანდრიაწმინდას (მ. ბერიძე, პირდაპირი რეპორტაჟები წარსულიდან, მესხეთი და მესხები, 1918 - 1944 წწ., თბ., 2005:33).

1918 წლის აპრილის ბოლოს ამიერკავკასიის მთავრობამ ძლივს მოახერხა დახმარება გაენია ხიზაბავრის გმირი ათასეულისათვის. კაპიტან ალექსიძის მეთაურობით გამოიგზავნა ბატარეა. იყო ქვეითი და ცხენოსანი ნაწილებიც. ორი ზარბაზანი სოფ. ხიზაბავრაში გორაბანის პლატოზე დადგეს, ხოლო ორი - სოფელ დამალაში.

კაპიტან ალექსიძის ნაწილები გმირულად ეკვეთნენ მტერს ასპინძასთან და სასტიკად დაამარცხეს. ამ ბრძოლაში მონაწილეობდა ხიზაბავრის ათასეულიც, რომელმაც დაკარგა 167 კაცი, დაიჭრა - 85.

ასპინძასთან გამარჯვების სიხარული დიდხანს არ გაგრძელებულა. მთავრობამ დამხმარე ნაწილები ჯერ სოფ. ვარევანში გადაიყვანა, შემდეგ - ბაკურიანში. ამგვარად, ისევ ხიზაბავრა-საროს ათასეული დარჩა მტრის პირისპირ.

მუსულმანებს სოფ. დამალიდან რომ არ შემოეცლოთ და ზურგიდან არ დაერტყათ ათასეულისათვის, მეორე ასეულს კვლავ რუსხმული ჩააბარეს და სოფელ ვარევანის ქართველებითა და სომხებით გააძლიერეს. მესამე ასეული მიხეილ ხუციშვილის მეთაურობით ახალქალაქის დასახმარებლად გაიგზავნა. 1918 წლის 15-20 მაისს ახალქალაქი აიღეს (პ. პაპაშვილი, განწირული ათასეული, გაზ. „ასპინძა“, №36(1890), 23. 03. 1967:3).

გენერალ-გუბერნატორი აბელ(ბალო) მაყაშვილი საბრძოლო ოპერაციების პარალელურად, ცდილობდა აჯანყებული მაჰმადიანი ბეგების თავის მხარეზე გადმობირებას.

მაჰმადიანი ქართველი ბეგების ერთი ნაწილი, განსხვავებით პანთურქულ პოზიციაზე მდგომი მაჰმადიანი ბეგებისა, ქრისტიანი ქართველების მიმართ ძმური დამოკიდებულების შენარჩუნების მომხრენი იყვნენ, რომლებიც თავიანთი ქმედებებით ხელს უშლიდნენ აჯანყებულ ბანდებს ქრისტიანი ქართველების დარბევაში.

აჯანყებული ბეგებიდან ქრისტიანი ქართველების მიმართ კეთილგანწყობით გამოირჩეოდა სოფ. ოშორის ბეგი, მაჰმედ-ბეგ აბაშიძის სიძე, ახმედ-ბეგ ავალიშვილი, რომელიც მაჰმადიანთა პირველი აჯანყების დროს 1917 წელს სერვერ-ბეგის მომხრე იყო, მას ასპინძის სხვა ბეგებთან ერთად ხერთვისის დაცვა და გამაგრება ევალებოდა, მაგრამ გენერალ ბალო მაყაშვილის სარდლობით ქართული ჯარის გამოჩენისთანავე, მას შემდეგ, რაც ქართველ მაჰმადიანთა ბანდებმა უკან დაიხიეს და ავალიშვილიც ქრისტიან ქართველთა მხარეზე გადავიდა, იგი ქართულ ჩოხაში გამოწყობილი თავად ეწვია გენერალ მაყაშვილს მოსალაპარაკებლად აწყურში. შე-

თანხმებაზე გადაწყდა ქრისტიან და მაჰმადიან ქართველთა შერიგება - მაყაშვილი აჯანყებული ბანდების დასასჯელად ქართულ ჯარს ჯავახეთში აღარ გააგზავნიდა, ხოლო ახმედ-ბეგ ავალიშვილი იქ მყოფ მაჰმადიანურ ბანდებს დაშლიდა, რადგან შეხვედრისას ახმედ-ბეგი მაყაშვილს ეფიცებოდა, რომ ჯავახეთში მდგარი მაჰმადიანთა ბანდა მისი ხალხი არ იყო და ისინი ჩილდირიდან და არდაგანიდან მოსული რაზმები იყვნენ: „ჩვენც თქვენი სისხლის ქართველები ვართ და აბა ქართველებს როგორ გიღალატებდითო“ (1).

მაჰმადიანებისაგან ქრისტიანი ქართველების დაცვას ცდილობდა აგრეთვე სოფ. შალოშეთის ბეგი მუშტად-ბეგ მაჩაბელი. მის ერთ-გულებას უნდა უმაღლოდნენ ზედა თმოგვის ქრისტიანი ქართველები, რომლებიც არაერთხელ გადაარჩინა ამ პატრიოტმა ბეგმა (1).

სამცხე-ჯავახეთში არსებობდა (ე.ნ.) ქრისტიანი და მაჰმადიანი ქართველების ურთიერთდამოკიდებულების საინტერესო ფორმა ე.წ. „მოყვრობა“. ქართველი ქრისტიანი „მოყვარეს“ უწოდებდა ნაცნობ მაჰმადიან ქართველს, რომელთანაც მხოლოდ ახლო მეგობრული ურთიერთობა ჰქონდა და მათ ოჯახებს შორის იყო მიმოსვლა ჭირსა და ლხინში. ე.წ. „მოყვრებმა“ ბევრი ქართული ოჯახი დაიფარეს იმ წლებში. თუ „მოყვარე“ მაჰმადიანებს მიანიშნებდა რომელიმე ოჯახზე, რომ მისი ნაცნობი იყო, მას ანგარიშს უწევდნენ და ასეთ ოჯახს ხელს არ ახლებდნენ (დეპორტირებული მესხები - წარსული და დღევანდელი (საერთაშორისო სამეცნიერო-თემატურ კონფერენციაზე წაკითხული მოხსენებები, 17-18 მაისი, 2013 წელი), თბ., 2013:272).

ზ. დიდმამიშვილის დღიურში ერთ ასეთ ჩანაწერს ვხვდებით: „სხვათა შორის, ამ სამოქალაქო ომის ატეხვაში ბრალი მიუძღვის ჩვენ სოფლებსაც: ზველს, ჭობარეთს, მუსხს და ანდრიანმინდას, რომლის გლახობაც მიჩვეულია, ერთი აქციოს ასად და აი, სწორედ ამ ერთის ასად გადაქცევამ და ტყუილმა ცნობებმა ატეხა ომი იმ დროს, როდესაც ქართველებსა და ოსმალებს შორის სამშვიდობო მოლაპარაკება დაიწყო“ (შ. ლომსაძე, მესხები, თბ., 1995:362).

ჩვენ უკვე ვნახეთ, რაც იყო ეს „სამშვიდობო მოლაპარაკება“ და არც თავად ზ. დიდმამიშვილს დასჭირვებია დიდი დრო, ოსმალეთის ნამდვილი ზრახვების ამოსაცნობად და იმის მისახვედრად, ვინ იყვნენ სამცხე-ჯავახეთში დატრიალებული სისხლიანი დრამის ნამდვილი „რეჟისორები“. დასახელებული სოფლების მკვიდრთა „დანაშაუ-

ლი“ კი მხოლოდ ის იყო, სიკვდილს რომ თავი გამოარიდეს და სამშვიდობოს გამოღწეულებმა გადატანილ უბედურებაზე ილაპარაკეს.

ახალციხეშიც კი, კუთხის დედაქალაქში და იმდროინდელ მოვლენათა ეპიცენტრში, ადამიანებს წარმოდგენა არ შეეძლოთ იმ ჯოჯოხეთური ტანჯვისა და დამცირებისა, რაც ქრისტიანმა ქართველმა გლეხობამ გადაიტანა.

ზ. დიდიმამიშვილი ეროვნული მთლიანობის დამცველი და მომხრე იყო და ომის პირველი დღეებიდან წუხდა ჯარის ნაწილებისა და უცხოტომელი „თანამებრძოლების“ გამო, რომელთა უმსგავსო და უდისციპლინო, ხან კი აშკარად პროვოკაციული მოქმედება (მაროდორობისა და ძარცვის ფაქტები მომრავლდა. იყო მაჰმადიანთა სოფლებზე შურისძიების და მათი გადანვის შემთხვევები), მაჰმადიანნი მოსახლეობის კიდევ უფრო დიდ ნაწილში აღვივებდა ქრისტიანებისადმი აგრესიას.

ეს გულშემატკივარი კაცის წუხილი იყო, რომელმაც იცოდა, რომ თუკი ეს კონფლიქტი დიდ მასშტაბებს მიიღებდა და რელიგიურ დაპირისპირებაში გადაიზრდებოდა, ათეული წლები ვეღარ ამოავსებდა გაჩენილ უფსკრულს. ეს უსამართლო საყვედურიც ქართველი გლეხობის მიმართ ამ კონფლიქტის თავიდან აცილების სურვილით იყო ნაკარნახევი.

მრავალეროვანი ქალაქი თავისი ცხოვრებით ცხოვრობდა. მან ვერ შეძლო თავისი სოფლელი თანამოდმეების დაცვა, ვერც მათი უბედურების, დამცირების, ტანჯვის გააზრება და გაზიარება მოახერხა (შ. ლომსაძე, მესხები, თბ., 1995).

ამ ომის ახალციხე თვეობით იყო ხოლმე მთლიანად მონყვეტილი საქართველოს. არ მუშაობდა ტელეგრაფი, არ მოდიოდა ფოსტა, განსაკუთრებით ჩაიკეტა ქალაქი 1918წ. გაზაფხულ-ზაფხულის პერიოდში. ქალაქის მმართველობის ყველა ცდა, რამენაირად დაკავშირებოდნენ თბილისს, მარცხით მთავრდებოდა, - წარგზავნილებს აწყურში იჭერდნენ, კლავდნენ, ან ატყვევებდნენ. ასეთ პირობებში ახალციხის მოსახლეობას წარმოდგენა არ ჰქონდა, რა ბედი ეწია ჯავახეთ-ერუშეთის ქრისტიან ქართველობას. ისინი ხედავდნენ მხოლოდ ახლომდებარე სოფლების პრობლემებს. უდე და არალი იმდენად ახლოს იყო, რომ იქიდან თოფის ხმაც კი ისმოდა ქალაქში (29;60). 1918წ. გაზაფხულზე თურქებმა მათ ხელშეუხებლობა აღუთქვეს, თუკი ბრძოლას შეწყვეტდნენ. სოფლებები დათანხმდნენ, მაგრამ იარალი არ ჩაუბარებიათ. თავის მხრივ, თურქებმა ალყა არ

მოსხნეს, თუმცა ხელშეუხებლობის პირობა გარკვეული დროის შემდეგ მაინც დაარღვიეს (ე.ნ.). ამ დროს ახალციხის კათოლიკური სოფლების მოსახლეობა დარბეულ იქნა (ე.ნ.). რაც შეეხება ახალციხის მაზრის სხვა ქართულ (29;60) მართლმადიდებლურ (ე.ნ.) სოფლებს (ზველი, ქობარეთი, მუსხი, ანდრიაწმინდა), ისინი ურავლის საზოგადოების მაჰმადიანების მეტად აგრესიულ გარემოცვაში იყვნენ მოქცეული და არავითარი რელიგიური იმუნიტეტი არ გააჩნდათ (მ. ბერიძე, პირდაპირი რეპორტაჟები წარსულიდან, მესხეთი და მესხები, 1918 - 1944 წწ., თბ., 2005:60).

ტრაპიზონის კონფერენციის ჩაშლიდან ბათუმის კონფერენციამდე ერთი თვე გავიდა. ამ პერიოდში ქართველ მუსულმანთა 40 კაცისაგან შემდგარმა დეპუტაციამ, რომელიც არავის არ აურჩევია და თურქი ემისრების კარნახით იყო შემდგარი, მოითხოვა მესხეთი ავტონომიის უფლებით შესულიყო თურქეთის შემადგენლობაში (ა. სურგულაძე, პ. სურგულაძე, საქართველოს ისტორია, 1783-1990, თბ., 1991:194).

1918 წლის 11 მაისს ბათუმში განახლდა ამიერკავკასია-თურქეთის საზავო კონფერენცია. ამიერკავკასიის დელეგაციას აკაკი ჩხენკელი მეთაურობდა. პირველსავე შეხვედრაზე გაირკვა, რომ თურქეთი პოზიციას არ ცვლიდა, პირიქით - უფრო მეტს მოითხოვდა. 1918 წლის 12 მაისს ბათუმიდან გამოგზავნილ საიდუმლო წერილში აკაკი ჩხენკელი საქართველოს ეროვნულ საბჭოს აცნობებდა: 1) თურქეთი ითხოვს ახალციხეს, ახალქალაქსა და ერევნის გუბერნიის თითქმის ყველა მაზრას; 2) თურქეთის თავის თავზე იღებს წესრიგის დაცვას ამიერკავკასიაში; 3) თურქეთი ითხოვს ომის შემთხვევაში ამიერკავკასიის რკინიგზით სარგებლობის უფლებას. კონფერენციის მიმდინარეობისას თურქი დიპლომატები და სამხედროები დროს არ კარგავდნენ. 1918 წლის 18 მაისს თურქებმა დაიკავეს ალექსანდროპოლი (საქართველოს ისტორია, XX ს., ვ. გურულის რედ., თბ., 2003:55).

1918 წლის 15 მაისს სოფ. ურავლისკენ წასულმა ქართულმა ჯარმა 16 მაისს დილით დაიწყო მოქმედება. ღრელისა და ანდრიაწმინდის მხრიდან უშენდნენ ზარბაზნის ყუმბარებს მაჰმადიანთა სოფელ იენგიქევეს (ქართ. „ახალსოფელი“, -ე.ნ.). ჯარი ახალციხეში დაბრუნდა 18 მაისს. ბრძოლაში დაიღუპა ქართული ჯარის პროპორშიკი ალექსანდრე ზედგინიძე, სოფელ ძველიდან (ზ. დიდიმამიშვილი, ახალციხის დღეები - დღიური, ხელნაწერი (1918-1919 წწ.),

სამცხე-ჯავახეთის ისტორიული მუზეუმის ხელნაწერთა ფონდი (ს.ჯ.ი.მ.ხ.ფ.) 111, ს. 1136, ფ. 19).

სოფელ ვალეში მყოფი არღლელები შეუერთდნენ ვალელ მოხალისეებს და ერთად წვრთნიდნენ სახალხო ლაშქარს. ამ ლაშქარს არღლელებთან წვრთნიდა ლაფიერ აფრიამაშვილი. „ვალის ხაზის“ დაცვის დროს თურქთა ხელით დაიღუპა ათამდე არღელი: ათანა და პეტიკო აფრიამაშვილები (იგი მიძინარე დაკლეს), პავლე თათეშვილი, აკო აფრიამაშვილი თავისი ორი ვაჟით და სხვები. მოსახლეობის დიდი ნაწილი დაიღუპა შიმშილით და ავადმყოფობით. ზაქარია დიდმამიშვილის ცნობით, 1918 წლის 19 მაისს ახალციხეში ელოდნენ სოფ. არალში დატყვევებული მაჰმადიანთა შტაბის ჩამოყვანას, მაგრამ შტაბის დატყვევება ტყუილი გამოდგა და მის მაგივრად ჩამოიყვანეს სამი დაჭრილი ქრისტიანი გლეხი. დაჭრილების სიტყვით, 18 მაისს მაჰმადიანებმა მოკლეს ერთი არღელი გლეხი და შეტაკების დროს მსუბუქად დაჭრეს ოფიცერი ელიზბარაშვილი. მათივე სიტყვით, ქრისტიანებმა მაჰმადიანებს წაართვეს 3 თოფი. შეტაკებაში მუსულმანებს გაცილებით დიდი ზარალი მოუვიდათ, ვიდრე ქრისტიანებს (რ. ანდლულაძე, 90 წლის წინანდელი წარსულის ფურცლები, გაზ. „ლიტერატურული მესხეთი“, №2(122), თებერვალი, 2009).

გენერალმა ბალო მაყაშვილმა თავის განკარგულებაში მყოფ 200 ჯარისკაცს ადგილობრივი გლეხებიც დაუმატა და ამ ძალით, ამიერკავკასიის მთავრობის დავალებით, მას ახალციხე უნდა გაემაგრებინა, რადგან აჯანყებული ადგილობრივი მუსულმანები ქალაქს საფრთხეს უქმნიდნენ. აქ იყო აგრეთვე ქალაქის თავი ზორი ზორიანცი. ის დიდი ნდობით სარგებლობდა - სომხები მას ადიდებდნენ. მას ჯანფინდების დიდი რაზმი ჰყავდა, რომლითაც გენერალთან ერთად ახალციხე უნდა გაემაგრებინა.

ადგილობრივმა მუსულმანებმა რომ შეიტყვეს თურქეთის ჯარის მოახლოება, უფრო გათამამდნენ. მათ აწყურის ქვემოთ, სლესის ციხესთან გზები შეკრეს და თავიანთი „ბაშიბოლუზები“ ჩააყენეს, რითაც ბორჯომი მოსწყვიტეს ახალციხეს და გენერალ-ლეიტენანტი მაყაშვილი თავისი მცირე რაზმით ახალციხეში მოამწყვდიეს (ზ. ალელიშვილი, შავი ღრუბელი მესხეთ-ჯავახეთში 1918-1920 წლებში, გაზ. „ლიტერატურული მესხეთი“, №9(93), სექტემბერი, 2006:6).

თურქეთის ჯარი ახალციხისკენ მოინევიდა...

ხალილ-ფაშა თავისი ჯარით ახალციხეს მოადგა. რადგანაც მას ნება არ ჰქონდა იარაღი ეხმარა და ქალაქი დაენგრია, გენერალს და

ზორიანცს სთხოვა უომრად ჩაებარებინა ახალციხე. მაყაშვილმა, როგორც გამოცდილმა გენერალმა, კარგად იცოდა, რომ ხალილ-ფაშას მცირე რაზმით ვერ გაუმკლავდებოდა და საგონებელში ჩავარდა. თბილისიდან - ამიერკავკასიის მთავრობიდან არაფერი ამბავი არ მოსდიოდათ, არ იცოდნენ, როგორ მოქცეულიყვნენ. ვინც გარემოცვიდან გავიდოდა და თბილისიდან ამბავს მოიტანდა, გენერალი მაყაშვილი დიდ ფულს და ჯილდოს დაჰპირდა. რამდენადაც მუსულმანებს ყველგან გზები ჰქონდათ ჩაკეტილი, თბილისისკენ წასვლას ვერავინ ბედავდა. ახალციხეში იმ დროს იმყოფებოდა ვარგაველი მღვდელი შეშაბერიძე, მატაურაშვილის გვარით ცნობილი. მან იკისრა თბილისიდან ცნობის მოტანა. მისი საყვარელი საქმიანობა მეთევზეობა იყო. ვარძიიდან მცხეთამდე მტკვარზე დადგმული ჰქონდა ფაცერები, თარფები და ოჩხები. ხშირად ადგილობრივ მუსულმანებთან რჩებოდა, რადგან მათ ამუშავებდა თარფის დადგმავზე. მოსახლეობამ თავი მოიყარა ქალაქის ცენტრში - მოედანზე, მღვდელს გამბედაობა და მამაცობა შეუქეს. ზოგი ულოცავდა, ზოგი ტიროდა, ზოგი ხელებს უკოცნიდა და ეხვეწებოდა, რომ მათთვის ეშველა და თურქების რისხვისაგან გადაერჩინა ისინი.

მღვდელმა იმ ღამესვე ოთხი ცხვრის ტყავის გუდა გაბერა, ზედ ფიცრები დაალაგა ოთხიკუთხით, რაზეც ერთი კაცი თუ დაეტეოდა. შემდეგ ხელში ჯოხი აიღო და ნავტიკი ადიდებულ მტკვარში შეაცურა. მას სლესის ციხემდე კი, სადაც მუსულმანები იდგნენ, თითქმის 25 კილომეტრი უნდა ჩაეცურა, რათა გასცლოდა მაჰმადიანებს. იმ ღამეს მან ბევრი იწვალა, ქვიან ადგილებში წყალი აქეთ-იქით ახეთქებდა ნავტიკს. მთლად დასველდა ცივ წყალში, მაგრამ არ უშინდებოდა და წინ მიცურავდა. სლესის ციხის შემორჩენილი მაღალი კონცხიც გამოჩნდა, მაგრამ საუბედუროდ, ირიჟრაჟა და ციხესთან გავლა უკვე შეუძლებელი იყო. მღვდელი მიხვდა, რომ მაჰმადიანები მას ადვილად შეამჩნევდნენ, ამიტომ სწრაფად გაცურა ნაპირისკენ. მაჰმადიანმა მეზადურებმა შენიღბული ნავტიკი შეამჩნიეს თუ არა, დარაჯებს შეატყობინეს. მუსულმანებმა გულმოდგინედ დაუწყეს ძებნა ნავტიკის პატრონს. მღვდელმა გენერლის მიერ გამოტანებული წერილი სახელდახლოდ მიწაში ჩაფლა, ადგილიც გამოიცვალა. ის მაშინვე მიხვდა, რომ თურქები დაიჭერდნენ, აღმოუჩინდნენ წერილს და ჯაშუშად გამოაცხადებდნენ. გულს ისიც უთუთქავდა, რომ ხალხის დავალება ვერ შეასრულა და მოღალატედ მონათლავდნენ.

მუსულმანებმა მღვდელი აღმოაჩინეს. ჯერ გაჩხრიკეს, მერე კი თოფის კონდახებით დაუნყეს ცემა და იგი სლესის ციხის უფროსს, სარიყამიში რუსებთან ტყვედნამყოფ, ვინმე ჩაუშს (ე.ი. ჯარისკაცს, - ე.ნ.) მიჰგვარეს. (ის ომარ - ეფენდის ჩამოეყვანა და, როგორც გამოცდილი მეომარი, სლესის ციხეში დაენიშნა „ბაშიბოლუზების“ უფროსად).

მან იცნო მღვდელი, რომელმაც რუსების მიერ სარიყამიში ტყვედ ჩავარდნილი ათასობით თურქი ტყვე იხსნა სიკვდილისაგან.

რადგან მღვდელს ვერაფერი აღმოუჩინეს, რაც მის ჯაშუშობას დაადასტურებდა, მისი გადარჩენა უკვე შეიძლებოდა. იგი ჩაუშმა პირადად მიჰგვარა აბასთუმანში ფაშას და ყველაფერი უამბო მისი კაიკაცობის შესახებ. ხვეწნით მიმართა, რათა იგი გაენთავისუფლებინა. ფაშამ ჩაუშს სიფხიზლისთვის მადლობა გამოუცხადა და მღვდელს დახმარება აღუთქვა. ხალილ-ფაშამ მღვდელს სანდო მცველები მიუჩინა და ბათუმში დიდ ფაშასთან გააგზავნა. იქ კი ტყვეობიდან გაანთავისუფლეს და თბილისში ჩამოვიდა (ზ. ალელიშვილი, მესხი მღვდელი და ჩაუში, გაზ. „ლიტერატურული მესხეთი“, №7(55), ივლისი, 2003:5).

რამდენიმე ხნის შემდეგ გენერალმა კვლავ შეაგროვა ხალხი და გამოუცხადა მღვდლის დაგვიანებაზე. საჭირო იყო სხვა კაცის გამონახვა თბილისში გასაგზავნად და დიდ ფულს დაჰპირდა, ვინც ამას იკისრებდა. ახალციხელი ბატონის ბაიბურთსკის ოსმა მოურავმა იკისრა თბილისში წასვლა, რადგან იგი ტყეებში იყო ნავალი და გზებიც კარგად იცოდა. ეს ოსი, შეიარაღებული, ღამე სოფელ მუსხიდან წავიდა, რუსთავის ქედი გადაიარა, გასცდა მაჰმადიანებს და შევიდა ტყეში. იგი ისევ იმავე გზით მალევე დაბრუნდა თბილისიდან და ამიერკავკასიის მთავრობისგან ცნობა ჩამოუტანა გენერალს, რის საფასურადაც დიდი თანხა მიიღო საჩუქრად. როცა ჩამოვიდა, ახალციხელები ზედ აყრიდნენ ფულს ამ ოსს. თბილისიდან მაცუშვილს სწერდნენ, რომ მათ ძალები არ გააჩნდათ, რომ გამკლავებოდნენ თურქებს, ამიტომ ურჩევდნენ გენერალს თვითონ როგორმე მორიგებოდა ხალილ-ფაშას(ზ. ალელიშვილი, შავი ღრუბელი მესხეთ-ჯავახეთში 1918-1920 წლებში, გაზ. „ლიტერატურული მესხეთი“, №9(93), სექტემბერი, 2006:6).

1918 წლის 26 მაისს თურქეთმა ამიერკავკასიის დამოუკიდებელი დემოკრატიული რესპუბლიკის ფედერაციულ მთავრობას წაუყენა ულტიმატუმი 72 საათის განმავლობაში გადაენწყვიტა ახალი

საზღვრების, საქართველოს ტერიტორიაზე თურქეთის ჯარების გატარების და სამხრეთ კავკასიაში რეფერენდუმის თაობაზე თანხმობის საკითხი (ა. სურგულაძე, პ. სურგულაძე, საქართველოს ისტორია, 1783-1990, თბ., 1991:195-196).

1918 წლის 26 მაისს, ამიერკავკასიის სეიმის დაშლის დღეს, საქართველოს ეროვნულმა საბჭომ აღადგინა საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობა.

თურქეთის საზავო დელეგაციამ ამიერკავკასიის პოლიტიკურ ცხოვრებაში არსებით ცვლილებებს არავითარი ანგარიში არ გაუწია. 26 მაისს სეიმის სახელზე გაგზავნილი ულტიმატუმი 27 მაისს წარედგინა დამოუკიდებელი საქართველოს მთავრობის თავმჯდომარეს (ა. სურგულაძე, პ. სურგულაძე, საქართველოს ისტორია, 1783-1990, თბ., 1991:199) ნ. რამიშვილს.

თურქეთთან საზავო მოლაპარაკების გაგრძელება ითავა ნ. რამიშვილმა, რომელიც 31 მაისს ჩავიდა ბათუმში.

ამ დროს თავი წამოყვეს ქილდაში ჰასან-ალამ და ასპინძელმა კათხა ჩახალამ თავიანთი ბანდებით. კათხა ჩახალას ბანდამ საროში ამოხოცა ლადო და ზაქა ასპანიძეები, ვანო გურგენიძე, ლევან ლონდარიძე. ხიზაბავრაში - გაბრიელ ლაზარეს ძე მურადაშვილი, მისი მეუღლე ევგენია მურადაშვილი-ორსული ქალი, ბალიაშვილი-ესეც ქალი, რომლებიც მაჰმადიანებს არ გაჰყვნენ და წამებით მოკლეს. სარქის ადვიშვილი და მამუკა მაზმიშვილი მოკლეს ფულისტვის. მათ დიდი თანხა მოსთხოვეს, თუმცა არაფერი გააჩნდათ და მაჰმადიანებმა უმონყალოდ დახოცეს (ზ. ალელიშვილი, შავი ღრუბელი მესხეთ-ჯავახეთში 1918-1920 წლებში, გაზ. „ლიტერატურული მესხეთი“, №12(96), დეკემბერი, 2006:7). ოკმელი ყადირ ხამილას ძე და მისი მოხუცი მამა აზიზა გაიძახოდნენ (ე.ნ.), დახოცეთ ეს გიაურები, რატომ ინდობთო(15;7).

1918 წლის მაისში მაჰმადიანებმა ხიზაბავრელებს „თალანი“ მოუწყეს (დეპორტირებული მესხები - წარსული და დღევანდელი (საერთაშორისო სამეცნიერო-თემატურ კონფერენციაზე წაკითხული მოხსენებები, 17-18 მაისი, 2013 წელი), თბ., 2013:267). მათ თავს დაესხნენ ხერთვისელი, ასპინძელი, იდუმელი, ლაშიხეველი, ოთელი და ოშორელი მაჰმადიანები (დეპორტირებული მესხები - წარსული და დღევანდელი (საერთაშორისო სამეცნიერო-თემატურ კონფერენციაზე წაკითხული მოხსენებები, 17-18 მაისი, 2013 წელი), თბ., 2013:266). სოფელი ხელუხლებლად დატოვეს, ვერაფრის ნაღ-

ბა ვერ მოასწრეს. როცა შედიოდნენ ქართველი მაჰმადიანები სახლებში, ქრისტიანებს სულ რჯულს აგინებდნენ. მაჰმადიანებმა სერო ბალიაშვილს თავი მოსჭრეს, ბასილა მურადაშვილი კი ტყვიით მოკლეს, მისი მეუღლე სოფიო ჯერ ცემეს, აწამეს, მკერდი მოკვეთეს, მერე ქმარს ზედ დააკლეს. ხნამია და კიტა ადვიშვილებს, პეტრე მაზმიშვილს კი ხმლებით გამოჭრეს ყელი. „თალანზე“ ომორელმა მაჰმადიანებმა საყდარში მყოფ ღვთისმშობლის ძეგლს ცხვირი და ხელები მოამტვრიეს (დეპორტირებული მესხები - წარსული და დღევანდელიობა (საერთაშორისო სამეცნიერო-თემატურ კონფერენციაზე წაკითხული მოხსენებები, 17-18 მაისი, 2013 წელი), თბ., 2013:267), იძახდნენ - რა უნდა გვიყოს თქვენმა ღმერთმაო. მღვდელს კარების ზღურბლზე თავი დაადებინეს და უნდოდათ თავი მოეჭრათ, მაგრამ მოლამ გადაარჩინა. იოსებ ბალიაშვილი წაიყვანეს, ცემეს, შემდეგ ხელ-ფეხი გაუკრეს და მინდორში დააგდეს-გაიყინებაო, მაგრამ გადარჩა (დეპორტირებული მესხები - წარსული და დღევანდელიობა (საერთაშორისო სამეცნიერო-თემატურ კონფერენციაზე წაკითხული მოხსენებები, 17-18 მაისი, 2013 წელი), თბ., 2013:267).

1918 წლის მაისის თვეში თურქეთიდან შემოჭრილი თურქების ნაქეზებით ადგილობრივმა მაჰმადიანებმა ძველს და ჭობარეთს „თალანი“ დაარტყეს. სოფლებიდან ველარ მოასწრო გაქცევა მოსახლეობამ. მათ ხალხი, როგორც საქონელი, ისე შერეკეს ბოსლებში - ქალები ცალკე და მამაკაცები ცალკე. ქალები გააუპატიურეს (დეპორტირებული მესხები - წარსული და დღევანდელიობა (საერთაშორისო სამეცნიერო-თემატურ კონფერენციაზე წაკითხული მოხსენებები, 17-18 მაისი, 2013 წელი), თბ., 2013:270).

1918 წლის 23 მაისს სოფელ პრტენას დაარტყეს „თალანი“. ხალხი ცხრა წყაროს გზით გადავიდა ბაკურიანში.

1918 წლის მაისში სოფელ ვარევიდან ხალხი გაიხიზნა რეხაში.

ვალიდან და უდიდან მომძლავრებულ მოსახლეობას სოფლის მღვდლის სახლში დახვდათ თურქთა ჯარის შტაბი, შტაბის უფროსი კი ცხოვრობდა ვერდან ბათმანაშვილის სახლში. შტაბიდან და მისი უფროსის სახლიდან გაყვანილი ყოფილა პირდაპირი, საველე სატელეფონო ხაზი სოფელ ბენარამდე, სადაც აჯანყების მეთაურს სერგერ - ბეგ ჯაყელს ჰქონდა ძირითადი შტაბი. მაისის ერთ ღამეს, წისქვილიდან გვიან მომავალმა „ქურთმა ეზომ“ (ეზოფინე სიმონის ასული მათოშვილი, რომელსაც მეუღლე და ორი შვილი მოუკლეს)

დაინახა, რომ ყველა გლეხის სახლის კარები გარედან იყო გადაკეტილი და ცარციტ ჯვარედინი ხაზები ჰქონდათ გაკეთებული. მან მეზობელ იორდანე ბათმანაშვილისაგან შეიტყო, რომ შტაბში ელოდებოდნენ სატელეფონო შეტყობინებას, რათა იმ ღამით სოფელი გადაეწვიათ. იორდანე თურმე აჯანყებულთა მხრიდან მკაცრი ზედამხედველობის ქვეშ ყოფილა.

„ქურთმა ეზომ“ მოახერხა და ჭალებში გადავიდა და მდინარე ქვაბლიანის მარჯვენა სანაპიროზე სატელეფონო ხაზები რამდენიმე ადგილზე გადაჭრა. თურქმა მეკავშირეებმა ვიდრე სატელეფონო ხაზი აღადგინეს, მანამდე ბრძანებაც გაუქმდა, არღელვებს კი სოფელ ბენარაში შტაბის დაცვასთან მაინც მოუხდათ შეტაკება.

ამის შემდეგ არღელი მოხალისეები უდელბთან გაერთიანდნენ და შექმნეს 800 კაციანი სახალხო ლაშქარი. სოფელ უდიდან ლაშქარს ხელმძღვანელობდა პეტრე მერაბიშვილი, არლიდან - პატრი შალვა ვარდიძე და ლაფიერ აფრიამაშვილი (რ. ანდლულაძე, 90 წლის წინანდელი წარსულის ფურცლები, გაზ. „ლიტერატურული მესხეთი“, №2(122), თებერვალი, 2009:9).

გენერალ-ლეიტენანტი აბელ(ბალო) მაყაშვილი დიდი სიხარულით შეხვდა 1918 წლის 26 მაისს დამოუკიდებელი საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის გამოცხადებას. ამასთან დაკავშირებით 1 ივნისს ახალციხეში გამართულ ხალხმრავალ კრებაზე სიტყვით გამოვიდა, ხალხს მიულოცა საქართველოს დამოუკიდებლობა და აღუთქვა, რომ სისხლის უკანასკნელ წვეთამდე იბრძოლებდა მესხეთის შენარჩუნებისათვის (გ. ივანიძე, მ. ივანიძე, ბრძოლა მესხეთისათვის, 1917-1921, თბ., 2006:26).

ბათუმში საზავო მოლაპარაკება დასრულდა 1918 წლის 4 ივნისს. „ზავის და მეგობრობის“ ხელშეკრულება თურქეთს აკუთვნებდა მთელ მესხეთს აწყურისა და აბასთუმნის გამოკლებით. საზავო ხელშეკრულების რატიფიკაცია უნდა მომხდარიყო ერთი თვის განმავლობაში (ა. სურგულაძე, პ. სურგულაძე, საქართველოს ისტორია, 1783-1990, თბ., 1991:199).

1918 წ. (ე.წ.) 3 ივნისს მთელი ჯავახეთი თურქების ხელში აღმოჩნდა (მ. ბერიძე, პირდაპირი რეპორტაჟები წარსულიდან, მესხეთი და მესხები, 1918 - 1944 წწ., თბ., 2005:33).

მოხდა ისე, რომ 1918 წლის 4 ივნისის ხელშეკრულების ძალით, ქართულ ჯარებს უნდა დაეცალათ მესხეთი თურქეთისათვის გადასაცემად. იმავე დღეს მაყაშვილთან ახალციხეში გამოცხადდა

თურქეთის დელეგაცია, რომელმაც განუცხადა, რომ სამი დღის განმავლობაში ქართულ ჯარს ახალციხე უნდა დაეცალა (გ. ივანიძე, მ. ივანიძე, ბრძოლა მესხეთისათვის, 1917-1921, თბ., 2006:26,28).

1918 წ. 1 ივნისისთვის ჯავახეთის სოფლები: სარო, ქილდა და გოგაშენი ისევ იბრძოდნენ (მ. ბერიძე, პირდაპირი რეპორტაჟები წარსულიდან, მესხეთი და მესხები, 1918 - 1944 წწ., თბ., 2005:33).

1918 წლის მაისის ბოლოს უფრო გააქტიურდნენ და გაახშირეს თავდასხმები თურქთა და ქართველ მუსულმანთა ბანდებმა სარო-ხიზაბავრაზე. შეტევა ხერთვისიდან დაიწყო. მტერმა 7 ათასზე მეტ მებრძოლს მოუყარა თავი. მათ სარო-ხიზაბავრის გზები დაიკავეს, გორაბანსა და სანიორას მთაზე გათხარეს სანგრები და სოფლებს სროლა დაუწყეს. გაიმართა უთანასწორო ბრძოლა. ცეცხლის რკალი თანდათან ვიწროვდებოდა და მალე ათასეული ფარ-ხმალს დაყრიდა, პორუჩიკ ზაუტაშვილს და ეფრემ ველიჯანაშვილს მათთვის რომ არ მიემართათ პატრიოტული სიტყვით. ათასეული ხელჩართულ ბრძოლაზე გადავიდა. მტრის სანგრებამდე 100 მეტრიღა იყო დარჩენილი, რომ პორუჩიკი ზაუტაშვილი სასიკვდილოდ დაიჭრა. იგი სასწრაფოდ გაიყვანეს და... ბაკურიანში გადაასვენეს (პ. პაპაშვილი, განწირული ათასეული, გაზ. „ასპინძა“, №36(1890), 23. 03. 1967:3).

შეტევის წარმატებით დამთავრებას დიდად შეუწყო ხელი სოფ. ჩუნჩხელთა დახმარებამ. მათ ჩუნჩხის პლატოდან პირდაპირ ზურგში დაარტყეს და არევე-დარევა შეიტანეს მტრის რიგებში. ორ ცეცხლშუა მოქცეული მტერი გაიქცა. მან დაკარგა 2500-ზე მეტი მეომარი, ბევრიც ტყვედ ჩავარდა.

აღსანიშნავია, რომ მტერთან ბრძოლაში მონაწილეობას იღებდნენ ქალები და მოხუცები. ისინი ხიზაბავრიდან ტყვია-წამალს ეზიდებოდნენ ვარანტის ხევამდე, აქედან კი დაჭრილები გაყავდათ და უვლიდნენ.

მტერი განადგურდა, მაგრამ არა საბოლოოდ. დახმარების იმედი არსაიდან იყო. დამარცხების შემდეგ მუსულმანებმა დიდხანს ველარ შეძლეს ბრძოლის განახლება. ხიზაბავრა-საროელებსაც უნდა ეზრუნათ გახიზვნაზე, თუ არა და ტყვედ ჩავარდებოდნენ.

1918 წლის ივნისის დასაწყისში, გახიზვნამდე, ათასეულის შტაბმა ხერთვისში მცხოვრებ თამილ-ბეგის შუამავლობით მაჰმადიანებს ტყვეები გაუცვალა. მათი რიცხვი 1500-1800 სულამდე აღწევდა. ტყვეებში ბევრი სომეხი იყო. მეტად შესაბრალისნი იყვნენ ქალები და ქალიშვილები... მაჰმადიანებს ყოველგვარი მხეცობისთვის გა-

დაეჭარბებინათ. სომხები ადგილობრივ მოსახლეობას დაურიგდათ დასაპურებლად და მოსაღონიერებლად. ამასთან ნება დაერთოთ ეშველათ თავიანთი თავისთვის.

იენისის პირველ რიცხვებში მოსახლეობამ დატოვა ოფლით, სისხლითა და ცრემლით ნაშენი კერა და გახიზვნა დაიწყო ბაკურია-ნისკენ. მიდიოდნენ ურმებით, მიჰყავდათ ცხვარი, საქონელი. ურმებზე, ცხენებსა და ვირებზე ბარგთან ერთად იყვნენ მოხუცები, დავარდნილები, ბავშვები. ვისაც შეეძლო, ზურგზე ვეება ტვირთი ეკიდა. როცა ცხრანყაროს მიაღწიეს, რომელიც ზღვის დონიდან 2260 მეტრის სიმაღლეზეა, ლტოლვილებს დიდმა სეტყვამ მოუსწრო. ბევრი შიშველ-ტიტველი მგზავრი გაცივდა და ანთებით გარდაიცვალა, დაზიანდა უამრავი პირუტყვი (პ. პაპაშვილი, განწირული ათასეული, გაზ. „ასპინძა“, №36(1890), 23. 03. 1967:4).

ჯავახეთის მოსახლეობის ნახევარი გაიხიზნა(26;3).

ორივე სოფელს - არალს და უდეს (ე.ნ.) ისე ჰქონდათ შესასვლელები გამაგრებული, რომ 1918 წლის(ე.ნ.) იენისიდან წლის ბოლომდე თურქთა რეგულარულმა ჯარმაც კი ვერაფერი დააკლო (რ. ანდლულაძე, 90 წლის წინანდელი წარსულის ფურცლები, გაზ. „ლიტერატურული მესხეთი“, №2(122), თებერვალი, 2009:9).

1918 წლის (ე.ნ.) სიმძიმე განსაკუთრებით დაანვათ წმინდა ქართულ სოფლებს. სხვა მდგომარეობა იყო შერეულ სოფლებში. შერეულ სოფლებში: თოკში, ტოლოში, როკეთში, ზველში, ნაქალაქევში, ქუნცაში, აწყვიტაში, ოშორაში, ინდუსაში და ა.შ. კარგი მეზობლობა ჰქონდათ. შემოსევების დროს ასეთი სოფლების ქრისტიანი ქართველები არ გარბოდნენ. მათ იფარავდნენ მეზობელი მაჰმადიანი ქართველები. გარბოდა წმინდა ქართული სოფლების მოსახლეობა (დეპორტირებული მესხები - წარსული და დღევანდელი (საერთაშორისო სამეცნიერო-თემატურ კონფერენციაზე წაკითხული მოხსენებები, 17-18 მაისი, 2013 წელი), თბ., 2013:272).

გენ. მაყაშვილმა, 1918 წლის 6 იენისს, ზორიანცის მეთაურობით, დელეგატები გაგზავნა ხალილ-ფაშასთან. მოლაპარაკების შემდეგ ფაშამ პირობა მისცა გენერალს გაესტუმრებინა იგი თავისი ჯარით, იარაღით და ყველა, ვინც მოისურვებდა მასთან ერთად წასვლას, თან წაეყვანა. სხვა გზა არ ჰქონდა - გენერალი დათანხმდა(ზ. ალელიშვილი, შავი ღრუბელი მესხეთ-ჯავახეთში 1918-1920 წლებში, გაზ. „ლიტერატურული მესხეთი“, №9(93), სექტემბერი, 2006:6).

მეორე დღეს რაბათიდან გამოჩნდა თურქეთის ჯარი, რომელსაც წინ მოუძღოდა ხალილ-ფაშა. მას მოსდევდნენ ადგილობრივი ბეგები. ხალილ-ფაშა შავ არაბულ ცხენზე იჯდა და ამყად მოაბიჯებდა (14;6). 1918 წლის 7 ივნისს, სალამოს, ახალციხეში ოსმალეთის 100 კაციანი რეგულარული ცხენოსანი ჯარი შემოვიდა. იგი მანამდე ახალციხიდან 20 კმ-ზე სამხრეთით სოფ. ენთელში იყო დაბანაკებული (დ. კოჟორიძე, სამცხე-ჯავახეთი, წარსული და დღევანდელი, თბ., 1987:109). ახალციხეში, ე.წ. „ვირების მოედანზე“, გენერალმა და ზორიანცმა აქ მოიყვანეს თავიანთი ჯარები. მოედანზე აუარებელი ხალხი მოვიდა. ხალილ-ფაშა რომ მოუახლოვდა, გენერლის ბრძანებით ჯარი მას მიესალმა და თოფები მალლა ასწიეს. თურქეთის ჯარიც ასე მოიქცა. ზორიანცმა, როგორც ქალაქის წარმომადგენელმა, ფაშას პურ-მარილი მიართვა და კეთილი მობრძანება უსურვა. მაშინ ფაშამ გენერალიც იხმო, მაგრამ ისინი აუარებელ ხალხთან რომ დაემცირებინა, არ იკადრა არცერთისთვის ხელის ჩამორთმევა და ცხენიდანაც კი არ ჩამოსულა. გენერალ მაყაშვილს ნება დართო იქიდანვე თავისი ხალხით გასცლოდა ახალციხეს. ზორიანცი გაიყოლეს, რომ გადაებარებინა იარაღის საწყობი (ზ. ალელიშვილი, შავი ღრუბელი მესხეთ-ჯავახეთში 1918-1920 წლებში, გაზ. „ლიტერატურული მესხეთი“, №9(93), სექტემბერი, 2006:6).

გენერალმა მაყაშვილმა ახალციხიდან ჯარის გამოყვანა 1918 წლის 23 ივნისამდე გააჭიანურა (გ. ივანიძე, მ. ივანიძე, ბრძოლა მესხეთისათვის, 1917-1921, თბ., 2006:28).

თურქთა 100 კაციანი რეგულარული ცხენოსანი ჯარი 9 ივნისს ახალციხის ციხეში დაბანაკდა. 13 ივნისს 500 ქვეითი ჯარისკაცი იქნა დამატებით შემოყვანილი. მათში 50-ის გარდა ყველა თურქთა იარაღით აღჭურვილი ადგილობრივი მაჰმადიანი იყო. 16 ივნისს რაბათის ციხიდან რუსულ-ქართული ემბლემა ჩამოიღეს და მის ადგილზე თურქული ნახევარმთვარე აღმართეს. კვლავ თავისუფლად დაიწყეს „სეირნობა“ ქრისტიანული მოსახლეობის სისხლისმსმელმა ბეგებმა, რომლებიც თითქმის ვერ გრძნობდნენ ქრისტიანი ქართველი მოსახლეობის წინაშე ჩადენილ უდიდეს დანაშაულს (დ. კოჟორიძე, სამცხე-ჯავახეთი, წარსული და დღევანდელი, თბ., 1987:109-110).

ახალქალაქსაც ეს დღე ელოდა. როგორც კი დაინახეს სოფ. კარნახიდან სომეხმა ჯარისკაცებმა, რომ თურქეთის ჯარი მოდიოდა, ზარბაზნებზეც კი მიატოვეს და გაიქცნენ. მთელი რაიონის ხალხი გარბოდა, ზოგი ბაკურიანისკენ, ზოგი კი წალკისკენ დატვირთული

ურმებით. ახალქალაქს თვითონ წაუკიდეს ცეცხლი და იგი ინვოდა. ქართულმა მოსახლეობამ ეს ამბავი არ იცოდა. თურქები ახალქალაქში შევიდნენ და სოფ. ქილდაც ალყაში მოაქციეს. როცა დილით შებმული ურმები, ცხვარ-ძროხა მიადგა ქალაქს, თურქებმა ქალაქიდან დაუშინეს ტყვია. ადგილობრივმა მოსახლეობამ ყველაფერი - ურმები, საქონელი, მოხუცები, ზოგმა ქალები, ბავშვები დაყარა და უკან გაიქცა სოფელ პრტენაში. ახალქალაქის წყალი ძალიან ადიდებული იყო და გასვლა არ შეიძლებოდა. ხალხი კი ბლომად მოადგა და არ იცოდა, როგორ გასულიყო მდინარის მეორე ნაპირზე. ხერთვისელი ქართველი მაჰმადიანები სულ ახლოს იყვნენ მოსულები. ყველა დაფაცურდა. სოფლიდან სასწრაფოდ რამდენიმე ხე ჩაიტანეს, საცალფეხო ხიდი გადეს და რის ვაი-ვაგლახით თავს უშველეს. თურქები ქალაქში რამდენიმე დღე დარჩნენ. ხალხმა ამით ისარგებლა - ზოგმა გაქცევით უშველა თავს და გადავიდნენ ბაკურიანსა და წალკაში. თურქებმა, ვისაც მოუსწრეს, ყველა ამოხოცეს და მესამე დღეს ბაკურიანის გადასასვლელზე გაჩერდნენ (ზ. ალელიშვილი, შავი ღრუბელი მესხეთ-ჯავახეთში 1918-1920 წლებში, გაზ. „ლიტერატურული მესხეთი“, №9(93), სექტემბერი, 2006:6). სოფელ კუმურდოში თურქებმა დიდი ქვაბებით წყალი აადუღეს, ქალებს ბავშვები ხელიდან გამოსტაცეს და იქ ჩაყარეს. მაჰმადიანებმა კუმურდოში დახოცეს ხალხი და ორმოში ჩაყარეს (მ. ბერიძე, პირდაპირი რეპორტაჟები წარსულიდან, მესხეთი და მესხები, 1918 - 1944 წწ., თბ., 2005:267).

ჯავახეთის მოსახლეობამ მთლიანად ბაკურიანში მოიყარა თავი. მათი ბინა ღია ცა იყო (პ. პაპაშვილი, განწირული ათასეული, გაზ. „ასპინძა“, №38(1892), 28. 03. 1967:4). შიმშილს, სიტიტვლესა და ტყეში ხეების ძირში ცხოვრებას ის შედეგი მოჰყვა, რომ გაჩნდა ავადმყოფობა - მუცლის ტიფი (ზ. ალელიშვილი, შავი ღრუბელი მესხეთ-ჯავახეთში 1918-1920 წლებში, გაზ. „ლიტერატურული მესხეთი“, №9(93), სექტემბერი, 2006:6), რომელმაც თითქმის ყველა ოჯახს მიაკითხა და 2-3 სული გამოაცალა ხელიდან. მარტო სოფელ ხიზაბავრას მუცლის ტიფმა 500 სული დააკლო (პ. პაპაშვილი, განწირული ათასეული, გაზ. „ასპინძა“, №38(1892), 28. 03. 1967:4). დახოცილებს ტყეში, მთებზე მარხავდნენ ყოველგვარი წესის გარეშე (ზ. ალელიშვილი, შავი ღრუბელი მესხეთ-ჯავახეთში 1918-1920 წლებში, გაზ. „ლიტერატურული მესხეთი“, №9(93), სექტემბერი, 2006:6).

1918 წლის 23 ივნისს, დილის 8 საათზე, ქართული ჯარი გენერალ-ლეიტენანტ მაყაშვილის მეთაურობით გამოვიდა ახალციხიდან და გასნია ბორჯომისაკენ. როცა გამოვიდნენ, თან წამოიღეს ყველაფერი, რაც ქართულ ჯარსა და საქართველოს ეკუთვნოდა (გ. ივანიძე, მ. ივანიძე, ბრძოლა მესხეთისათვის, 1917-1921, თბ., 2006:28). მაყაშვილის ბრძანებით, ჯართან ერთად ქალაქიდან გასვლის უფლება მიეცა მხოლოდ სახელმწიფო დაწესებულებებს და მათ მოსამსახურეებს. თუმცა ადგილობრივი მცხოვრებლებიდანაც ბევრმა მოახერხა მათ გაჰყოლოდა (გაზ. „სახალხო საქმე“, №210, 1918).

ახალციხიდან გამოსული შეიარაღებული ქართული ჯარი მიუახლოვდა აწყურს. აქ მას უთხრეს, რომ შეჩერებულიყო. აწყურში იყო თურქეთის გუბერნატორის - ვალის შტაბი. იგი იყო უფროსი ვალი. მას მიემხრო ზოგიერთი ადგილობრივი ბეგი. ეს ვალი გამოვიდა თავისი შტაბიდან და უთხრა მაყაშვილს, რომ მას ჰქონდა თურქეთის სარდლობის ბრძანება, რომ უნდა დაეკავებინა ტერიტორია ბორჯომამდე და მათი იარაღის ჩაბარების ბოლო ადგილი იქ იყო, იგი არღვევდა საქართველოს მთავრობის დადგენილებას, ამიტომ ვერ გაუშვებდნენ და მათ სისხლს ნუ დააღვრევიანებდა. მაყაშვილმა მას უთხრა, რომ იგი იარაღს არ ჩააბარებდა (ფრანგულად ლაპარაკობდნენ). ვალიმ მაყაშვილს შესთავაზა ყავის მირთმევა და მოლაპარაკება. მაყაშვილი არ დაჯდა. ვალის ეგონა, რომ მაყაშვილი იარაღს ჩააბარებდა. ძალითაც არ უნდოდა, იმიტომ რომ ეშინოდა, იცოდა, მაყაშვილს საკმაო ძალები რომ გააჩნდა. ვალიმ მაინც მიაწოდა ყავა მაყაშვილს და უთხრა, რომ ეს ბრძანება უნდა შეესრულებინა. ამის თქმა იყო და, მაყაშვილმა შეთავაზებული ყავა სახეში შეასხა ვალის. ვალი გაშეშდა, ხმა ვერ ამოიღო და გამოუშვა გენერალი მაყაშვილი ბორჯომში იარაღით უბრძოლველად... (შ. მალლაკელიძე, მოგონებანი, უ. „განთიადი“, №1, 1991: 30).

ამრიგად, 1918 წლის 4 ივნისიდან სამცხე-ჯავახეთში დამყარდა თურქეთის პოლიტიკური ბატონობა, რაშიც, სხვა მიზეზებთან ერთად, ლომის წილი ქართველი მუსულმანების მიერ 1917 წლის ნოემბრიდან 1918 წლის ივნისამდე სამცხე-ჯავახეთში მოწყობილ აჯანყებასაც ედო.

ქართველ მაჰმადიანთა აჯანყება (1917 წ. ნოემბერი - 1918 წ. ივნისი) მრავალტანჯული სამცხე-ჯავახეთის ისტორიის ერთი მონაკვეთის ტრაგიკული ფურცელია. სამცხე-ჯავახეთმა ერთხელ კიდევ იგემა გარეშე და შინაური მტრების შემოსევები და თავდასხმები,

რასაც მოჰყვება სისხლისღვრა და ადამიანთა მსხვერპლი, შიმშილი და ეპიდემია, მშობლიური ადგილებიდან მკვიდრი ქართული მოსახლეობის გახიზვნა.

ამ აჯანყებამ გამოააშკარავა ის, რომ თურქებს ადრევე ჰქონიათ მონყობილი სადაზვერვო აპარატი და პანთურქულ ნიადაგზე ამ მუშაობაში ქართველი მუსულმანებიც იყვნენ ჩათრეული, რომელთაც რუსეთი ეზიზღებოდათ, ხოლო ქართული ეროვნული პროპაგანდა სამცხე-ჯავახეთში სუსტი იყო, ფაქტიურად, არც კი არსებობდა, რაც ხელს უწყობდა იმას, რომ თურქეთის სასარგებლოდ ნიადაგი მომზადებულიყო. ყოველივე ამ მუშაობას კი თავისი ისტორიული ფესვები ჰქონდა.

აჯანყების გამომწვევი ერთ-ერთი მიზეზი იყო აგრარული რეფორმის გატარება, რომელიც ამიერკავკასიის კომისარიატმა წამოიწყო. ამ რეფორმის შედეგად მინათმფლობელებს (ბეგებს) ჩამოერთვათ დიდი რაოდენობის მიწა. ამ ფაქტმა ბეგები კიდევ მეტად გააბოროტა და განანყო ანტიქართულად.

აჯანყებული ქართველი მუსულმანებისათვის ძალზე „ეგზოტიკურად“ გამოიყურებოდა აჯანყების გამომწვევი კიდევ ერთი მიზეზი - 1917 წლის 17 ნოემბერს აბასთუმანში ჩატარებული კავკასიაში მცხოვრები მუსულმანების ყრილობის მიერ მიღებული დადგენილება.

ქართველ მუსულმანთა აჯანყებისა და მოძრაობის მიზეზი საქართველოს წინააღმდეგ იყო არა ცალკეულ პოლიტიკოსთა შეცდომები, არამედ უფრო ღრმა და ვრცელი. ეს იყო თურქეთის მიერ საქართველოს მიმართ თურქეთის საუკუნოვანი დაპყრობითი ინტერესები და პანთურქიზმის დიდი ხნის ქადაგების ნაყოფი.

რუსეთის სიძულვილითა და პანთურქული იდეოლოგიით დაბრმავებული ქართველი მუსულმანები თურქეთმა ქრისტიან ქართველებს მიუსია. ეს იყო ერთი დიდი ტრაგედია საქართველოს ისტორიაში.

თუკი ქრისტიანი ქართველებისთვის მკაფიო და გასაგები იყო, თუ რატომ იბრძოდნენ და იღუპებოდნენ, თუკი მათთვის ნათელი იყო მიზანი - სამცხე-ჯავახეთის შენარჩუნება საქართველოსთვის, ამას ვერ ვიტყვით ბევრ იმდროინდელ მუსულმან ქართველზე, რომლებმაც თავიანთი გაორებული და ტრაგიკული ბედის წყალობით საბედისწერო არჩევანი გააკეთეს.

სარჩევი

<i>პოეზია</i> <i>კობა იაკობ-აბა არაბული</i>	3
<i>პროზა</i> <i>ჯუმა ჯ'უმითელი</i> მარტოოპის ოთახი „სად არის გომონა ან მისი სახლი...“ ორი ძმის ზღაპარი	25
<i>ინტერვიუ</i> კარგი ყმა და სავსე კაცი	37
<i>პოეზია</i> <i>ნინო ალადაშვილი</i>	58
<i>პოეზია</i> <i>ლევან ინაური</i>	65
<i>პოლიტიკური პროზა</i> <i>მალხაზ ლომსაძე</i> ზაფხულის ერთი დღე	74
<i>ემიგრანტული პოეზია</i> <i>ნანა მეტრეველი - საბერძნეთი</i>	82
<i>ჩანახატი</i> მრავალმხრივი შემოქმედი	92
<i>პოეზია</i> <i>ნინო მინდელი</i>	97
<i>პუბლიცისტიკა</i> <i>შორენა გაბოშვილი</i> ზაპარია დიდიგამიგვილი - მესხი პუბლიცისტი	101
<i>ვასილ კვინცხაძე</i> ერთი სიმღერის ისტორია	109

პოეზია
როდამ თევდორაშვილი 112

ისტორია
ედიშერ ნარიშანიძე 114
სარწმუნოებრივი ღვაწლისპირება მესხეთში

გამომცემლობა

„ახალციხის უნივერსიტეტი“

ქ. ახალციხე, რუსთაველის ქ. №106,
ტელ.: 0(365)22-19-90, 595-94-02-26, 591-41-12-88
ელ. ფოსტა: jumaliaravi@gmail.com